

et puram et ab omni peccato disjunctam; consequenter intelligitur, cum dicit tantum castos et virgines possidere promissiones, sub nomine illo intelligi reliquos omnes, qui, licet virgines non sint, nec castimoniam coluerint, fuerunt tamen et sanctitate vitæ, et pietate in Deum, et virtutibus aliis instructi atque ornati. Justorum enim, quomodocunque justus sunt, est regnum cælorum.

Col. 194. A. Cum non ita commode lex a corruptio-

A ne genus humanum liberare potis esset. Hiscæ Methodii verbis opinio refellitur asseverantium, ante Christi adventum plerosque, neque a Christo, neque per Christum, æternam salutem consecutos. De qua opinione nos alibi fuse disputavimus, et quomodo ea intelligenda sit, ne dicta Patrum id asserentia condemnare cogamur. Vide etiam quæ de paganorum animabus libris quinque Franciscus Collius copiosissime disseruit.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΕΡΟΜΑΡΤΥΡΟΣ
ΜΕΘΟΔΙΟΥ
ΕΚΛΟΓΑΙ ΚΑΙ ΛΟΓΟΙ ΤΙΝΕΣ.

SANCTI METHODII
MARTYRIS
EXCERPTA AC ORATIONES ALIQUOT.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟΥ.
LIBER
DE LIBERO ARBITRIO.

Hoc primum excerptum Methodianum *de libero arbitrio*, primus Græce vulgavit Joannes Meursius in *Variorum divinarum* libro; Joannes autem Lamius V. C. Latine vertit, excudendumque curavit in sua luculenta Meursianorum operum collectione, tom. VIII, pag. 725-738. Nos vero primum interpretem Combesisium ejusque notas exhibemus. (GALLAND.)

Senex quidem Ithacensis, cum, ut Græci fabulantur, voluptatis auditus incontinens, Sirenum cantum audire vellet, navigavit vinctus ipse in Siciliam, sociorumque obstruxit aures: non quasi vel illis invideret auditum, vel se ipse vinculis libens insereret, sed quod cantilenam ejusmodi audientibus mors tandem immineret. Tales quippe Græcis sunt Sirenum voluptates. Enimvero, haudquaquam ego talis cantionis auditor fio; nec Sirenas funebre carmen hominum concinentes, quarum silentium plus voce hominibus prosit, audire desidero: cupio autem divina quadam voce frui, cujus sæpius repetita auditio desiderium accumulatur; non velut impudicæ vocis voluptas superaverit, sed ut qui sacramenta divina habeam addiscere, et ad extremum, non mortem, sed salutem æternam expectem. Siquidem concinunt cantilenam, non Græcorum Sirenes mortiferæ, sed divinus quidam au-

B Ὁ μὲν (1) Ἰθακήσιος γέρων, κατὰ τὸν τῶν Ἑλλήνων μῦθον, τῆς Σειρήνων βουλόμενος ἀκούσαι ᾠδῆς, διὰ τὴν τῆς φωνῆς ἀκόλαστον ἡδονὴν, δεσμώτης ἐπλεῖ εἰς τὴν Σικελίαν, καὶ τὰς τῶν ἐταίρων ἐνέφραττεν ἀκοάς· οὐκ ἐκείνοις ἕνεκα τῆς ἀκροάσεως φθονῶν, οὐδὲ ἑαυτὸν δεσμῶ περιβάλλειν ἐπιθυμῶν· ἀλλ' ὅτι τέλος τῆς ἐκείνων ᾠδῆς τοῖς ἀκούουσι θάνατος ἦν. Τοιαῦται γὰρ παρ' Ἑλλήσιν ἡδοναὶ Σειρήνων. Ἐγὼ δὲ, τοιαύτης μὲν ᾠδῆς ἀκροατῆς οὐ γίνομαι· οὐδὲ ἀκούειν ἐπιθυμῶ Σειρήνων, ἐπιτάφιον ἀνθρώπων ἄδουσῶν, ὧν ἡ σιγὴ τῆς φωνῆς ἀνθρώποις χρησιμωτέρα γίνεται· θείας δὲ τινος ἀπολαύειν φωνῆς εὐχομαι, ἧς κἂν πολλάκις ἀκούσω, πάλιν ἀκούειν ἐπιθυμῶ· οὐκ ἀκόλαστον φωνῆς ἡδονῇ νενικημένος, ἀλλὰ θεῖα διδασκόμενος μυστήρια· καὶ τὸ τέλος οὐ θάνατον, ἀλλ' αἰώνιον ἀπεκδεχόμενος σωτηρίαν. Ἄδουσι γὰρ τὴν ᾠδὴν οὐχ αἱ θανατηφόροι Σειρήνες Ἑλλήνων, ἀλλὰ θεῖός τις χορὸς προφητῶν, ἐφ' ὧν

(1) *Mér.* Ita Combesisius. Meursius tamen edit. Florent. μήν.

οὐκ ἔστι ἀποφράττειν τῶν ἑταίρων τὰς ἀκοάς, οὐδὲ ἑαυτὸν τινι δεσμῷ περιβάλλειν, δεδοικότα τὴν ἐκ τῆς ἀκροάσεως τιμωρίαν. Τῶν μὲν γὰρ μετὰ τῆς φωνῆς ὁ ἀκροατῆς τοῦ ζῆν παύεται· τῶν δὲ ἐπὶ πλεῖον ἀκούων, τοῦ κρείττονος ἀπολαύσει βίου, ὑπὸ θεοῦ Πνεύματος χειραγωγούμενος. Ἦκέτω τοίνυν σύμπασι, καὶ ἀκουέτω τῆς θείας ψδῆς, μηδὲν πεφοβημένος. Οὐκ εἰσὶ παρ' ἡμῖν αἱ παρὰ Σικελίαν Σειρήνες, οὐδὲ τὰ Ὀδυσσεύως δεσμά, οὐ κηρὸς τηχόμενος εἰς ἀνθρώπων ἀκοάς· ἀλλὰ δεσμῶν μὲν ἄνεσις πᾶσα, ἐλευθερία δ' ἀκοῆς παρ' ἑκάστῳ τῶν προσιόντων. Τοιαύτης γὰρ ψδῆς ἀκούειν ἄξιον, τοιούτους ἄδοντας ἔχειν, εὐκτέον εἶναί μοι δοκεῖ. Εἰ δέ τις καὶ τοῦ τῶν ἀποστόλων χοροῦ ἀκούειν ἐθέλοι, εὐρήσει τὴν αὐτὴν τῆς ψδῆς συμφωνίαν. Οἱ μὲν γὰρ προῆδον μυστικῶς τὴν θείαν οἰκονομίαν· οἱ δ' ἄδουσιν ἐρμηνεύοντες τὰ ὑπ' ἐκείνων μυστικῶς ἀπηγγελλόμενα. Ὡ συμφώνου ἀρμονίας, ὑπὸ θεοῦ Πνεύματος συγκειμένης! Ὡ καλοῦ τῶν ἄδόντων τὰ μυστήρια! Τούτοις καὶ συνάδειν εὐχομαι. Ἄσωμεν τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τὴν ὁμοίαν ψδῆν, καὶ τὸν ὕμνον ἀναπέμφωμεν τῷ ἁγίῳ Πατρὶ, Πνεύματι δοξάζοντες Ἰησοῦν, τὸν ἐν κόλλοις αὐτοῦ. Μὴ φύγῃς, ἄνθρωπε, ὕμνον πνευματικόν, μηδὲ ἀπεχθῶς πρὸς τὴν ἀκρόασιν διατεθῆς. Θάνατον οὐκ ἔχει· σωτηρίας ἐστὶ διήγημα ἢ παρ' ἡμῖν ψδῆ. Ἐγὼ μὲν οὖν ἤδη καὶ τῶν κρείττωνων ἀπολαύειν δοκῶ, περὶ τοιούτων διαλεγόμενος· καὶ μάλιστα, ὅτε ὁ τοιοῦτός μοι πάρεστιν ἀνθέων λειμῶν· τουτέστιν ἡ ἡμετέρα σύνοδος, τῶν ἅμα τε καὶ ἀκούόντων καὶ συναδόντων τὰ θεῖα μυστήρια. Ἐφ' ὧν καὶ τὸ λέγειν θαρρῶ, ὅτι μοι παντὸς φθόνου καθαρὰς παρέχετε τὰς ἀκοάς, οὐ τὸν ζῆλον τὸν τοῦ Κάϊν μιμούμενοι· οὐχ ὁμοίως τοῦ Ἡσαῦ διώκοντες τὸν ἀδελφόν, οὐ τοῦ Ἰωσήφ ἐπαινοῦντες ἀδελφοὺς, ὅτι ἐφ' οἷς ἔλεγεν ἐμίσουν τὸν ἀδελφόν· ἀλλὰ τούτων ἀπάντων μακρὸν ἀφεστῶτες, διόπερ ἕκαστος ὑμῶν τὸ τοῦ πλησίον νομίζει λέγειν. Καὶ διὰ τοῦτο ζῆλος πονηρὸς οὐκ ἔστιν ἐν ὑμῖν, τὰ λείποντα τῷ ἀδελφῷ ἀναπληροῦν δεδεγμένοις. Ὡ ἀκροατηρίου καλοῦ, καὶ συμποσίου σεμνοῦ, καὶ πνευματικῶν ἐδεσμάτων! Τοιούτοις ἀεὶ συνεῖναι δικαίως (2) εὐξαίμην.

ΟΥΑΛ. Χθὲς τὸ δειλινὸν περιπατῶν, ὧ φίλε, παρὰ τὸν τῆς θαλάσσης αἰγιαλόν, καὶ ὀξέως πως ἀτενίζων εἰς αὐτὴν, ἐώρων, ὑπερβολὴν τινα θείας δυνάμεως, καὶ σοφῆς ἐπιστήμης τέχνην· εἴ γε καὶ τέχνην τὸ τοιοῦτο καλεῖν χρή. Ὡσπερ γὰρ ὁ Ὀμηρικὸς στίχος φθέγγεται ἐκεῖνος·

Ὡς δ' ἀνεμοὶ (3) δύο πόντον δρῖνετον ἰχθυόεντα,
Βορέης καὶ Ζέφυρος, τότε θρήκηθεν ἄητον
Ἐλθόντ' ἐξαπίνης· ἄμυδις δέ τε κῦμα κελαινὸν
Κορθύεται· πολλὸν δὲ παρέξ ἄλα φῦκος ἔχευαν·

οὕτω μοι καὶ χθὲς γεγονέναι δοκεῖ. Κορυφαῖς γὰρ

Agustusque chorus prophetarum; in quibus nec opus fuerit ut quis sociorum obturet aures, neque ut ipse, auditionis veritus pœnam, in vincula se conjecerit. Illic quidem auditor, mox ut audivit, vivere desinit; hic autem, qui multum audierit, divino Spiritu duce, vitæ melioris felicitatem acquirat. Omnes ergo simul accedant, audiantque, nihil veriti, cantionem divinam. Absunt a nobis Sirenes Siciliæ, Ulyssisque vincula, ac cera humanis auribus liquata. Potius vero omnimoda vinculorum remissio, suusque liber cuique auditus, adest. Plane enim meretur auditum ejusmodi cantio, deprecandique videntur musici tales. Quod si quis etiam apostolorum chorum velit audire, eandem cantionis consonantiam offendet. Nam illi quidem occulte præcinuerunt dispensationem divinam; hi autem, occulte ab illis annuntiata, canendo explicant. O consonam harmoniam, componente divino Spiritu! O decorem canentium Dei sacramenta! Desiderat animus una concinere. Canamus ergo et ipsi eandem cantionem, hymnumque submitamus Patri sancto; Jesum qui in ejus sinu est¹, Spiritu glorificantes. Ne, homo, canticum spiritale fugeris, neve auditionem fueris aversatus. Mortem non habet. Salutis narratio, nostra cantio est. Sane quidem mihi ipse jam videor melioribus frui, qui de talibus disseram: idque in primis, cum tale talibusque florens pratum coram habeam: dico autem vestram concionem, qui et auditores et concentores sacramentorum cœlestium considetis. Propterea etiam audeo dicere, quod livore omni mundis auribus auscultetis, nec Caininam æmulationem imitemini², aut sicut Esau³ fratrem persequamini, vel fratres Joseph⁴ probetis, fratri propter sermones ipsius infensos: sed ab his omnibus longe remoti sitis, existimantibus singulis dicere, quod proximus dicit. Quare etiam desideratur in vobis mala æmulatio, qui fratris defectus adimplendos susceperitis. O pulchram concionem, honestumque convivium, et spirituales epulas! Talibus ego semper interesse, merito optaverim.

VAL. (4). Cum, amice, heri sero, ad maris litus ambularem, atque in ipsum aciem oculorum intenderem, statim se, virtutis divinæ præstantia, arsque sapientis scientiæ, objecit oculis: si quidem res ejusmodi ars vocanda sit. Ut enim habet versus ille Homericus:

Sicut autem venti duo pontum commovent piscosum,
Boreas et Zephyrus, qui e Thracia spirant
Ruentes repente: simul autem et unda nigra
Attollitur: multam autem extra mare algam sun-
[dunt];

ita et heri mihi fieri videbatur. Videbam enim

¹ Joan. 1, 18. ² Gen. iv, 5. ³ Gen. xxvii, 41. ⁴ Gen. xxxvii, 4.

(2) Δικαίως. Forte δικαίως.

(3) Ὡς δ' ἀν. Iliad. ix, 4.

(4) VAL. Assumptam personam Valentiniani seu Gnostici inducit, qui eadem atque Manichæi de mali principio sentiret; ponendo ingenitum aliud a Deo,

et materiam, ex cujus concretionem mala in homines provenirent. Agit multis in hunc errorem Irenæus lib. ii Adversus hæres.; Tertullianus lib. De præscript. et Contra Marcionem. Solidissime etiam Chrysostomus hom. 2 in Act.

fluctus montanis superciliis proximos, atque ut rem dicam, ad ipsum pertingentes cœlum : nec mihi inde aliud expectandum occurrebat, quam ut universam terram submergerent, veniebatque in mentem fugæ locus, et arcam Noe animo effingebam. Cæterum secus erat ac opinabar. Mox quippe mare, ut intumuerat, in se ipsum resolvebatur, non transgrediens locum suum, reveritum, ut verbo dicam, divinum mandatum ⁵. Ac quemadmodum, haud raro, servus aliquis cogente domino invitum quiddam facere, mandato quidem timore obsequitur : nec quidquam tamen, quod reluctantia sentit animo, audet dicere : sed plenus ira quadam, secum immurmurat : sic certe et mihi videbar videre, velut iratum mare, secumque ipsum claudens iram ac se continens, veritum Domino prodere. Hæc ita habentia, tacitus, intentis oculis, aspicere cœperam ; volebamque cœlum animo metiri, et orbem ejus : quærebam ego unde inciperet quove desineret : quali item cieretur motu : num transitivo, hoc est, ab uno in alium locum, vel in orbem ferretur : sed et quomodo statim consisteret. Atqui etiam de sole quærendum videbatur, quo is modo positionis in cœlo habeat : quis vero terminus sit cursus illius : quo item brevi esset concessurus ; ac neque ipse transgrediatur cursum proprium : sed et ipse, quod verum liceat loqui, melioris præceptum aliquod custodiat ; tuncque nobis conspicuus appareat, cum est concessum ; rursum vero, ceu vocatus abscedat. Interim ergo dum hæc exquiro, videbam solis jubar occidere, dieique lumen deficere ; ac statim adesse tenebras, lunamque soli succedere : ac primum quidem minutam oriri ; postmodum vero, cursu promoventem, majori specie apparere. Ac neque de illa quærere cessabam, causamque minutionis et accretionis scrutabar ; quod ipsa nihilominus circulum dierum teneat : indeque mihi quandam divinam providentiam ac vim meliorum omnia continentem, quam et Deum jure dicimus, colligere videbar. Cæterum vero cœpi laudare Opificem, qui terram fixam, animaliumque differentias ac varios plantarum flores aspicerem. Enimvero, haudquamquam animus in hisce et solis constitit : sed de cætero, quærere cœpi unde hæc constituta essent : num ex aliquo quod semper coexistat Deo, vel ex ipso soloque Deo, nulla ei re coexistente, consisterent. Nam nihil ex nihilo fecisse, ratione non omnino improbabili suppetente considerandum duxi. Habent enim quæ fiunt, ex aliquo fieri ac constitui. Similiter etiam vere dicendum videbatur, nihil Deo præter ipsum coexistere ; esseque res, ipso creante : siquidem id suaserat compositus elementorum ordo, naturæque in eis concinnitas. Sic vero, bene statuisse arbitrans, domum redibam. Cæterum, cum sequenti, nempe hodierna die, existem, duos quosdam, eodem genere, homines, in-

δρέων παραπλήσιον ἐώρων κύματα, καὶ (ὡς λόγον εἶπειν,) αὐτοῦ ἐφικνούμενα τοῦ οὐρανοῦ· τὸ δ' ἐντεῦθεν οὐδὲν ἕτερον προσεδόκων ἢ ἅπασαν ἐπικλυθήσεσθαι τὴν γῆν· καὶ μοι φυγῆς ἐν τῷ νοῖ τόπον, καὶ τὴν τοῦ Νῶε ἀνέπλαττον κιβωτόν. Τὸ δ' οὐκ ἦν ὁ ἐνόμιζον. Ἄλλὰ γὰρ ἅμα κυρτωθῆναι τὴν θάλασσαν, πάλιν ἀνελύετο εἰς ἑαυτὴν, οὐχ ὑπερβαίνουσα τὸν οἰκεῖον τόπον, (ὡς ἔπος εἶπειν,) θεῖόν τι πρόσταγμα πεφοβημένη. Καὶ καθάπερ πολλάκις τῶν οἰκετῶν τις, ἄκον τι πρὸς τοῦ δεσπότητος πράττειν ἀναγκαζόμενος, τῷ μὲν προστάγματι διὰ τὸν φόβον πείθεται· ὁ δὲ πάσχει, πράττειν μὴ θέλων, λέγειν τι οὐ τολμᾷ· τονθορῶζει δὲ ἐν ἑαυτῷ, θυμοῦ τινος πληρούμενος· οὕτω μοί πως ἐφαίνετο καὶ τὴν θάλασσαν, ὡσπερὶ θυμουμένην, καὶ ἐν ἑαυτῇ φράττουσαν τὴν ὀργὴν, κρατοῦσαν τε ἑαυτῆς, οὐ βουλομένην τῷ δεσπότητι φανερόν ποιῆσαι τὸν θυμόν. Ταῦτα οὕτω γινόμενα σωτῶν ἀτενίζειν ἠρχόμην, καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν κύκλον αὐτοῦ, τῷ νοῖ καταμετρεῖν ἤθελον· πόθεν τε ἄρχεται, καὶ ποῦ καταπαύει, ἀνεζήτητον ἐγώ· ποῖαν τε κίνησιν ἔχει· πότερον τὴν μεταβατικὴν, τούτῃ ἐστι τὴν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἢ τὴν κύκλω φορᾶν· πῶς δὲ καὶ τὴν ἐπίμονον βᾶσιν ἔχει. Ἄλλὰ μὴν καὶ περὶ τοῦ ἡλίου ζητεῖν ἐδόκει, τίς τε ὁ τρόπος αὐτοῦ τῆς ἐν οὐρανῷ θέσεως· τίς δὲ καὶ ἡ περίοδος τοῦ δρόμου· ποῦ δὲ καὶ μετ' ὀλίγον χωρεῖ, καὶ ὅτι μηδὲ οὗτος παρέρχεται τὸν οἰκεῖον δρόμον ἀλλὰ καὶ αὐτὸς, ὡς ἔνεστιν εἶπειν, ἐντολὴν τινα φυλάττει κρείττονος· καὶ φαίνει μὲν τότε παρ' ἡμῖν, ὅτε ἔξεστιν αὐτῷ· ἀπέρχεται δὲ, ὡς καλούμενος. Καὶ τούτων τοίνυν τὴν ἐξέτασιν ποιούμενος, ἐώρων παυόμενον μὲν τὸ τοῦ ἡλίου φέγγος, ἐπιλειπὸν δὲ καὶ τῆς ἡμέρας τὸ φῶς· εὐθέως δὲ γινόμενον σκότος, καὶ σελήνην διαδεχομένην τὸν ἥλιον· καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἀνιούσαν μείονα, μετέπειτα δὲ προκίπτουσαν τῷ δρόμῳ, φαντασίαν παρέχουσαν μείζονος. Οὐκ ἐπαυόμην δὲ καὶ περὶ ταύτης ζητῶν, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀφαιρέσεως καὶ τῆς προσθέσεως ἀνηρεῦνων, ὅτι τε καὶ αὕτη τηρεῖ τὸν κύκλον τῶν ἡμερῶν· καὶ μοι ἐδόκει τὸ ἐντεῦθεν, ὡς θεῖα τις ὑπάρχει οἰκονομία καὶ δύναμις κρείττωνων, ἢ συνέχουσα τὰ ὅλα, ἦν καὶ Θεὸν δικαίως ἂν εἶπομεν. Καὶ τὸ λοιπὸν τὸν Δημιουργὸν ἐπαινεῖν ἠρχόμην, τὴν τε γῆν πεπηγυῖαν ὀρέων, καὶ ζώων διαφορὰς, καὶ ποικίλα φυτῶν τὰ ἐξανθήματα. Οὐχ ἴστατο δὲ μοι ἐπὶ τούτοις καὶ μόνοις ὁ νοῦς· ἀλλὰ τὸ λοιπὸν, ὅθεν ταῦτα τὴν σύστασιν ἔχει, ζητεῖν ἠρχόμην· πότερον ἔκ τινος συνόντος ἀεὶ τῷ Θεῷ, ἢ ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνοις, συνυπάρχοντος αὐτῷ οὐδενός· τὸ γὰρ ἐξ οὐκ ὄντος πεποιηθέναι οὐδὲν σκοπεῖν μοι καλῶς ἐδόκει, μὴ τέλος ἀπιθάνου ὑπάρχοντος τοῦ λόγου. Τὰ γὰρ γινόμενα ἐξ ὄντων πέφυκε τὴν σύστασιν ἔχειν. Καὶ ὁμοίως ἀληθῶς ἐδόκει μηδὲν λέγειν ἀεὶ συνεῖναι τῷ Θεῷ ἕτερόν τι παρ' αὐτὸν, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τὰ ὄντα γεγονέναι· καὶ γὰρ πως ἔπειθέ με τὸν εὐτακτὸν τῶν στοιχείων, καὶ ἡ περὶ αὐτὰ τῆς φύσεως εὐκοσμία. Οὕτως δὲ πως εὖ διατεθεῖσθαι νο-

⁵ Job XXXVII, 41.

μίζων, ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἐχώρουν τὴν ἐμήν. Τῇ δ' ἐπιούσῃ, τουτέστι σήμερον, ἐλθὼν ἐώρων δύο τινὰς ὁμογενεῖς (ἀνθρώπους δὲ λέγω,) διαπληκτιζομένους καὶ διαλοιδουμένους ἀλλήλοις· ἕτερον δ' αὖ πάλιν ἀφριματῶσαι βουλόμενον τὸν πλησίον· ἤδη δὲ τινες καὶ δεινότερον τολμᾶν ἤρχοντο. Ὁ μὲν γὰρ ἐσκέλευσε νεκρὸν, καὶ τὸ κρυφθὲν ἤδη σῶμα τῇ γῆ πάλιν ἐδείκνυσεν ἠλίψ, καὶ τὴν ὁμοίαν οὕτως ἐνύβριζεν εἰκόνα, βορᾶν κυτὶ καταλείπων τὸν νεκρὸν· ὁ δὲ ξίφος ἐγύμνου, καὶ ἐπὶ τὸν ὁμοίον ἀνθρωπον ἐχώρει. Καὶ ὁ μὲν φυγῇ τὴν σωτηρίαν πορίζειν ἤθελεν· ὁ δὲ δεινὸν οὐκ ἐπαύετο, οὐδὲ τοῦ θυμοῦ κρατεῖν ἤθελε. Καὶ τί δεῖ πλείονα λέγειν; Ἄλλ' ὅτι χωρήσας ἐπ' αὐτὸν εὐθέως ἔπαιε τῷ ξίφει. Ὁ δὲ ἰκέτης τοῦ πλησίον ἐγένετο, καὶ χεῖρας ἰκεσίας ὤρεγε· καὶ τὴν μὲν ἐσθῆτα οἰδοῦναι ἤθελε, μόνον δὲ πρὸ ζῆν ἔχειν ἡξίου. Ὁ δὲ οὐκ ἔθραυε τὸν θυμὸν, οὐδ' ἠλέει τὸν ὁμογενῆ, οὐδὲ ἑαυτὸν διὰ τῆς εἰκόνης ἐν ἐκείνῳ βλέπειν ἤθελεν, ἀλλ' ὡς ἄγριος θῆρ, τῷ ξίφει τῆς βορᾶς ἤρχετο. Ἦδη δὲ καὶ τὸ στόμα τῷ ὁμοίῳ προσέφερε σῶματι· τοσοῦτος γὰρ ἦν τῷ θυμῷ. Καὶ τὴν ἰδεῖν, τὸν μὲν ἡδικοημένον, τὸν δὲ λοιπὸν σκυλεύοντα, καὶ μηδὲ γῆ σκεπάζοντα τὸ σῶμα, ὃ τῆς ἐσθῆτος ἐγύμνωσε. Πρὸς δὲ τούτοις ἕτερος προσῆν, ἕς τοῦ πλησίον γυναῖκα παίζειν ἤθελε, ληστεύων γάμον ἀλλότριον, καὶ ἐπὶ παράνομον κοίτην τραπήναι παρορμῶν, τὸν γεγαμηκότα γνήσιον πατέρα (5) γίνεσθαι θέλων. Ἐνταῦθεν δὲ ταῖς τραγωδίαις πιστεύειν ἤρχομην, καὶ τὸ θεύστατον δεῖπνον ἀληθῶς ἐδόκει μοι γεγονέναι· πιστεύειν δὲ καὶ τῇ Οἰνομαίου παρανόμῳ ἐπιθυμίᾳ, καὶ τῇ τῶν ἀδελφῶν διὰ ξίφους φιλονεικίᾳ οὐκ ἀπιστεῖν. Τοσοῦτον τάλιν καὶ τοιοῦτον θεατῆς γενόμενος ἐγὼ, πόθεν ταῦτα ἀναζητεῖν ἤρχομην· τίς δὲ καὶ ἡ τῆς κινήσεως αὐτῶν ἀρχή, καὶ τίς ὁ τοσαῦτα κατ' ἀνθρώπων μηχανησάμενος· πόθεν τε ἡ εὐρησις αὐτῶν, καὶ τίς ὁ τούτων διδάσκαλος. Καὶ τὸν μὲν θεὸν τούτων ποιητὴν λέγειν τολμᾶν οὐκ οἶόν τε ἦν, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἐξ αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν ἔχειν, οὐδὲ τὴν τοῦ εἶναι σύστασιν. Πῶς γὰρ οἶόν τε ἦν ταῦτα περὶ θεοῦ νοεῖν; ἕς μὲν γὰρ ἔστιν ἀγαθός, καὶ τῶν κραιπτόνων ποιητής, τῶν δὲ φθόκων αὐτῷ πρόσσεσιν οὐδέν· ἀλλ' οὐδὲ περὶ τοιοῦτοις χαίρειν πέφυκεν· ἀπαγορεύει δὲ καὶ τὴν γένεσιν αὐτῶν· καὶ τοὺς μὲν χαίροντας αὐτοῖς ἀποβάλλεται, τοὺς δὲ

(5) *Γνήσιον πατέρα*. Mendosum existimat hunc locum Cotelierius ad *Ulpianum*, *lib. 1. tit. 19*, legendumque ἀγρίων, vel μὴ γνήσιον, quae quidem sive littera sive particula facile potuit excidisse. Sic autem locus integrum reddidit: *Aderat alius, qui proximi uxori cupidat illudere, alienum matrimonium praedatit, et innotans eam ut ea occultatum illicitum portaretur, a marito volens facere patrem non verum*, &c.

(6) *Μηδὲ γῆ σκεπάζοντα*. Τῷ ξίφει τῆς βορᾶς ἤρχετο, velut « mandum » insidens. Forte etiam iuravit εἶχτο. Significatur supra belluam feritas, qua saepe homines iustum et in se invicem furant, ut vel se tanquam devorandis admoverant, ut statim miditur: ἤδη δὲ καὶ τὸ στόμα τῷ ὁμοίῳ προσέφερε σῶματι. Sic *Macagnones* *Marchari*, non sicut ventum quam fatore exaltantem, *Marchari* *Marchari*, et a *Marchari* respicientem, *Marchari* *Marchari* dedit.

A quam, contententes invicem, seque conviciis proscindentes aspexi: alterum item, qui vellet exspoliare proximum: sed et qui jam gravius aliquid praesumere inciperent. Hic siquidem, deprædatus est mortuum, corpusque jam terra occultatum iterum exhibuit soli; atque ita, mortuo canibus laniatum vorandumque relicto, cognatam imaginem contumelia affecit. Ille autem, nudato strictoque gladio, in similis naturæ hominem irruit. Atque hic quidem volebat fuga salutem consulere: at persequens, nihil desistebat, aut iram moderari studebat. Quid vero necessum est plura dicere? Hoc satis; irruentem illum, statim alterum gladio cecidisse. Atque is quidem supplex orabat proximum, manusque supplices tendebat. Ac quidem offerebat vestem, solumque vitæ remissionem poscebat. At ille perstitit infracto animo, nec eodem secum genere est miseratus; vel se ipsum, ratione imaginis, in eo voluit inspectare: imo tanquam immanis bellua, gladio laniare cœpit (6). Sed et jam, corpori sui simili os admoverat: tanto siquidem furore exarserat, eratque videre, alterum quidem injuriam passum; alterum vero, deinceps spoliantem, ac neque terra operientem corpus, quod veste nudaverat. Ad hæc autem erat alius, qui, furatus alienas nuptias, uxori proximi illuderet, quique cubile iniquum perrumpens, maritum legitimum patrem fieri vellet. Hinc tragœdiis etiam fidem habere cœpi, putavique fuisse revera cœnam Thyestæam (7): credidi vero iniquæ Oenomæi cupiditati (8), nec fraternæ (9) per ferrum contentioni fidem subtraxi. Tantarum ergo taliumque rerum spectator factus, cœpi requirere unde hæc essent: quodnam vero etiam ea principium habuissent; quisve tanta in homines molitus esset: unde etiam eorum inventio, quisve talium doctor fuisset. Ac nemo quidem talium auctorem Deum habuerit dicere; sed neque ab eo habere, quo sint et consistant. Qui enim talia de Deo cogitare licuerit? qui sane bonus est auctorque meliorum; cui nec quidquam vitii insit; sed neque talibus suapte ipse natura gaudere possit, fieri vero prohibeat: hisque gaudentes, rejiciat; fugientes autem, acceptos habeat. Qui vero non absurdum, ut eorum Deus auctor audiat, quæ ipse

D rent, ceu præcipuas epulas, convivio vorabant, ut in relatione rerum ipsorum Claudius Abbavilar., *Ord. Min. capucinus*.

(7) *Cœnam Thyestæam*. Τὸ θεύστατον δεῖπνον. Sic *Ovid.* *xv Metam*:

Nec Thyestæis cumulemus viscera mensis.

De hoc Thyestæ et Atreo fratre, *Servius* ad 1 et 11 *Æneid.*

(8) *Iniquæ Oenomæi cupiditati*. Forte *Oenomai*. Fuit is Hippodamæ pater, a cujus marito cum se occidendum ex oraculo didicisset, eaque a multis ambiretur, proposito examine curuli, tredecim occidit ejus præcos, donec victus ipse est et occisus a Pelope, Tantalii filio, Myrtilo auriga prelio corrupto et subnectente infractis axes, etc. *Strab.* *l. viii*. Alium *Homerus* commemorat occisum ab Hectore.

(9) *Nec fraternæ*, etc. Videtur *Romulus* et *Romulus* quorum aliter mortem fratris conscivit, referre.

aversatur et repudiat? Neque enim non voluerit esse, si quidem primus ipse opifex fuit. Vult siquidem ut, ad ipsum accedentes, ipsius imitatores fiant. Quare alienum a ratione duxi, illa Deo affingere; aut tanquam ab eo facta accipere: quanquam maxime concedendum sit (10), posse aliquid ex nihilo fieri, si quidem Deus (ex illo) fecit mala. Nam qui fecit ex nihilo, non jam ultra in nihilum redigeret. Iterumque necessitate dicendum, fuisse, quando Deus malis delectaretur, quæ modo non placent. Quare non arbitror, posse hoc dici de Deo. Alienum quippe est ab ejus natura, ut hoc illi conveniat. Existimavi ergo esse aliquid quod ei coexistat, dictum *materia*; ex qua sapienti arte discernens ac pulchre exornans, res condiderit; ex qua et mala videntur orta. Cum enim illa et sine qualitate et informis existeret; ad hæc vero, etiam inordinate ferretur Deique arte indigeret, non invidit ipse, neque ita semper permisit ferri, sed elaborare cœpit, optimaque ab ejus pessimis discernere voluit; atque ita, quæcunque Deum ex illa procreare decebat, procreavit; quæcunque vero, ut verbo dicam, habuit sæculenta, ceu inepta opificio, qualia erant, nihil ipsi utilia, dereliquit: ex quibus modo apud homines mala influere (11) arbitror. Sic bene visum est sentire. Tu vero, amice, si quid minus recte dictum videatur, suggerens loquere; plane enim ea audire desidero.

ἔδοξέ μοι εὖ ἔχειν φρονεῖν. Σὺ δὲ, ὦ φίλε, εἰ τινὰ σοὶ καὶ πάνυ περὶ τούτων ἀκούειν ποθῶ.

ORTH. Equidem acceptam habeo, amice, alacritatem tuam, studiumque illud tuum circa doctrinam laudo. Quod porro ita de rebus existimasti, ut eas Deus ex præjacenti aliqua substantia creaverit, non prorsus reprehenderim. Revera enim ita habet, ut ortus malorum, in id sensus multos impulerit. Etenim ante ambos, viri plures sufficienti doctrina, maximam ea de re quæstionem moverunt. Atque alii quidem, tibi similia existimaverunt; alii vero Deum, eorum auctorem pronuntiarunt, coævam ei substantiam assignare veriti: illi contra, quod Deum malorum auctorem dicere vererentur, concedendam putarunt materiam coævam. Contigit vero, ut neutri secundum veri scientiam Deum timentes, bene dixerint. Alii autem, principio etiam, de ea re quæstionem vitandam duxerunt, velut ea non haberet finem. Cæterum non sinit communis amicitiae debitum, ut ipse amoliar, ubi maxime quid tibi sit animi tu ipse annuntias: quod nimirum minime teneat præsumptio (quanquam

(10) *Quanquam maxime concedendum sit, etc.* Videtur littera minus sana: nisi sit ratio peculiaris clausa parenthesi, a qua statim redeat ad probationem præmissæ illius, quod mala non debeant tribui Deo ut auctori; qui ipse auctor existens, non ageret ad malorum destructionem. Voluerit ergo, ad mala incommoda, neque hoc vitari, ut ne dicantur mala ex nihilo, si quidem Deus est eorum auctor.

(11) *Influere.* Ἐπιρρεῖν. Sic Photius: vox artis-

φεύγοντας αὐτὰ προσίεται. Καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον ἦν τὸν Θεὸν τούτων λέγειν εἶναι δημιουργόν, τὸν ταῦτα παραιτούμενον; Οὐδὲ γὰρ ἂν ἐβούλετο μὴ εἶναι αὐτὰ, εἰ πρῶτος αὐτῶν ποιητῆς ὑπῆρχεν αὐτός. Τοὺς γὰρ προσιόντας αὐτῷ μιμητὰς αὐτοῦ γίνεσθαι θέλει. "Ὅθεν ἄλογον ἔδοξεν εἶναι μοι ταῦτα προσάπτειν τῷ Θεῷ, ἢ ὡς ἐξ αὐτοῦ γεγονότα.... εἰ καὶ τὰ μάλιστα συγχωρῆσαι δεῖ, ἐξ οὐκ ὄντων δυνατὸν εἶναι τι γίνεσθαι, ὅτι καὶ τὰ κακὰ ἐποίησεν αὐτός· ὁ γὰρ ἐκ τοῦ οὐκ εἶναι εἰς τὸ εἶναι αὐτὰ ποιήσας οὐκ ἂν ἐκ τοῦ εἶναι εἰς τὸ μὴεῖν εἶναι αὐτὰ. Πάλιν τέ που ἀνάγκη λέγειν, ὡς ἦν ποτε καιρὸς, ὅτε τοῖς κακοῖς ἔχαιρεν ὁ Θεός· νῦν δὲ οὐκ ἔστι. Διόπερ ἀδύνατον εἶναι μοι δοκεῖ λέγειν τοῦτο περὶ Θεοῦ. Ἀνοίκειον γὰρ τῆς φύσεως αὐτοῦ τοῦτο προσαρμόζειν αὐτῷ. Διόπερ ἔδοξέ (12) μοι συνυπάρχειν τι αὐτῷ ἢ τοῦνομα ὕλη, ἐξ ἧς τὰ ὄντα ἐδημιούργησε, τέχνη σοφῆ διακρίνας, καὶ διακοσμήσας καλῶς, ἐξ ἧς καὶ τὰ κακὰ εἶναι δοκεῖ. Ἀποίου τε γὰρ καὶ ἀσχηματίστου οὐσίας αὐτῆς, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἀτάκτως φερομένης, δεομένης τε τῆς τοῦ Θεοῦ τέχνης, οὐκ ἐφθόνησεν οὗτος, οὔτε διὰ παντὸς κατέλιπεν αὐτὴν οὕτω φέρεσθαι, ἀλλὰ δημιουργεῖν ἤρχετο, καὶ ἀπὸ τῶν χειρίστων αὐτῆς τὰ κάλλιστα διακρίνειν ἠθέλει· καὶ οὕτως ἐδημιούργησεν, ὅσα ἐξ αὐτῆς ἤρμοζε Θεῷ δημιουργεῖν· τὰ δ' ὅσα ἐξ αὐτῆς (ὡς ἔπος εἰπεῖν,) τρυγῶδη ἐτύγχανε, ταῦτα, ἀνάρμοστα ὄντα πρὸς δημιουργίαν, ὡς εἶχε, κατέλιπε, κατ' οὐδὲν αὐτῷ προσήκοντα· ἐξ ὧν δοκεῖ μοι νῦν παρὰ ἀνθρώποις ἐπαίρειν τὰ κακὰ (13). Οὕτως δοκεῖ μὴ καλῶς εἰρησθαι πρὸς ἐμοῦ, ἀναφέρων λέγε,

C ΟΡΘΟΔ. Τὴν μὲν προθυμίαν ἀποδέχομαι τὴν σὴν, ὦ φίλε, καὶ σοῦ περὶ τὸν λόγον σπουδὴν ἐπαινώ· ὁ δὲ περὶ τῶν ὄντων οὕτω διετέθης, ὡς ἄρα ἐξ ὑποκειμένης τινὸς οὐσίας ταῦτα ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, οὐ πάνυ τι μέμφομαι. Ὡς ἀληθῶς γὰρ ἡ τῶν κακῶν γένεσις τοὺς πολλοὺς διατεθῆναι ποιεῖ. Καὶ γὰρ πρὸ σοῦ τε καὶ ἐμοῦ πολλοὶ τινες ἄνδρες ἱκανοὶ περὶ τούτου τὴν μεγίστην ζήτησιν ἐποίησαντο. Καὶ οἱ μὲν ὁμοίως διετέθησάν σοι· οἱ δ' αὖ πάλιν τὸν Θεὸν τούτων δημιουργὸν ἀπεφήναντο, σύγχρονον αὐτῷ ὑπόστασιν δοῦναι πεφοβημένοι· κάκεινοι, ἐκ τοῦ φοβηθῆναι τῶν κακῶν ποιητὴν εἰπεῖν τὸν Θεόν, σύγχρονον αὐτῷ δοῦναι τὴν ὕλην ἔδοξαν. Καὶ συνέβη ἀμφοτέροις, ἐκ τοῦ μὴ κατ' ἐπιστήμην τοῦ ἀληθοῦς φοβηθῆναι τὸν Θεόν, τὸ μὴ καλῶς εἰπεῖν. Ἐτεροι δὲ τὴν ἀρχὴν καὶ περὶ τοῦ τοιούτου ζητεῖν παρητήσαντο, ὡς οὐκ ἔχοντος τέλος τοῦ τοιούτου ζητήματος. Ἐμὲ δὲ τὰ κοινὰ τῆς πρὸς σὲ φιλίας παραιτεῖσθαι τὸ ζητούμενον οὐκ ἔσθ', καὶ μάλιστα ὅτε τὴν προαίρεσιν ἀπαγγέλλεις τὴν σὴν· ὡς οὐ προλήψει κρατούμενος

sima, significandæ illi in genus humanum velut invectioni malorum, ex contagione materiæ. Τὸ ἐπαίρειν, videtur mendosum: nisi sit, *oriri, enasci, surgere.*

(12) *Διόπερ ἔδ.* Hæc habes apud Photium cod. CCXXXVI, sub init. GALL.

(13) *Τὰ κακὰ.* Huc usque primum Photianum excerptum, ubi tamen ita effertur hic locus: ἐξ ὧν δοκεῖ μοι νῦν ἐπιρρεῖν τὰ κακὰ. Id.

(εἰ καὶ τὰ μάλιστα οὕτω πως ἐξ ὧν ὑπενόησας, ἐδοξας ἔχειν τὰ πράγματα), ἀλλ' ἐν ἐπιθυμίᾳ τῆς τοῦ ἀληθοῦς γνώσεως καθεστάναι λέγεις. "Ὅθεν προθύμως καὶ ἐπὶ τὸν τῆς ζητήσεως τραπήσομαι λόγον. Βούλομαι δὲ καὶ τουτοῦ τὸν ἐταῖρον ἀκροατὴν γενέσθαι τῶν ἡμετέρων λόγων. Καὶ γὰρ δοκεῖ πως κατὰ τι περὶ τούτων ὁμοίως σοι δοξάζειν καὶ αὐτός· διὸ κοινὸν πρὸς ἀμφοτέρους τὸν λόγον ποιῆσθαι βούλομαι. "Α γὰρ ἂν εἴποιμι πρὸς σέ οὕτως ἔχοντα, ταῦτα καὶ πρὸς τοῦτον ὁμοίως λέξω. Εἰ σοι τοίνυν ἀληθῶς περὶ τοῦ κρείττονος λέγειν εὐγνωμόνως δοκῶ, πρὸς ἕκαστον ἀπόκριναί ὧν ἐρωτῶ· ἐκ γὰρ τούτων γενήσεται καὶ σέ μὲν τὸ ἀληθὲς μανθάνειν, καμὲ δὲ μὴ μάτην τοὺς λόγους ποιῆσθαι πρὸς σέ.

ΟΥΑΛ. Ταῦθ', ἅπερ εἶπας, πράττειν ἐτοίμως ἔχω. Καὶ διὰ τοῦτο μετὰ πάσης προθυμίας ἐκεῖνα πυνθάνου, ἐξ ὧν περ νομίζεις δύνασθαι με τὴν ἐπιστήμην τοῦ κρείττονος μαθεῖν. Οὐ γὰρ μοι τὸ νικῆσαι πρόκειται κακῶς, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς ἐκμαθεῖν. "Ὅθεν ἔχου τὸ λοιπὸν τοῦ λόγου.

ΟΡΘΟΑ. "Ὅτι μὲν οὖν (14) ὑπάρχειν ἀδύνατον ἀγένητα δύο ἅμα, οὐδέ σε ἀγνοεῖν νομίζω, εἰ καὶ τὰ μάλιστα δοκεῖς προλαβὼν τοῦτο προτεθεικέναι τῷ λόγῳ. Ὡς πάντως ἐξ ἀνάγκης τὸ ἕτερον δεῖ λέγειν, ἢ ὅτι κεχώρισται τῆς ὕλης ὁ Θεός, ἢ αὖ πάλιν, ὅτι ἀμεριστος αὐτῆς τυγχάνει. Εἰ μὲν οὖν ἠνώσθαι τις εἰπεῖν αὐτὰ θέλοι, ἐν τῷ ἀγένητον λέξει· (ἕκαστον γὰρ τούτων μέρος ἔσται τοῦ πλησίον·) ἀλλήλων δὲ μέρη τυγχάνοντα, οὐκ ἔσται ἀγένητα δύο, ἀλλ' ἐκ διαφορῶν συνεστής. Οὐδέ γὰρ τὸν ἄνθρωπον ἔχοντα διάφορα μέρη κατακερματίζομεν εἰς πολλὰ γενητά. Ἄλλ' ἢ, ὡς ὁ λόγος ἀπαιτεῖ, ἐν τι γενητὸν, τὸν ἄνθρωπον, πολυμερὲς, πρὸς τοῦ Θεοῦ γεγονέναι φαμέν. Οὕτως ἀνάγκη, εἰ μὲν μὴ κεχώρισται τῆς ὕλης ὁ Θεός, ἐν τῷ ἀγένητον εἶναι λέγειν· εἰ δὲ κεχωρίσθαι φήσει τις, ἀνάγκη εἶναι τι τὸ ἀναμέσον ἀμφοτέρων, ὅπερ καὶ τὸν χωρισμὸν αὐτῶν δείκνυσιν. Ἀδύνατον γὰρ ἐν διαστάσει ἐξετάσθαι τι ἀπὸ τίνος, οὐκ ὄντος ἐτέρου, καθ' ὃ ἡ διάστασις ἑκατέρου γίνεται. "Ὅπερ οὐ μέχρι τούτου ἴσταται καὶ μόνου, ἀλλὰ καὶ πλείστων ὄσων. "Ὅν γὰρ ἐπὶ τῶν δύο ἀγενήτων εἶπαμεν λόγον, τοῦτον ἐξ ἀνάγκης ὁμοίως προχωρεῖν, εἰ τὰ ἀγένητα δοθῆναι τρία. Καὶ γὰρ περὶ τούτων ἐροίμην ἂν, εἰ κεχώρισται ἀπ' ἀλλήλων, ἢ αὖ πάλιν ἕκαστον ἠνωταί τῷ πλησίον. Εἰ μὲν γὰρ ἠνώσθαι τις εἰπεῖν θέλοι, τὸν αὐτὸν ἀκούσει τῷ πρώτῳ λόγον· εἰ δ' αὖ πάλιν κεχωρίσθαι, οὐ φεύξεται τὴν ἐξ ἀνάγκης τοῦ χωρίζοντος ἀπόστασιν. "Αν δ' ἄρα τις καὶ τρίτον εἶναι λέξοι λόγον ἀρμόζοντα περὶ τῶν ἀγενήτων λελέχθαι, τουτέστι τὸ μήτε κεχωρίσθαι τὸν Θεὸν τῆς ὕλης, μήτ' αὖ πάλιν

(14) "Ὅτι μὲν οὖν. Hæc item occurrunt apud Photium l. c., iis statim subjecta, quorum modo meminimus. GALL.

(15) Sane igitur, quod nullo modo, etc. "Ὅτι μὲν οὖν ἀδύνατον. Incipit hic Methodii doctrina, ubi Photii vel interpretes vel librarius: Quod si fieri nullo modo possit, etc., conditionaliter adjecta totum sensum perimente.

(16) Erit siquidem unumquodque horum propinqui pars. Μέρος τοῦ πλησίον. Sola enim ad hoc videtur sufficere ἔνωσις et continuitas. Interpretes Photii:

A maxime, ex iis quæ considerasti, ita res habere visum sit), sed scientiæ veri desiderium habeat. Quare etiam ego libens alacrisque ad quæstionem accedam. Placet vero, ut et hic amicus susceptæ disputationis auditor fiat. Nam et ipse, eadem quadamtenus tibi videtur opinione: quare volo communi cum utroque oratione conferre. Quæ enim tibi sic affecto dixerim, eadem et illi similiter dixerō. Si igitur vere tibi videor ac sincere quod est melius dicere, responde ad singula quæ percontor: sic enim fiet, ut et ipse addiscas verum, nec ego frustra disserens insumam sermones.

VAL. Promptum mihi est, ut quæ dicis faciam. B Quare omni alacritate ea percontare, ex quibus arbitraris posse me discere quod est melius. Neque enim propositum habeo ut male vincam, sed ut verum edocear. Jam itaque sermonem proseguere.

ORTH. Sane igitur, quod nullo modo (15) fieri possit, ut sint duo simul increata, nec te quidem ignorare puto, quanquam id maxime videaris sermone jam habito statuisse. Plane siquidem duorum alterum necessum fuerit dicere; vel quod Deus separatus sit a materia, vel contra quod indivisus illi cohæreat. Si quis igitur unita velit dicere, unum increatum dixerit. (Erit siquidem unumquodque horum propinqui pars (16).) Porro quæ sunt invicem partes, non duo increata, sed unum diversis consistens, increatum erunt. Nam neque hominem, multis constantem membris, dividimus in multa creata. Quin, ita exigente ratione, hominem, unum quid creatum dicimus, multarum partium, a Deo factum. Atque adeo necesse est, ut nisi Deus separatus sit a materia, unum increatum esse dicatur. Sin vero divisa et separata aliquis dixerit, necesse est intercedere aliquod medium, quod separata exhibeat. Nequit enim fieri ut aliquid ab aliquo distans consideretur, nisi existente alio secundum quod fiat discretorum distantia. Neque id in uno hoc soloque sistit, sed extenditur ad innumera ejusmodi. Quam enim in duobus increatis rationem diximus, similiter oportet procedere, si concessum fuerit illa esse tria. Nam et de illis quæsierim, sintne ab invicem separata, vel unumquodque propinquo unitum sit? Si quidem vero velit aliquis dicere unita, id ipsum ac prius auditorus est. Sin contra dixerit separata, non effugiet, ut ne necessario desit quod separet (17). Quod si quis etiam tertiam

Unaquæque enim pars horum erit alteri similis, etc. Quibus nec Methodium reddit, nec ejus rationi aliam ipse probabilem substituit: aliorum enim similitudo non arguit, esse alterum partem alterius. Quod ibi sequitur, ita punctandum: ἀλλήλων δὲ μέρη τυγχάνοντα, ἀγένητον· ἀλλ'. Ubi interpretes partes inter se pares, etc., quod tamen fuerit mendum typographi pro, partes inter se partes, etc.

(17) Non effugiet, ut ne necessario desit quod separet. Οὐ φεύξεται τὴν τοῦ χωρίζοντος ἀπόστασιν, quia nimirum ipsum separans, oporteat esse uni-

sententiam, quæ in increata congruat, dictam voluerit; nempe, neque Deum a materia separatum esse, ac neque rursum ambo ut partes uniri (18): sed esse Deum in materia ut in loco: materiamque, habere in Deo rationem continentis: noverit ille, fore, ut si materiam Dei locum dixerimus, necessario etiam dicendus sit comprehensibilis, et qui a materia circumferatur oportet. Nec vero consistere potest, aut in se ipso manere, eo temere moto, in quo est. Præterea satendum necessario est, fuisse Deum in deterioribus. Nam si materia quandoque ornatu caruit; Deus vero, volens ad statum meliorem reducere, ornatum contulit: fuit aliquando, cum Deus in inornatis incultisque existeret. Sed et illud jure quæsierim: Totamne materiam Deus occuparet, an solum in parte aliqua existeret? Sane quidem, si quis Deum in parte tantum materiæ affirmare velit, perquam angustioris minoremque materia dicit; quando pars ejus totum capere potuit. Sin dixerit esse in tota, totamque pervasisse materiam, quomodo eam elaboravit (19)? Necessè est enim ut dicamus, fuisse Deum aliquo modo in se retractum ut, contractione facta, illam partem componeret, a qua se retraxisset; vel etiam una cum materia effinxisse, non habentem locum quo se interim reciperet. Si vero quis asserat materiam in Deo fuisse, similiter exquirendum restat: utrum scilicet, velut ipso diviso a se ipso (20), ac sicut animalium genera in aere existunt; diviso ipso sectoque ad ea suscipienda quæ in eo sunt: vel sicut in loco hoc est, eo modo quo aqua in terra est. Si quidem eo modo dixerimus quo res sunt in aere; necesse est, ut Deum divisibilem dicamus. Sin autem eo modo quo aqua est in terra: cum materia indigesta esset et incomposita; ad hæc etiam, mala contineret; necessitate confectus, ut

tum extremis, eoque illis idem, identitate scilicet partium in toto. Paulo aliter formatur hæc ratio apud Photium: post verba enim non longe superius posita, ὅπερ καὶ τὸν χωρισμὸν αὐτῶν δείκνυσι: ita arguit, τοῦτο δὲ, ἦτοι ταυτὸν ὄν, ἤνωται θατέρω τῶν δύο: καὶ ἀνάγκη πάλιν ἢ ἔνωσιν ἢ χωρισμὸν πρὸς τὸ ἕτερον ζητεῖν. Ἐνωσιν γὰρ ἀδύνατον ἰδεῖν, εἴπερ θατέρω ταυτὸν εἶναι καὶ ἠνωσθαι δέδοται: ἠνωτο γὰρ οὕτως ἂν καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς, ὧ ταυτὸν εἶναι τοῦτο ἐδόθη. Εἰ δὲ κχωρισθαι ἀπαιτῆ ὁ λόγος, πάλιν τὸ χωρίζον ἀπαιτητέον, ἕως ἂν ἀπείρων ἡμῶν ἀγενήτων ἔσμεν ἀναφανῆ. Ego sic redderem: Hoc autem (nempe separans) velut quod sit idem alteri duorum, illi unitum est: rursumque necesse erit querere aut conjunctionem aut separationem ab altero. Unionem enim videre, impossibile fuerit, si quidem concessum est, esse idem cum altero, et illi unitum. Sic enim uniretur etiam primum illud, cum quo istud idem esse concessum fuit. Quod si ratio docet separatum: rursum querendum est quo separaretur, donec infinitorum ingenitorum nobis copia occurrat. Est hæc ratio satis facilis et consequens: nisi quod ubique minus probabiliter videtur supponere, distingui aliqua necessario, non se ipsis, sed per alia. Valet nihilominus illa ad hominem, et supposita crassa illa æstimatione de Deo, in qua erant Valentiniani.

(18) Ac neque rursum ambo ut partes uniri. Μήτ' αὖ πάλιν, ὡς μέρη ἠνωσθαι Photiana, μηδ' αὖ πάλιν

ὡς μέρη ἠνωσθαι· εἶναι δὲ, καθάπερ ἐν τόπῳ, τῇ ὕλῃ τὸν Θεόν, καὶ τὴν ὕλην ἐν τῷ Θεῷ τὸ συνέχον· ἀκουέτω, ὅτι, ἐὰν τόπον τοῦ Θεοῦ τὴν ὕλην λέγωμεν, ἐξ ἀνάγκης αὐτὸν καὶ χωρητὸν λέγειν δεῖ, καὶ πρὸς τῆς ὕλης περιγραφόμενον. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμοίως αὐτὸν τῇ ὕλῃ ἀτάκτως φέρεσθαι δεῖ. Μὴ ἴστασθαι δὲ, μηδὲ μένειν αὐτὸν ἐφ' ἑαυτοῦ, ἀνάγκη, τοῦ ἐν ᾧ ἔστιν ἄλλοτε ἄλλως φερομένου. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἐν χειροσσι γερονόμοι τὸν Θεόν εἰπεῖν ἀνάγκη. Εἰ γὰρ ποτε ἀκοσμος ἦν ἡ ὕλη, ἐκόσμησε δὲ αὐτὴν, εἰς τὸ κρεῖττον τρέψαι προαιρούμενος, ἦν ποτε ὅτ' ἐν ἀκοσμήτοις ἦν ὁ Θεός. Δικαίως δ' ἂν καὶ τοῦτο ἐροίμην, πότερον ἐπλήρου τὴν ὕλην ὁ Θεός, ἢ ἐν μέρει τινὲ τῆς ὕλης ὑπῆρχεν αὐτῆς. Εἰ μὲν γὰρ ἐν μέρει τινὲ τῆς ὕλης εἰπεῖν τις θέλοι τὸν Θεόν, πλείστον ὅσον μικρότερον αὐτὸν τῆς ὕλης λέγει· εἰ γε δὲ μέρος αὐτῆς ὅλον ἐχώρησε τὸν Θεόν. Εἰ δὲ ἐν πάσῃ εἶναι λέγοι, καὶ δι' ὅλης κχωρηθέναι τῆς ὕλης, πῶς ταύτην ἐδημιούργησε φρασάτω. Ἀνάγκη γὰρ συστολήν τινα τοῦ Θεοῦ λέγειν, ἧς γενομένης ἐδημιούργει ἐκεῖνο ἀφ' οὗ ὑπεχώρησεν, ἢ καὶ αὐτὸν τῇ ὕλῃ συνδημιουργεῖν, οὐκ ἔχοντα ὑποχώρησως τόπον. Εἰ δὲ τὴν ὕλην ἐν τῷ Θεῷ εἶναι τις λέξοι, ὁμοίως ἐξετάζειν δεῖ· πότερον ὡς δισταμένου αὐτοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ὡς περ ἐν ἀέρι ὑπάρχει γένη, διαιρουμένου καὶ μεριζομένου αὐτοῦ εἰς ὑποδοχὴν τῶν γινομένων ἐν αὐτῷ, ἢ ὡς ἐν τόπῳ, τουτέστιν, ὡς περ ἐν γῆ ὕδωρ· εἰ μὲν γὰρ εἴποιμεν, ὡς ἐν ἀέρι, μεριστὸν ἀνάγκη τὸν Θεόν εἰπεῖν· εἰ δ' ὡς περ ἐν γῆ ὕδωρ· ἦν δὲ ἀτακτος ἡ ὕλη καὶ ἀκόσμητος, πρὸς δὲ τούτοις ἔχουσα καὶ κακά· τὸν Θεόν λέγειν ἀνάγκη τόπον εἶναι ἀκοσμήτων καὶ τῶν κακῶν. Ὅπερ οὐκ εὐφημον εἶναι μοι δοκεῖ, ἐπισημὰς δὲ μᾶλλον. Ὑλὴν γὰρ εἶναι θέλεις, ἵνα μὴ τῶν κακῶν ποιητὴν εἴπῃς τὸν Θεόν· καὶ τοῦτο φυγεῖν προαιρούμενος, ὄψεσθαι αὐτὸν τῶν κακῶν εἶναι λέγεις. Εἰ μὲν οὖν, τὴν ὕλην ἐκ τῶν (21) ὑποστάτων γενητῶν ὀνομαζομένων, ἀγένητον ὑπάρχειν ἔλεγας, πολλὸν ἂν περὶ ταύ-

[ὡς] ἐν μέρει ἠνωσθαι, nempe Deum uniri vel ut in parte: vel, ut pars unitur parti. Est altera probatio ab altero modo unionis, per modum contigui: locatque ei loci: quæ et ipsa ad hominem procedit.

(19) Quomodo eam elaboravit? Ἦδε ταύτην ἐδημιούργησε, similitudine artificum, quos oportet esse nonnihil loco discretos a materia quam componunt et perficiunt; sic Archimedes navigium locum extra universum quærebat, totū illi ciendo et inde movendo. Interpretas passim τὸ δημιουργεῖν reddidit creare, quod hoc loco non congruit, nisi agitur de formatione materiæ, adversus eos qui ipsato a se ei ingenitam dicebant. Ut ergo non tulerint aures, ut faber dicatur creare ferrum, ita neque ut Deus, eo sensu, dicatur creare materiam.

(20) Velut ipso diviso a se ipso. Velut in loco communi et proprio, ut quovis modo sequatur aliquid absensum vel divisio Dei; vel indigni et turpis, esse in vase et loco proprio, continentia, cum probro continentis: unde quod sequitur ἢ ὡς ἐν τόπῳ, videtur supplendum addito ἰδίῳ, nisi legendum est ἀγγεῖον, cujus continentie exemplum statim in terra ponat, hoc est, vase terreo et fictile continente aquam: qua continentia, vas dicitur, vel in honorem, vel in contumeliam, i Tim. ii.

(21) Ἐκ τῶν. Forte ἐξ τῶν.

της ἐποησάμην λόγον εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἀδύνατον ὑπάρχειν αὐτὴν ἀγένητον· ἐπεὶ δὲ τὴν τῶν κακῶν γένεσιν αἰτίαν φῆς εἶναι τῆς τοιαύτης ὑπόνοιας, διὰ τοῦτο ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τούτων ἔρχεσθαι μοι δοκεῖ. Φανεροῦ γὰρ γινομένου τοῦ λόγου, καθ' ὃν τρόπον ἐστὶ τὰ κακά, καὶ ὅτι οὐχ οἷόν τε ἐστὶν αἴτιον τῶν κακῶν εἰπεῖν τὸν Θεόν, ἐκ τοῦ ὕλην αὐτῷ ὑποτιθέ- ναι τὴν τοιαύτην ὑπόνοιαν, ἀναιρεῖσθαι μοι δοκεῖ· ὅτι, εἰ τὰς ποιότητας μὴ οὕτως ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, καὶ τὰς οὐσίας ὁμοίως. Φῆς τοίνυν ἄποιον ὕλην συνυπάρχειν τῷ Θεῷ, ἐξ ἧς τὴν τοῦ κόσμου γένεσιν ἐδημιούργησεν;

malorum auctor dici nequeat, suggerente materia Deus qualitates quæ non erant, creavit, simili etiam ratione substantias creavit. Ain' ergo materiam nudam qualitate et informem, Deo coexistere, ex qua mundum creaverit?

ΟΥΑΛ. Οὕτω μοι δοκεῖ.

ΟΡΘΟΔ. Οὐκοῦν εἰ ἄποιος ἐτύγχανεν ἡ ὕλη, γέ- γονε δὲ κόσμος πρὸς τοῦ Θεοῦ, ἐν δὲ τῷ κόσμῳ αἱ ποιότητες· τῶν ποιότητων γέγονε ποιητῆς ὁ Θεός.

ΟΥΑΛ. Οὕτως ἔχει.

ΟΡΘΟΔ. Ἐπεὶ δὲ σου καὶ λέγοντος πρόσθεν ἤκου- ον, ὡς ἀδύνατον ἐξ οὐκ ὄντων γίνεσθαι τι, πρὸς ἐρώ- τησιν ἀποκρίναι τὴν ἐμὴν· δοκεῖ σοι τὰς τοῦ κόσμου ποιότητας μὴ ἐξ ὑποκειμένων ποιότητων γεγονέναι;

ΟΥΑΛ. Δοκεῖ.

ΟΡΘΟΔ. Ἐτερον δὲ τι παρὰ τὰς οὐσίας ὑπάρχειν αὐτάς;

ΟΥΑΛ. Οὕτως ἔχει.

ΟΡΘΟΔ. Οὐκοῦν εἰ μήτε ἐξ ὑποκειμένων ποιότη- των τὰς ποιότητας ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, μήτε ἐκ τῶν οὐσιῶν ὑπάρχουσι, τῷ μηδὲ οὐσίας αὐτάς εἶναι· ἐκ μὴ ὄντων αὐτάς ὑπὸ Θεοῦ γεγονέναι ἀνάγκη εἰπεῖν. Ὅθεν περιττῶς ἐδόκει μοι λέγειν, ἀδύνατον δοξάζειν ἐξ οὐκ ὄντων γεγονέναι τι πρὸς τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' ὁ μὲν περὶ τούτου λόγος ὧδε ἔχεται. Καὶ γὰρ παρ' ἡμῖν ὀρώμεν ἀνθρώπους ἐξ οὐκ ὄντων ποιοῦντάς τινα, εἰ καὶ τὰ μάλιστα δοκοῦσιν οὗτοι ποιεῖν ἐν τινι. Οἷον ἐπὶ τῶν ἀρχιτεκτόνων τὸ παράδειγμα λά- βωμεν· καὶ γὰρ οὗτοι ποιοῦσι πόλεις οὐκ ἐκ πόλεων, καὶ ναοὺς ὁμοίως οὐκ ἐκ ναῶν (22). Ἀτελής.

ΛΟΙΠΑ ΕΚ ΤΩΝ ΦΩΤΙΟΥ.

(Biblioth. cod. ccxxxvi.)

Εἰ δ', ὅτι τούτοις οὐσίαι ὑπόκεινται, οἷαι ἐξ (οὐκ) ὄντων (23) αὐτάς ποιεῖν, τῷ λόγῳ σφάλει. Οὐδὲ γὰρ ἡ οὐσία ἐστὶν ἡ ποιοῦσα τὴν πόλιν, ἢ τοὺς ναοὺς, ἀλλ' ἡ περὶ τὴν οὐσίαν τέχνη, ἢ οὐκ ἐξ ὑπο- κειμένης τινὸς τέχνης ἐν ταῖς οὐσίαις γίνεται· ἀλλ' ἐξ οὐκ ὄντων ἐν αὐταῖς γίνεται. Ἀπαντήσαιν δὲ μοι δοκεῖς οὕτω τῷ λόγῳ· ὅτι τεχνίτης τῆ ἐν τῇ οὐσίᾳ

(22) Ἐκ ναῶν. Huc usque Meursii editio. Pho- tius vero l. c. post verba οὐκ ἐκ ναῶν, subdit statim quæ sequuntur: Εἰ δ' ὅτι, κ. τ. λ. Quæ quidem doctissimus Lamius, una cum tertio operis Metho- dianæ excerpto ex codice Siermondi descripto, hausit ex edito Combesiano, et in præfatione ad vol. VIII operum Meursii exhibuit, pag. v-x, quo nimirum ab eodem Meursio Methodiana evulgata complecti. GAIL.

Deum, locum dicamus (24) incompositorum et tur- pium, atque malorum: quod minus decens mihi videtur, quin etiam periculosum. Nam idéo vis esse materiam, ut ne Deum malorum auctorem affirma- veris: cumque hoc velis cavere, malorum con- ceptaculum, eum dicis. Quod si materiam extra subsistentia creata existimans, increatam dixisses exsistere, [multis de ea locutus essem, probando non posse fieri, ut ea increata sit. Quia vero malorum ortum, ejusmodi opinionis dicis causam, pro- pterea visum est, ut ad istorum examen progrediar. Declarato enim, quomodo fiant mala, quodque Deus

cjusmodi opinionem, mihi confici videtur, ut si

B VAL. Ita mihi videtur.

ORTH. Ergo si materia sine qualitate et infor- mis fuit, mundus vero factus est a Deo; in mundo autem sunt qualitates; utique qualitatū conditor fuit Deus.

VAL. Ita est.

ORTH. Quia porro in superioribus dicentem audivi, non posse aliquid ex nihilo fieri, responde ad meam quæstionem: Videntur tibi qualitates mundi, ex non subjectis qualitatibus factæ?

VAL. Videntur.

ORTH. Et has esse aliquid aliud a substantia existimas?

VAL. Ita, aliud.

ORTH. Cum ergo Deus qualitates ex non subje- ctis qualitatibus condiderit, nec illæ sint factæ ex substantiis, cum non sint substantiæ: necesse erit dicere, illas ex nihilo a [Deo creatas esse. Quare videbaris superflue dicere esse inopinabile, quod Deus aliquid ex nihilo creaverit. Enimvero ea sit ejus rei decisio. Nam etiam apud nos, quædam vi- demus hominum opera fieri ex nihilo, quanquam ipsi maxime videantur facere in aliquo. Ut si exemplum ab architectis capiamus: nam et illi urbes condunt ex non urbibus, et templa ex non templis. Imperfectus.

RELIQUA EX PHOTIO.

D Quod si, quia his substantiæ subjectæ sint, exi- stimas (eos) non hæc facere ex nihilo, verbo fal- leris. Neque enim substantia condit civitatem aut templa, sed ars quæ versatur circa substantiam: eoque, non ex subjecta aliqua arte quæ sit in sub- stantiis, sed ex non arte in illis, procreatur. Vide- ris tamen ita rationi posse occurrere: ut nimirum

(23) Ἐξ (οὐκ) ὄντων. Deest μὴ, aut supervaca- neum τὸ οὐκ. Statim vero forte legendum ἀποῶς, ut referatur ad ἀρχιτέκτους, de quibus paulo su- perius.

(24) Locum dicamus. Τόπον εἶναι. Photiana, men- doso, ἀπρον, tota enim argumentatio in loco est, a quo arguitur ad causam; ut quorum Deus nequiarit esse causa, nec debeat esse locus et conceptaculum, δο- γμα, ut statim subditur.

artificem arte quam in substantia habeat, dicas A operari (25). Ad hoc respondeo : Neque homini adnasci artem ex subjecta arte; nam neque concedi potest, ipsam in se substantiam, artem esse. Ars enim accidentibus ad censetur, iisque, quorum tunc sit esse, cum in substantia aliqua procreata fuerint. Homo quidem, sine etiam tectonica fuerit : at illa, nisi prius existente homine, nulla erit. Quare dicendum necessario, habere artes natura, ut ex nihilo fiant in hominibus. Ergo si ita habere ostendimus in hominibus; quomodo non æquum erit dicere, posse a Deo, non solum qualitates, sed et substantias, fieri ex nihilo? Dum enim possibile videtur ut aliquid ex nihilo fiat, posse etiam substantias ex nihilo fieri ostenditur.

Iterum vero instituta de malis disputatio resumatur. Mala, utrum substantiæ videntur vel qualitates substantiarum?

VAL. Qualitates.

ORTH. Materia vero, eratne sine qualitatibus et informis?

VAL. Maxime.

ORTH. Hæc ergo nomina substantiæ junguntur ex iis quæ ipsi accidunt. Neque enim homicidium est substantia, neque quidquam aliorum malorum; sed agnominatur ab operationibus. Nam neque homicidium est homo; sed is, ob illud perpetratum quadam velut nominis deflexione, homicida agnominatur; cum ipse haudquaquam sit homicidium; atque, ut compendio dicam, nihil quidquam ex aliis malis est substantia : sed potest dici mala, C quod malorum quidpiam egerit. Simili modo ratiocinare, si quid aliud quod sit causa malorum, mente confinxeris : nempe etiam illud malum esse, quod hominibus cooperetur, et suggerat ut mala faciant. Est enim et ipse malus, ob ea quæ facit. Propterea enim dicitur esse malus, quod sit auctor malorum. Porro, quod quis facit, non ipse est qui facit, sed ejus operatio, unde sibi cognomen mali asciscit. Nam si id ipsum dixerimus esse quod facit; cum faciat cædes et adulteria et hoc genus similia, ipse illa erit. Quod si ipse, illa est; habet suum esse, cum illa sunt : ubi autem non fuerint, etiam ipse desinit esse. Fiunt autem hæc ab hominibus : erunt ergo homines horum auctores; et ut sint vel non sint, causæ. Atqui si ob ea quæ quisque facit, malus est, quæ autem facit, principium habent; consequens fit, ut et ille cœperit esse malus, cœperintque etiam ista mala. Quod si verum est, nemo igitur ante omne principium æternumque malus est, ac neque mala sunt increata.

(25) *Ut nimirum artificem arte quam in substantia habeat, dicas operari, τῇ ἐν τῇ οὐσίᾳ τέχνῃ ποιεῖ.* Non bene interpret Photii, *per artem aliquid in substantia fieri.* Qui enim hoc ad propositum, quo quæritur, num ars ex præjacente arte fiat, in habente, vel ut ex arte quam artifex substantialiter habeat, ut ista solutio contendit; vel ex nihilo sui, tanquam verum accidens, quod tantum sit, cum in substantia aliqua fuerit factum; quod Methodius

τέχνῃ ποιεῖ. Φημί δὲ πρὸς τοῦτο, ὅτι οὐδὲ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐκ τινος ὑποκειμένης τέχνης προσγίνεται· οὐδὲ γὰρ ἔνεστι τὴν ἐφ' ἑαυτῆς οὐσίαν δοῦναι τὴν τέχνην. Τῶν γὰρ συμβεβηκότων ἐστὶ, καὶ τῶν τότε τὸ εἶναι ἐχόντων, ὅπότεν ἐν οὐσίᾳ τινὶ γένηται. Ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος καὶ χωρὶς τῆς τεκτονικῆς ἐσται, ἡ δὲ οὐκ ἐσται, ἐὰν μὴ πρότερον ἄνθρωπος ᾖ. Ὅθεν, τὰς τέχνας ἐξ οὐκ ὄντων εἰς ἀνθρώπους πεφυκέναι γίνεσθαι, λέγειν ἀναγκαῖον. Εἰ τοίνυν τοῦτο οὕτως ἔχειν ἐπ' ἀνθρώπων ἐδείξαμεν, πῶς οὐχὶ προσῆκε τὸν Θεὸν μὴ μόνον ποιότητος, ἐξ οὐκ ὄντων φάναι δύνασθαι ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ οὐσίας; Τὸ γὰρ δυνατόν φανῆναι τὸ γίνεσθαι τι ἐξ οὐκ ὄντων, καὶ τὰς οὐσίας οὕτως ἔχειν δείκνυται.

Πάλιν δὲ διαληπτέον τῶν κακῶν περί. Τὰ κακὰ πρότερον οὐσίαι σοι δοκοῦσιν εἶναι, ἢ ποιότητες οὐσιῶν;

ΟΥΑΛ. Ποιότητες.

ΟΡΘΟΔ. Ἡ δὲ ὕλη ἄποιος ἦν καὶ ἀσχημάτιστος;

ΟΥΑΛ. Οὕτω.

ΟΡΘΟΔ. Πέπλεκται ἄρα τὰ ὀνόματα ταῦτα τῇ οὐσίᾳ ἐκ τῶν συμβεβηκότων αὐτῇ. Οὔτε γὰρ ἐστὶν ὁ φόνος ἢ οὐσία, οὔτε τι τῶν ἄλλων κακῶν· ἀλλ' ἐκ τῶν ἐνεργειῶν παρονομάζεται. Οὔτε γὰρ φόνος ὁ ἄνθρωπος· ἀλλὰ τῷ ἐνεργητέναι τοῦτον, παρωνύμως φονεὺς παρονομάζεται, μὴ ὦν φόμος αὐτός· οὔτε, συλλήβδην εἰπεῖν, τὶ τῶν ἄλλων κακῶν ἐστὶν ἡ οὐσία· ἀλλὰ τῷ πράξαι τι τῶν κακῶν κακῆ λέγεσθαι δύναται. Ὁμοίως ἐπινόησον, εἴ τι ἕτερον ἀναπλάττεις ἐν τῷ νῷ, κακῶν τοῖς ἀνθρώποις αἴτιον, ὡς κάκεινο κακόν (26), ἐν τῷ τούτοις ἐνεργεῖν, καὶ ὑποβάλλειν ποιεῖν τὰ κακὰ. Ἔστι γὰρ καὶ αὐτός κακός, ἐξ ὧν ποιεῖ. Διὰ γὰρ τοῦτο κακός εἶναι λέγεται, ὅτι (τῶν) κακῶν ἐστὶ ποιητής· ἃ δὲ τις ποιεῖ, οὐκ ἐστὶν αὐτός, ἀλλ' ἐνεργεῖα αὐτοῦ, ἀφ' ὧν τὴν προσηγορίαν τοῦ κακός (27) λέγεσθαι λαμβάνει. Εἰ γὰρ αὐτὸν εἰποιμεν εἶναι ἃ ποιεῖ· ποιεῖ δὲ φόρους, καὶ μοιχείας, καὶ ὅσα ὅμοια· αὐτός ἐσται ταῦτα. Εἰ δὲ αὐτός ἐσται ταῦτα· ὅτε γίνεται, τὴν σύστασιν ἔχει· οὐ γινόμενα δὲ, καὶ τοῦ εἶναι παύεται. Γίνεται δὲ ταῦτα πρὸς ἀνθρώπων· ἔσονται ἄρα τούτων οἱ ἄνθρωποι ποιηταί, καὶ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ μὴ εἶναι αἴτιοι. Ἀλλ' εἰ ἐξ ὧν ἐνεργεῖ ἕκαστος, ὑπάρχει κακός· ἃ δὲ ἐνεργεῖ, ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαμβάνει· ἤρξατο κάκεινος εἶναι κακός· ἤρξατο δὲ καὶ ταῦτα τὰ κακὰ. Εἰ δ' οὕτως ἔχει, οὐκ ἐστὶν ἀνάρχως τις κακός, οὐδὲ ἀγέννητα τὰ κακὰ.

intendit, ut eo evincat, posse Deum aliquid majus, nempe ex nihilo etiam subjecti et absolute; nec solum accidentia, sed et substantias creare, eoque non habuisse opus materia adjunctrice? Reliqua nihil fere feliciter reddita, conati sumus restituere : et quisque adverterit, collata utraque versione, et sibi ipsa, et textui.

(26) *Κάκεινο κακόν.* Al. κάκεινος κακός.

(27) *Κακός.* Al. κακοῦ.

ΟΥΑΛ. Ἄλλὰ τὸν μὲν πρὸς τὸν ἕτερον λόγον ἰκα-
 νως, ὧ φίλε, πεποιηκῆναι μοι δοκεῖς. Ἐξ ὧν γὰρ
 προλαβὼν ἔδωκε τῷ λόγῳ, ἐκ τούτων συνάγειν ἔδοξας
 καλῶς. Ὡς ἀληθῶς γὰρ, εἰ ἄποιος ἐτύγγανεν ἡ ὕλη,
 τῶν δὲ ποιότητων δημιουργὸς ὁ Θεός· ποιότητες δὲ
 τὰ κακὰ· τῶν κακῶν ἔσται ποιητὴς ὁ Θεός. Ἐμοὶ
 δὲ ψεῦδος δοκεῖ, τὴν ὕλην ἄποιον λέγειν· οὐδὲ γὰρ
 ἔνεστιν εἰπεῖν περὶ τῆς τινος οὐσίας, ὡς ἔστιν
 ἄποιος. Ἄλλὰ μὴν, καὶ ἐν ᾧ ἄποιον εἶναι λέγει, τὴν
 ποιότητα αὐτῆς εἶναι μὴνύεις, ὅποια ἔστιν ἡ ὕλη
 διαγραφόμενος· ὅπερ ἐστὶ ποιότητος εἶδος. Ὅθεν, εἰ
 σοὶ φίλον ἔστιν, ἀνωθεν ἀρχοῦ τοῦ λόγου· ἐμοὶ γὰρ
 ἡ ὕλη ποιότητος ἀνάρχως ἔχειν δοκεῖ. Οὕτω γὰρ καὶ
 τὰ κακὰ ἐκ τῆς ἀποβόλας αὐτῆς εἶναι λέγω, ὧ
 φίλε.

ΟΡΘΟΔ. Εἰ ἔμποιος ἦν ἀνάρχως ἡ ὕλη, τίνος
 (ἄρα) ἔσται ποιητὴς ὁ Θεός; Εἴτε γὰρ οὐσίας ἐροῦ-
 μεν, προεῖναι φάμεν· εἴτε αὖ ποιότητος, καὶ ταύτας
 ὑπάρχειν λέγομεν. Οὐκοῦν οὐσίας τε οὐσης, καὶ
 ποιότητων, περιττὸν εἶναι μοι δοκεῖ, δημιουργὸν
 λέγειν τὸν Θεόν. Ἄλλὰ ἀπόκριναί ἐρωτώμενος· τίνι
 τόπῳ δημιουργὸν εἶναι φῆς τὸν Θεόν; πότερον, ὅτι
 τὰς οὐσίας ἔτρεψεν ἐκείνας εἰς τὸ μὴκέτι ὑπάρχειν,
 αἵπερ ἦσαν ποτε· ἢ ὅτι τὰς μὲν οὐσίας ἐφύλαξε, τὰς
 δὲ ποιότητος τούτων ἔτρεψε;

ΟΥΑΛ. Οὐτι μοι δοκεῖ ἀλλαγὴν οὐσιῶν γεγονέναι,
 ἀλλὰ μόνον ποιότητων· καθ' ἃς δημιουργὸν εἶναι λέ-
 γομεν τὸν Θεόν. Καὶ ὡςπερ εἰ τύχοι λέγειν ἐκ λίθων
 οἰκίαν γεγονέναι, ἐφ' ὧν οὐκ ἔνεστιν εἰπεῖν, ὡς
 οὐκέτι λίθοι μένουσι τῇ οὐσίᾳ, οἰκία λεγόμενοι οἱ
 λίθοι· τῇ γὰρ ποιότητι τῆς συνθέσεως τὴν οἰκίαν
 γεγονέναι φημί· οὕτω μοι δοκεῖ καὶ τὸν Θεόν, ὑπο-
 μενούσης τῆς οὐσίας, τροπὴν τινα τῶν ποιότητων
 αὐτῆς πεποιηκῆναι, καθ' ἣν τὴν τοῦδε τοῦ κόσμου
 γένεσιν πρὸς τοῦ Θεοῦ γεγονέναι φημί.

ΟΡΘΟΔ. Πότερον καὶ σοὶ δοκεῖ τὰ κακὰ ποιότητες
 οὐσιῶν εἶναι;

ΟΥΑΛ. Δοκεῖ.

ΟΡΘΟΔ. Ἄνωθεν δὲ ἦσαν αἱ ποιότητες αὗται ἐν
 τῇ ὕλῃ, ἢ ἀρχὴν ἔσχον τοῦ εἶναι;

ΟΥΑΛ. Συνεῖναι φημί ἀγενήτως τῇ ὕλῃ ταύτας δὴ
 τὰς ποιότητος.

ΟΡΘΟΔ. Οὐχὶ δὲ τὸν Θεόν φῆς τροπὴν τινα τῶν
 ποιότητων πεποιηκῆναι;

ΟΥΑΛ. Τοῦτό φημι.

ΟΡΘΟΔ. Εἰς τὸ κρεῖττον;

ΟΥΑΛ. Ἐμοὶ δοκεῖ.

ΟΡΘΟΔ. Οὐκοῦν εἰ ποιότητες ὕλης τὰ κακὰ, τὰς
 δὲ ποιότητος αὐτῆς εἰς τὸ κρεῖττον ἔτρεψεν ὁ Θεός·
 πόθεν τὰ κακὰ ζητεῖν ἀνάγκη. Ἡ γὰρ πᾶσαι, κακαὶ

(28) VAL. Videtur hic esse tertius collocutor,
 cujus mentio initio fit, ut eadem hæresi laborantis,
 atque Valentinianus qui modum alium tuendi erro-
 rem, socio pene revicto, suggerat. Quia tamen
 Photius ejusmodi personas non refert, maluimus
 primum illud nomen retinere quam ex nobis aliud
 dare. Multum lucis affert expressio personarum in

VAL. (28) Enimvero, amice, præsentem quidem
 disputationem, mihi contra alium opportunius vi-
 deris instituisse. Unde enim ille prius visus est
 orationi concedere, inde tu bene visus es conclu-
 dere. Nam verum habet, semel concessio, esse ma-
 teriam sine qualitate et informem, Deumque esse
 qualitatum auctorem, ac qualitates esse mala;
 fore Deum malorum auctorem. At mihi falsum vi-
 detur esse materiam sine qualitate et informem.
 De nulla enim substantia possis affirmare esse
 qualitatis expertem. Quin hoc ipso quod sine qua-
 litate dicis, qualitatem ejus declaras, describens
 qualis sit materia: quod est quædam species qua-
 litatis. Quare, si tibi placet, altius ordire disputa-
 tionem. Mihi enim materia qualitates ab æterno
 B habere videtur. Ita quippe, o amice, et mala, ab
 ejus esse defluxu, pronuntio.

ORTHOD. Si materia suis affecta qualitatibus ab
 æterno fuit, cujus erit creator Deus? Sive enim
 substantias dixerimus, jam ante fuisse affirmamus;
 sive rursus qualitates, et illas existisse asserimus.
 Cum ergo sint sine Deo et substantiæ et qualitates,
 supervacaneum videtur, ut Deus dicatur creator.
 Cæterum percontanti responde: Qua ratione dicis
 Deum esse Creatorem? An quod substantias quæ
 aliquando fuerunt, in nihilum redegerit; an quod
 substantias quidem conservavit, sed qualitates
 earum mutavit?

VAL. Nulla mihi videtur substantiarum facta
 mutatio, sed tantum qualitatum, quarum causa
 C Deum esse creatorem dicimus. Et quemadmodum
 si quis dicat, factam ex lapidibus domum; quo
 tamen minime fuerit negandum (29), manere adhuc
 lapides secundum substantiam, qui dicuntur domus:
 domum enim compositionis qualitate dico factam:
 ita censeo, Deum, manente substantia, mutationem
 quamdam qualitatum fecisse, ratione cujus mun-
 dum a Deo creatum affirmo.

ORTHOD. Videturne etiam tibi mala substantia-
 rum esse qualitates?

VAL. Videtur.

ORTHOD. Fueruntne hæ qualitates ab æterno
 in materia, an principium essendi habuerunt?

VAL. Fuisse has qualitates ab æterno cum ma-
 D teria existimo.

ORTH. Non arbitraris mutationem quamdam
 qualitatum esse a Deo factam?

VAL. Arbitror factam.

ORTH. In melius?

VAL. Mihi videtur.

ORTH. Si ergo materiæ qualitates mala sunt,
 Deus autem eas in melius convertit, necessario
 quærendum est, unde mala sint. Aut enim omnes

talibus dialogis.

(29) Quo tamen minime fuerit negandum, etc.
 Quod sola mutatio accidentaliter accesserit, aliaque
 tantum et alia compositio, salva substantia lapidum.
 Interpres Photii totum oppositum exprimit, sed
 nullo sensu satis congruo.

cum bonæ essent, in melius sunt conversæ : aut cum aliæ quidem bonæ essent, aliæ malæ; malæ quidem non sunt mutatæ in melius; reliquæ vero, quæcunque erant commodæ, ornatus causa a Deo mutatæ sunt.

VAL. Sic ego jam olim sentiebam.

ORTH. Quomodo ergo malas qualitates, ut a principio fuerunt, relictas dicis? Vel ita, ut posset Deus eas tollere; vel ut voluerit quidem, sed non potuerit? Si potuisse ais, et noluisse, necesse est ut auctor horum dicatur: quod potuerit efficere ut non essent mala; et tamen illa, ut erant, esse permiserit: idque maxime, postquam cœpisset materiam formare. Si enim nullam prorsus ejus rationem habuisset, videri potuisset non auctor eorum quæ permisit manere. Postquam autem, partem quidem materiæ format et perficit, partem negligit; cum et illam posset in melius mutare, mihi videtur malorum causa, qui partem materiæ malam reliquerit. Alteram ergo partem in hujus exitium formavit: imo, et in hoc maxime, partem hanc materiæ quam disposuit, quæque jam percipiat malorum incommoda, injuria affecerit. Antequam enim ornatum reciperet (30), nullus ei aderat malorum sensus: nunc vero, ambæ partes malum sentiunt. Sit tibi ab homine exemplum. Priusquam enim fieret animal, omni prorsus malorum sensu vacabat. Ex quo autem effictus homo formatusque imagine efficitur a Deo, etiam incumbentis mali accipit sensum. Atque adeo, quod materiæ in beneficii partem a Deo collatum dicis, potius ad exitium accessisse deprehenditur. Si vero dicas, non potuisse a Deo aboleri mala: cum ejusmodi impossibilitas, aut natura imbecillum arguat, aut timore vincente fortiori alicui mancipatum, vide utrum horum omnipotenti et bono Deo velis ascribere. Porro iterum propositæ circa materiam quæstioni responde. Estne materia simplex, an composita? Nam si materia simplex fuit et uniformis, cum mundus compositus sit et ex diversis substantiis constet, non potest dici factus ex materia; quod non possint quæ sunt composita, uno aliquo informi constitui. Compositum enim, simplicium aliquorum mistionem indicat. Quod si iterum materiam dicas quid compositum, omnino debuit ex simplicibus componi; erantque olim separata simplicia, quorum compositione facta est materia; composita autem simplicibus constituuntur: erat plane cum materia non erat, prius nimirum quam simplicia coirent. Quod si erat quandoque, cum materia non erat; nunquam vero fuit, cum ingentum non esset: non ergo materia ingenita est. Porro sequitur, ut admittenda sint plura ingenita.

(30) Antequam enim ornatum reciperet. Πρὶν διακοσμηθῆναι. Altera lectio διακριθῆναι, quam interpres Photii magis probat: ubique tamen loquitur Methodius de ornatu, formatione et perfectione, quam materia, juxta etiam hæreticos, δημιουργία, a Deo accipiat: ad quam etiam, parte tantum

οὔσαι, ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐτράπησαν· ἢ αἱ μὲν οὔσαι κακαί, αἱ δὲ μὴ· αἱ μὲν κακαί οὐκ ἐτράπησαν ἐπὶ τὸ κρεῖττον· αἱ δὲ λοιπαί, ὅσαι διάφοροι ἐτύγχανον, τῆς διακοσμήσεως ἕνεκα πρὸς Θεοῦ ἐτράπησαν.

ΟΥΑΛ. Οὕτως ἄνωθεν εἶχον ἐγώ.

ΟΡΘΟΔ. Πῶς τοίνυν τὰς τῶν φαύλων ποιότητος, ὡς εἶχον, καταλειπέναι λέγεις; Πότερον, δυνάμενον μὲν ἐκείνας ἀνελεῖν· ἢ βουλευθέντα μὲν, μὴ δυνάμενον δέ; Εἰ μὲν γὰρ δυνάμενον λέγεις, μὴ βουλευθέντα δὲ αὐτὸν αἴτιον τούτων (31); ὅτι δυνάμενος ποιῆσαι μὴ εἶναι κακά, συνεχώρησεν αὐτὰ μένειν ὡς ἦν· καὶ μάλιστα ὅτε δημιουργεῖν τὴν ὕλην ἤρξατο. Εἰ γὰρ μηδὲ ὄλως ἔμελεν αὐτῷ τῆς ὕλης, οὐκ ἂν αἴτιος ἦν, ὧν συνεχώρησε μένειν. Ἐπεὶ δὲ μέρος μὲν τι αὐτῆς δημιουργεῖ, μέρος δὲ τι αὐτῇ ἔσθ, δυνάμενος κάκεινο τρέπειν εἰς τὸ κρεῖττον· αἰτιὸς μοι τῶν κακῶν (δοκεῖ), καταλιπὼν μέρος ὕλης πονηρόν. Ἐπ' ὀλέθρῳ οὖν ἐδημιούργησε μέρους· ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ μέγιστα, κατὰ τοῦτο, τοῦτο τὸ μέρος ἡδεκῆσθαι μοι δοκεῖ, ὅπερ κατεσκεύασε τῆς ὕλης μέρος, ἀντιλαμβανόμενον τὰ ἐκ τῶν κακῶν. Πρὶν γὰρ αὐτὴν διακοσμηθῆναι, τὸ μηδὲ αἰσθάνεσθαι τῶν κακῶν παρῆν αὐτῇ· νῦν δὲ ἕκαστον τῶν μερῶν αὐτῆς αἰσθησὶν λαμβάνει τῶν κακῶν. Καὶ μοι ἐπ' ἀνθρώπου λάβε τὸ παράδειγμα. Πρὶν (γὰρ) ζῶον γένηται, ἀναίσθητον ἦν τῶν κακῶν. Ἀφ' οὗ δὲ εἰκονισθὲν ἄνθρωπος πρὸς Θεοῦ γίνεται, τότε καὶ τὴν αἰσθησὶν τοῦ προπελάζοντος κακοῦ προσλαμβάνει. Καὶ τοῦτο ὅπερ ἐπεὶ εὐεργεσία τῆς ὕλης πρὸς Θεοῦ γεγονένα λέγεις, εὐρίσκεται μᾶλλον ἐπὶ τῷ χείρονι προσγενόμενον αὐτῇ. Εἰ δὲ μὴ δύνασθαι παῦσαι τὰ κακά τὸν Θεὸν φῆς· τὸ δὲ ἀδύνατον ἦτοι τῇ φύσει ἀσθενῆ ὑπάρχειν ἐστίν, ἢ τῷ νικᾶσθαι τῷ φόβῳ δεδουλωμένον πρὸς τινος κρεῖττονος; ὅρα ὅποιον τούτων προσάπτειν ἐθέλοις τῷ παντοκράτορι καὶ ἀγαθῷ Θεῷ. Ἀλλὰ πάλιν περὶ τῆς ὕλης ἀπόκρισαι. Πότερον ἀπλῆ τίς ἐστίν ἡ ὕλη, ἢ σύνθετος; Εἰ γὰρ ἀπλῆ τίς ἐτύγχανεν ὕλη καὶ μονοειδῆς, σύνθετος δὲ ὁ κόσμος, καὶ ἐκ διαφόρων οὐσιῶν συνεστὼς ἐστίν· ἀδύνατον τοῦτον ἐξ ὕλης γεγονέναι λέγειν· τῷ τὰ σύνθετα μὴ οἷόν τε ἐξ ἑνὸς ἀποίου τὴν σύστασιν ἔχειν. Τὸ γὰρ σύνθετον ἀπλῶν τινῶν μίξιν μὴνύει. Εἰ δ' αὖ πάλιν σύνθετον λέγεις τὴν ὕλην, πάντως ἐξ ἀπλῶν συνετέθη· καὶ ἦν ποτε καθ' ἑαυτὰ ἀπλᾶ· ὧν συντεθέντων, γέγονεν ἡ ὕλη· τὰ δὲ σύνθετα ἐξ ἀπλῶν τὴν σύστασιν ἔχει. Ἦν ποτε καιρὸς, ὅτε ὕλη οὐκ ἦν· τουτέστι πλὴν τὰ ἀπλᾶ συναλθεῖν. Εἰ δὲ ἦν ποτε καιρὸς, ὅτε ἡ ὕλη οὐκ ἦν· οὐκ ἦν δὲ ποτε καιρὸς, ὅτε ἀγένητον (32) οὐκ ἦν· οὐκ (ἄρα ἐστὶ) ἀγένητος ἡ ὕλη. Τὸ δ' ἐντεῦθεν (ἄρα ἐστὶ) πολλὰ τὰ ἀγένητα. Εἰ γὰρ ἦν ἀγένητος ὁ Θεὸς, ἦν δὲ ἀγένητα καὶ τὰ ἀπλᾶ, ἐξ ὧν ἡ ὕλη συνετέθη· οὐκ ἄρα (ἐστὶ) δύο καὶ μόνα τὰ

perornata, sequitur ejusmodi discretio, contra quam auctor arguit.

(31) Αὐτὸν αἴτιον τούτων. Αἱ αὐτὸν τούτων ποιητὴν εἰπεῖν ἀνάγκη.

(32) Ἀγένητον. Ἀγένητος.

ἀγένητα· ἵνα παρήσω (33) τὸ ἐπιζητῆσαι, τί ὄντα ἄ
 ἔστιν ἀπλᾶ· ὕλη, ἢ εἶδος; Πολλὰ γὰρ καὶ οὕτως
 ἄτοπα ἀκολουθήσειαν. Δοκεῖ δέ σοι μηδὲν τῶν ὄντων
 αὐτὸ ἑαυτῷ ἀντικεῖσθαι;
 num materia, an forma? Nam hinc etiam sequentur
 nihil in rebus sibi ipsum esse contrarium?

ΟΥΑΛ. Δοκεῖ.

ΟΡΘΟΔ. Ἀντίκειται δὲ τῷ πυρὶ τὸ ὕδωρ· καὶ τῷ
 φωτὶ τὸ σκότος· καὶ τῷ ψυχρῷ τὸ θερμόν· καὶ τῷ
 ξηρῷ τὸ ὑγρόν.

ΟΥΑΛ. Οὕτως ἔχειν μὴ (34) δοκεῖ.

ΟΡΘΟΔ. Οὐκοῦν εἰ μηδὲν τῶν ὄντων αὐτὸ ἑαυτῷ
 ἀντίκειται, ἀλλήλοις δὲ ταῦτα ἀντίκειται· οὐκ ἔσον-
 ται ὕλη μία, οὐδὲ μὴν ἐξ ὕλης μιᾶς. Πάλιν δὲ πω-
 θέσθαι βούλομαι· Δοκεῖ σοι τὰ μέρη μὴ ἀναιρετικά
 ἀλλήλων εἶναι;

ΟΥΑΛ. Δοκεῖ.

ΟΡΘΟΔ. Εἶναι δὲ τῆς ὕλης μέρος· τό τε πῦρ καὶ
 τὸ ὕδωρ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ λοιπά,

ΟΥΑΛ. Οὕτως ἔχω.

ΟΡΘΟΔ. Τί δέ; οὐ δοκεῖ σοι ἀναιρετικὸν μὲν εἶναι
 τοῦ πυρὸς τὸ ὕδωρ, τοῦ δὲ σκότους τὸ φῶς, καὶ τᾶλλα
 ὅσα τούτοις παραπλήσια;

ΟΥΑΛ. Δοκεῖ.

ΟΡΘΟΔ. Οὐκοῦν, εἰ τὰ μέρη οὐκ ἔστιν ἀλλήλων
 ἀναιρετικά, ταῦτα δὲ ἀναιρετικά (35) τυγχάνει· οὐκ
 (ἄρα) ἔσται ἀλλήλων μέρη. Εἰ δὲ οὐκ ἔσται ἀλλήλων
 μέρη, οὐκ ἔσονται ὕλης μιᾶς. Ἀλλὰ μὴν οὐδ' ἂν
 ἔσονται ὕλη, τῷ μηδὲν τῆ τῶν ὄντων αὐτὸ ἑαυτοῦ
 ἀναιρετικὸν εἶναι. Οὕτως οὖν τῶν ἀντικειμένων ἐχόν-
 των, τὸ μὴ εἶναι τὴν ὕλην δείκνυται. Περὶ μὲν τῆς
 ὕλης αὐτάρκως ἔχει.

Ἐπὶ δὲ τὴν τῶν κακῶν ἐξέτασιν ἐρχεσθαι δεῖ, καὶ
 ἀναγκαίως ἀναζητεῖν τὰ παρ' ἀνθρώποις. Τὰ παρὰ
 ἀνθρώποις κακὰ, πότερον εἶδη τυγχάνει κακοῦ ἢ
 μέρη; Εἰ γὰρ εἶδη· οὐκ (ἄρα) ἔσται ἕτερον παρὰ
 ταῦτα τὸν κακὸν καθ' ἑαυτὸ· τῷ τὰ γένη ἐν ταῖς
 εἰδήσιν ἐξετάζεσθαι, καὶ ὑφεστάναι. Εἰ δὲ τοῦτο,
 γενητὸν (ἄρα) ἔσται τὸ κακόν. Τὰ γὰρ εἶδη γενητὰ
 ὄντα δείκνυται· οἷον φόνος, καὶ μοιχεία, καὶ τὰ
 τούτοις παραπλήσια. Εἰ δὲ μέρη τινὸς κακοῦ ταῦτα
 εἶναι ἐθέλοις, ἐστὶ δὲ ταῦτα γενητὰ· ἀνάγκη κακεῖνο
 γενητὸν ὑπάρχειν. Ὡν γὰρ τὰ μέρη γενητὰ, ταῦτα
 ὁμοίως ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ γενητὰ. Τὸ γὰρ ὅλον ἐκ
 μερῶν συνέστηκε. Καὶ τὸ μὲν ὅλον οὐκ ἔσται, μὴ
 ὄντων μερῶν· ἔσται δὲ (36) τινὰ τῶν μερῶν, κἂν μὴ
 τὸ ὅλον παρῆ. Οὐδενὸς δὲ τῶν ὄντων μέρος μὲν ἐστὶ
 γενητὸν, μέρος δὲ ἀγένητον. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο συγγω-
 ρήσαιμι τῷ λόγῳ, ἦν ποτε τὸ κακόν, ὅτε ὀλόκληρον
 οὐκ ἦν· τουτέστι πρὶν δημιουργῆσαι τὴν ὕλην τὸν
 Θεόν. Τότε δὲ ὀλόκληρον γίνεται, ὅτε πρὸς Θεοῦ
 γέγονεν ἄνθρωπος· τῶν γὰρ μερῶν τοῦ κακοῦ ἄν-
 θρωπος ὑπάρχει ποιητής. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν ὀλόκληρον
 εἶναι τὸ κακόν αἷτιος ἔσται δημιουργήσας ὁ Θεός·
 ὅπερ ἄσεβός. Εἰ δ' οὐδ' ὁπότερον τούτων λέγεις τὸ
 κακόν, πρᾶξιν δὲ τινος κακοῦ (37) εἶναι λέγεις· γε-

(33) Παρήσω. Al. παρήσατο.

(34) Μή. Scrib μοί.

(35) Ἀναιρετικά. Al. συναντικα.

Nam si Deus erat ingenuus, erantque simplicia
 illa quibus materia composita fuit, ingenua : plane
 non erunt amplius duo, et sola ingenua : ut præ-
 termittam quærere, quid fuerint illa simplicia;
 multa absurda. Sed et hoc quæro : Num videtur

VAL. Videtur.

ORTH. Atqui igni contraria est aqua; et luci te-
 nebræ; et frigidum calidum; et arido humidum.

VAL. Mihi ita videtur.

ORTH. Ergo si nulla res sibi ipsa contraria est;
 hæc autem sibi repugnant : non ergo erunt sola
 materia; imo neque ex materia sola. Rursum vero
 velim audire : Num putas partes non se ipsas in-
 terimere?

VAL. Puto.

ORTH. Num vero existimas ignem et aquam, ac
 similiter reliqua, esse partes materiæ?

VAL. Ita existimo.

ORTH. Quid vero? Non videtur tibi aqua letha-
 lis igni; luxque tenebris; et alia, si qua sunt his
 similia?

VAL. Videtur.

ORTH. Si ergo partes minime sibi invicem exi-
 tio sunt; hæc autem se mutuo perimunt; sequitur,
 ut non sint invicem partes. Si autem non sunt in-
 vicem partes; neque unius materiæ partes fuerint.
 Imo neque erunt materia, quod nihil sibi ipsi exi-
 tio sit et contrarium. Cum ergo ita se habeant op-
 posita, patet inde ea non esse materiam. Atque de
 materia satis dictum sit.

Veniendum autem est ad malorum disquisitio-
 nem, necessarioque excutienda sunt mala hominum.
 Quæro igitur : Mala hominum, suntne species mali,
 an partes? Si species; non erit ergo aliud præter
 hæc subsistens malum, eo quod genera in spe-
 ciebus inveniantur et subsistant. Quod si ita habet,
 erit sane malum aliquid procreatum. Sic enim
 species quæ sint, factum aliquod ostendunt : puta,
 homicidium, adulterium et his similia. Sin autem
 malueris esse partes alicujus mali : cum illæ sint
 quid factum; plane fit necessum, ut et illud sit
 quid factum. Quorum enim partes sunt quid factum,
 etiam ipsa similiter necessario ejusmodi sunt. Nam
 totum constat partibus. Ac totum quidem non erit,
 partibus non existentibus : partes vero aliquæ
 erunt, quanquam totum desideretur. Nullius autem
 rei pars altera genita est, altera ingenua. Sin vero
 hoc etiam orationi dederò; haud tamen negari po-
 test, fuisse quando malum non integrum esset :
 hoc est, antequam Deus materiam formaret. Post-
 quam Deus hominem creavit, jam integritatem re-
 cipit. Nam homo, partium mali auctor est : eoque,
 Deus qui condidit, auctor fuerit integritatis mali;
 quod impium dictu sit. Si vero neutrum horum ma-

(36) Ἔσται δέ. Al. ἄρα δέ. Sic et paulo post,
 αἷτιος ἄρα ἔσται δημ.

(37) Κακοῦ. Al. κακόν.

lum dixeris esse, sed alicujus malam actionem : tum genitum ac quid factum, ipsum doces. Quod enim alicujus actio est, initium essendi acceptum habet. Ad hæc, nullum præterea aliud malum assignare potes. Quam enim aliam actionem, præter id quod committunt homines, assignare habueris? Nam quod is qui operatur, non sit ipse malum secundum rationem substantiæ, sed secundum ipsam mali operationem, jam ostensum fuit. Nam nihil est malum natura, sed usu fiunt mala quæ mala sunt. Quippe dico, inquit (Methodius), creatum hominem liberi arbitrii, non velut malo aliquo jam existente, cujus eligendi, si vellet, potestatem haberet : sed propter concessam facultatem obsequendi Deo vel non obsequendi. Hoc enim sibi tunc volebat, ac erat, liberum arbitrium. Porro creatus homo præceptum a Deo accipit : tumque hinc malum incipit. Non enim paret divino mandato : idque et solum malum erat, inobedientia quæ esse cœpit.

METHODII EX LIBRO DE LIBERO
ARBITRIO.

(Excerptum R. P. Sirmondi S. J.)

Homo enim potestatem accepit, ut se ipse servituti addiceret, non vincente necessitate naturæ; neque facultate auferente, quod erat melius; cujus etiam gratia, dico fuisse concessam : ut nimirum accessio aliqua bonis prioribus fieret; quod ei ex obedientia a meliori accedit, et ut debitum exigitur ab auctore. Non enim dico fuisse creatum hominem in interitum, sed propter meliora. Nam si factus esset velut aliquod de elementis sive aliis sic insensate servientibus Deo, non jam proposito dignam mercedem reciperet; sed esset velut auctoris instrumentum, aliene a ratione, ob male gesta reprehensioni obnoxius. Causa enim horum esset utens. Imo neque quod est melius homo cognosceret, nisi illius cognovisset auctorem, sed illud tantum ad quod esse natus est. Quare dico, cum Deus hominem honorare et scire eum meliora vellet, dedit ei potestatem, qua posset facere quæ vellet; ejusque potestatem ad meliora hortatur, non quod rursus auferat potestatem liberam quam dedit, sed tanquam quod melius est, declarare velit. Habet siquidem potestatem, et mandatum accipit : Deus autem admonet, ut homo, voluntatem, qua potest, in bonum inflexerit. Ut enim, cum pater puerum, alioqui habentem facultatem ad perdiscendas disciplinas, et magis earum studio adhærescendum hortatur, declarans esse ei id melius, non privat puerum potestate quam habet; quanquam is nolit libens dicere : ita et Deum, cum hominem hortatur ut mandatis pareat, haudquaquam arbitror voluntatis potestatem auferre, qua is possit etiam non

νητὸν αὐτὸν ὑπάρχειν μηνύεις. Ἡ γὰρ τοῦ τινος πρᾶξις ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαμβάνει. Πρὸς δὲ τούτοις οὐδὲν ἕτερον παρὰ ταῦτα κακὸν εἰπεῖν ἔχεις. Ποίαν γὰρ πρᾶξιν ἑτέραν παρὰ τὸ (38) ἐν ἀνθρώποις δεικνύειν ἔχεις; Ὅτι γὰρ ἐνεργῶν, οὐ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον ὑπάρχει κακία, ἀλλὰ κατ' αὐτὸ τὸ ἐνεργεῖν τὸ κακὸν ἤδη δέδεικται. Ὅτι τῇ φύσει κακὸν οὐδὲν ἐστίν, ἀλλὰ τῇ χρήσει γίνεται κακὰ τὰ κακὰ. Ὅτι αὐτεξούσιον, φησὶ, γεγονέναι φημί τὸν ἀνθρώπον, οὐχ ὡς προὑποκειμένου τινὸς ἤδη κακοῦ, οὐ τὴν ἐξουσίαν, εἰ βούλοιο, τοῦ ἐλέσθαι ἀνθρώπος ἐλάβανεν, ἀλλὰ τὴν τοῦ ὑπακούειν (39) [τῷ Θεῷ, καὶ μὴ ὑπακούειν] αἰτίον μόνον ἦν. Τοῦτο γὰρ τὸ αὐτεξούσιον ἐβούλετο τότε. Καὶ γενόμενος ἀνθρώπος ἐντολὴν λαμβάνει παρὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐντεῦθεν ἤδη τὸ κακὸν ἀρχεται. Οὐ γὰρ πείθεται τῷ θεῷ προστάγματι· καὶ τοῦτο καὶ μόνον ἦν τὸ κακὸν, ἡ παρακοή, ἥτις τοῦ (40) εἶναι ἤρξατο.

ΜΕΘΟΔΙΟΥ ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟΥ.

Ἀνθρώπος γὰρ προσέλαβεν ἐξουσίαν, ἑαυτὸν δουλαγωγῶν, οὐκ ἀνάγκῃ τῆς φύσεως κρατούμενος, οὐδὲ τῆς δυνάμεως ἀφαιρούμενος (41), ὅπερ αὐτῷ κρεῖττον· οὐ ἕνεκα κεχαρίσθαι φημί· ἵνα τι πλεον ὦν ἔχει προσλάβῃ, ὅπερ αὐτῷ παρὰ τοῦ κρεῖττονος ἐκ τῆς ὑπακοῆς προσγίνεται, καὶ ὡς ὀφειλὴν ἀπαιτεῖται παρὰ τοῦ πεποιηκότος. Οὐ γὰρ ἐπὶ βλάβῃ τὸν ἀνθρώπον γεγονέναι φημί· ἕνεκα δὲ τῶν κρεῖττόνων. Εἰ γὰρ ὡς ἐν τι γέγονε τῶν στοιχείων, ἢ τῶν ὁμοίως δουλευόντων Θεῷ, οὐκ ἐτι μισθὸν ἀξίον τῆς προαιρέσεως λαμβάνει· ἀλλ' ὡσπερ ὄργανον ἂν ἦν τοῦ δημιουργοῦ, τὴν ἐφ' οἷς οὐ καλῶς ἐπραξεν, ἀλόγως μέμψιν ὑπομένων· τούτων γὰρ αἰτίος (42) ἦν ὁ χρώμενος. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ κρεῖττον ἀνθρώπος ἠπίστατο, μὴ τὸν αἰτίον εἰδῶς, ἀλλ' ἐκεῖνο μόνον εἰς ὃ πέφυκεν εἶναι. Φημί τοιγαροῦν τὸν Θεὸν οὕτω τὸν ἀνθρώπον τιμῆσαι προαιρούμενον, καὶ τῶν κρεῖττόνων ἐπιστήμονα γίνεσθαι, τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ τοῦ δύνασθαι ποιεῖν ἃ βούλεται, δεδωκέναι· καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ εἰς κρεῖττον παραινεῖν, οὐκ ἀφαιρούμενον πάλιν τὸν αὐτεξούσιον, ἀλλὰ τὸν κρεῖττον μηνύειν θέλοντα. Τὸ μὲν γὰρ δύνασθαι πάρεστιν αὐτῷ· καὶ τὴν ἐντολὴν λαμβάνει· τὴν δὲ τοῦ δύνασθαι προαίρεσιν εἰς τὸ κρεῖττον τρέπειν ὁ Θεὸς παραινεῖ. Ὡσπερ γὰρ πατὴρ παιδὶ παραινεῖ, ἐξουσίαν ἔχοντι ἐκμανθάνειν τὰ μαθήματα, καὶ μᾶλλον ἔχεσθαι τῶν μαθημάτων, ὅτι, κρεῖττον τοῦτο μηνύων, οὐ τὴν τοῦ δύνασθαι τοῦ παιδὸς ἐξουσίαν ἀφαιρεῖ, κἂν μὴ ἐκὼν μανθάνειν βούληται· οὕτω μοι καὶ τὸν Θεὸν οὐ δοκεῖ, προτρέποντα τὸν ἀνθρώπον πείθεσθαι τοῖς προστάγμασιν, ἀφαιρεῖν αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν τῆς προαιρέσεως τοῦ

(38) Παρὰ τὸ. Al. παρὰ τοῦ.

(39) Τὴν τοῦ ὑπ. Præmittendum fortasse διὰ. Μοx scribendum αἰτίαν μόνην, vel αἰτίον δύναμιν.

(40) Τοῦ. Al. αὐτοῦ

(41) Ἀφαιρούμενος. Scrib. ἀφαιρουμένης.

(42) Τούτων γὰρ αἰτ. Locus citatur a Fr. Turgiano lib. iv pro Epist. Pont., cap. 2.

δύνασθαι, καὶ μὴ ὑπακούειν τοῖς πράγμασι (43). Καὶ γὰρ τὴν ἀρχὴν τοῦ οὕτως παραινεῖν, ὅτι μὴ ἀφεῖλε τὴν ἐξουσίαν, μηνύει. Προστάττει δὲ, ἵνα τῶν κρείττωνων ἄνθρωπος ἀπολαύειν δυνηθῆ. Τοῦτο γὰρ ἔπεται τῷ πεισθῆναι τῷ τοῦ Θεοῦ προστάγματι. Ὅστε οὐχ ἵνα τὴν ἐξουσίαν ἣν δέδωκεν ἀφῆλῃ, προστάττειν βούλεται· ἀλλ' ἵνα κρείττον δωρῆσθαι, ὡς ἀξίω μειζόνων τυχεῖν, ἀνθ' ὧν ὑπήκουσε τῷ Θεῷ, καὶ τὴν τοῦ μὴ ὑπακούειν ἐξουσίαν ἔχων. Φημὶ ἄνθρωπον γεγονέναι [αὐτεξούσιον], οὐχ ὡς προὔποκειμένου τινὸς ἤδη κακοῦ, οὐ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐλέσθαι, εἰ βούλοιο, ὁ ἄνθρωπος ἔλαθε ἀλλὰ τὴν τοῦ ὑπακούειν τῷ Θεῷ καὶ μὴ ὑπακούειν αἰτίαν μόνην. Τοῦτο γὰρ τὸ αὐτεξούσιον ἠβούλετο. Καὶ γενόμενος ὁ ἄνθρωπος, ἐντολὴν λαμβάνει παρὰ τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐντεῦθεν ἤδη τὸ κακὸν ἀρχεται· οὐ γὰρ πείθεται τῷ θεῷ προστάγματι· καὶ τοῦτο καὶ μόνον τὸ κακὸν, ἡ παρακοή, ἥτις τοῦ εἶναι ἤρξατο. Οὐδὲ γὰρ ἀγέννητον ταύτην τις εἰπεῖν ἔχει, τοῦ ποιήσαντος αὐτὴν ὄντος γενητοῦ. Πάντως δὲ, πόθεν τοῦτο τὸ παρακοῦσαι, ἐρωτήσεις. Ἄλλὰ κεῖται σαφῶς ἐν τῇ θεῖᾳ Γραφῇ. Ὅθεν οὐδὲ τοιοῦτον τὸν ἄνθρωπον πρὸς τοῦ Θεοῦ γεγονέναι φημί· κατὰ δὲ τὴν τινα διδασκαλίαν τοῦτο πεπονθέναι λέγω. Οὐδὲ γὰρ τοιαύτην φύσιν εἰληφώς ὁ ἄνθρωπος. Εἰ γὰρ οὕτως εἶχεν, οὐκ ἂν αὐτῷ κατὰ διδασκαλίαν τοῦτο προσεγίνετο, τῆς φύσεως αὐτῆς οὕτως ἐχούσης. Λέγει δὲ τις θεῖα φωνή, μεμαθηκέναι (44) τὸν ἄνθρωπον. . . . Διδάσκεισθαι οὖν φημι το παρακοῦσαι Θεοῦ. Τοῦτο γὰρ καὶ μόνον ἐστὶ τὸ κακὸν, ὃ παρὰ τὴν τοῦ Θεοῦ προαίρεσιν γίνεται· οὐ γὰρ ἂν καθ' ἑαυτὸ τὸ πονηρὸν ὁ ἄνθρωπος διδάσκειται. Ὁ διδάσκων τοίνυν τὸ κακὸν ἐστὶν ὁ δράκων, καὶ τὰ ἐξῆς. Λείπει.

Τοῦ αὐτοῦ Μεθοδίου.

(Ex Elem. Damasc. emin. card. Rupifuc.)

Τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ τὸν φθόνον εἶπον ἔγωγε· τὸν δὲ φθόνον ἐκ τοῦ κρείττονι τιμῇ κατηξιῶσθαι τὸν ἄνθρωπον πρὸς τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ κακὸν, ἡ παρακοή τῆς τοῦ Θεοῦ ἐντολῆς.

* Jerem. xiii, 23.

A obedire mandatis. Nam et id causæ ostendit, cur ita hortetur, quod potestatem non abstulerit. Præcipit autem, ut homo potiora consequi possit. Quod quis enim divino præcepto obsequatur, ejusmodi præmium excipit. Quamobrem non vult dare præceptum, ut auferat potestatem quam dedit; sed ut melius aliquid donet, tanquam digno qui meliora adipiscatur, quia paruit Deo, cum alioqui potestatem non parendi haberet. Dico autem factum hominem liberum, non velut malo aliquo jam existente, cujus eligendi, si vellet, potestatem acceperit: sed propter concessam facultatem, qua pareret vel non pareret præcipienti Deo. Est hoc enim, in quo erat posita facultas arbitrii. Creatus autem homo, præceptum a Deo accipit: jamque inde inchoat malum, nam non paret divino præcepto: hocque et unum malum erat, inobedientia quæ tunc incepit. Ne quis enim eam dixerit ingenitam, genito et creato eo qui fecit. Prorsus vero quæres, unde hæc inobedientia. Enimvero perspicue in divina Scriptura positum est. Quare etiam nego talem a Deo fuisse creatum hominem: dico vero, id ipsi doctrina quadam accidisse. Non enim homo acceperat talem naturam. Nam hoc posito, ipsa natura sic comparata, haudquaquam oportuisset illud per doctrinam accedere. Porro est qui voce divina, ac ceu ex oraculo, hominem mala didicisse * dicat. Dico ergo didicisse non obedire Deo. Hoc enim et solum est malum illud, quod fit præter divinam voluntatem: non enim homo, malum addiscit secundum se. Qui ergo malum docet, draco est, etc.

Ejusdem Methodii.

Sane vero, mali principium, dixerim ego invidiam: inde vero ortam illam, quod homo potioribus honoribus a Deo fuisset auctus. Porro malum, inobedientia est divini mandati.

ΜΕΘΟΔΙΟΥ ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ (45).

METHODII

EX LIBRO DE RESURRECTIONE.

A. Οὐκ ἐποίησε (43) κακὸν ὁ Θεός· ἀλλ' ἐστὶ τὸ σύνολον ἕως ἐκ παντὸς τὸ παράπαν αἴτια κακοῦ. Ἄλλὰ πῶς ἔπειρ ἂν αὐτεξούσιον οὕτως ὅτι αὐτοῦ γεγονός· εἰ (47) πρὸς τὸ φιλάρεσθαι καὶ κτηρῆσαι νόμον, ἐν αὐτῷ δικαίως διασεύθητο, μὴ τηρήσαν, λέ-

D I. Malum Deus non fecit, nec ullo modo auctor illius est. Sed quidquid arbitrii sui potestate præditum ab eo factum est, ut quam is legem justissime præscripsit, servaverit, ea non servata, appellatur malum. Est autem gravissimum hoc damnum in

ex Epiphanio, sed emendata, partim nova.

(46) Οὐκ ἐπ. Ex Epiphanio hæc. lxiiv, n. 22, emend. ex Element. card. Rupifucald.

(47) Εἰ. ἡσπρ., ἧ, forte ἦ.

(43) Πράγμασι. Turc., προστάτι, forte προστάγμασι.

(44) Jerem. xiii, 23, μεμαθηκότες τὰ κακά.

(45) Ἐκ τοῦ περὶ ἀναστ. Hæc excerpta partim

primis, Dei mandata negligere, ac justitiæ quæ adjuncta libertati est, limites præterire.

II. Illud vero jam antea disputatum est, monstratumque, *pelliceas tunicas* ⁷, aliud esse præter corpora. Sed nihilominus idem rursum (dicendum enim sæpius est) hoc loco repetamus. Primus igitur ipse parens, antequam eæ tunicæ consuerentur, ossa se et carnem habere confitetur; cum nimirum, perductam ad sese mulierem contemplatus, *Hoc nunc os, inquit, ex ossibus meis, et caro de carne mea.* Et rursum: *Hæc vocabitur mulier, quoniam de viro sumpta est. Propter hoc relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ: et erunt duo in carnem unam* ⁸. Neque enim certos homines ferre possum, qui consulto nugantur ac Scripturas impudentissime detorquent, quo suum illis de resurrectione sine carne dogma procedat: qui ideo, et ossa quædam intelligibilia, et carnes similiter intelligibiles commenti sunt, ac suis allegoriis alias aliter sursum deorsumque sese convertunt. Atqui hæc perinde ac scripta sunt, accipienda esse, Christi confirmat auctoritas; ubi interrogantibus Pharisæis de uxoris divortio, respondet: *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculinum et feminam fecit eos? Et dixit: Propter hoc relinquet homo patrem et matrem* ⁹, etc.

III. Sed et illud perspicue absurdum est, arbitrari corpus in æterna illa vita minime cum anima futurum, quod illud tanquam vinculum ac pedicula sit; ut ne, juxta quod opinantur, sempiternis vinculis corruptionis addicti videamur, qui in lucis illo regno simus habitaturi. Cum enim abunde dissoluta ac refutata sit illa sententia, qua animæ vinculum carnem esse desiniebant; etiam illud solutum est, ut ideo caro non resurgat, ne si eam resumpserimus, vincti propter eam in regno illo lucis futuri simus.

IV. Igitur ne immortale quoddam ac sempiternum malum esset homo, ut jam diximus, in quo peccatum potioribus auctum, dominium obtineret (48); velut quod immortalis in corpore pullulasset, et immortalis perinde alimento glisceret: propterea mortalem illum Deus esse voluit, ac morte damnavit. Hoc enim scortæ illæ tunicæ significabant, ut nimirum corpore resoluta, omne ex imo

⁷ Gen. III, 21. ⁸ Gen. II, 25, 24. ⁹ Matth. XIX, 4, 5.

(48) *Potioribus auctum, dominium obtineret.* Sic visum est circumloqui τὸ, κρατιστεύουσαν: significat enim novam illam excellentiam peccati in homine, ex subjecti immortalitate, nisi Deus ipsum a peccato, morte damnasset.

(49) *Προηπ.* Epiph. hæc. n. 25, emend. ex autogr. R. P. Sirm.

(50) *Τῆ γυναικὶ αὐτοῦ.* Al., πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.

(51) *Δίχα σαρκὸς εἶναι προχωρήση.* Edit. Epiph., male, δὴ σαρκὸς μὴ εἶναι προχωρήσις.

(52) *Ἄτεπ.* Ex Epiph. ibid., n. 45, emend. ex

α γεται κακόν. Βαρυτάτη δὲ βλάβη τὸ παρακοῦσαι Θεοῦ, τοὺς ὄρους τῆς κατὰ τὸ αὐτεξούσιον ὑπερβάντα δικαιοσύνης.

B'. Προηπόρηται (49) δὲ ἤδη, καὶ ἀπεδείχθη, τοὺς *δερματίνους χιτῶνας* μὴ εἶναι τὰ σώματα. Ὅμως δὲ καὶ πάλιν (οὐ γὰρ ἄπαξ ῥητέον) φράσωμεν: Αὐτὸς πρὸ τῆς κατασκευῆς αὐτῶν ὁ πρωτόπλαστος ὁμολογεῖ καὶ ὅστ' ἔχειν καὶ σάρκας, ὅποτε δὴ τὴν γυναῖκα αὐτῷ προσαχθεῖσαν θεασάμενος, *Τοῦτο νῦν ὅστοῦν*, ἐφώνησεν, *ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς μου*: καὶ πάλιν: *Αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήθη.* *Ἐνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ* (50): καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς *σάρκα μίαν*. Οὐ γὰρ δὴ ἀνέξομαι φληναφούντων τινῶν, καὶ βιαζομένων ἀπηρυθριασμένως τὴν Γραφὴν, ἵνα αὐτοῖς δίχα σαρκὸς εἶναι προχωρήση (51) ἡ ἀνάστασις, ὅστ' ἄνοητά, καὶ σάρκας νοητὰς ὑποτιθεμένων, καὶ ἄλλοτε ἄλλως ἄνω καὶ κάτω μεταβαλλομένων ἀλληγορίαις. Καὶ ταῦτα οὕτως, ὡς γέγραπται, παραλαμβάνεσθαι, κρατύνοντος τοῦ Χριστοῦ τὴν Γραφὴν, ἔνθα πυνθανομένοις τοῖς Φαρισαίοις περὶ χωρισμοῦ γυναικὸς ἀποκρίνεται: *Οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ κτίσας ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς; Καὶ εἶπεν: Ἐνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα, καὶ τὰ ἐξῆς.*

C Γ'. Ἄτοπον (52) δὲ κάκεινο προφανῶς, τὸ οἴεσθαι τὸ σῶμα ἐν τῇ εἰς αἰῶνας διαγωγῇ μὴ συνέσεσθαι: (53) τῇ ψυχῇ, διὰ τὸ δεσμὸν αὐτὸ καὶ πέδας εἶναι: ἵνα μὴ αἰώνιοι γενώμεθα κατάκριτοι δεσμῶται, κατ' αὐτούς, φθορᾶς (54) ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ φωτὸς ἐσόμενοι. Λελυμένου γὰρ ἱκανῶς, καὶ ἐξελεγχθέντος τοῦ λόγου, ἐν ᾧ δεσμὸν τῆς ψυχῆς ὠρίζοντο εἶναι τὴν σάρκα, λέλυται καὶ τὸ, ἵνα μὴ δεσμῶται ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ φωτὸς, εἰ ἀπολάβωμεν (55) αὐτήν, ἐσόμεθα, διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσεται.

D Δ'. Ἴνα τοίνυν (56) μὴ ἦ κακὸν ἀθάνατον ὁ ἄνθρωπος, ἢ ἀεζῶον, ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν ἁμαρτίαν κρατιστεύουσαν, ἅτε ἐν ἀθανάτῳ βλαστήσασαν σώματι, καὶ ἀθάνατον ἔχουσαν τροφήν, ὁ Θεὸς αὐτὸν διὰ τοῦτο θνητὸν ἀπεφήνατο νεκρότητι περιβαλόν. Τοῦτο γὰρ οἱ δερματῖνοι χιτῶνες ἐβούλοντο, ἵνα δὴ διὰ τῆς ἀναλύσεως (57) τοῦ σώματος ἡ ἁμαρτία κάτωθεν αὐτόπρεμνος πᾶσα διαφθαρή, ὡς μηδὲ κἄν

codd. Rupif. et Sirm.

(53) *Συνέσεσθαι.* Sic edit. At Rupif. et Sirm., συνενοῦσθαι, *animam non unendum.*

(54) *Κατ' αὐτούς, φθορᾶς.* Impr. κατὰ τοὺς φθορᾶς, corrupte Sirm., καὶ ταυτοί.

(55) *Εἰ ἀπολάβωμεν.* Impr. et Sirm., ἣν ἀπολαμβάνομεν.

(56) *Ἴνα τοίνυν.* Ex Epiph. l. c. num. 24, emend. ex cod. Rupif., in quo et quæ sequuntur.

(57) *Τῆς ἀναλύσεως τοῦ σώματος.* Impr., τῆς λύσεως καὶ διαίρέσεως.

βραχύτατον ρίζης ἐαθῆναι μέρος, ἀφ' οὗ νέαι βλάσται ἄλλοτε πάλιν ἀμαρτημάτων ἀναβλύζονται.

Ε'. Καθάπερ (57*) γὰρ ἐν οἰκοδομήμασι ναῶν καλοῖς (58) συκῆ γεννηθεῖσα, καὶ εἰς ἕκστασιν καὶ μέγεθος εὐτραφήσασα, καὶ ἐπὶ πάσας τὰς ἀρμονίας πολυκλημάτοις ρίζαις τῶν λίθων κεχυμένη, οὐ πρότερον τοῦ φύειν στέλλεται, ἕως πᾶσα ἀποσπασθῆ, λυθέντων τῶν καθ' οὓς ἐβλάστησε τόπους τῶν λίθων· δυνατὸν γὰρ εἰς τοὺς ἑαυτῶν ἐναρμοσθῆναι τόπους τοὺς λίθους, τῆς συκῆς ἀφηρημένης, ὅπως ὁ μὲν ναὸς σώζεται, μηδὲν τῶν ἀφανιζόντων αὐτὸν κακῶν ἐν ἑαυτῷ μηκέτι φέρων, ἡ δὲ συκῆ προθέλυμος ἀποσπασθεῖσα ἀποθάνη· κατὰ ταῦτα καὶ ὁ Θεὸς ὁ τεχνίτης τὸν ἑαυτοῦ νεῶν, τὸν ἄνθρωπον, δίκην ἀγρίας συκῆς, τὴν ἀμαρτίαν βλαστήσαντα, διεκώλυσε θανάτου προσκαίροις προσβολαῖς· ἀποκτείνων, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ ζωοποιῶν· ἵνα πάλιν τῶν αὐτῶν ἡ σὰρξ μερῶν, μετὰ τὸ ξηρανθῆναι καὶ ἀποθάνειν τὸ ἀμάρτημα, δίκην ἀνακαινοποιηθέντος ναοῦ, ἀθάνατος καὶ ἀπήμων ἐγερεθῆ, τελέως ἐκ βάρων ἀπολομένης τῆς ἀμαρτίας. Ζῶντος γὰρ ἐτι τοῦ σώματος, πρὸ τοῦ τεθνήξασθαι, συζῆν ἀνάγκη καὶ τὴν ἀμαρτίαν, ἔνδον τὰς ρίζας αὐτῆς ἐν ἡμῖν ἀποκρούπτουσαν, εἰ καὶ ἔξωθεν τομαῖς ταῖς ἀπὸ τῶν σωφρονισμῶν (59), καὶ τῶν νοθετήσεων ἀνεστέλλετο. Ἐπεὶ οὖν οὐκ ἂν μετὰ τὸ φωτισθῆναι συνέβαινε ἀδικεῖν, ἅτε παντάπασιν εἰλικρινῶς ἀφηρημένης ἀφ' ἡμῶν τῆς ἀμαρτίας. Νῦν δὲ καὶ μετὰ τὸ πιστεῦσαι, καὶ ἐπὶ τὸ ὕδωρ ἐλθεῖν τοῦ ὁγιασμοῦ, πολλάκις ἐν ἀμαρτίαις ὄντες εὐρισκόμεθα. Οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἀμαρτίας ἐκτὸς εἶναι καυχῆσεται, ὡς μηδὲ καὶ ἐνθυμηθῆναι τὸ σύνολον ὅλως τὴν ἀδικίαν. Ὡστε συμβέβηκε (60) συστέλλεσθαι μὲν, καὶ κατευνάζεσθαι τῇ πίστει νῦν τὴν ἀμαρτίαν, εἰς τὸ μὴ φύσαι (61) καρποὺς βλαβοποιούσας, οὐ μὴν ἀνασπασθῆναι καὶ τῶν ριζῶν ἄχρισ. Νῦν μὲν ἐνταῦθα τὰς βλάστας αὐτῆς, οἷον τὰς ἐνθυμήσεις τὰς πονηράς, συστέλλομεν, μὴ τις ρίζα πικρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλήσῃ, μὴ ἔωντες ἀναμύειν, καὶ διοίγνυσθαι τὰ μεμυκῶτα στόμια πρὸς τὰς ἐκφύσεις· τοῦ λόγου δίκην ἀξίνης πρὸς τὰς ρίζας αὐτῆς τὰς κάτω φουμένας τέμνοντος. Τότε καὶ τὸ ὅλως ἐνθυμηθήσεσθαι περὶ κακίας ἀφανισθήσεται.

At in futuro illo statu, mali omnis vel futura

Γ'. Φέρε (62) γὰρ, ἐπειδὴν πολλῶν δεῖ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα παραδειγμάτων, ἐντεῦθεν αὐτὰ μάλιστα σκεπτώμεθα, μὴ ἀφιστάμενοι πρὶν ἂν εἰς εὐδηλοτέραν ἐρμηνείαν ἀποτελευτήσῃ καὶ ἀπόδειξιν ὁ λόγος. Φαίνεται τοίνυν ὡσπερ εἰ τις δημιουργὸς ἄκρος,

¹⁰ Deut. xxxii, 39. ¹¹ Heb. xii, 5.

(57*) Καθάπ. Ex Epiph. hær. n. 25.

(58) Καλοῖς. Edit., καλῶν. Et mox, εὐτροφήσασα.

(59) Σωφρονισμῶν. Ms. Rupif., συμφορῶν.

(60) Συμβέβηκε. Edit., συνέστρηκε. Mox pro κατευνάζεσθαι, cod. Rup., κατευνάζειν.

(61) Φύσαι. Edit., οἷσαι.

(62) Φέρε, κ. τ. λ. Ex Epiph. n. 27.

(63) Fruticatione inhibuit. Διεκώλυσε, nempe τοῦ βλαστάνειν. Alia lectio Epiphani. διέλυσε etiam con-

peccatum stirpitus enecaretur, ac ne tenuissimæ quidem fibræ remanerent, unde nova subinde germina peccatorum erumperent.

V. Ut enim magnificis templorum structuris caprificus crescens, atque in maximam amplitudinem adolescens, et multiplicibus radicum brachiis per omnes lapidum diffusa compages, non prius excrecere ac pullulare desinit, quam disjectis ex eo unde enata est loco lapidibus, tota penitus evulsa concidat: tum enim, sublata caprifico, lapides suis locis possunt restitui, ut et templum ipsum incolume servetur, cum nullum amplius ex iis quibus evertebatur, incommodis habeat; caprificus vero ab imis radicibus evulsa moriatur: ad eundem plane modum artifex ille Deus, templum suum, hominem, qui peccatum, caprifici cujusdam instar, produxerat, mortis ad tempus impressione, fruticatione inhibuit (63): qui juxta quod scriptum est ¹⁰, occidat et vivere faciat: ut iisdem partibus caro, exsiccatō intermortuoque peccato, velut templum quoddam instauratum, immortalis illæsaque, sublato a fundamentis profligatoque peccato, resurgeret. Etenim quandiu corpus vivit, nec adhuc mortuum est, cum eo vivere peccatum necesse est, et occultas in nobis radices agere, quantumvis quibusdam velut castigationum reprehensionumque putationibus coerceatur. Alioquin post baptismum nullum jam scelus perpetramus, posteaquam peccatum a nobis funditus esset sublato. Atqui etiam post susceptam fidem, ac postquam ad aquam illam sanctificantem accessimus, sæpe peccatis obnoxii invenimur. Neque enim adeo se immunem ab omni peccato gloriari quispiam potest, ut ne cogitatione quidem scelus ullum admittat. Quare accidit, ut modo quidem peccatum fide reprimatur et consopiat, ut ne perniciosos fructus emittat; non tamen ut omnino ac radicitus exstinguatur. Quocirca, nunc quidem illius germina, pravæ nimirum cogitationes, inhibemus; ne qua radix amaritudinis sursum germinans ¹¹, molestiam nobis afferat: ac nec apertas ad pullulandum vias ac spiramenta dehisce ac patefieri sinimus, divino Verbo, securis instar, fruticantes identidem ab radice stirpes excogitatio tolletur.

VI. Age enim, quoniam multis rerum ejusmodi exemplis opus est (64), hinc potissimum ista consideremus; neque prius ab eo argumento discedamus, quam in clariorem explicationem ac probationem nostra desierit oratio. Perinde igitur con-

gruit.

(64) Quoniam multis rerum ejusmodi exemplis opus est. Ἐπειδὴν πολλῶν δεῖ τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα παραδειγμάτων. Transitio est ab exemplo caprifici et templi ad exemplum simile, vitii labisque, et simulacri; in quibus ambobus destrui oporteat subjectum iterum instaurandum, ut pereat quod malum accessit. Non satis videtur exprimere interpres Epiphani: Quoniam multis ad id exemplis opus est.

tigisse mihi videtur, ac si peritissimus quispiam artifex egregiam ex auro vel alia materia statuam a se fabricatam, ac membris omnibus concinne elegantisque perpolitam, alteram conflaret; ubi subinde a nequissimo aliquo foedatam animadvertit, qui hanc statuæ pulchritudinem præ invidia non ferens, labem aliquam, inanem ex invidia voluptatem percepturus, intulerit. Animadvertite enim, sapientissime Aglaophon: Si nullo prorsus modo voluerit artifex habere deturpatam statuam quam tanto studio elegantiaque elaboravit, rursus plane inducet in animum, ut conflata illam, qualis antea erat, reficiat. Quod si fundere denuo, atque ab integro restituere et instaurare non placeat: sed medicans tantum et corrigens, ita uti se habet, relinquat; necesse est, ut igni candefacta atque arte fabrilis retractata effigies, non jam eadem conseruetur, sed commutata ac subdistracta appareat. Quare si præclarum et omnis labis expers totum simulacrum velit, confingi conflarique iterum oportet; ut quidquid malevolorum fraude atque invidia turpitudinis ac vitii est allatum, instauratione ac conflatione tollatur, ipsum vero simulacrum, in eadem rursus specie integrum et illæsum, sibi quam simillimum reddatur. Ita enim contingit, non ut statua, ab eodem ipso artifice pereat, tametsi fusa rursus solvatur in materiam, sed ut in integrum restituatur: utque labes omnes et foeditates pereant; siquidem illæ absumuntur; non ut instaurentur et amplius redeant: propterea quod in omni arte præstantissimus opifex non eo respiciat ut suum opus turpitudinis aliquid vel offensionis habeat, sed ut aptissime modulatum affabreque factum exeat. Idem igitur in nobis fecisse mihi Deus et administrasse videtur. Cum enim hominem, elegantissimum opus suum, fraudulentis artibus atque invidia perspiceret male habitum, talem pro sua benignitate relinquere noluit, ne in omnem æternitatem infectum macula, immortale illud secum adveheret vituperium, sed in materiam denuo resolvit, ut quidquid in eo vitiosum erat, reformatione ipsa velut eliquatum atque extinctum periret. Quod enim illic est statuæ conflatio, idem hic mors est, dissolutioque corporis: ac quod illic est, iterum conformari materiam atque in pristinum nitorem restitui, idem hic est, post mortem resurgere: quemadmodum etiam Jeremias propheta [ait Judæis]. Sic enim et ille jam tum eis denuntiat spondetque dicens: *Et descendi in domum figuli; et ecce ille faciebat opus super lapidibus: et intercidit vas (65) quod ipse faciebat in*

(65) *Et intercidit vas.* Διέπεσε, quomodo notat Nobilius habere aliquos codices: minus tamen apte videtur exponere, *cadendo dissipatum est.* Melius alii, *dilapsum est*, ac velut inter digitos et quasi casu, ut in ejusmodi solet, defluxit ac intercidit. Petavius solum reddit simplex ἔπεσε, quod Sixtina habent.

(66) Ἀπὸ χρ. Edit., ὑπὸ χρ.

(67) Καρπούμενος. Codex Rup., καρποζόμενος.

(68) Πεπον. Id. codex, πεπονημένος; neque præfert subsequens αὐτό.

A ἄγαλμα καλὸν ἀπὸ χρυσοῦ (66) κατεσκευασμένον ἢ ὕλης ἑτέρας αὐτῷ, καὶ πάντα τὰ μέλη συμμέτρως εἰς κάλλος διακεκοσμημένον, πάλιν χωνεύοι, λελωθῆ- μένον ἄφνω θεατάμενος ὑπὸ τινος ἀνθρώπου πονηρο- τάτου, ὃς οὐκ ἐνεγκὼν ὑπὸ βασκανίας εὐπρεπὲς εἶ- ναι τὸ ἄγαλμα, εἰνάτο, ματαίαν ἡδονὴν καρπού- μενος (67) τοῦ φθόνου. Πρόσχευς γάρ, ὧ σοφώτατε Ἄγλαοφῶν, ὅτι, εἰ βούλοιο μὴ εἶναι σεσινωμένον ὅλως ὁ δημιουργὸς καὶ ψεκτὸν τὸ μετὰ τῷ αὐτῷ σπουδῆς τε καὶ φροντίδος πεπονημένον (68), πάλιν προτραπήσεται συγχωνεύσας αὐτὸ, τοιοῦτα ποιεῖν, ὅσον καὶ πρόσθεν ἦν. Εἰ δὲ μὴ ἀναχωνεύοι, μηδὲ ἀνασκευάζοι (69), (ἔξ δὲ οὕτως μένειν) θερα- πεύων αὐτὸ καὶ ἐπανορθούμενος, ἀνάγκη δὴ, πυ- ρακτούμενον καὶ χαλκευόμενον τὸ ἄγαλμα, μηκέτι δύνασθαι διατηρηθῆναι τὸ αὐτὸ, ἀλλὰ διηλλαγμέ- νον (70) ἔσεσθαι καὶ ὑπεσπασμένον. Διὰ τοῦτο, εἰ βούλοιο καλὸν καὶ ἁμωμον ὅλον αὐτὸ εἶναι, ἀναθλά- σθαι αὐτὸ, καὶ ἀναχωνεύεσθαι δεῖ· ὅπως τὰ μὲν αἴσχη καὶ τὰ ἀλλοιύματα πάντα τὰ ἐξ ἐπιβουλῆς αὐτῷ καὶ φθόνου ὑπάρξαντα, αὐτὰ μὲν διὰ τῆς ἀνα- σκευῆς καὶ ἀναχωνεύσεως ἀπόληται· τὸ δὲ εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος ἀσινὲς καὶ ἀκίβδηλον αὐθις ἄγαλμα ὁμοιώ- τατον ἑαυτοῦ κατασταθῆ. Τῷ μὲν γὰρ ἀγάλματι ἀπολέσθαι οὐκ ἔστιν ὑπὸ τῷ αὐτῷ (71) τεχνίτῃ, κἂν πάλιν εἰς ὕλην χυθῆ· ἀποκατασταθῆναι δὲ ἔστι· τοῖς δὲ αἴσχεσι καὶ λωθήμασι ἀπολέσθαι μὲν ἔστι, τήχονται γάρ· ἀποκατασταθῆναι δὲ οὐκ ἔστι· διὰ τὸ ἐν πάσῃ τέχνῃ τὸν ἀριστον δημιουργὸν μὴ πρὸς τὸ αἴσχιον ἢ ἐπιτευχθησόμενον (72) ὄρῳ, ἀλλὰ πρὸς τὸ σύμμετρον καὶ εὐθὲς τοῦ δημιουργουμένου. Ταυτὸν γὰρ φαίνεται δὴ μοι καὶ ἐφ' ἡμῶν ὁ Θεὸς διωκονο- μηκένας. Τὸν γὰρ ἄνθρωπον, τὸ εὐπρεπέστατον ἑαυ- τοῦ τέχνημα, βασκάνοις ἐπιβουλαῖς φθόνου κεκακω- μένον ἰδὼν, οὐκ ἠνέσχετο τοιοῦτον καταλεῖψαι φιλόαν- θρωπος ὢν, ὅπως μὴ δι' αἰῶνος εἴη μεμωμημένον, ἀθάνατον ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν φόγον· ἀλλὰ διέλυσεν εἰς ὕλην πάλιν, ἵνα διὰ τῆς ἀναπλάσεως ἐκτακῶσι, καὶ ἐξαφανισθῶσι πάντα τὰ ἐν αὐτῷ μωμήματα. Τὸ γὰρ ἐκεῖ ἀναχωνευθῆναι τὸν ἀνδριάντα τοῦτον, τὸ ἐνταῦθα ἀποθανεῖν καὶ διαλυθῆναι τὸ σῶμα· τὸ δὲ ἐκεῖ ἀναμορφοποιηθῆναι (73) τὴν ὕλην, ἢ ἀνακοσμο- ποιηθῆναι, τοῦτο ἐνταῦθα (μετὰ τὸ ἀποθανεῖν) τὸ ἀναστῆναι· ὡσπερ καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας. Τού- ταις γὰρ ἤδη καὶ αὐτὸς ὧδε ταῦτα παρεγγυᾷ· *Καὶ κατέδη, λέγων, εἰς τὸν οἶκον τοῦ κεραμέως· καὶ ἰδοὺ αὐτὸς ἐποίησε ἔργον ἐπὶ τῶν λίθων· καὶ δι- ἔπεσε τὸ ἀγγεῖον, ὃ αὐτὸς ἐποίησε ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ· καὶ πάλιν ἐποίησεν αὐτὸς ἀγγεῖον ἕτερον, καθὼς ἤρεσεν ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ ποιῆσαι (74).*

(69) Ἀνασκευάζοι. Editi, ἀναγκάζοι, et mox omittunt οὕτως.

(70) Διηλλαγμένον. Ms. Rup., διηγαλμένον.

(71) Ὑπὸ τῷ αὐτ. Impr., male, κατὰ τῷ αὐτ. Mox ibid. λυθῆ, pro χυθῆ.

(72) Ἐπιτευχθ. Scribe ἀποτευχθ.

(73) Ἀναμορφοσπ. Rup., ἀναμορφοθῆναι, et paulo post, ἀνακοσμηθῆναι.

(74) Τοῦ ποιῆσαι. Rup., ποιεῖν. Mox vero, ποιεῖν ὁμῖν.

Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς με, λέγων· Εἰ καθὼς ὁ κεραμεὺς οὗτος οὐ δύνησομαι τοῦτο ποιῆσαι ὑμᾶς, οἶκος Ἰσραὴλ; Ἴδοὺ ὡς ὁ πηλὸς τοῦ κεραμέως ὑμεῖς ἐστε ἐν ταῖς χερσὶ μου.

Z'. Πρόσχεσ (74*) γὰρ ὅπως, ὡς ἔφην, μετὰ τὸ παραβῆναι τὸν ἄνθρωπον, ἡ μεγάλη χεὶρ εἰς νίκος καταλείψει τὸ ἑαυτῆς ἔργον οὐκ ἠδύοχησε ὡς κίβδηλον τῷ πονηρῷ ἀδίκως αὐτὸ λυμνηναμένῳ βασκάνοις αἰτίαις· ἀλλὰ ἀνατήξας ἀνέδευσεν αὐθις εἰς πηλόν, οἷα κεραμεὺς ἄγγος ἀνακλάσας, πρὸς τὸ ἀφανισθῆναι μὲν διὰ τῆς ἀναπλάσεως πάντα τὰ ἐν αὐτῷ αἴσχη καὶ θλάσματα, γενηθῆναι δὲ τὸ πᾶν ἄνωθεν ἀμέμπτως ἀρεστόν.

H'. Οὐκ ἀρεστόν (75) δὲ ἐκεῖνο, τὸ λέγειν εἰς ἄρδην ἀπολεῖσθαι τὸ πᾶν· καὶ γῆν, καὶ ἀέρα, καὶ οὐρανόν, μὴ ἔσεσθαι. Ἐκπυρωθήσεται μὲν γὰρ πρὸς κάθαρσιν καὶ ἀνακαινισμόν, καταβασίῳ πᾶς ὁ κόσμος κατακλυζόμενος πυρὶ (76)· οὐ μὴν εἰς ἀπώλειαν ἐλεύσεται παντελῆ καὶ φθοράν. Εἰ γὰρ κρεῖττον τὸ μὴ εἶναι τοῦ εἶναι τὸν κόσμον, διὰ τί τὸ χεῖρον ἤρεῖτο ποιήσας τὸν κόσμον ὁ Θεός; Ἄλλ' οὐδὲ ὁ Θεὸς ματαιῶς ἢ χεῖρον ἐποίει (77). Οὐκοῦν εἰς τὸ εἶναι καὶ μένειν τὴν κτίσιν ὁ Θεὸς διεκοσμήσατο, καθάπερ καὶ ἡ Σοφία συνίστησιν, Ἐκτίσσε γὰρ εἰς τὸ εἶναι, λέγουσα τὰ πάντα, ὁ Θεός· καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου· καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς φάρμακον ὀλέθρου. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ σαφῶς μαρτυρεῖ, λέγων· Ἡ γὰρ ἀποκαταδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται. Τῇ γὰρ ματαιότητι ἢ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἐκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι· ὅτι καὶ αὐτὴ ἢ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Τῇ γὰρ ματαιότητι ἢ κτίσις ὑπετάγη, φησίν. Ἐλευθερωθήσεται δὲ τῆς τοιαύτης δουλείας προσδοκᾷ, κτίσιν τὸν κόσμον τοῦτον βουλούμενος καλεῖν (78). Οὐ γὰρ τὰ μὴ βλεπόμενα τῇ φθορᾷ δουλεύει, ἀλλὰ ταῦτα δὴ τὰ βλεπόμενα. Μένει ἄρα ἢ κτίσις εἰς τὸ ἀμεινον ἀνακαινοποιηθεῖσα, καὶ εὐπρεπέστερον ἀγαλλομένη, καὶ χαίρουσα ἐπὶ τοῖς τέκνοις τοῦ Θεοῦ, τῇ ἀναστάσει στενάζει (79), καὶ συνωδίνει νῦν, τὴν ἀπολύτρωσιν ἡμῶν ἀπὸ τῆς φθορᾶς καὶ αὐτὴ τοῦ σώματος ἀπεκδεχομένη· ὅπως τῶν ἐξεγερθέντων καὶ ἀποτιναξαμένων τὴν νεκρότητα τῆς σαρκὸς, κατὰ τὸ γεγραμμένον, Ἐκτίναξαι τὸν χοῦν, καὶ ἀνάστηθι, [καὶ] κάθισον, Ἱερουσαλήμ, ἐλευθερωθέντων τε τῆς ἀμαρτίας, ἐλευθερωθήσεται

A manibus suis; et rursum finxit ille vas alterum, quemadmodum placuit illi ut faceret. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Si, quemadmodum figulus iste, non potero vos facere, domus Israel? Ecce, sicut lutum figuli vos estis in manibus meis¹².

VII. Illud enim, uti dicebam, velim attendas: ut, post hominis transgressionem, noluerit ingens illa manus opus suum tanquam adulterinum, nefario illi qui ex invidia per injuriam illud violasset, ad victoriam ac ceu triumpho agendum relinquere (80): sed rursus eliquatum subegerit in lutum, ac si figulus vas confringat, ut nova fictione, quidquid in eo foedatum est ac contusione deformatum, penitus tollat, totumque opificium, ut a principio, irreprehensibile acceptumque existat.

B VIII. Sed nec illud magnopere probo, ut universum hoc funditus perituum dicamus; ac terram, aeremque et cœlum quandoque desitura. Sane quidem mundus hic totus ut purgari possit et instaurari, exundantibus de cœlo flammis, incendio conflagrabit; non tamen interibit ac corrumpetur omnino. Etenim si mundum non esse quam esse, melius est; cur quod deterius est, mundum fabricando, Deus eligeret? At neque Deus frustra, vel quod deterius est, unquam crearet. Quamobrem ut essent ac manerent, conditas a se res Deus constituit; quemadmodum etiam Sapientia astruit his verbis: Creavit enim, ut essent omnia, Deus; et salutare sunt mundi generationes: et non est in illis medicamentum exterminii¹³. Cui et perspicue Paulus astipulatur, ita loquens: Nam expectatio creaturae revelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creaturae subjecta est, non volens, sed propter eum qui subjecit eam in spe: quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis, in libertatem gloriae filiorum Dei¹⁴. Vanitati enim, inquit, creaturae subjecta est; ab hac vero servitute illa expectat liberatum iri: quo creaturae nomine mundum hunc significare voluit. Non enim quæ videri nequeunt, sed hæc quæ adspectabilia sunt, corruptelæ serviunt. Manet igitur creatura in statum meliorem decentioremque renovata, gaudens exsultansque pro resurgentibus filiis Dei: quapropter ingemiscit et parturit modo, expectans et ipsa redemptionem nostram a corruptione corporis; ut cum fuerimus excitati a mortuis, ac carnis mortalitatem excusserimus, pro eo ac scriptum est: Excute pulverem et sede: surge, Jerusalem¹⁵: fuerimusque liberati a peccatis, ipsa quoque liberetur a corruptione: nes

¹² Jerem. xviii, 3-6. ¹³ Sap. i, 14. ¹⁴ Rom. viii, 19-20. ¹⁵ Isa. lii, 2.

(74*) Πρόσχ. Ex Epiph., hæc. num. 28.

(75) Οὐκ ἀρεστόν. Ex Epiph. ibid. num. 31.

(76) Καταβασίῳ.. πυρὶ. Mendose impr., καταβάς, ὧ πᾶς.

(77) Ἄλλ' οὐδὲ... ἐποίει. Hic editi mutili et mendosi. Nam post τὸν κόσμον ὁ Θεός, habent ματαιῶς ἐχειροποιεῖ. Οὐκοῦν, κ. τ. λ.

(78) Καλεῖν. Rup., φιλοκαλεῖν.

(79) Διὸ στ. Impr., δι' οὐς στ.

(80) Ad victoriam ac ceu triumpho agendum relin-

quere, εἰς νίκος καταλείπει. Alludit ad verba Pauli I Cor. xv, 54, Absorpta est mors in victoria, εἰς νίκος, quanquam habent aliqui codices νεῖκος, ut testatur Estius multis excurrens ad eum locum. Non video cur Epiphanius interpres suspicatus sit legendum τὸ, νεῖκος, ἀντὶ τοῦ, νίκους, ac neque ut alterutrum significet: in tanta contumelia probroque. Composuimus ex editis, et Rupifacaldii codice, textum unum, sanum satis et clarum, cum utrobique luxatus exstet minusque sanus.

iam vanitati, sed justitiæ serviat. Sed et Isaias : *A Sicut enim, inquit, cælum novum, et terra nova, quæ ego facio, permanent in conspectu meo, dicit Dominus : sic erit semen vestrum et nomen vestrum*¹⁶. Et iterum : *Sic dicit Dominus, qui fecit cælum : hic qui terram condidit, et fecit illam, ipse discrevit illam. Non in vanum (fecit eam), sed ut habitaretur (plasmavit eam)*¹⁷. Nam revera non frustra, neque inaniter ad exitium, ut qui inania sapiunt ineptique homines arbitrantur, universum hoc condidit Deus, sed ut esset et ut habitaretur et ut permaneret. Unde et terram necesse est, et cælum, post illam rerum omnium conflagrationem et æstum existere.

IX. Sin autem adversarii objiciant : Qui ergo nisi universum hoc sit perituum? Dominus quidem, *cælum ac terram transitura*¹⁸, ait; propheta autem, *cælum instar fumi esse perituum* (81): *terram autem quasi vestimentum esse veteraturam*¹⁹. Nos ideo responderimus, quod id moris Scripturæ sit, ut mundi ab statu hoc in melius præstantiusque mutationem, interitum appellet; velut nimirum pereunte priore illa forma, conversione in jucundissimum statum. Nam nihil in Scripturis sacris contrarium est et absurdum. Quippe dictum est : *Præterit figura hujus mundi*²⁰, non mundus : sic Scripturis usitatum est, ut antecedentis in id quod melius ac formosius est, figuræ mutationem, interitum vocitent. Perinde ac si quis transitum ac mutationem infantilis figuræ in virum perfectum, interitum nominet, infantis ætate in magnitudinem pulchritudinemque mutata. Et vero putandum est fore, ut velut moritura in ea conflagratione, creatura renovanda prætereat; non tamen ut pereat extinguaturque, ut renovati et instaurati ipsi, in mundo instaurato renovatoque habitemus doloris expertes : juxta quod dictum est²¹ : *Emitte spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ : nimirum Deo deinceps providente, ut temperatissimum sit continens. Nam cum post hujus sæculi exitum, terra adhuc perseveratura sit, omnino necesse est ut etiam sint qui inhabitent; iique qui*

¹⁶ Isa. LXVI, 21. ¹⁷ Iso. XLV, 18. ¹⁸ Matth. XXIV, 35. ¹⁹ Isa. LI, 6. ²⁰ I Cor. VII, 3. ²¹ Psal. CIII, 30.

81) *Cælum instar fumi esse perituum*, etc. Quanquam in marg. erat ascriptus apud Epiphani. v. 27 psal. CI, potius tamen videtur respicere Isa. LI, 6, ubi habetur illa fumi similitudo, verbumque non absimile. Septuaginta, *ἐσπερωθή, firmatum est* : quod Hieronymus exponit, ut omnis cælorum firmitas et robur, vento inanissimo et fumo qui in auras solvitur, coæquetur, juxta Ecclesiastem : *Vanitas vanitatum*, etc. Clarius vero Symmachus, *οὐρανοὶ ἀλιώσονται, instar salis liquescent*; Aquila, *οὐρανοὶ μειωθήσεται, comminuetur in nihilum* : quod hæc ejus species et forma sit annihilanda, dandaque ei nova longe augustior et splendidior, ut exponit Hieronymus post nostrum Methodium. Hebr. est *נִהַיָּה, consumpti sunt*; a *נִהַיָּה*, quod est *sal*, in cujus modum fumi instar, cæli evanescere dicantur, et, ut Dominus loquitur, *transire, παρελεύσεσθαι, seu, ut*

καὶ αὐτὴ τῆς φθορᾶς, μηκέτι τῇ μταιότητι δουλεύουσα, ἀλλὰ τῇ δικαιοσύνῃ. Καὶ ὁ Ἡσαΐας δὲ, "Ὁν τροπον γὰρ ὁ οὐρανὸς καινὸς καὶ ἡ γῆ καινὴ, ἃ ἐγὼ, φησὶ, ποιῶ, μένει ἐνώπιόν μου, λέγει Κύριος· οὕτως ἔσται (82) τὸ σπέρμα ὑμῶν, καὶ τὸ ὄνομα ὑμῶν· καὶ πάλιν· Οὕτω λέγει Κύριος ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν, οὗτος ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν, καὶ ποιήσας αὐτήν· αὐτὸς διώρισεν αὐτήν. Οὐκ εἰς κενὸν [ἐποίησεν αὐτήν,] ἀλλὰ κατοικεῖσθαι [ἐπλασεν αὐτήν]. Ὅντως γὰρ οὐκ εἰς κενὸν, οὐδὲ εἰς μάτην πρὸς ἀπώλειαν ἔκτισε, κατὰ τοὺς φρονούντας μάταια, τὸ πᾶν ὁ Θεὸς, ἀλλὰ εἰς τὸ εἶναι τε καὶ οἰκεῖσθαι καὶ διαμένειν. Διὸ ἀνάγκη δὴ καὶ τὴν γῆν αὐθις καὶ τὸν οὐρανὸν, μετὰ τὴν ἐκφλόγωσιν ἔσεσθαι πάντων καὶ τὸν βρασμόν.

B Θ'. Ἐάν δὲ (83), Πῶς οὖν, εἰ μὴ ἀπόλλυται τὸ πᾶν; οἱ ἐξ ἐναντίας εἶπωσι, ὁ μὲν Κύριος (84), τὸν οὐρανὸν παρελεύσεσθαι, ἔφη, καὶ τὴν γῆν· ὁ δὲ προφήτης, ἀπολειῖσθαι μὲν τὸν οὐρανὸν ὡς κενόν, τὴν δὲ γῆν ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσεσθαι, ἐπειδὴ ἔθος ταῖς Γραφαῖς, λέξομεν, τὴν εἰς τὸ κρεῖττον καὶ ἐνδοξότερον ἀπὸ ταύτης τῆς καταστάσεως τοῦ κόσμου (85) μεταβολὴν, ἀπώλειαν λέγειν· οἶον τοῦ πρόσθεν σχήματος ἀπολλυμένου κατὰ τὴν εἰς τὸ φαιδρότερον (86) ἀπάντων ἐξαλλαγὴν· ὅτι μηδεμίᾳ ὑπεναντίωσιν ἢ ἀτοπία ἐν τοῖς θείοις λόγοις. Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ οὐχ ὁ κόσμος, εἶρηται· οὕτως ἔθος ἀπώλειαν καλεῖν τὰς Γραφὰς, τὴν πρὸς τὸ ἄμεινον, ἔσθ' ὅτε, καὶ εὐμορφότερον τροπὴν τοῦ πρόσθεν σχήματος· οἶον ὡσπερ ὁπότ' ἂν τις ἀπώλειαν λέγει τοῦ κατὰ τὸν νηπίον σχήματος τὴν εἰς τὸν ἄνδρα τὸν τέλειον μεταλλαγὴν, τρεπομένης εἰς μέγεθος καὶ κάλλος τῆς ἡλικίας τοῦ νηπίου. Παραχθήσεσθαι (87) μὲν γὰρ τὴν κτίσιν ὡσπερ τεθηξομένην κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν, ἵνα ἀνακαινισθῇ· οὐ μὴν ἀπολειῖσθαι προσδοκητέον· ὅπως οἱ ἀνακαινοποιηθέντες ἐν ἀνακαινοποιηθέντι κόσμῳ ἄγευστοι λύπης κατοικήσωμεν, κατὰ τὸ λεχθέν· Ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται· καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς· τοῦ περιέχοντος τῆς εὐκрасίας ἐπιτροπεύοντος λοιπὸν τοῦ Θεοῦ. Ἔσομένης γὰρ καὶ μετὰ τοῦτον τὸν αἰῶνα γῆς, ἀνάγκη πᾶσα ἔσεσθαι καὶ τοὺς οἰκήσοντας, οὐκέτι τεθηξο-

D Paulus, παραχθήσεσθαι, quomodo restituimus paulo inferius, ex Rupif. codice, pro παραχθήσεσθαι. Ex eo loco colligit Basilius in *Hexaem.* cælorum substantiam subtilissimam et aeream; fereque alii Patres quintam illam essentiam Aristotelis incorruptibilem impugnant.

(82) Ἔσται. LXX, στήσεται. Et mox, ὁ καταδείξας τὴν γῆν. Paulo post, uncis inclusa, ex textu LXX.

(83) Ἐάν δὲ, κ. τ. λ. Ex Epiph. hæc. n. 32.

(84) Ὁ μὲν Κύριος. Codex Rupif. ὁμῶς Χριστός.

(85) Ἀπὸ ταύτης τῆς καταστάσεως τοῦ κ. Impr., mendose, ἀποκατάστασιν ταύτης τοῦ κ.

(86) Φαιδρότερον. Impr., φαιδρότατα.

(87) Παραχθήσεσθαι. Editi, vitiose, παραχθ. Paulo post iidem, ἀνακτισθῇ pro ἀνακαινισθῇ.

μένους, ἢ γαμήσοντας, ἢ γεννησομένους, ἀλλ' ὡς ἀγγέλους ἀμεταστρόφως ἐν ἀφθαρσίᾳ τὰ ἄριστα πράξοντας. Διὸ ληρῶδες τὸ ἐν ποίᾳ διαγωγῇ τότε δὴ τὰ σώματα ἔσονται λέγεσθαι, μήτε ἀέρος, μήτε γῆς, μήτε τῶν ἄλλων ἔσομένων.

Γ'. Ἄξιον δὲ (88) κάκεινο πρὸς τοῖς εἰρημένοις επισκοπεῖν, ὡς ἔχει πολλὴν διάπτωσιν, εἰ δεῖ παρρησίαν ἄγειν περὶ τηλικούτων, Ἀγλαοφῶν. Ἐφρασαί γὰρ ἀποφήνασθαι τὸν Κύριον, ὡς οἱ τῆς ἀναστάσεως τευξόμενοι ἔσονται τότε ὡς ἄγγελοι, ἐνθα πειράζουσιν αὐτὸν οἱ Σαδδουκαῖοι. Ἐπέφερες οὖν· Οἱ δὲ ἄγγελοι, ἐκτὸς ὄντες σαρκὸς, ἐν μακαριότητος ἀκρότητι, διὰ τοῦτο καὶ δόξης εἰσὶ· καὶ ἡμᾶς δὲ ἄρα, ἐξισάζεσθαι μέλλοντας ἀγγέλοις, ἀνάγκη δὴ, σαρκῶν ὡσαύτως ἐκείνοις γυμνοῦς, ἀγγέλους ἔσεσθαι δεῖν· οὐκ ἐπιστήσας, ὦ ἄριστε, ὡς ὁ ποιήσας καὶ διακοσμήσας ἐξ οὐκ ὄντων τὸ πᾶν, τὴν τῶν ἀθανάτων φύσιν, οὐ μόνον εἰς ἀγγέλους καὶ λειτουργοὺς διανείμας διεκόσμησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀρχάς, καὶ θρόνους, καὶ ἐξουσίας. Ἄλλο γὰρ γένος τὸ τῶν ἀγγέλων, καὶ ἄλλο τὸ τῶν ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν· ὅτι μὴ τάγμα ἓν, καὶ μία σύστασις, καὶ φυλὴ, καὶ πατριὰ τῶν ἀθανάτων· ἀλλὰ γένη, καὶ φυλαί, καὶ διαφοραί· καὶ οὔτε τὰ χερουβὶμ, τῆς ἰδίας ἐξιστάμενα φύσεως, εἰς τὴν τῶν ἀγγέλων ἰδέαν μετασκευάζονται· οὔτ' αὖ πάλιν εἰς ἑτέραν (89) οἱ ἄγγελοι. Εἶναι γὰρ αὐτὰ χρῆ καὶ ὁ εἰσι, καὶ ὁ γεγόνασιν. Ἀτὰρ καὶ ὁ ἄνθρωπος τὸν κόσμον οἰκεῖν, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πάντων ἡγεμονεύειν ταχθεὶς, τῆς ἐξ ἀρχῆς διακοσμήσεως, ἀθάνατος ὢν, τοῦ εἶναι ἄνθρωπος οὐποτε μεταβληθήσεται οὔτε εἰς τὴν τῶν ἀγγέλων οὔτε εἰς τὴν τῶν ἑτέρων μορφήν· ὅτι μηδὲ οἱ ἄγγελοι εἰς τὴν ἄλλην τῆς ἐξ ἀρχῆς ἰδέας μετακωσμούμενοι μεταβάλλονται. Ὁ γὰρ Χριστὸς ἦκεν οὐκ εἰς ἑτέραν μεταπλασθῆναι κηρύσσων ἢ μετασκευασθῆναι τὴν ἀνθρωπείαν φύ-

⁸⁸ *Matth. xxi. 30.*

(88) Ἄξιον δέ. Ex Epiph. hæc., n. 33.

(89) *Eis ἑτέραν.* Editi, εἰς (τὴν τῶν) ἑτέρων. Mox iidem, vitiose, εἰ γὰρ post γεγόνασιν.

(90) *Felicissime victuri,* τὰ ἄριστα πράξοντας. Phrasis nihil nova, rudiusque expressa illis verbis, *optima quæque facturi.*

(91) *Ut nimirum habeat multam ruinam,* etc. Cogimur longa hac paraphrasi pauca illa verba exprimere, ὡς ἔχει πολλὴν διάπτωσιν, ubi τὸ, ἔχει accipio ut absolutum, quomodo est Græcis elegantissimum. Est littera minus sana : τὸ, διαλεγόμενος in impressis propalam vitiosum est : omisimusque cum sequenti πραγμάτων, secuti alium codicem Rupif., ex quo et editis unam nobis litteram composuimus. Impressa velut Origenis et in tertia persona, referunt; nos cum ms. ut Aglaophontis, et in secunda, quod magis consonat reliquis. Impugnatur novus Origenianorum error, ex priore illo resurrectionis absque carne ortus, nempe mutationis animarum in angelos, in quo est multa illa eorum παράπτωσις, *offensio* : velut impingentibus, semel a veritate devius hominibus.

(92) *Et administris,* καὶ λειτουργοῦς. Accipit ut ordinem angelico superiorem, ut ex sequenti locutione creaturarum pro cuiusque gradu liquet; quæ cælos assignat angelis; lumina vero, potiora in cæ-

nec morituri sint amplius, nec copulandi nuptiis, aut procreandæ soboli operam daturi, sed angelorum more, sine ulla mutatione, immortalis statu felicissime victuri (90). Proindeque est stultum quærere, quanam vitæ ratione usura sint corpora, cum neque aer, neque terra, neque quidquam cæterorum sit amplius futurum.

X. Ad hæc vero est et illud merito considerandum, ut nimirum habeat multam ruinam (91), atque a vero incautum abducat : siquidem est in rebus tantis audacter loquendum, o Aglaophon. Nam dixisti respondisse Dominum Sadducæis tentantibus, fore, ut qui resurrectionis compotes erunt, *sint sicut angeli*⁸⁸. Intulisti ergo : Atqui angeli, quia carnis expertes, in summa degunt felicitate et gloria : quare et nos quos æquari oportet angelis, necesse est ad eundem modum carne nudatos, angelos fieri. Nec illud, optime virorum, animadvertisti; eum, qui ex nihilo mundum fabricavit ac constituit, non angelis modo et administris (92); sed et principatibus et thronis et potestatibus eandem immortalitatis naturam impertisse. Aliud enim angelorum genus, aliudque principatum et aliud potestatum; eo quod non unus ordo, unusve cætus ac tribus familiaque sit immortalium : sed generum, ac velut tribuum et nationum divortia. Ac neque cherubim, desciscentia a natura sua, in angelorum speciem transeunt; neque contra in naturam aliam angeli commutantur. Quippe, esse illa quod sunt, et cuiusmodi producta sunt, necesse est. Quamobrem etiam homo (93), qui ut habitaret mundum omnibusque in eo rebus præesset, ex prima dispositione constitutus est, velut immortalis, nunquam in angelorum aut alterius cuiuslibet formam ex homine convertendus est; quando nec angeli ab ea quam initio sortiti sunt specie et natura, transformari et mutari possunt. Et vero Christus,

lis, et respondentia purioribus illis luminibus assignatis supremis spiritibus, nempe seraphinis; ut et sedibus thronisque potestatum, respondent cæli. Ministris illis : respiciens forte illud psal. ciii, 4 : *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis* : quæ est purior spiritu seu vento et flatu illic significato, propiusque accedit ad naturam luminum igneam, vel formaliter, juxta plerosque Patres, vel saltem virtute, juxta Peripateticos et invehentes quintam illam essentiam. Videri possunt ista minus Dionysiana : sed nihil mirum ignoto Dionysio non solum Methodio, sed etiam Chrysostomo, qui et ipse nihil Dionysiane de angelis sentit et docet, cum præter notos nobis eorum populos, ἄπειρα ἔθνη καὶ φύλα ἀμύθητα, nec ex nomine nota contendit, et probat ex illo Ephes., *Et omne nomen quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed, etc.*, hom. 4, *De incompr.* et 3, cherubin velut thronos Dei, eoque illi conjunctiores, præfert seraphin.

(93) *Quamobrem etiam homo,* ἀτὰρ καὶ ὁ ἄνθρωπος. Sic clare procedit Methodiana argumentatio, quam impressa omnino obscurabant conditionali illa ei. Interpr., *Etenim et homo,* etc., quo significatur ut antecedens, quod Methodius assumit ut consequens.

adveniens, non in alteram demutari vertique naturam hominis oportere prædicavit; sed in id redire quod initio fuerat, antequam excideret, tum cum esset immortalis. Siquidem necesse est, ut unumquodque creatum, suæ constitutioni naturæque congruo loco persistat; ut omnibus omnia repleantur; cæli quidem, angelis; throni autem, potestatibus (94); ministris, lumina: diviniore porro sedes, purioraque et sinceriora lumina, seraphinis, qui magno illi consilio assistentes, universum conservant; mundus denique hominibus. Atque si homines in angelos mutari dederimus, consequens est ut et angelos in potestates, et has in aliud et aliud eurrat.

XI. Neque vero quod velut malum hominem fabricaverit Deus, aut in eo fingendo aberrarit, angelum postea facere illum voluit, quasi ipsum, vilissimorum opificum instar, poenitentia cepisset. Neque cum angelum principio facere constituisset, neque id esset assecutus, hominem procreavit. Nimirum istud imbecillum est. Cur igitur hominem faciebat non angelum, si angelum hominem facere, non hominem cogitabat? An quia non poterat? Est hoc blasphemum. An in deteriore occupatus, quod præstantius est differebat? Est et illud absurdum. Neque enim in moliendo bono vel aberrat Deus, vel in aliud tempus rejicit, vel destitutus viribus est: sed et utcumque libuerit, et quando libuerit, agendi potestate est præditus, qui sit ipsa potentia. Quamobrem hominem esse hominem volens, initio produxit. Quod si id volens fecit; vult autem quod bonum est; homo vero bonum est; idemque ex anima constat et corpore: sequitur extra corpus hominem minime fore, sed in corpore: ne alius præter hominem homo producat. Opus enim est, uti Deo immortalia genera omnia conserventur: atqui homo est immortalis. *Creavit enim, inquit Sapientia* ²³, *hominem inexterminabilem* (95), *et imaginem æternitatis suæ fecit illum.* nam homo ex anima et corpore consistit.

²³ Sap. II, 23.

(94) *Throni autem, potestatibus.* Videtur difficile, quid in corporeis intelligat eo nomine præter cælos et lumina, sive illa nobis conspicua quæ ministris assignat, sive diviniore ac præstantiora ἀκράτητα illa καὶ ἀκραιφνή assignata seraphinis, quæ videntur ipsum immobile et invisibile nobis empyreum, influens seraphica assistentia universo huic permanentiam, ut tandem visum est meo Thomæ, significatque Methodius illis verbis διακρατούντα τὸ πᾶν, juxta lectionem Rupif. quam sumus secuti. Forte voluit thronos ac sedes in empyreo, quod respondeat cælis, assignatis spiritibus ministris, præter puriora illa in eo seraphinis assignata lumina. Quanta porro hæc probabilitate nitantur, ut et quod statim sequitur, de futura post judicii conflagrationem hominum habitatione, terra hac nova per Isaiam promissa, cæloque et aere novo; operosius fuerit discutere, alteriusque et otii et operæ. Hoc saltem constiterit, abesse Methodium in sua illa opinione ab errore Millenariorum, nec ita ponere paradysum sensibilem in sensibili terra, ut divinæ interim visionis gratiam neget, qua simus vere beati, et animo; conferente mundo instaurato, ad nonnullam

σιν, ἀλλὰ εἰς ὃ ἦν ἐξ ἀρχῆς πρὸ τοῦ ἐκπεσεῖν, ἀθάνατος ὢν. Χρῆ γὰρ ἐν τῷ ἰδίῳ τῆς ἕξεως αὐτῶν τόπῳ (96) τῶν γεννητῶν ἕκαστον μένειν, ἵνα πάντα πάντων ὡσεὶ πεπληρωμένα· οὐρανοὶ μὲν ἀγγέλων· θρόνοι δὲ ἐξουσιῶν· φῶτα δὲ λειτουργῶν· καὶ οἱ θεϊότεροι τόποι, καὶ τὰ ἀκράτητα καὶ ἀκραιφνή φῶτα τῶν σεραφίμ, ἃ παρεστήκασιν τῇ μεγάλῃ βουλῇ διακρατούντα (97) τὸ πᾶν· ὃ δὲ κόσμος ἀνθρώπων. Ἐὰν δὲ μεταβάλλεσθαι δῶμεν τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀγγέλους, ὥρα μεταβάλλεσθαι λέγειν καὶ τοὺς ἀγγέλους εἰς ἐξουσίας, καὶ ταύτας εἰς ἄλλο καὶ ἄλλο, ἔστι· ἂν ὁ λόγος ἀναθᾶς εἰς κίνδυνον ἐμπέσῃ.

transituras dicere, oratio processu periculum incurrat.

IA'. Ἄλλ' οὔτε ὡς φαῦλον τεκτηνᾶμενος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἢ διαμαρτήσας αὐτοῦ περὶ τὴν διάπλασιν (98), ἀγγελὸν αὐτὸν ὑστερον ἐπενόησε ποιῆσαι, μεταγνοὺς, ὡσπερ οἱ φαυλότατοι τῶν δημιουργῶν· οὔτε ἀγγελὸν κατ' ἀρχὰς θελήσας ποιῆσαι, καὶ μὴ δυνηθεὶς, ἄνθρωπον ἐπλασεν· ἀσθενὲς τοῦτο γάρ. Τί δήποτε οὖν τὸν ἄνθρωπον ἐποιεῖ, καὶ οὐκ ἀγγελοῦ, εἴγε ἀγγελοῦ τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐκ ἄνθρωπον γενέσθαι ἠθέλησεν; Ὡς οὐκ ἀδύνατος; Βλάσφημον. Ἄλλ' ἀνεβάλλετο περὶ τοῦ κρείττονος τὸ χειρόν ποιῶν; Καὶ τοῦτο ἄτοπον. Οὔτε γὰρ διασφάλλεται περὶ τὸ ποιεῖν τὸ καλόν, οὔτε ἀναβάλλεται, οὔτε ἀδυνατεῖ· ἀλλὰ καὶ ὡς θέλει, καὶ ὅτε θέλει, τὸ δύνασθαι ἔχει, δύναμις ὢν. Οὐκοῦν εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἄνθρωπον θέλων ἐξ ἀρχῆς ἔκτισεν. Εἰ δὲ θέλων· θέλει δὲ τὸ καλόν· καλὸν δὲ ὁ ἄνθρωπος· ἄνθρωπος δὲ τὸ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος λέγεται συντεθέν· οὐκ ἔσται ἄρα ἐκτὸς σώματος ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ μετὰ σώματος, ἵνα μὴ ἄλλος ἄνθρωπος παρὰ τὸν ἄνθρωπον γεννηθῇ. Δεῖ γὰρ τῷ Θεῷ τὰ ἀθάνατα γένη πάντα σώζεσθαι· ἀθάνατον δὲ ὁ ἄνθρωπος. Ἐκτίσεν γὰρ, φησὶν ἡ Σοφία, τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ, καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἀϊδιότητος ἐποίησεν αὐτόν. Οὐκ ἄρα ἀπόλλυται τὸ σῶμα· ὁ γὰρ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος.

Corpus itaque non prorsus exstinguitur et perit;

instauratorum corpore incolarum felicitatem, mirabili illa εὐχρασίᾳ sua et temperatione, quam Deus, ceu amantissimus pater, administrare et curare habeat: ἐπιτροπεύοντος. Mibi enimvero melius esse cum Christo, et ut tanquam membrum quandoque sequar in cælum etiam corpore, exaltatum super omnes cælos divinissimum illud caput meum.

(95) *Inexterminabilem, ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ.* Sic Vulg. et Sixt. Non male Tigur. et eodem sensu, *immortalitati*, hoc est, ut immortalis esset. Minus exprimit interpr. Epiphani., in *incorruptione*. Τὸ, καὶ εἰκόνα suspicatur legendum κατ' εἰκόνα. Habent nihilominus etiam Sixt., quanquam interpr. videatur legisse καὶ κατ' εἰκόνα, et ad imaginem, nisi voluit glossare, aut sequi Vulg. Non video ipse quid ibi sit scrupuli, nec reddi possit, et imaginem æternitatis; quando et Paulus I Cor. XI, hominem dicit, *Dei imaginem et gloriam*, non ad imaginem. Quidam pro ἀϊδιότητος legunt ἰδιότητος.

(96) *Τόπῳ.* Impr., τύπῳ.

(97) *Διακρατούντα.* Editi, διακρατούση.

(98) *Διάπλασιν.* Al. πλάσιν.

IB'. Διὸ ἐπίστησον (99), ὡς ὁ Κύριος τὰ αὐτὰ ταῦτα A
 διδάσκειν θέλων, μὴ πιστευόντων Σαδδουκαίων εἰς τὴν
 ἀνάστασιν τῆς σαρκός. Δόγμα γάρ τοῦτο Σαδδου-
 καίων. Ὅθεν συσκευασάμενοι τὴν κατὰ τὴν γυναῖκα
 καὶ τοὺς ἑπτὰ ἀδελφοὺς παραβολὴν, ἵνα τὸν περὶ
 ἀναστάσεως τῆς σαρκός λόγον ἀπορήσωσι, Προσηλ-
 θον αὐτῷ, φησὶ, καὶ Σαδδουκαῖοι, λέγοντες,
 ἀνάστασιν μὴ εἶναι. Ὁ οὖν Χριστὸς, εἰ μὴ ἦν
 ἀνάστασις σαρκός, ἀλλὰ μόνον ἐσώζετο ψυχῇ, συν-
 ἔθετο ἂν αὐτοῖς, ὡς καλῶς καὶ ὀρθῶς φρονοῦσι.
 Νυνὶ δὲ ἀποκρίνεται, λέγων· Ἐν τῇ ἀναστάσει
 οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται, ἀλλ' ὡς
 ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ εἰσιν· οὐ τῷ σάρκα μὴ
 ἔχειν, ἀλλὰ τῷ μὴ γαμεῖν καὶ γαμῆσθαι, ἀλλὰ
 εἶναι λοιπὸν ἐν ἀφθαρσίᾳ. Καὶ φησιν, ἄγγελοι
 κατὰ τοῦτο πλησιάζοντας, ἵνα ὡσπερ οἱ ἄγγε-
 λοι ἐν τῷ οὐρανῷ, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ παρα-
 δείσῳ, μήτε γάμοις ἢ εἰλαπίναϊς ἔτι σχολάζοντες,
 ἀλλὰ τοῦ βλέπειν (1) τὸν Θεόν, καὶ γεωργεῖν τὴν
 ζωὴν, πρυτανεύοντος ἡμῖν τοῦ Χριστοῦ. Οὐ γὰρ εἶ-
 πεν, ἔσονται ἄγγελοι, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι, οἷον δόξη
 μὲν καὶ τιμῇ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐστεφανωμέ-
 νοι, βραχὺ δὲ τι πικρὰ τοὺς ἄγγέλους διαλλάσσο-
 ντες, καὶ ἐγγὺς ὄντες τοῦ εἶναι ἄγγελοι. Καθὰπερ εἰ
 ἔλεγεν, οὐσης εὐταξίας κατὰ τὸν ἀέρα, καὶ γαλήνης
 νυκτός, καὶ πάντων τῷ τῆς σελήνης αἰθερίῳ φωτὶ κε-
 κοσμημένων, ἡ σελήνη φαίνει ὡς ὁ ἥλιος. Καὶ οὐ πάν-
 τως ἂν ἥλιον εἶναι τὴν σελήνην ἀπομαρτυρεῖν αὐτὸν
 λέγομεν (s. λέγοιμεν), ἀλλ' ὡς ἥλιον. Ὡσπερ καὶ τὸ
 μὴ ὑπάρχον χρυσοῦς, ἐγγὺς δὲ τοῦ εἶναι χρυσοῦς πεφυ-
 κός, ὡς χρυσοῦς λέγεται, καὶ οὐ χρυσοῦς· εἰ δὲ ἦν χρυ-
 σός, οὐκ ἐλέγετο ἂν ὡς χρυσοῦς, ἀλλὰ χρυσοῦς. Ἐπεὶ
 δὲ μὴ ἔστι χρυσοῦς, ἀλλὰ τοῦ εἶναι (2) χρυσοῦς, καὶ φαν-
 τάζεσθαι τὸν χρυσοῦς, ὡς χρυσοῦς λέγεται· οὕτω καὶ ὡς
 ἄγγελοι ἔσεσθαι λέγοντος τοὺς ἁγίους ἐν τῇ ἀναστά-
 σει, οὐκ αὐτὸ τοῦτο ἄγγελοι αὐτὸν ἐπαγγέλλεσθαι
 ἀκούομεν τοὺς ἁγίους ἐν τῇ ἀναστάσει ἔσεσθαι, ἀλλὰ
 ἐγγὺς τοῦ εἶναι ἄγγελοι. Ὡστε ἀλογώτατον λέγειν·
 Ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἀπεφῆνατο τοὺς ἁγίους ὀφθῆναι ὡς
 ἄγγελοι ἐν τῇ ἀναστάσει, τὰ σώματα διὰ τοῦτο ταῦ-
 τα μὴ ἀνίστασθαι· καίτοι τῆς λέξεως αὐτὴν τὴν πα-
 ράδειξιν δηλοῦσης σαφῶς τοῦ συμβαίνοντος. Ἀνάστα-
 σις γὰρ οὐκ ἐπὶ τοῦ μὴ πεπτωκότος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πε-
 πτωκότος λέγεται, καὶ ἀνισταμένου· ὡσπερ ὁπότεν
 λέγει καὶ ὁ προφήτης· Καὶ ἀναστήσω τὴν σκηνὴν D
 Δαβὶδ τὴν πεπτωκυῖαν. Ἐπεσε δὲ ὀκλάσασα ἡ πο-
 θητὴ σκηνὴ τῆς ψυχῆς εἰς γῆν χώματος. Οὐ γὰρ τὸ
 μὴ θνήσκον, ἀλλὰ τὸ θνήσκον κλίνεται. Θνήσκει δὲ ἡ
 σὰρξ· ψυχὴ δὲ (3) ἀθάνατος. Καὶ τοίνυν, εἰ ἡ ψυχὴ
 ἀθάνατος, σῶμα δὲ ὁ νεκρός, οἱ λέγοντες ἀνάστασιν
 μὲν εἶναι, σαρκός δὲ μὴ εἶναι, ἀρνοῦνται ἀνάστασιν·
 ὅτι μὴ τὸ ἐστὸς, ἀλλὰ τὸ πεπτωκός καὶ κλιθὲν διαν-

XII. Ac vide, quæso, quemadmodum Dominus,
 eadem illa tradere Sadducæis resurrectionem ne-
 gantibus, voluerit. Est enim hoc Sadducæorum
 dogma. Unde composita illa, de muliere deque se-
 ptem fratribus, parabola, quam adversus resurre-
 ctionis corporum dogma proponerent : *Accesserunt
 ad eum, inquit²⁴, Sadducæi, dicentes resurrectionem
 non esse. Proinde Christus, si nulla carnis esset
 resurrectio, sed anima duntaxat salutem conse-
 queretur, illis utique utpote recte ac præclare sen-
 tientibus, suam auctoritatem adjungeret. Atqui
 omnia respondens ait²⁵ : In resurrectione ne-
 que ducunt uxores, neque nubunt, sed ut angeli in
 cælo sunt : non quod carnem non habeant, sed
 quod mutuas nuptias nullas contrahant, sed dein-
 cepti sint corruptionis expertes. Addit vero, ea nos
 parte angelis proximos ; ut quemadmodum angeli
 in cælo, sic nos in paradiso neque nuptiis amplius
 neque conviviis indulgeamus, sed in contemplando
 Deo excolendaque vita simus occupati, præside ac
 moderatore Christo. Nam non dixit, erunt angeli,
 sed, sicut angeli, velut nimirum gloria et honore
 coronati, ut scriptum est, paululum vero ab ange-
 lis differentes²⁶, atque illorum naturæ proximi.
 Quasi ita diceret : tranquillo per noctem ac sereno
 aere, cum cælesti luce lunæ omnia collustrantur,
 luna sicut sol splendet. Tum enim, non omnino so-
 lem esse lunam ex illius testimonio colligeremus,
 sed ad solem accedere. Sicut etiam quod aurum
 non est, auro tamen natura sua propinquius est,
 velut aurum dicitur, non aurum : nam si esset au-
 rum, non tanquam aurum, sed aurum dici oport-
 eret. Quia vero aurum non est, sed auro proxi-
 mum, et ut mentiatur speciem auri, sicut aurum
 dicitur : eodem plane modo, quod in resurrectione,
 fore sanctos sicut angelos pronuntiavit, non sic
 accipiendum est, ut eos angelos fore voluerit, sed
 eorum tantum conditioni propinquos. Quamobrem
 stultissimum est ita colligere : Quoniam Christus
 sanctos in resurrectione tanquam angelos visum iri
 pronuntiavit, idcirco fore ut corpora hæc non re-
 surrexerint, præsertim cum vox ipsa, velut colla-
 tione (4), ejus quod contingit, rationem perspicue
 ostendat. Nam resurrectio non de eo dicitur quod
 nunquam cecidit ; sed de eo quod cecidit, et iterum
 assurgit. Velut cum propheta dicit : *Et suscitabo
 tabernaculum David quod ceciderat*²⁷. Cecidit porro
 desideratum illud tabernaculum collapsum in ter-
 ram aggeris²⁸. Non enim quod non moritur, sed
 quod moritur, inclinare dicitur. At moritur caro :
 anima quippe immortalis. Quapropter si immortalis
 est anima, corpus vero cadaver est ; qui ita resur-*

²⁴ Matth. xii, 25. ²⁵ Ibid. ²⁶ Psal. viii, 6. ²⁷ Amos ix, 11. ²⁸ Dan. xii, 2.

(99) Διὸ ἐπίστ. Ex Epiph. hæc., n. 35.

(1) Τοῦ βλ. Forte τῷ βλ.

(2) Ἀλλὰ τοῦ εἶναι. Post ἀλλὰ deest ἐγγὺς. Sic enim legitur paulo post.

(3) Ψυχὴ δὲ. Editi, ψυχὴ γάρ.

(4) Velut collatione, etc. Editi, πρᾶξιν. At πρᾶξις, vox aptissima. Posset forte uno verbo reddi, contentionem : quomodo τὸ, παραδεικνύειν dicimus contendere seu ex adverso conferre et contravenire.

rectionem esse contentur, ut eam nihil ad carnem pertinere putent, resurrectionem penitus negant. Quandoquidem non illud quod stat, sed quod cecidit et inclinavit, exurgere dicitur et suscitari, juxta ac scriptum est ²⁹: *Nunquid qui cadit non resurgit, aut qui avertit se non revertitur?*

XIII. Quoniam caro inter consilia corruptionis et incorruptionis, ac nec corruptio nec incorruptio creata erat; victa vero est a corruptione propter voluptatem, quanquam esset incorruptionis opus et possessio: idcirco facta est corruptioni obnoxia, inclinavitque *in terram aggeris* ³⁰. Postquam ergo victa fuisset a corruptione, mortique propter prævaricationem tradita, noluit Deus ipsam ceu hæreditatem corruptioni ad victoriam relinquere; sed rursum victa per resurrectionem morte, incorruptioni reddidit, ut ne corruptio incorruptionem, sed magis incorruptio, quod est corruptibile, in hæreditatem acciperet. Ad hæc itaque respondet Apostolus: *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem* ³¹. Corruptibile autem et mortale hoc induere immortalitatem et incorruptionem, quid aliud sit, quam ut quod seminatur in corruptione, surgat in incorruptione ³² (non enim anima corruptibilis est aut mortalis; corruptibile vero et quod corrumpitur, ista caro est)? ut *sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem caelestis* ³³. Nam imago terreni quam portavimus, illud est: *Terra es, et in terram reverteris* ³⁴. Imago autem caelestis est resurrectio ex mortuis et incorruptio: *Ut sicut Christus surrexit per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus* ³⁵. Quod si quis terrenam imaginem, carnem istam dici existimet, caelestem vero imaginem, corpus aliud spiritale præter carnem; hic prius cogitet, ut Christus, caelestis ille homo, eandem membrorum formam, eandemque imaginem ac carnem nostri similem gestans, visus sit; propter quam etiam, ipse non homo, homo factus sit: ut *sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificentur* ³⁶. Non enim ideo carnem portavit et induit, ut non liberaret et resuscitaret carnem. Nam quid frustra carnem induebat, quam nec salvam facere statuisset nec resuscitare? At nihil Dei Filius frustra facit. Non ergo inaniter nullaque utilitate servi formam assumpsit, sed ut resurrectione donaret ac salvos faceret. Vere siquidem homo factus et mortuus est, non apparentia inanique specie, sed ut veritate, *primogenitum mortuorum* ³⁷, terreno homine in caelestem, mortali que in immortalem mutato, sese exhiberet. Cum ergo ait Paulus ³⁸: *Caro et sanguis regnum Dei non possunt possidere*, non velut carnis regenerationem neget ita effert, sed quo doceat, non posse regnum Dei, quod sit vita æterna, possideri a corpore, sed corpus a vita. Si enim regnum Dei, cum sit vita, a corpore possideretur, eveniret vitam absorberi a

Α ἰσταται, κατὰ τὸ γεγραμμένον· *Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται, ἢ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἀναστρέφει;*
 II'. Ἐπειδὴ μεθόριος (4') τῆς ἀφθαρσίας ἐγένετο καὶ τῆς φθορᾶς ἡ σὰρξ, οὐκ οὔσα οὔτε φθορὰ οὔτε ἀφθαρσία, ἐκρατήθη δὲ διὰ τὴν ἡδονὴν ὑπὸ τῆς φθορᾶς, ποίημα τῆς ἀφθαρσίας καὶ κτήμα ὑπάρχουσα· διὰ τοῦτο ἐγένετο φθαρτὴ καὶ εἰς γῆν ἐκλίθη χώματος. Καὶ ἐπεὶ οὖν ἐκρατήθη ὑπὸ τῆς φθορᾶς, καὶ θανάτῳ διὰ παρακοὴν παρεδόθη, εἰς νίκος αὐτὴν ὁ Θεὸς τῇ φθορᾷ καθάπερ κληρονομίαν οὐ κατέλιπεν· ἀλλὰ πάλιν, διὰ τῆς ἀναστάσεως νικήσας τὸν θάνατον, παρέδωκε τῇ ἀφθαρσίᾳ, ἵνα μὴ κληρονομήσῃ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν, ἀλλ' ἡ ἀφθαρσία τὸ φθαρτόν. Ἐπαποκρίνεται γοῦν ὁ Ἀπόστολος· *Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτόν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητόν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν*. Φθαρτόν δὲ καὶ θνητόν ἐνδυόμενον ἀθανασίαν τί ἄλλο ἂν εἴη παρὰ τὸ σπειρόμενον ἐν φθορᾷ καὶ ἀνιστάμενον ἐν ἀφθαρσίᾳ (ὅτι μὴ φθαρτὴ ἐστὶν ἡ θνητὴ ἡ ψυχὴ ἀλλὰ τὸ θνητόν τοῦτο καὶ φθειρόμενον σαρκίον); ἵνα, καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου. Ἡ γὰρ εἰκὼν τοῦ χοϊκοῦ ἦν ἐφορέσαμεν, τὸ, Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση, ἐστίν· ἡ δὲ εἰκὼν τοῦ ἐπουρανίου ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις καὶ ἡ ἀφθαρσία· ἵνα, ὡς περ ἠγέρθη ὁ Χριστὸς διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν.
 C Εἰ δέ τις εἰκόνα μὲν χοϊκὴν τὴν σὰρκα αὐτὴν οἶοιτο λέγεσθαι, εἰκόνα δὲ ἐπουράνιον ἄλλο παρὰ τὴν σὰρκα σῶμα πνευματικόν· ἐνθυμηθήτω δὴ οὗτος πρότερον, ὅτι Χριστὸς, ὁ οὐράνιος ἄνθρωπος, τὸ αὐτὸ σχῆμα τῶν μελῶν, καὶ εἰκόνα καὶ σὰρκα τὴν αὐτὴν τῇ ἡμετέρᾳ φορέσας ἐφάνη· δι' ἣν καὶ, ἄνθρωπος οὐκ ὢν, ἄνθρωπος ἐγένετο· ἵνα, καθάπερ ἐν τῷ Ἀδάμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται. Εἰ γὰρ, διὰ τὸ μὴ ἐλευθερῶσαι τὴν σὰρκα καὶ ἀναστῆσαι, σὰρκα ἐφόρεσεν, τί καὶ περισσῶς σὰρκα ἐφόρει, ἣν οὔτε σῶσαι, οὔτε ἀναστῆσαι προήρητο; Ἀλλ' οὐδὲν περισσῶς ποιεῖ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Οὐκ ἄρα ἀνωφελῶς τὴν μορφήν τοῦ δούλου ἀνέλαθεν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀναστῆσαι καὶ σῶσαι.
 D Ἀληθῶς γὰρ ἄνθρωπος ἐγένετο καὶ ἀπέθανε, καὶ οὐ τῷ δοκεῖν, ἀλλ' ἵνα ἀληθῶς πρωτότοκος ἀναφανῇ τῶν νεκρῶν, τὸν χοϊκὸν μεταβαλὼν εἰς οὐράνιον, καὶ τὸν θνητόν εἰς ἀθάνατον. Ὅποτε οὖν σὰρκα ὁ Παῦλος καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσαι μὴ δύνασθαι λέγει, οὐχ ὡς ἐκ φαύλης (5) τῆς σαρκὸς τὴν παλιγγενεσίαν ἀποφαίνεται, ἀλλ' ὡς διδάσκων οὐ κληρονομεῖσθαι βασιλείαν Θεοῦ, αἰώνιον ὑπάρχουσαν ζωὴν, ὑπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς ζωῆς. Εἰ γὰρ ἐκληρονομεῖτο ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τοῦ σώματος, ζωὴ ὑπάρχουσα, συνέβαινεν ἂν τὴν ζωὴν ὑπὸ τῆς φθορᾶς καταπίνεσθαι. Νῦν δὲ τὸ

²⁹ Jerem. viii, 4. ³⁰ Dan. xii, 2. ³¹ I Cor. xv, 53. ³² ibid. 42. ³³ I Cor. xv, 49. ³⁴ Gen. iii, 19.
³⁵ Rom. vi, 4. ³⁶ I Cor. xv, 22. ³⁷ Apoc. i, 5. ³⁸ I Cor. xv, 50.

(4') Ἐπειδὴ μεθ. Ex cod. Rupif.

(5) Ἐκ φαύλης. Scrib. ἐκφαυλίζων ex Photianis.

θνήσκον ἢ ζωὴ κληρονομαί· ἵνα εἰς νίκος ὁ θάνατος καταποθῆ ὑπὸ τῆς ζωῆς, καὶ τὸ φθαρτὸν τῆς ἀφθαρσίας κτῆμα καὶ τῆς ἀθανασίας φανῆ, ἄφετον μὲν καὶ ἐλεύθερον θανάτου γενόμενον καὶ ἀμαρτίας, δοῦλον δὲ καὶ ὑπήκοον ἀθανασίας· ὅπως τῆς ἀφθαρσίας εἴη τὸ σῶμα κτῆμα, καὶ μὴ τοῦ σώματος ἢ ἀφθαρσία.

ΙΔ'. Εἰ ἐκ τοιαύτης (6) σταγόνας βραχείας καὶ μηδέπω οὔσης τὸ σύνολον, μηδὲ ἐν ὑγρασίᾳ τοιαύτη καὶ συνοχῇ καὶ πυγμῷ, ἐκ τοῦ μηδενὸς ἄνθρωπος γίνεται, πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἐκ τοῦ ἤδη ὑπάρξαντος ἀνθρώπου ἄνθρωπος ἔσται αὐθις ὁ ἄνθρωπος; Οὐ γὰρ οὕτω (7) μετὰ τὸ ἤδη γεγεννημένον καὶ διαλυθὲν ποιῆσαι πάλιν, ὡς μηδέπω γεγεννημένον ἐκ τοῦ μὴ ὄντος κατασκευάσαι. Ἐὰν οὖν ἐβελήσωμεν δεῖξαι τὴν γονὴν τὴν ἀπὸ τοῦ ἄρρενος ἀποκρινομένην, παραγάγωμεν δὲ, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, καὶ τῶν θνητότων σῶμα· ποῖον πιστεύουσιν ἡμῖν οἱ θεωροί, εἰς τὸ φανερὸν ἑκατέρων κειμένων, ἔσεσθαι ἄνθρωπον; Ἄρα τὴν σταγόνα ἐκείνην τὴν ὅλως οὐδὲν ὑπάρχουσαν, ἢ τὸν ἤδη σχῆμα καὶ μέγεθος καὶ ὑπόστασιν ἔχοντα; Εἰ γὰρ ἐκεῖνο τὸ ὅλως οὐδὲν, μόνον ἐβελήσαντος Θεοῦ, πάλιν τὸ αὐτὸ ἄνθρωπος γίνεται, πολλῷ μᾶλλον τὸ ἤδη ὑπάρχον καὶ τετελειωμένον, ἐβελήσαντος τοῦ Θεοῦ, τὸ αὐτὸ πάλιν ἄνθρωπος γενέσθαι (8). Ἐπεὶ τί βουλόμενος (9) ὁ θεολόγος Μωϋσῆς, τὴν κατὰ τὴν σκηνοπηγίαν ἑορτὴν ἐν τῷ Λευϊτικῷ μυστικῶς εἰσηγήσατο; Ἄρα γὰρ ἵνα οὕτως ἑορτάσωμεν τῷ Θεῷ, καθάπερ ἐξηγουῦνται χυδαιότερον οἱ Ἰουδαῖοι νοοῦντες τὰς Γραφάς; ὡς τοῦ Θεοῦ σκηναῖς τοιαύταις ἐκ καρπῶν, καὶ κλάδων καὶ φύλλων κατεσκευασμέναις ἀρεσκομένου, ἀεὶ εὐθέως μαραίνονται τὴν χλόην ἀποσυλόμενα. Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. Τίνος μὲν ἢ Σκηνοπηγία, φράσατε; εἰσηχθῆ μήνυμα τῆς ἀληθινῆς ἡμῶν ταύτης σκηνης, ἣν καταπεσοῦσαν εἰς φθορὰν διὰ τὴν παράβασιν, καὶ λελυμένην τῇ ἀμαρτίᾳ, αὐθις συμπήξασαν ἀνώλεθρον ἀναστήσειν ὁ Θεὸς ἀπηγγείλατο (f. ἐπ-)· ὅπως ἑορτάσωμεν αὐτῷ ἀληθῶς τὴν μεγάλην ἑορτὴν καὶ πολυθρύλλητον τῆς Σκηνοπηγίας ἐν τῇ ἀναστάσει· ὅποτε συμπηγνύμενα ἡμῶν εἰς κατακόσμησιν τῆς ἀθανασίας καὶ συμφωνίας τὰ σκηνώματα, ἐκ τοῦ χοῦς ἀφθαρτα ἀνίστανται· ὅποτε ἀκούσουσι τὰ ὅσα τὰ ξηρὰ κατὰ τὴν ἀψευδεστάτην προφητείαν, προσαγόμενα πρὸς τὰς ἀρμονίας αὐτῶν, ὑπὸ τοῦ ζωοπλάστου Θεοῦ καὶ ἀριστοτέχνου ἀνακαινοποιούντος αὐθις τὴν σάρκα καὶ συμμιγνύντος, οὐ τοιούτοις ἔτι δεσμοῖς, οἷς καὶ πρῶτον συνείχετο, ἀλλ' ἀκηράτοις πάμπαν λοιπὸν καὶ ἀλύτοις. Ἐθεασάμην γὰρ ἐν Ὀλύμπῳ ἐγὼ (ὄρος δὲ ἐστὶ τῆς Λυκίας) πῦρ αὐτομάτως κατὰ τὴν ἀκρῶρειαν τοῦ ὄρους κάτωθεν ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόμενον· περὶ δὲ πῦρ ἄγνου φωτὸν ἔστος, οὕτω μὲν

A corruptione. Nunc vero vita mortuum possidet, ut mors in victoriam absorbeat a vita ³⁹: utque obnoxium illud corruptioni, incorruptionis immortalitatisque possessio fiat: solutumque et liberum a morte et peccato, immortalitati servum subditumque concedat: ut sit corpus, incorruptionis possessio; non incorruptio, corporis.

XIV. Cum ex tam modica stillula ac necdum prorsus existente, ne quidem in ejusmodi humido, arctitudineque, ac parvitate (10); denique ex nihilo, homo fiat: qui non potius ex homine qui fait, fuerit rursus resurrectione homo? Minus quippe videtur difficile, ut quod fuit et est dissolutum, de novo componatur et reparatum fiat, quam ut quod nondum fuit, ex nihilo prodeat. Quare, si lubeat, excretam a masculo feturam; ipsam nimirum seorsim: defunctique cadaver, in medium producamus. Tum rogo, ambobus palam expositis propositisque, quodnam spectatores hominem fore credituri sunt? num stillulam illam, quæ nihil prorsus sit? an mortuum figura jam moleque et substantia præditum? Si enim illud quod plane nihil videatur, Deo tantum volente ipsum iterum homo procreatur: potiori jure, quod est jam et fuit consummatum, accedente divina voluntate, id ipsum denuo homo fiet. Nam alioqui, quid volens theologus ille Moyses, festum tabernaculorum spiritualiter edixit sanxitque celebrandum, in Levitico ⁴⁰? Num enim ut ita Deum festo colamus, quemadmodum Judæi vilis vulgarisque Scripturas intelligentes, exponunt? velut nimirum Deo placeant ejusmodi ex fructibus ramisque et foliis adornata tabernacula, quæ satim despoliata virore marcescant. Haud plane fuerit dicendum. Sane, rogo, cujusnam sit Scenopægia? instituta est ut veri tabernaculi nostri signum, quod in corruptionem prævaricatione prolapsum, peccatoque solutum, se Deus denuo compactum compositumque, incolume excitaturum promisit; quo ei veritate, magnam illam decantatissimamque Scenopægiæ solemnitatem celebremus in resurrectione; quando compacta ad immortalitatis consonantiæque ornatum nostra tabernacula, immunia a corruptione ⁴¹ de pulvere resurgent; quando auditura sunt, ut verissime habet propheta ⁴², ossa arida, suis iterum commissuris reddita, admovente vivifico plaste optimoque opifice Deo, carnem denuo renovante commiscentemque et astringente, non jam qualibus etiam initio continebatur vinculis, sed plane deinceps immortalibus atque insolubilibus. Nam vidi ego in Olympo (is porro mons est Lyciæ) ignem sponte sua, in montis ca-

³⁹ I Cor. xv, 54. ⁴⁰ Levi' xxiii, 39 seq. ⁴¹ Dan. xii, 2. ⁴² Ezech. xxxvii, 4.

(6) Εἰ ἐκ τ. Ex eodem cod. Rupif.

(7) Οὐ γὰρ οὕτω. Deest ἄπορον, aut quid simile.

(8) Γενέσθαι. Forte γενήσεται.

(9) Ἐπεὶ τί βουλόμ. Idem argumentum pertractat S. Pater in Convivio decem Virg. Orat. ix, § 1, seqq. GALL.

(10) Ac parvitate, καὶ πυγμῷ. Mihi valde suspecta

vox est. Illud clarum, elevare istis omnibus feturam, qua proles primo concipitur, velut rem pene nihili: ex qua tamen Deus suum illud opus, hominem, quia vult solum, eruat; id ipsum facilius præstiturus ex prædefunctis corporibus, majori mole, etc.

cumine, ex imo terræ erumpentem; juxta quem exstat arbor *Agnus nomine* (11), adeo florida, virens et opaca, ut jugibus potius aquis irrigua nasci videatur. Quam igitur ob causam, cum naturæ corruptibiles sint, et corpora igni consumantur, nec fieri possit ut igni illæsa permaneant, quæ semel per naturam sunt combustibilia: tantum abest ut hæc arbor exuratur, ut etiam, quanquam nata comburi, virentior existat atque florentior; idque, cum ad ipsius ejus radices ignis foveatur et eructet. Sane ego decerptos e circumjacente silva arborum, ramos, in ignem illic erumpentem conjeci; qui subito flammis correpti, in cinerem redacti sunt. Rogo itaque, quamobrem quod neque solis æstum ferre potest, sed nisi irrigetur poleturque, arescit, coarctante tanto incendio, non consumitur; quin vivit et floret? Quid sibi ergo vult hoc miraculum? Posuit Deus futuræ diei illius indicium quoddam et initium, ut sciamus, fore ut igne cælitus plente, omnibus obrutis absumptisque, corpora illa quæ claruerunt in castitate et justitia, per ignem non secus ac per aquam frigidam, sine aliquo dolore ac molestia ab ipso deducantur. Vere enim nostrorum commodorum, studiosissime et magnifice Domine, tibi factori serviens creatura in ultionem adversus iniquos intenditur obrigescitque: atque ad beneficium pro iis qui confidunt in te, remissa emollitur⁴³: volenteque te, ignis quidem refrigerium facit, iis nihil læsis quorum ipse saluti consultum decreveris; contra vero aqua vehementius acriusque igne comburit, nec quidquam immortalis tuo imperio et virtuti resistit. Omnia siquidem ex nihilo creasti: quare etiam omnia, cum convertis et mutas, qui solus Deus existis.

XV. Apostolus ergo, cum plantare et rigare, arti ac terræ et aquæ tribuisset, Deo soli accretionem concessit, cum ait: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui dat incrementum, Deus*⁴⁴. Noverat enim divinam illam, ante omnia genitam, omnia progignentem omniumque artificem Dei Sapientiam, universa in mundum producere; quam etiam antiqui naturam vocaverunt et providentiam, quod semper providens curansque, omnibus det ut nascantur et crescant. Nam, inquit⁴⁵, *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*. Quamobrem etiam Salomon, *artificem omnium*, appellavit⁴⁶: quippe cum nulla sit in Deo indigentia, sed omnia opulenter et creare et facere et variare et augere valeat.

⁴³ Sap. xvi, 24. ⁴⁴ I Cor. iii, 7. ⁴⁵ Joan. v, 17.

(11) *Arbor Agnus nomine*, ἄγνου φυτὸν. Hieronymus Levit. xxxiii, 40, *salicem torrentis* dicit, ubi etiam LXX ad vocem ἄγνου addunt τοῦ χειμάρρου, ad significandum gaudere ejusmodi arborem aquis, videmusque passim luxuriantes ad ripas fluminum locisque palustribus: quo magis augetur Methodianum istud vere grande miraculum: cui tamen astruunt fidem nives illæ ad ipsas fauces flammivomas similium montium in Italia, olimque in Sicilia, ubi bituminea materia velut exhausta ad flammillas illas terribiles videtur. Job quoque cap. xl,

A εὐθαλές καὶ χλοερὸν, οὕτω δὲ σύσκιον, ὡς ὑποτοπίσαι ὑδὼρ μᾶλλον δένναον αὐτὸ βεβλαστηκέναι. Δι' ἦν αἰτίαν οὖν, εἰ φύσεις εἰσὶ φθαρτῶν, καὶ ὑπὸ πυρὸς καταναλισκομένων σωμάτων, καὶ ἀδύνατον ἀκαυστα διαμεῖναι τὰ ἅπαξ φύσεως ὑπάρχοντα τῆς καυστικῆς· οὐ μόνον οὐ καταφλέγεται τὸ φυτὸν τοῦτο, ἀλλ' ἀκμαιότερον μᾶλλον ὑπάρχει καὶ χλοηρότερον, ὃ τῆ φύσει ἐστὶ καυστὸν, καὶ ταῦτα περὶ αὐτὰς αὐτοῦ τὰς ρίζας τοῦ πυρὸς ἐντυφομένου. Κλάδους γοῦν ἐγὼ δένωρων ἐκ τῆς παρακειμένης ὕλης ἐρρίψα καθ' ὅν ἀνερεύγεται τὸ πῦρ τόπον, καὶ εὐθέως εἰς φλόγα ἀρθέντες ἐτεφρώθησαν. Φράσατε οὖν δὴ, δι' ἦν αἰτίαν τὸ μὴ ὑποφέρον μηδὲ τὴν ἐξ ἡλίου δέξασθαι ἔκκαυσιν, ἀλλὰ ξηραίνόμενον ἐάν μὴ ἀρδευθῆ βραχὲν, τοσοῦτω πυρὸς φλογμῶ συνεχόμενον οὐ καταναλίσκεται, ἀλλὰ B ζῆ τε καὶ θάλλει; Τί οὖν βούλεται τὸ παράδοξον; Δεῖγμα τοῦτο τῆς μελλούσης ὁ Θεὸς ἡμέρας καὶ προοίμιον ἔθετο, ἵνα γινώσκωμεν εὐδηλότερον, ὅτι, πάντων πυρὶ καταβασίῳ κατομβρομένων, τὰ ἐν ἀγναίᾳ σώματα καὶ δικαιοσύνη διαπρέψαντα, καθάπερ ψυχρῶ ὕδατι τῷ πυρὶ οὐδὲν ἀλγυνόμενα, πρὸς αὐτοῦ ἐπιθήσονται. Ἀληθῶς γὰρ, ὃ μεγαλωφελῆ καὶ μεγαλόδωρε Δέσποτα, ἢ κτίσις σοι τῶ ποιήσαντι ὑπηρετοῦσα, ἐπιτείνεται εἰς κόλασιν κατὰ τῶν ἀδικῶν· καὶ ἀνίσταται εἰς εὐεργεσίαν ὑπὲρ τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθότων· καὶ θέλοντός σου, πῦρ μὲν καταφύχει, λυμαινόμενον οὐδὲν ὧν αὐτὸς κρίνεις διασώζεσθαι· ὕδωρ καὶ ἔμπαλιν δριμυτέραις καταφλέγει πυρὸς προσβολαῖς· καὶ οὐδὲν ἀντιτάσσεται σου τῶ ἀνικῆτῳ κράτει, καὶ τῆ σῆ ἰσχύϊ. Πάντα γὰρ ἔκτισας ἐξ οὐκ C ὄντων· διὸ καὶ πάντα μεταλλεύεις, σὰ ὑπάρχοντα, καὶ μετασκευάζεις, μόνος ὑπάρχων Θεὸς, ὡς θέλεις· tua sint, ut libuerit, in formam aliam rationemque

IE'. Ὁ γοῦν Ἀπόστολος (12), τὸ φυτεύεσθαι καὶ ποτίζεσθαι τέχνη καὶ γῆ καὶ ὕδατι δοῦς, τῷ Θεῷ τὸ αὐξάνειν συνεχώρησε μόνῳ· ἐνθα, οὔτε ὁ φυτεύων οὔτε ὁ ποτίζων ἐστὶ τι, ἀλλ' ὁ αὐξάνων Θεὸς, ἔφη. Ἡπίστατο γὰρ πάντα γεννῶσαν τὴν πρωτόγονον σοφίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ πάντων τεχνίτιδα, πάντα εἰς τὸν κόσμον προφέρειν· ἦν γὰρ (13) παλαιοὶ ἄνδρες φύσιν ἐκάλεσαν καὶ πρόνοιαν, παρὰ τὸ φύειν αὐτὴν ἅπαντα καὶ αὔξειν, προνοουμένην ἀεὶ καὶ φροντίζουσαν· Ὁ γὰρ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, D φησὶ, καὶ γὰρ ἐργάζομαι. Ὅθεν διὰ ταῦτα δὴ καὶ ὁ Σολομῶν ἀπάντων αὐτὴν τεχνίτιδα ἐκάλεσεν· εἰς οὐδὲν πτωχεύοντος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πλουσίως πάντα καὶ κτίζειν, καὶ ποιεῖν, καὶ ποικίλλειν, καὶ αὔξειν δυναμένου.

⁴⁶ Sap. vii, 21.

ubi Sixt., κλώνες ἀγροῦ, et Aquila, ἰτέαι χειμάρρου, *salices torrentis*, notat Nobilius in aliis libris esse ἄγνου· forte scribendum ἄγνου. Catena Londiniana in Job, ad eum versum marg., γρ. ἄγνου, et sic in ms. Theclæ. Eadem arborem etiam ex profanis docet Dioscor. l. i, c. 116, ejusque expositor Matthiolus. — Hujusce arboris meminit item S. Martyr in *Convivio decem virgin.* sub initium, et Orat. x, § 3. GALL.

(12) Ὁ γοῦν Ἀπ. Ex eodem cod. Rupif.

(13) Ἦν γὰρ. Pro γὰρ scrib. καὶ.

Ις'. Τὰ πάντα (14) δημιουργῶν ὁ θεὸς, καὶ πάντων φροντίζων καὶ προσοῦμενος· λαβὼν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, τὸν ἔξωθεν ἡμῶν ἐπλασεν ἄνθρωπον.

Τοῦ ἁγίου Μεθοδίου ἐπισκόπου Πατάρων περὶ ἀναστάσεως λόγος β'.

(Ex S. Joan. Damasc. orat. II De imagin. tom. I pag. 389, edit. Paris. 1712.)

Αὐτίκα γοῦν, τῶν τῆδε βασιλέων αἱ εἰκόνες, καὶ μὴ ἀπὸ τῆς πολὺ τιμιωτέρας [ὑλῆς] χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου ὡς κατασκευασμέναι, τιμὴν ἔχουσι πρὸς ἀπάντων. Οὐ γὰρ, τὰς μὲν ἀπὸ τῆς πολὺ τιμιωτέρας ὑλῆς θεραπεύοντες οἱ ἄνθρωποι, ἐξολιγωροῦσι τῶν ἐξ ἀτιμιωτέρας (15)· ἀλλὰ πᾶσαν ἐπὶ γῆς τιμῶσιν, εἰ καὶ ἀπὸ γύψου ἢ χαλκοῦ ὑπάρχουσι. Καὶ ὁ δυσφημῆσας εἰς ὁποτέραν, οὔτε ὡς εἰς πηλὸν, ἀφίεται, οὔτε ὡς χρυσοῦν ἐξευτελίσας, κρίνεται, ἀλλ' ὡς εἰς αὐτὸν ἀσεβήσας τὸν βασιλέα καὶ κύριον. Τὰς μὲν ἀπὸ χρυσοῦ κατασκευασμένας εἰκόνας τῶν αὐτοῦ ἀγγέλων, τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, εἰς τιμὴν καὶ δόξαν αὐτοῦ ποιούμεν.

Quas quidem angelorum Dei principatumque (18) et potestatum imagines ex auro conflamus, eas ad ipsius honorem gloriamque conficimus.

Τοῦ ἁγίου Μεθοδίου ἐκ τοῦ περὶ ἀναστάσεως λόγου.

(Apud Photium Bibl. cod. cexxxiv, pag. 907.)

Α'. Ἀνεγνώσθη τοῦ ἁγίου Μεθοδίου, ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος, ἐκ τοῦ περὶ ἀναστάσεως λόγου, οὗ ἡ ἐκλογή τὰ ὑποκείμενα λέγει. "Ὅτι οὐ δεσμόν φησι τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς εἶναι, ὡς Ἐριγένης ᾤετο, οὐδὲ

(14) Τὰ πάντα. Ex laudato cod. Rupif.

(15) Ἐξ ἀτιμιωτέρας. Sic exemplar Combefisianum. At Lequienii editio, ἐξ ἀτίμων τιμιωτέρας. Et statim, ἀλλὰ πᾶσαν ἐπίσης, sed omnes perinde colunt. Atque ita quidem legendum videtur. GALL.

(16) Terrenorum imperatorum imagines. Τῶν τῆδε βασιλέων αἱ εἰκόνες. Nihil clarius. Confundit tamen Zinus, earum Damasceni orationum interpretes, quæ sunt hic regum imagines. Arguit Methodius a principum ad sacras imagines, ut in utrisque, honori vel contumeliæ habeatur prototypum et exemplar. Liqueat ex hoc aliisque fragmentis quantum beatissimus martyr Methodius, quamque egregie et dogmaticè scripserit.

(17) Neque tanquam aurum spreverit, condemnatur, οὔτε ὡς χρυσοῦν ἐξευτελίσας, κρίνεται. Non video qui possit clarius antithesis exprimi, in contemptu luteæ vel aureæ statuæ, qua utraque censeatur majestas violari. Interpretes tamen, etiam ista ad præcedens ἀφίεται, sensu et antithesi non patiente refert: Tanquam lutum spreverit, aurumque contempserit, absolvitur, etc. Enimvero quid mirum, cui κηρόχυτος γραφή semel et iterum sit, sincera pictura; βαλεῖν μετένοισαν, agere penitentiam, etc., plane castiganda proxima Damasceni editione?

(18) Principatumque, etc. Satis patet esse ita legendum τῶν τε ἀρχῶν καὶ τῶν ἐξουσιῶν, atque ita reddendum, tum ex ipsa textus serie, tum ex his quæ ipse Methodius altera orat. seu libro De resur. de illis spiritibus eorumque distinctione apud Epiphanium, nonnihilque digestius in his ipsis nostris excerptis, disputat. — Locus iste, aliter ac

XVI. Qui creavit omnia Deus, omniaque curat, et omnibus providet, accepto de terra pulvere, exteriorum nostrum formavit hominem.

Sancti Methodii Patarensium episcopi orat. II de resurrectione.

Protinus ergo terrenorum imperatorum imagines (16), quanquam minime ex pretiosa admodum auri vel argenti materia consistant, ab omnibus tamen honorantur. Neque enim, si quæ ex pretiosiori materia conflatae sunt, homines duntaxat colunt; si quæ vero ex vili, contemnunt et aspernantur: sed universim omnem in terra imaginem colunt, tametsi ex gypso vel ære confectam. Quisquis vero in earum aliquam, qualiscunque illa sit, maledicta conjecerit, is, neque velut in lutum injurius fuerit, absolutus dimittitur, neque tanquam aurum spreverit condemnatur (18); sed velut qui in ipsum imperatorem et dominum impie egerit.

Quas quidem angelorum Dei principatumque (18) et potestatum imagines ex auro conflamus, eas ad ipsius honorem gloriamque conficimus.

Sancti Methodii ex libro de resurrectione.

I. Lectum est ex libro De resurrectione S. Methodii, episcopi et martyris; cujus compendii hoc est argumentum. Corpus non esse vinculum animæ (19), ut Origenes existimavit: neque corporibus

visum Combefisio, in edito Lequieniano ita legitur absque distinctione: τῶν αὐτοῦ ἀγγέλων τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας. Imagines quidem ex auro conflatas, quibus principatus et potestates angelicæ designantur, etc. GALL.

(19) Corpus non est vinculum animæ. Ipso statim ἐπιλογῆς suæ initio, ostendit Photius, quæ statim a lacuna illa n. 17 apud Epiphanium hæc. xvii, sequatur, non Procli esse, seu agentis partes vel Origenis vel Platonis, sed Methodii, et agentis partes orthodoxi, ut titulus antecedens, Ἠρόκλου τοῦ αὐτοῦ, tantum spectet ad pauca illa interjecta, quæ sunt vere Origeniana: videturque is positus, ut cautio quædam, ut ne quis subjuncta verba velut Methodii acciperet: nec primum forte aliud fuit quam nota marginalis, qualem adhibuit Andr. Schotius ejusdem excerptis ex libro περὶ ἀντεξουσίαν, initio operis, ubi is inducit loquentem Valentinianum; cujus tamen verba Photius velut Methodii una serie contexit. Sic etiam codices ex quibus hactenus excerpta nostra, ut Methodii habent. Illam vero titulum ultimo positum, num. 40, Ἀκρίτων Μεθόδου, regius F. 1. non habet: quanquam indicet inchoari novam materiam; consistetque ex textu, etiam ibi Origenianum prælocutum, suæ illi hæresi patronum egisse; cujus verba Epiphanium compendio agens noluerit exscribere. Præter ille titulus, vel prolo vel manu currente minus apte fuit redditus: Ἠρόκλου τοῦ αὐτοῦ, ex eisdem Proclo, palam reddendam, ex ejusdem Proclo. Nempe ex Proclo quem Methodius interlocutorem adhibet, et ut agentem personam Origeniani.

ligatas animas a Jeremia propheta dici ⁴⁷, eo quod in corporibus sint. Neque enim animæ operationes a corpore impediri affirmat; imo corpus circumferri potius, et cooperari ad ea ad quæ anima invitatur. Enimvero, quomodo hac in parte intelligendus Gregorius (20-21) Theologus, et alii plures?

II. Quod Origenes, post prævaricationem, corpus animæ vinculi loco adjunctum dixerit, cum prius sine corpore viveret. Sed et hoc adjecerit, corpus quod gestamus, causam esse peccatorum: quare etiam vinculum appellavit, ut quod animam a bonis operibus prohibere possit.

III. Quod si corpus datum est animæ ut vinculum post prævaricationem, vel est datum ipsi ut malorum vinculum (22), vel ut bonorum. Sane vero nequit fieri ut bonorum vinculum: nullus enim **B** medicus aliusve artifex remedium peccanti porrigit, ut plus peccet: multo minus Deus. Superest ergo ut sit datum tanquam vinculum malorum. Atqui videmus, ut primum Cain hoc corpore vestitus, homicidium fecerit: posterius vero ad quæ scelera prolapsi sint, est manifestum. Ergo neque corpus est vinculum malorum: ergo neque ullo modo vinculum; neque illud anima post prævaricationem primum induit.

IV. Homo, inquit, si ejus naturam spectes, verissime dicitur, neque anima sine corpore, neque contra, corpus sine anima; sed illud quod ex coalitione animæ et corporis, in unam pulchri bonique formam conflatur. Origenes vero, ut Plato (23), solam animam dixit constituere hominem.

V. Differentiam inter hominem et cætera animalia esse dicit: atque his quidem esse datas diversas naturæ species formasque, quantas nimirum solida (24) et oculis subjecta natura Deo jubente produxit: homini vero datum esse, ut esset Deo similis et deiformis, utque omnia, ad exactam illam exemplarem Patris Unigenitique imaginem spectantia, haberet. Fuerit vero considerandum (25), qua sanctus ratione id dicat.

VI. Phidiam statuarium ait, cum Pisæam statuam ex ebore formasset, imperasse ante statuam (26)

⁴⁷ Thren. iii, 34.

(20-21) Quomodo hac in parte intelligendus Gregorius, etc. πῶς νοητέον τὸ τοῦ θεολόγου Γρηγορίου; Jeronimus interseritur, ac velut concessio viro tanto Origenianis, cujus ab Origene, in errore hoc pessimo, non occurrat discrimen. Melius certe Maximus ille, vere maximus Gregorii expositor prope diem edendus, ad orationem *De amore pauperum*, ubi Gregorius nonnullam difficultatem præfert.

(22) Vel est datum ipsi ut malorum vinculum. Velut nimirum ab illis prohibens: ut ex sequenti probatione, non prohibiti mali in Caino et posteris liquet; quæ pluribus prosequitur ipse Methodius apud Epiphanium n. 45.

(23) Origenes vero, ut Plato. Alia lectio, οὐδ' Ὀριγένης, minus congruit: plane enim consensisse videtur Origenes Platoni, dogmate quod spectat ad animas; ut ipsæ essent homo; quanquam non reciperent eam denominationem, nisi in ordine ad corpus, et illud connotando ut proprium mobile. Videntur vero esse hæc verba Plotii, priora autem

A δεσμώτιδας τὰς ψυχὰς [καὶ] παρὰ τοῦ προφήτου Ἰερεμίου καλεῖσθαι, διὰ τὸ ἐν σώμασιν αὐτὰς τυγχάνειν. Οὐ γὰρ ἐμποδίζειν τὰς τῆς ψυχῆς ἐνεργείας τὸ σῶμα τίθεται· συμπεριάγεσθαι δὲ μᾶλλον τὸ σῶμα, καὶ συνενεργεῖν πρὸς ἃ ἡ ψυχὴ ἐπιτρέπει. Ἄλλὰ πῶς τὸ τοῦ θεολόγου Γρηγορίου νοητέον, καὶ ἄλλων πολλῶν;

B. "Ὅτι Ὀριγένης δεσμὸν τὸ σῶμα ἔλεγε δεδῶσθαι τῇ ψυχῇ μετὰ τὴν παράβασιν, πρὶν δὲ ἀσωμάτως (27) αὐτὴν βιοτεύειν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ σῶμα, ὃ περικεῖμεθα, αἴτιον εἶναι τῶν ἀμαρτιῶν· διὰ τοῦτο καὶ δεσμὸν ἔλεγεν, ὡς ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν ἔργων κωλύειν δυνάμενον τὴν ψυχὴν.

Γ. "Ὅτι εἰ δεσμὸς ἐδόθη τὸ σῶμα μετὰ τὴν παράβασιν, ἢ τῶν κακῶν, ἢ τῶν ἀγαθῶν ἐδόθη τῇ ψυχῇ. Τῶν μὲν οὖν ἀγαθῶν, ἀδύνατον· οὐδὲ γὰρ ἰατρῶν ἢ τεχνιτῶν ἄλλος τῷ ἀμαρτήσαντι δίδωσι φάρμακον, ὥστε πλέον ἐξαμαρτῆσαι, μὴ ὅτι γε θεός. Λείπεται δὲ τῶν κακῶν. Ἄλλὰ μὴν ὁρῶμεν, ὡς κατ' ἀρχὰς ὁ μὲν Κάϊν, περικεῖμενος τοῦτο τὸ σῶμα, ἐφόνευσεν· οἱ δὲ ἐφεξῆς πρὸς ἃς ἀθεμιτουργίας ἐξώκειλαν, δῆλον. Οὐδὲ τῶν κακῶν ἄρα δεσμὸς τὸ σῶμα, οὐδ' ὅλως ἄρα δεσμὸς· οὐδ' ὕστερον αὐτὸ ἠμφιέσατο μετὰ τὴν παράβασιν ἡ ψυχὴ.

Δ. "Ὅτι ἄνθρωπος, φησὶ, λέγεται κατὰ φύσιν ἀληθέστατα οὔτε ψυχὴ χωρὶς σώματος, οὔτ' αὖ πάλιν σῶμα χωρὶς ψυχῆς· ἀλλὰ τὸ ἐκ συστάσεως ψυχῆς καὶ σώματος εἰς μίαν τὴν τοῦ καλοῦ μορφήν συντεθέν. Ὁ δ' Ὀριγένης τὴν ψυχὴν μόνην ἔλεγεν ἄνθρωπον, ὡς ὁ Πλάτων.

Ε. "Ὅτι διαφορὰν ἀνθρώπου καὶ τῶν ἄλλων ζώων φησὶ· καὶ τοῖς μὲν διάφορα σχήματα φύσεως δέδονται, καὶ μορφαί, ὅποσας ἡ στερέμνιος καὶ ὁρατὴ φύσις κελεύοντος ἐγέννησε Θεοῦ· τῷ δὲ τὸ θεοειδὲς καὶ θεοεικελόν, καὶ πάντα πρὸς ἐκείνην ἀπηκριθωμένην (ἰ. ἀπηκριθωμένα) τὴν πρωτότυπον τοῦ Πατρὸς καὶ Μονογενοῦς εἰκόνα. Καὶ πῶς τοῦτο λέγει ὁ ἅγιος ἐπισκεπτέον.

Σ. "Ὅτι φησὶ Φειδίαν τὸν ἀγαλαματοποιόν, τὸ Πισαῖον εἰδῶλον ποιήσαντα ἐξ ἐλέφαντος (28), προσ-

sunt Methodii n. 18 apud Epiphanium,

D (24) Solida, στερέμνιος. Nempe terra et aqua, quæ ipsa sunt ἡ ὁρατὴ φύσις, ex qua sacer textus producta refert animalia. Minus vero quadrat, quod reddiderat interpres valida.

(25) Fuerit vero considerandum, etc. Planum est esse Photii verba, remittentis ad ipsum Methodium; quanquam interpres violenta et punctuatione et versione ad Methodium referat. Fuit codex Sirmundi ut representamus. Potest ergo videri ipse Methodius plenius edisserens n. 18 et 19 apud Epiphanium.

(26) Ante statuam, ἐμπροσθεν τοῦ ἀγάλματος. Sic etiam apud Epiphanium n. 19, ἀμφὶ πόδας ἐμπροσθεν τοῦ ἀγάλματος, ubi bene Petavius, *ad pedes*

(27) Ἀσωμάτως. Al. ἀσώματον.

(28) Ἐλέφ. Al. ἐλεφάντου

τάξει ἔλαιον ἔμπροσθεν τοῦ ἀγάλματος ἐκχέειν, ὥστε ἀθάνατον εἰς δύναμιν αὐτὸ φυλάσσεσθαι.

Z'. Ὅτι, φησὶν, ὁ διάβολός ἐστι πνεῦμα περὶ τὴν ὕλην γενόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καθάπερ καὶ Ἀθηναγόρα ἐλέχθη (ὥσπερ δὴ καὶ οἱ λοιποὶ γεγόνασιν ὑπ' αὐτοῦ ἄγγελοι), καὶ τὴν ἐπὶ τῇ ὕλῃ καὶ τοῖς τῆς ὕλης εἰδεσι πεπιστευμένον διοίκησιν. Τοῦτο γὰρ ἡ τῶν ἀγγέλων σύστασις, τῷ Θεῷ ἐπὶ προνοίᾳ γεγενῆσθαι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ διακεκοσμημένοις· ἵνα, τὴν μὲν παντελικὴν καὶ γενικὴν ὁ Θεὸς ἔχων τῶν ὅλων πρόνοιαν, ἣ τὸ κῦρος καὶ τὸ κράτος ἀπάντων αὐτὸς (29) ἀνηρτημένος· [τὴν δὲ διὰ μέρους οἱ ἐπὶ τοῦτο ταχθέντες ἄγγελοι.] Ἀλλ' οἱ μὲν λοιποὶ, ἐφ' ὧν αὐτὸς ἐποίησε καὶ διετάξατο ὁ Θεός, ἔμειναν· αὐτὸς δὲ ἐνύδρισε, καὶ πονηρὸς περὶ τὴν τῶν πεπιστευμένων ἐγένετο διοίκησιν, φθόνον ἐγκισσῆσας καθ' ἡμῶν· ὥσπερ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα σαρκῶν ἐρασθέντες, καὶ ταῖς τῶν ἀνθρώπων εἰς φιλοτησίαν ὁμιλήσαντες θυγατρᾶσιν. Αὐθαίρετον γὰρ καὶ αὐτοῖς ἔχειν πρὸς ἑκάτερα διετάξατο βούλησιν ὁ Θεός, οἷα καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ πῶς τοῦτο ληπτέον;

cum filiabus hominum stupri consuetudinem habuerunt ⁴⁸. Etenim quod hominibus, idem et illis concessum, ut utique liberum haberent voluntatis

H'. Ὅτι δερματίνους χιτῶνας τὸν θάνατόν φησι. Λέγει γὰρ περὶ τοῦ Ἀδάμ, ὃν ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ ἀθάνατον κακὸν ἐξ ἐπιθυμίας ἰδὼν γεγεννημένον, καθάπερ καὶ ὁ πλανήσας αὐτὸν διάβολος ἦν, τοὺς δερματίνους χιτῶνας διὰ τοῦτο κατεσκεύασεν, οἷον ἐν νεκρότητι περιβαλὼν αὐτὸν, ὅπως διὰ τῆς λύσεως τοῦ σώματος πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ γενηθὲν κακὸν ἀποθάνῃ.

Θ'. Ὅτι δύο ἀποκαλύψεις φησὶ γεγονέναι τῷ ἁγίῳ

⁴⁸ Gen. vi, 2.

pedes ante statuam. Male ergo hic interpres, ut oleum interius infusum semper ex statua promanaret. Plin. l. xv, c. 17: Existimatur oleum vindicando a carie utile esse. Certe simulacrum Saturni Romæ lutus oleo repletum est. Restitui facile potest textus Epiphaniæ præfixo ex Photianis ὥστε, ut scriptum fuerit ὥστε φυλάσσειν, quod hic ὥστε φυλάσσεσθαι.

(29) Αὐτός. Forte αὐτοῦ. Quæ vero mox sequuntur uncis clausa, ex Epiphaniæ desumpta n. 21, hæc. LXIV.

(30) Ut et Athenagoræ placuit, Ἀθηναγόρα ἐλέχθη. Sic etiam restituendus textus Epiphaniæ, n. 21, ubi est ὁ Ἀθηναγόρα. Nam Methodius ex ejus Oratiōne pro Christianis verba ista descripsit, et quæ sequuntur minus sana de angelis adamantibus mulieres et cum eis congressis; in quo errore præfatus Athenagoras multos habuit antiquorum sequaces. Videndi expositores ad vi Genes., D. Thom. i p., q. 51, a. 3; Sixt. an. 73, etc. Τὸ, γενετικὴν apud eundem Epiphaniū restituendum ex Photio et Athenagora γενικὴν. Ἀντὶ τούτων restituimus ipsὶ τοῦτο, ex Epiphaniῳ et Athenagora.

(31) Cui et materia, etc. Sunt et ista Athenagoræ, quibus significatur non fuisse diabolum supremi ordinis, sed ad summum, supremum inter angelos præfectos istis corporeis, in quo præter Damascenū nostrumque Methodium, etiam Chrysostomum sequacem habuit; qui censuit, retinere adhuc priorem principatum, eoque dici principem tenebrarum aeris, etc. Sic enim ad eum locum hom. 4: Ἐμοί

A oleum effundi, ut vim illi immortalem ea ratione conciliaret.

VII. Diabolus, inquit, est spiritus, circa materiam, a Deo factus, ut et Athenagoræ placuit (30), quemadmodum et reliqui angeli ab eodem facti sunt, cui et materia (31), et formarum in materia administratio procuratioque commissa sit. Ea enim productionis angelorum ratio fuit, ut in iis quæ a Deo condita essent, providentia moderandis, vicariam Deo operam navarent; uti nimirum, communem ac generalem omnium curam gerens Deus, omnium ipse dominium (32) imperiumque, pendente ab ipso omnium virtute firmamentoque, teneret, [cum interim singularem functionem atque curam præpositi ad hoc angeli sustinerent.] At vero cæteri quidem in ea statione perstiterunt, cujus gratia a Deo conditi, et in quam præfecti erant: diabolus vero petulanter egit, et in eorum quæ sibi fuerant commissa, procuratione, concepta adversus nos invidia pessimum se præbuit. Quemadmodum et illi qui postea corporum concupiscentia flagrantes, consilium. Qui vero hoc accipiendum?

VIII. Per pelliceas tunicas mortem intelligit. Narrat enim de Adam cum Deus omnipotens malum æternum ex insidiis dæmonis factum videret, et qualis erat impostor diabolus, fecisse pelliceas tunicas quo velut mortalitate eum indueret: ut nimirum corporis dissolutione intermoreretur, quidquid in eo mali productum esset.

IX. Binas S. Paulo (33) revelationes contigisse

δοκεῖ γενόμενος ἄρχων ὑπὸ τὸν οὐρανὸν μὴ μεταπεπτωκέναί τῆς ἀρχῆς, καὶ μετὰ παράβασιν, cum esset præfectus rebus subcælestibus, nec post transgressionem amisisse principatum. Modestissimus Thomas, sola Damasceni auctoritate, suam huic sententiæ probabilitatem: quanquam Gregorii, cujus vere Magni natalitia Ecclesiæ faciem nunc diei qua scribo recreant, prælata: salvam voluit; majori fiducia asserturus, si Patrum illud agmen subiisset animum: quanquam nec sic, acerrimi virum iudicii, a nostri Gregorii solidiori sententia, arbitror recessurum.

(32) Omnium ipse dominium, etc., ἣ τὸ κῦρος καὶ τὸ κράτος ἀπάντων αὐτὸς ἀνηρτημένος. Plus videtur velle, quam interpretes expresserint. Nempe, præter universale dominium, vim illam conservatricem omnium, διακρατοῦσαν τὸ πᾶν, qua sibi omnium robur firmamentumque devinxerit, pendensque ipse a se teneat, quod vox illa ἀνηρτημένος, maxime restituto αὐτοῦ, plane indicat. Qua ergo concessimus aliis, qua nobis satisfacimus, utrumque complexi. In Epiphaniῳ corrigendum τὸ ἦ.

(33) Binas S. Paulo. Videtur non usque adeo solidum, ut nec cujus causa inducitur, futurus ille terrestris paradisos beatorum, in quem bene notat Photius impulsus Methodium, ad fugiendum aliud extremum Origenianum, futuræ resurrectionis sine corporibus: sed veritas media consistit. Grandi saltu Photius, a n. 24, cujus est præcedens ἐκλογή, transit ad 47, cujus sunt ista apud Epiphaniū cui ante ἀναληφθέντι restituendum, οὐρανόν.

dicit. Neque enim Apostolus, inquit, paradysum in tertio cœlo collocat, si quis illius verba subtili quadam intelligentia percipiat: Scio enim, inquit⁴⁹, hujusmodi hominem raptum usque ad tertium cœlum. Et scio hujusmodi hominem, sive in corpore, sive extra corpus, Deus scit; quoniam raptus est in paradysum. Quibus verbis, duas se illustres revelationes vidisse significat; bis manifeste raptus: semel quidem usque ad tertium cœlum; semel autem, in paradysum. Hæc enim verba: Scio raptum hujusmodi usque ad tertium cœlum, peculiare quiddam, cum ad tertium cœlum esset evectus, ostensum illi esse demonstrant. Illud vero quod subjicitur: Et scio hujusmodi hominem, sive in corpore, sive extra corpus, Deus scit; quoniam raptus est in paradysum: aliud rursus in paradiso illi patefactum et revelatum ostendit. Hæc autem eo dicit, quod contrarium sentientes, paradysum tantum spiritalem ponerent ex apostolico dicto, velut supra cœlum; ut inde futuram in paradiso vitam sine corpore concluderent.

X. Docet etiam, malum facere aut non facere, esse in nostra potestate. nam alioquin non poenas lueremus pro male actis, nec præmia recipere-mus (34) pro meritis: at cogitare, vel non cogitare mala, non esse in nostra positum potestate. Quamobrem ait divinum Paulum dicere: Non enim quod volo, hoc ago; sed quod nolo, hoc facio⁵⁰. Hoc est: Non quod volo cogitare, hoc cogito, sed quod nolo. Porro eradicatum ait malæ cogitationis vitium, adveniente naturali morte: nam et ideo mors peccatori inflicta est, ut ne malum æternum foret. Cæterum qua id ratione intelligendum? Sciendum (35) hoc etiam ab aliis nostris Patribus fuisse traditum. Mors certe per illud tempus quo quæ illa defungitur, neque accessio peccatorum, neque subtractio fuerit.

Compendiosa Expositio dictorum quorundam apostolicorum, ex eodem S. Methodii libro.

(Apud Photium *ibid.*, pag. 909.)

I. Lecta est ex eodem illius libro compendiosa dictorum quorundam apostolicorum explanatio. Videamus vero quod primum in Apostolum dicere (36) aggressi fueramus. Nam quod ait⁵¹: Ego au-

⁴⁹ II Cor. xii, 2, 3. ⁵⁰ Rom. vii, 15. ⁵¹ Rom. vii, 9.

(34) *Nec præmia recipere-mus, etc.* Apud Photium ἢ ἀμοιβῆ. Restituimus οὐδέ ex codice Sirmundi. Tractat ista Methodius n. 56 apud Epiphanium.

(35) *Sciendum, etc.* Ita passim Chrysostomus et alii. Indicat etiam propheta illis verbis: Supervenit mansuetudo et corripiemur, etc. Acceleratas mortes quorundam singulari beneficio legimus, ut Josiæ, etc. Interpret male ista sequentibus copulat: velut illa dicant alii Patres, non priora illa Methodii. Est plane illud εἴπερ epiphonema Photii, qualia passim auctorum dictis eum censor annectit.

(36) *Quod primum in Apostolum dicere, etc.* τί ἦν ὅπερ πρῶτον... προήχθημεν εἰπεῖν. Plura jam in eum locum disputaverat, velut Origeniana destruens,

Παύλῳ· λέγει γάρ· Ἄλλ' οὐδὲ ὁ Ἀπόστολος ὑποτίθεται εἶναι τὸν παράδεισον ἐν τῷ τρίτῳ οὐρανῷ, τοῖς λεπτοῦν ἀκροᾶσθαι λόγων ἐπισταμένοις, Οἶδα γὰρ τὸν τοιοῦτον ἀρπαγέντα ἕως τρίτου οὐρανοῦ, λέγων. Καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, εἴτε ἐν τῷ σώματι, εἴτε χωρὶς τοῦ σώματος, ὁ Θεὸς οἶδεν· ὅτι ἠρπάγη εἰς τὸν παράδεισον. Δύο ἀποκαλύψεις μεγάλας ἐωραχέναι μηνύει, δις ἀναληφθεὶς ἐναργῶς· ἅπαξ μὲν ἕως τρίτου οὐρανοῦ, ἅπαξ δ' εἰς τὸν παράδεισον. Τὸ γὰρ, Οἶδα ἀρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ, ἰδίως ἀποκάλυψιν αὐτῷ κατὰ τὸν τρίτον οὐρανὸν πεφηνέται συνίστησι. Τὸ δὲ, Καὶ οἶδα, πάλιν ἐπιφερόμενον, τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς σώματος, ὁ Θεὸς οἶδεν, ὅτι ἠρπάγη εἰς τὸν παράδεισον, ἐτέραν αὐθις αὐτῷ πεφανερῶσθαι κατὰ τὸν παράδεισον ἀποκάλυψιν δείκνυσι. Ταῦτα δὲ λέγει, ἐπεὶ οἱ δι' ἐναντίας τὸν παράδεισον νοητὸν ἔθεντο ἐκ τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ, ὡς ὄντα ὑπὲρ τὸν οὐρανόν· ἵνα τὸ ἀσωμάτως γενέσθαι τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγὴν συνάξωσιν.

I'. Ὅτι φησὶ τὸ μὲν πράξει, ἢ μὴ πράξει τὰ κακὰ, ἐφ' ἡμῖν· ἐπεὶ οὐκ ἂν δίχας ἐδίδομεν τῶν κακῶς ὀρωμένων, οὐδ' ἀμοιβῆς ἐλαμβάνομεν τῶν καλῶς· τὸ δ' ἐνθυμηθῆναι τὰ κακὰ, ἢ μὴ, οὐκ ἐφ' ἡμῖν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν θεῖον Παῦλόν φησὶ λέγειν· Οὐ γὰρ ὁ θέλω, τοῦτο πράσσω· ἀλλ' ὁ οὐ θέλω, τοῦτο ποιῶ· τουτέστιν, οὐχ ὁ θέλω ἐννοεῖν, τοῦτο ἐννοῶ· ἀλλ' ὁ μὴ θέλω. Ἐκριζωθῆναι δὲ φησὶ καὶ τὸ τὰ κακὰ ἐνθυμῆσθαι διὰ τῆς τοῦ φυσικοῦ θανάτου παρουσίας· ἐπεὶ καὶ διὰ τοῦτο ὁ θάνατος ἐδόθη παραθεοῦ τῷ ἐξημαρτηκότι, ἵνα μὴ ἀθάνατον μείνη τὸ κακόν. Ἀλλὰ πῶς τοῦτο εἴρηται (σημειωτέον, ὅτι καὶ ἄλλοις ἡμῶν Πατέροις εἴρηται), εἴπερ ὁ θάνατος τοῖς τοῦτου μεταρχομένοις κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον οὐτε προσθήκη οὐτε ὑφαίρεσις (37) ἀμαρτημάτων γίνεται;

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου, ἀποστολικῶν ῥητῶν ἐρμηνεῖα κατὰ σύνοψιν.

A'. Ἀνεγνώσθη τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου, ἀποστολικῶν ῥητῶν ἐρμηνεῖα κατὰ σύνοψιν. Ἴδωμεν δὲ, τί ἦν ὅπερ πρῶτον εἰς τὸν Ἀπόστολον προήχθημεν εἰπεῖν. Τὸ γὰρ, Ἐγὼ δὲ ἐξωρ, λέχθη ἐν αὐτῷ,

quibus jam subjicit sua. Exstant ista apud Epiphanium n. 55. Litteram male interpunctione in impressis depravatam, nec bene redditam restituimus, ut ipsa per se clara procedat. Quod porro spectat ad istam Methodii expositionem, video adversantes plures juniores, quorum leviora videantur argumenta. Ego cum soliditate subtilissimam amittor, quam etiam amplexus est noster Cajetanus, vir certe acris ingenii in verando sensu litterali, quæ unum fere sectatur. Puto tamen non esse restringendam apostolicam sententiam, ad solam illam Methodianam expositionem, neque id contendisse Metho-

(37) Ὑφαίρεσις. Al. ὑφρασις.

χωρίς νόμου ποτέ· τὴν ἄνω ἐν τῷ παραδείσῳ, καθάπερ ἐξ ἀρχῆς ὑπεθέμεθα, πρὸ τῆς ἐντολῆς, οὐκ ἐκτὸς σώματος, ἀλλὰ μετὰ σώματος ἡμῶν, ἐν τοῖς πρωτοπλάστοις διαγωγῆν παρεγγυᾷ. Ἐκτὸς δὲ ἐπιθυμίας διήγομεν, οὐ γινώσκοντες ὅλως ἐπιθυμίας προσβολάς. Τὸ γὰρ μὴ ἔχειν διορισμὸν, καθ' ὃν δεῖ πολιτεύεσθαι· μηδὲ ἐξουσίαν αὐτοδέσποτον λογίου, ποίῳ δεῖ χρῆσθαι πολιτεύματι, ἵνα δικαίως ἢ τιμηθῇ ἢ ψεχθῇ, ἀνυπεύθυνον παντὸς λέλεκται ὑπάρχειν τοῦτο ἐγκλήματος. Ὅτι μὴ δύναται τούτων τις ἐπιθυμῆσαι, ὧν μὴ κεκώλυται· κἂν ἐπιθυμήσῃ δὲ, οὐκ αἰτιαθήσεται. Τὸ γὰρ ἐπιθυμῆσαι οὐκ ἐπὶ τῶν παρόντων καὶ ὑποκειμένων ἐν ἐξουσίᾳ πίπτει, ἀλλὰ ἐπὶ τῶν παρόντων μὲν, μὴ ὄντων δ' ἐν ἐξουσίᾳ. Πῶς γὰρ οὐ μὴ κεκώλυται τις, μηδὲ ἐνδεής ἐστι, τούτου ἐρᾷ; ὅθεν διὰ τοῦτο τὴν ἐπιθυμίαν οὐκ ἤδειν, εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν· Οὐκ ἐπιθυμήσεις. Ἀκούσαντες γάρ· Ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ. Ἡ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε· τότε τὸ ἐπιθυμῆσαι συνέλαβον, καὶ ἐκίσσησαν. Διὸ δὴ τὴν ἐπιθυμίαν καλῶς οὐκ ἤδειν ἐλέχθη, εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν· Οὐκ ἐπιθυμήσεις· οὐδὲ ἐσθλαιν, εἰ μὴ εἴρητο· Μὴ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν γὰρ ἐκτίσατο ἀφορμὴν εἰς τὸ διαπαῖξαι με ἡ ἀμαρτία. Δοθείσης γὰρ τῆς ἐντολῆς, ἔσχε λαβὴν ὁ διάβολος κατεργάσασθαι ἐν ἐμοὶ τὴν ἐπιθυμίαν· Χωρίς γὰρ νόμου ἡ ἀμαρτία νεκρά. Οἶα· Οὐ δοθείσης γὰρ τῆς ἐντολῆς, ἀπρακτος ἦν ἡ ἀμαρτία. Ἐγὼ δὲ ἔζων πρὸ τῆς ἐντολῆς ἀμέμπτως (37'), οὐκ ἔχων ἐπιταγὴν, καθ' ἣν ἔδει πολιτεύεσθαι. Ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς, ἡ ἀμαρτία ἀνέζησεν. Ἐγὼ δὲ ἀπέθανον· καὶ εὐρέθη ἡ ἐντολή, ἡ εἰς ζωὴν, αὕτη εἰς θάνατον. Ὅτι μετὰ τὸ νομοθετῆσαι τὸν Θεὸν, καὶ διατελλασθαι μοι ἃ ποιητέον, καὶ μὴ ποιητέον, κατεργάσατο ἐν ἐμοὶ τὴν ἐπιθυμίαν ὁ διάβολος. Ἡ γὰρ ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ ἡ δοθείσα μοι, αὕτη εἰς ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν, ἵνα, πειθόμενος αὐτῇ, ἀειθάλλοντα πρὸς ἀθανασίαν βίον ἔχω, καὶ χαρὰν· ἀθετήσαντι αὐτῇ, εἰς θάνατον ἀπέβη. Ἐπειδὴ ὁ διάβολος, ὃν ἀμαρτίαν νῦν οὗτος ἐκάλεσε διὰ τὸ δημιουργὸν αὐ-

A *tem vivebam sine lege aliquando : quam olim in paradiso, in primis parentibus, ante præceptum, non corporis expertes, sed cum corpore, ducebamus vitam, significat, quemadmodum docuimus in superioribus. Porro immunes agebamus a concupiscentia, ne ullo quidem modo insultus ejus vimque scientes. Etenim non habere ad cujus præscriptum vivas, neque explicandi jussi divini (quo pacto vivendum sit, ut vel debito præmio afficiaris, vel damneris) absolutam omnino potestatem, hoc ab omni crimine absolvit. Nam nemo concupierit, quod non est velitum : nec vero etsi concupierit, crimini dabitur. Cupere enim non in ea cadit, quæ præsentia, in nostra potestate sunt : sed in ea quæ quidem præsentia sunt, non tamen sunt in nostra potestate. Quomodo enim ejus quispiam desiderio exardescat, a quo non arcetur, et quod minime necessarium habeat? Ideo igitur, concupiscentiam nescivissem, nisi lex dixisset : Non concupisces⁸¹. Nam cum audivissent ; De ligno autem cognoscendi bonum et malum, non edetis de illo. Qua die autem ederitis ex eo, morte moriemini⁸² ; tunc conceperunt concupiscentiam, improbeque ac instar prægnantis appetierunt. Ideo bene dictum est : Concupiscentiam nescivissem, nisi lex dixisset : Non concupisces. Neque desiderassem comedere, nisi fuisset dictum : Non comedetis ex eo. Hinc enim peccatum mihi illudendi occasionem accepit. Dato enim mandato, habuit diabolus quo in me concupiscentiam operetur. Sine lege enim peccatum mortuum erat⁸³. Velut dicat : Non data enim lege peccatum velut inefficax erat. Ego autem ante præceptum latum, irreprehensibilem vitam agebam, ut qui normam non haberem secundum quam viverem. Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit. Ego autem mortuus sum : et inventum est mihi mandatum quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem⁸⁴. Nam post legem a Deo latam, et postquam fuit in mandatis datum quid faciendum esset quove abstinendum, operatus est in me concupiscentiam diabolus. Quod enim a Deo ad vitam et incorruptionem mandatum*

⁸¹ Rom. vii, 7. ⁸² Gen. ii, 17. ⁸³ Rom. vii, 8. ⁸⁴ *ibid.* 9, 10.

Methodium, ut neque Chrysostomum et alios contendisse existimo, restringenda ad suum ipsorum sensum verba apostolica. Fuerit ergo locutus Paulus universim de exlege, qualis fuit primus parens, ante illud præceptum non comedendi de ligno scientiæ, quod nimirum spectat ad legem positivam : fueruntque homines ante Moysis legem, quod etiam spectat ad multa juris naturæ minus nota. His omnibus, quod spectat ad ejusmodi non præcepta, mortuum erat peccatum ; sive diabolium, incentorem illum extrinsecum sensu Methodiano intelligamus, sive concupiscentiam et sonitem, incentorem domesticum : νεκρά ἀμαρτία, ἀπρακτος, inquit Methodius, inefficax, ut nihil posset : eoque ignotum formaliter, nec nisi occasione legis cognoscendum. Sic enim revera cognovimus diabolium, cognovitque maxime primus parens, ut nihil in istis minus consequens habeat Methodius, nibilique sit Justiniani, quam

D pluris facit, impugnatio ex illo capite. Solum video Achillem cui uni et Estius et alii secus opinantes fidunt, nondum prostratum : nempe dissonantiam alterius loci ejusdem Apostoli, quo ait, non fuisse Adam seductum : non ergo hic seductum dicit : non ergo de se ipso loquitur ut in Adamo ante peccatum exlege. Enimvero facile responderi potest, loqui hoc loco Paulum absolute ; altero autem comparatione ad Evam : atque ita verissime, seductum, et non seductum, dicere. Fuit certe velut mediate seductus, qui errore pratico judicaverit acquiescendum serpentini ac diabolicæ suggestioni, per Evam propositæ, quanquam νοητῶς et speculative, non nesciret suggeri falsa, in quo velut non seductus, videri potest, et dicitur a Paulo, præferente virum ut majori a natura, sapientia mulieri ; cui in Eva serpens sic facile illuserit, falsumque et divinitatem existimatum persuaserit.

(37') Ἀμέμπτως. Al., βίον ἀμεμπτον.

acceperam, ut illi obediens virentem semper ad immortalitatem et gaudium vitam haberem, contemnti mihi, cessit in mortem. Quippe diabolus quem hic Paulus peccatum appellavit, eo quod ipse architectus sit et auctor peccati, occasione a peccato accepta, ut per inobedientiam deciperet, deceptum occidit; sententiæque illius peregit reum; *In qua autem die comederitis ex eo, morte moriemini. Itaque lex quidem sancta et mandatum sanctum, et justum, et bonum* ⁵⁵: velut nimirum ad salutem, non ad exitium datum. Nihil enim credamus fieri a Deo inutile et noxium. Qui ergo? *Quod bonum est mihi factum est mors* ⁵⁶? id nimirum, quod summi ac præcipui cujusdam boni causa futurum, mihi fuerat lege præceptum? *Absit*. Neque enim Dei mandatum mihi causa fuit, ut corruptionis jugo manciparer, sed diabolus (38): ut palam prodere- tur, qui per bonum mihi esset molitus malum; fieretque et convinceretur inventor peccati, supra modum peccator. *Scimus enim quia lex spiritualis est* ⁵⁷: eoque, nulli ullius damni est causa. Spiritualia enim, procul a cupiditate aliena a ratione, procul a peccato habitant. *Ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato*. Quasi diceret: Ego autem carnalis sum, et in boni malique confinio, velut liberi arbitrii, positus; ut in mea sit potestate, quid velim eligere. *Posui enim, inquit, ante faciem tuam vitam et mortem* ⁵⁸. Cum itaque annuissem, ut legi quidem spiritali, mandato, inquam, non obsequer; obsequer vero legi carnali, serpentis nimirum consilio, propter ejusmodi electionem lapsus in peccatum, diabolo *venundatus sum*. Hinc malum velut obsidens, mihi adhærescit, atque in carne mea tanquam in domo habitat; hac violati præcepti multa imposita, uti malo venderer. Unde et quod dicitur: *Non cognosco quod operor: et: Quod odi facio* ⁵⁹: non sic accipi debet, quasi de malo opere intelligatur, sed dumtaxat de cogitatione. Non enim in nostra est potestate, ut cogitemus vel non cogitemus absona, sed ut utamur vel non utamur cogitatis. Nam, ne nobis istiusmodi cogitationes obrepant, quæ probandi nostri causa intrinsecus immittuntur, prohibere non possumus; non assentiri et non uti, possumus. Quocirca, ejusmodi ne cogitare quidem velle, nostræ est potestatis: id autem assequi ut penitus exstinguantur neque nobis amplius occurrant, minime. Nam, ut dixi, haud-

A τὸν ἀμαρτίας ὑπάρχειν, διὰ τῆς ἐντολῆς ἀφορμὴν λαβὼν πρὸς παρακοὴν ἀπατήσαι με, ἀπατήσας ἀπέκτεινε· τῷ, Ἡ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ· θανάτῳ ἀποθανεῖσθε, κατακρίματι ὑπεύθυνον γενέσθαι κατεργασάμενος. Ὅστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ἅγια, καὶ δικαία, καὶ ἀγαθὴ· ὅτι μὴ ἐπὶ τὸ βλάψαι, ἀλλ' ἐπὶ τὸ σῶσαι ἐδόθη. Μὴ γὰρ οἰώμεθα ἀνωφελές τι ἢ βλαβερόν ποιεῖν τὸν Θεόν. Τί οὖν; Τὸ ἀγαθὸν ἐμοὶ ἐγένετο θάνατος; ὃ τοῦ μεγίστου μοι ὡς αἴτιον ἐσόμενον ἀγαθοῦ, νομοθέτημα ἐδόθη; Μὴ γένοιτο! Ὅτι μὴ ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ καταδουλωθῆναι με ἐγένετο τῆ φθορᾶ αἰτία, ἀλλ' ὁ διάβολος· ἵνα φανερωθῇ διὰ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ κακὸν κατασκευάσας· ἵνα γένηται καὶ ἐλεγχθῆ καθ' ὑπερβολὴν ὁ εὐρεστῆς τῆς ἀμαρτίας ἀμαρτωλός. Οἴδαμεν γὰρ, ὅτι ὁ νόμος ἐστὶ πνευματικός· διὸ καὶ οὐδὲν αἴτιος βλάβης οὐδενί. Πόρρω γὰρ ἐπιθυμίας ἀλόγου καὶ ἀμαρτίας ἐσκήνηται τὰ πνευματικά. Ἐγὼ δὲ σάρκινός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν. Οἶον· Ἐγὼ δὲ σάρκινός ὢν, καὶ ἐν μέσῳ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πονηροῦ κατασταθεὶς ὡς αὐτεξούπιος, ἵνα ἐπ' ἐμοὶ ἐλέσθαι ὁ βούλομαι ἦ. Τέθεικα γὰρ πρὸ προσώπου σου, φησὶ, τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον. Νεύσας πρὸς τὸ παρακοῦσαι μὲν τοῦ πνευματικοῦ νόμου· οἶα τῆς ἐντολῆς· ἐπακοῦσαι δὲ τοῦ ὕλικου· οἶα τοῦ ὄφειος τῆς συμβουλίας· πέπραμαι διὰ τὴν τοιαύτην αἵρεσιν, πεσὼν ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν, τῷ διαβόλῳ. Ὅθεν ἐντεῦθεν πολιορκησάν με τὸ κακὸν ἐνιζάνει καὶ ἐμπολιτεύεται εἰσοικίσθαι (59) ἐν τῇ σαρκί μου, δίκης ἐντεθείσης μοι, τὴν ἐντολὴν ἀθετήσαντι, πραθῆναι τῷ κακῷ. Διὸ καὶ τὸ, Οὐ γινώσκω ὃ κατεργάζομαι· καὶ, Ποιῶ ὃ μισῶ, λεγόμενον· οὐκ ἐπὶ τοῦ δράσαι τὸ φαῦλον παραληπτέον, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μόνον ἐνθυμηθῆναι. Οὐ γὰρ ἐφ' ἡμῖν τὸ ἐνθυμεῖσθαι, ἢ μὴ ἐνθυμεῖσθαι, κεῖται τὰ ἄτοπα, ἀλλὰ τὸ χρῆσθαι ἢ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἐνθυμήμασι. Κωλύσαι μὲν γὰρ πίπτειν εἰς ἡμᾶς τοὺς λογισμοὺς οὐ δυνάμεθα, προσδεχομένων (40) ἡμῶν ἔξωθεν εἰσπνεομένους· μὴ πεισθῆναι μέντοι, ἢ μὴ χρῆσθαι δυνάμεθα. Διὸ τὸ μὲν θέλειν αὐτὰ μὴ ἐνθυμηθῆναι παράκειται· τὸ δὲ κατεργάσασθαι εἰς τὸ ἀφανίσαι, ἵνα μὴ αὐθις περὶ τὸν λογισμὸν ἀνέλθωσιν, οὐ· ὅτι μὴ κεῖται τοῦτο ἐφ' ἡμῖν, ὡς ἔφην· ὡς εἶναι τὸν νοῦν τοιοῦτον τοῦ ῥητοῦ· Οὐ γὰρ ὁ θέλω, ποιῶ ἀγαθόν· θέλω γὰρ μὴ ἐνθυμεῖσθαι ἃ βλάπτει με. Ἐπειδὴ τοῦτο τὸ ἀγαθὸν πανάμωμον. Καὶ τοῦτο μὲν, ὁ θέλω ἀγαθόν, οὐ ποιῶ· ὁ δὲ μὴ θέλω, πράσσω κακόν· οὐ θέλων

⁵⁵ Rom. vii, 12. ⁵⁶ ibid. 13. ⁵⁷ ibid. 14. ⁵⁸ Eccli. xi, 18; Jer. xxi, 8. ⁵⁹ Rom. vii, 15.

(38) *Sed diabolus*. Quem ubique dicit Pauli illud peccatum. Est paraphrasis velut continua, sequiturque Græcam punctationem, qua verba illa, ἀλλὰ ἡ ἀμαρτία, referuntur ad priora: Latini autem ad sequentia referunt, sensu non ita plano. Vult ergo, non legem, sed peccatum occasione legis, mortem induxisse, ut ostendatur convincaturque maxima ejus improbitas et malitia; quod malum tantum, bono illo conciliaverit: egregieque quadrat Methodianæ in diabolium, vere γεγόμενον καθ' ὑπερβολὴν ἀμαρτωλόν· Paulina phrasis: Qui sit factus sem ostensus eo abusu bonique perversione, excel-

lenter peccator: seu maximus peccator. Apud Eriphanium tamen n. 56 habetur Latina punctatio: sed potest vitiosa esse, non minus quam τὸ αἰτίας, ἀντὶ τοῦ, αἰτία, quod immediate præcedit: possentque illic plura restitui ex nostris Photianis; puta, n. 53, initio, ἴδωμεν, ἀντὶ τοῦ, ἴωμεν· ἐνεκίσθησαν, ἀντὶ τοῦ ἐνεκίσθησα.

(39) *Εἰσοικίσθαι*. Eriph. hæc. lxiiv, num. 56 sub finem, εἰσοικεῖσθαι.

(40) *Προσδεχομένων*. Lego πρὸς δοκιμὴν ex Eriphanio n. 57.

ἐννοεῖσθαι, καὶ ἐννοούμενος, ἃ μὴ θέλω. Καὶ ἐπισκέψασθαι (41), εἰ μὴ διὰ ταῦτα αὐτὰ καὶ ὁ Δαυὶδ ἐνετύγχανε τῷ Θεῷ, δυσχεραίνων ἐπὶ τῷ λογίζεσθαι καὶ αὐτὸν, ἃ μὴ ἤθελεν· Ἄπὸ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με, καὶ ἀπὸ ἀλλοτρίων φεῖσαι τοῦ δούλου σου. Ἐὰν μὴ μου κατακυριεύσωσι, τότε ἄμωμος ἔσομαι, καὶ καθαρισθήσομαι ἀπὸ ἁμαρτίας μεγάλης. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἀπόστολος ἐν ἑτέρᾳ (42)· Λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὑψῶμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοήν τοῦ Χριστοῦ

*et emundabor a peccato magno*⁶⁰. Sed et Apostolus in Epistola alia⁶¹ : *Cogitationes destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.*

B. Εἰ δέ τις ὁμῶσε τῷ λόγῳ λέγει τολμῶν ἀποκρίνοίτο, ὡς ἄρα διδάσκει ὁ Ἀπόστολος, ὡς οὐ μόνον ἐν τῷ λογίζεσθαι τὸ κακὸν μισοῦμεν, καὶ ὃ οὐ θέλομεν, πράττομεν· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κατεργάζεσθαι αὐτὸ, διὰ τὸ· Οὐ γὰρ ὃ θέλω, ποιῶ ἀγαθόν, λελέχθαι· ἀλλ' ὃ οὐ θέλω κακόν, τοῦτο πράσσω· ἀξιῶσωμέν που εἰ ἀληθῆ (43) λέγει ὁ ταῦτα λέγων, διασαφῆσαι· Τί ἦν τὸ κακόν, ὃ ἐμίσει μὲν ὁ Ἀπόστολος, καὶ οὐκ ἐβούλετο ποιεῖν, ἐποίησε δέ· καὶ τὸ ἀγαθόν ὃ ἐβούλετο μὲν ποιεῖν, οὐκ ἐποίησε δέ· ἀλλ' ἀντιστρόφως· ὅσάκις μὲν ἤθελε ποιῆσαι τὸ ἀγαθόν, τσαυτάκις οὐ τὸ ἀγαθόν, ὃ ἤθελεν, ἐποίησε· ἀλλὰ τὸ πονηρὸν, ὃ μὴ ἤθελεν, ἐποίησε; Πῶς δὲ καὶ ἡμᾶς, εἰς τὸ παντάπασιν ἀποτινάξασθαι τὸ ἁμαρτάνειν προτρεπόμενος, *Μιμηταί μου, ἀποφαίνεται, γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ*; Οὕτως οὐ τῷ ποιεῖν ἃ μὴ ἤθελεν, ὑπέθετο τὰ προειρημένα, ἀλλὰ τῷ μόνον λογίζεσθαι. Ἐπεὶ πῶς ἂν ἦν μιμητῆς Χριστοῦ ἀκριβῆς; Καλὸν μὲν οὖν, εἰ μὴ εἶχομεν, ἦν ἂν καὶ χαρμιώτατον, τοὺς ἀντιπράσσοντας ἡμῖν καὶ μαχομένους· ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, καὶ ὃ θέλομεν οὐ δυνάμεθα. Θέλομεν γὰρ μὴ ἔχειν τοὺς ἐξέλκοντας εἰς πάθη· ἦν γὰρ ἀνιδρωτὶ σωθῆναι· καὶ ὃ θέλομεν, τοῦτο οὐ γίνεται, ἀλλ' ὃ οὐ θέλομεν. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς δοκιμάζεσθαι, ὡς ἐχρῆν (44). Μὴ ἐνδιδῶμεν [οὖν], ὡς ψυχῆ, μὴ ἐνδιδῶμεν ἐν τῷ πονηρῷ· ἀλλ', *Ἀναλαβόντες τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, ὑπερασπίξουσιν ἡμῶν, ἐνδυσώμεθα τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὑποδυσώμεθα τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου.*

A *quaquam id positum est in nostra facultate· ut hæc sit illius loci sententia, Non enim quod volo, facio bonum. Volo enim minime cogitare, quæ mihi noceant. Nam est hoc bonum perquam irreprehensibile et purum (45). Cæterum, bonum illud quod volo, non facio; quod autem nolo, ago malum: qui nimirum, nolim cogitare, et cogitem, quæ nolo. Atque illud quæso videte, num eamdem ob causam David Deo supplicaret, ægre ferens, quod et ipse cogitaret quæ minus vellet: Ab occultis, inquit, meis munda me, et ab alienis parce servo tuo. Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero,*

B II. Quod si quis, his dictis refragari ausus, objiciat: haberi ex Apostolo, quod non solum cogitando malum oderimus, et quod nolumus faciamus; verum etiam ipso opere, eo quod dicat: *Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago*⁶²; hunc sane, qui ita dicat et ratiocinetur, si modo vera dicit, explicare jubeamus: quodnam esset illud malum, quod cum Apostolus odisset nec vellet facere, nihilominus faceret: aut illud e contrario bonum, quod cum vellet præstare, non posset: imo vero quoties patrare bonum vellet, non quod vellet bonum; sed malum quod nollet, patraret? Qua enimvero ratione, hortando ad excutiendum omnimode peccatum, *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi*⁶³, pronuntiat? Sic sane non in agendo quæ nollet, sed in sola cogitatione, præmissa docuit. Alioqui enim, qui ipse sedulus erat imitator Christi? Illud quidem optandum erat, lætitiæque plenissimum, ut adversarios nullos ac hostes haberemus; sed quoniam fieri istud non potest, hinc quoque est ut quod volumus, non possimus. Volumus enim, non habere aliquem qui ad passiones vitiaque detrahat: nam esset ea salus, sudoris expers: cæterum non evenit quod sic volumus, sed quod nolumus. Uti enim diximus, oportet nos probari. Ne ergo, anima, ne, rogo, concedamus in malo: sed *assumentes armaturam Dei qua protegatur et tuti simus, justitiæ lorica induamus, et calceemus pedes in præparatione Evan-*

⁶⁰ *Psal.* xviii, 13, 14. ⁶¹ *II Cor.* x, 4, 5. ⁶² *Rom.* vii, 19. ⁶³ *I Cor.* xi, 1.

(41) *Ἐπισκέψασθαι.* Forte ἐπισκέψασθε.

(42) *Ἐτέρᾳ.* Αἰ., ἐτέρῳ.

(43) *Ἀληθῆ.* Αἰ., ἀληθῶς. Et mox, ὃ βεβούλητο.

(44) *Ἐχρῆν.* Leg. ἔφην, ex Epiphano n. 59

(45) *Nam est hoc bonum perquam irreprehensibile et purum.* Πανάμωμον, velut ἀπάθεια illa ita Patribus et theologis mysticis decantata, paucisque concessa. Fuit in ea insignis, cujus hodie octavam diem solemni officio, Prædicatores, colimus, noster ille Thomas, qui nunquam pestiferæ superbiæ, tantis et gratiæ et naturæ donis auctus, *persenserit stimulum: omnique postea, a miraculose cinctis renibus, libidinis sensu caruerit:* sic divina gratia, menti vere angelicæ, aptante vasculum. Emendandus ex istis textus Epiphani, quam etiam emendationem subjuncti in eo iambi, plane exigunt. Plane vero, so-

D lida hæc, Paulinæ illius sententiæ explicatio; ut ipse jam justus justorum agat personam, et in ea, vim illam, ex mala suggestionem dæmonis, aut etiam ex virium inferiorum seditione et contumacia, immisissis pravis cogitationibus, quarum non possit non habere sensum, queratur et lugeat. Si autem cum aliis, in persona hominis non justis et in gratia, admiserimus loqui, fuerit etiam in operibus nonnulla ejusmodi vis concedenda; etsi non omnino absoluta, et qualis est in cogitationibus: quam tamen ipse sibi, sic diaboli captivus, actusque ad ipsius voluntatem in scelus omne, ascripserit; qui et Deum deseruerit, nec adhuc conciliare volenti, acquiescere velit. Egregia sunt quæ Amphilocheus noster prosequitur hom. *de pœnitentia* in hujusmodi cogitationes, magnæque et eruditionis et consolationis.

gelli. In omnibus autem assumamus scutum fidei, in qua possimus omnia tela nequissimi ignea extinguere : et galeam salutis, et gladium spiritus, quod est verbum Dei : ut possimus stare adversus insidias diaboli ⁶⁴ : cogitationes item destruere, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Christi ⁶⁵. Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem ⁶⁶. Non enim quod volo bonum, hoc ago ; sed quod odi, illud facio. Si autem quod nolo, illud facio, consentio legi, quoniam bona est. Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum ⁶⁷. Præclare istud quidem. Meministis enim, quod superius fuit constitutum : ut ex quo primum homo seductus, Dei mandatum violavit, inde, ex inobedientia ortum peccatum, sedem in eo posuerit. Sic enim seditio conflari cœpit (46) : ac turbulentis agitationibus cogitationibusque incongruis sumus repleti, divino afflatu vacui, rerumque in materia et corporearum, quam callidus nobis serpens insufflaret, cupiditate pleni. Hinc Deus, mortem qua deleret peccatum, nostri causa excogitavit, ut ne in nobis immortalibus, quemadmodum dictum est, reflorescens, etiam ipsum immortale esset. Cum ergo ait Apostolus : Scio enim quod non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum, peccatum voluit significare, quod ex illa divini mandati transgressione, per cupiditatem in nos invectum est : ex quo, ceu novi quidam surculi voluptariæ nos cogitationes, ceu agmine, circumstant semper et obsident. Est enim in nobis duplex cogitationum genus : aliud quod ex cupiditate illa, latitante in corpore excitari solet ; quæ nimirum, ut dixi, a fraude artificioque procedit, addicti materiæ spiritus (47) ; aliud autem, quod ex lege mandati derivatur : lege, inquam, illa, quam insitam et a natura ingenitam hausimus : in id animum excitantem provocantemque, quod est honestum. Eo fit, ut mente quidem condelectemur legi Dei : hoc enim est homo ille interior : cupiditate autem quæ habitat in carne, legi diaboli. Hæc enim ea lex est (48), cum divina pugnans, eique resistens ; illi nimirum mentis in bonum, impulsioni ; quæ vitiosas sæculentasque, et ad improbitatem dissipatas cogitationes producit.

III. Siquidem Apostolus tres omnino leges hoc in loco distinxisse manifeste videtur. Una illa est, juxta insitum nobis bonum, quam aperte legem

A Ἐπὶ πᾶσι τε ἀναλάβωμεν τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾗ δυνασόμεθα πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεφυρωμένα σβέσαι· καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὃ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ· πρὸς τὸ δύνασθαι στήναι πρὸς τὴν μεθοδείαν τοῦ διαβόλου· λογισμοὺς τε καθελειν, καὶ πᾶν ὑψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ. Ὅτι μὴ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα. Οὐ γὰρ ὁ θέλω πράσσω, ἀλλ' ὁ μισῶ, τοῦτο ποιῶ. Εἰδὲ δ' οὐ θέλω, τοῦτο ποιῶ, σύμφημι τῷ νόμῳ ὅτι καλός (49). Νυνὶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. Οἶδα γὰρ, ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί, τουτέστι ἐν τῇ σαρκί μου, τὸ ἀγαθόν· ὀρθῶς λέγων. Μέμνησθε γὰρ, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν διωριζόμεθα, ἀφ' οὗ τὸν ἄνθρωπον πλανηθέντα τὴν ἐντολὴν ἀθετῆσαι συνέβη, ἐντεῦθεν ἐκ τῆς παρακοῆς τὴν ἁμαρτίαν λαβοῦσαν γένεσιν, εἰς αὐτὸν εἰσπηκέναι. Οὕτω γὰρ στάσις ἐπέπεσε, σφαδασμῶν τε καὶ λογισμῶν ἀνοικείων ἐπληρώθημεν· κενωθέντες μὲν τοῦ ἐμφυσήματος τοῦ Θεοῦ, πληρωθέντες δὲ ἐπιθυμίας ὑλικῆς, ἣν ὁ πολύτροπος (50) ἐνεφύσησεν εἰς ἡμᾶς ὄφις. Διὸ καὶ τὸν θάνατον ὁ Θεὸς πρὸς ἀναίρεσιν τῆς ἁμαρτίας ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεύρετο· ἵνα μὴ ἐν ἀθανάτοις ἡμῖν ἀνατελλασα, ὡς ἔφην, ἀθάνατος ᾗ. Ὅθεν ὁ Ἀπόστολος· Οἶδα γὰρ, ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί, τουτέστι ἐν τῇ σαρκί μου, τὸ ἀγαθόν, λέγων, τὴν ἀπὸ τῆς παραβάσεως διὰ τῆς ἐπιθυμίας εἰσοικισθεῖσαν εἰς ἡμᾶς ἁμαρτίαν βούλεται μὴνύειν· ἥς δὴ, καθάπερ βλαστήματα νέα, οἱ φιλήδονοι περὶ ἡμᾶς ἀεὶ λογισμοὶ συνίστανται. Δισσὰ γὰρ ἐν ἡμῖν λογισμῶν γένη· τὸ μὲν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἐμφωλευούσης ἐν τῷ σώματι συνιστάμενον, ἥτις ἐξ ἐπινοίας, ὡς ἔφην, συνέστη τοῦ ὑλικῆς πνεύματος· τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ κατὰ τὴν ἐντολὴν, ὃν ἐμφυτον ἐλάβομεν ἔχειν καὶ φυσικὸν νόμον πρὸς τὸ καλὸν ἡμῶν ἐξεγείροντα τὸν λογισμὸν. Ὅθεν τῇ μὲν νομοθεσίᾳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν νοῦν συνηδόμεθα· τοῦτο γὰρ ὁ ἔσω ἄνθρωπος· τῇ δὲ νομοθεσίᾳ τοῦ διαβόλου κατὰ τὴν ἐνοικοῦσαν ἐπιθυμίαν ἐν τῇ σαρκί. Ὁ γὰρ ἀντιστρατευόμενος καὶ ἀντιπράσων τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ, οἷον τῇ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ὀρμῇ τοῦ νοῦς, αὐτὸς ἐστὶν, ὁ τοὺς ἐμπαθεῖς ἀναφύων ἀεὶ καὶ ὑλικούς πρὸς ἀνομίαν περισπασμούς.

D

Γ'. Τρεῖς γὰρ νόμους ὑποτιθέμενος ὁ Παῦλος ἀναφανδὸν ἐνταῦθά μοι καταφαίνεται. Ἐνα μὲν κατὰ τὸ ἐμφυτον ἐν ἡμῖν ἀγαθόν, ὃν καὶ νόμον σαφῶς ἐκάλεσε

⁶⁴ Ephes. vi, 11, 13-17. ⁶⁵ II Cor. x, 5. ⁶⁶ Ephes. vi, 12. ⁶⁷ Rom. vii, 15-17.

(46) Sic enim seditio conflari cœpit. Στάσις ἐπέπεσε· velut irruit : justum plane præmium rebellionis in Deum. Interpres Photii aliter accepit τὸ στάσις, pro statu : sed minus congruit.

(47) A fraude artificioque procedit addicti materiæ spiritus. Ἐξ ἐπινοίας τοῦ ὑλικῆς πνεύματος. Intelligit diabolum, quem superius cum Athenagora dixit πνεῦμα περὶ τὴν ὕλην γενόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Velut cum quadam habitudine ad materiam, et illi addictum, a creatione. Plusculum fortè dicit

illud, concreti cum materia, Petavii ; ut et corporalis, Schotti.

(48) Hæc enim ea lex est. Referre legem, et ipse contextus, et littera Epiphaniï qua exprimitur, satis docent : eoque Schottus minus bene retulit ad diabolum sub diaboli nomine : hactenus enim legem legi opponit, subinde expositurus et divisione declaraturus, hujusmodi leges.

(49) Καλός. Αἱ καλόν.

(50) Πολύτροπος. Epiph., p. 60, πολύπλοκος.

νόος. Ἐνα δὲ τὸν ἐκ προσβολῆς συνιστάμενον νόμον τοῦ πονηροῦ, καὶ εἰς τὰς ἐμπαθεῖς ἐξέλκοντα πολλάκις φαντασίας τὴν ψυχὴν, ὃν ἐπιστρατεύεσθαι τῷ νόμῳ τοῦ νοός ἐφη. Καὶ τρίτον κατὰ τὴν ἀμαρτίαν ἐκ τῆς ἐπιθυμίας σκιδρώσαντα (51) ἐν τῇ σαρκί, ὃν ἀμαρτίας νόμον οἰκοῦνται ἐν τοῖς μέλεσιν ἐκάλεσαν· ᾧ ἐποχοῦμενος πολλάκις καθ' ἡμῶν ἐγκελεύεται, πρὸς ἀδικίαν καὶ πράξεις συνελαύνων κακὰς. Φαίνεται γὰρ ὡς ἑαυτοῖς ἡμῖν τὸ μὲν βέλτιον, τὸ δὲ χεῖρον ὄν. Καὶ ὅταν μέλλῃ τὸ βέλτιον φύσει τοῦ χείρονος ἐγκρατέστερον γεννηθῆναι, φέρεται ὅλος πρὸς τὸ ἀγαθὸν ὁ νοῦς· ὅταν δὲ τὸ χεῖρον ἐπιβρίσῃ πλεονάσαν, ἀγεται πάλιν ἀντιστρόφως πρὸς λογισμοὺς χείρονος ὁ ἄνθρωπος. Οὗ δὴ καὶ χάριν ὁ Ἀπόστολος εὐχεται ῥυσθῆναι, θάνατον αὐτὸ καὶ δλεθρον ἡγούμενος· ὡσπερ δὴ καὶ ὁ προφήτης· Ἀπὸ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με, λέγων. Αὐτὰ οὖν τὰ ῥήματα τοῦτο συνιστῶσι· Συνηδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω, λέγοντος, ἄνθρωπον· βλέπω δ' ἕτερον νόμον τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρατεύόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἀμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου. Ταλαπυρος ἐγὼ ἄνθρωπος! Τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; Οὐ τὸ σῶμα θάνατον ἀποφαινόμενος, ἀλλὰ τὸν νόμον τῆς ἀμαρτίας τὸν ἐν τοῖς μέλεσι, διὰ τῆς παραβάτεως ἐν ἡμῖν ἐμφωλεύοντα, καὶ πρὸς θάνατον αἰετῶν τῆς ἀδικίας τὴν ψυχὴν ἐμφαντάζοντα. Ἐπιφέρει γοῦν εὐθέως, ἀμέλει διαλυόμενος, ὁποῖου θανάτου ἐγλίχετο ῥυσθῆναι, καὶ τίς αὐτὸν ὁ ῥυόμενος ἦν· Χάρις δὲ τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Προσεκτέον δὲ, εἰ τὸ σῶμα θάνατον τοῦτο, ᾧ Ἀγλαοφῶν (52), ὡς ὑπειλήφατε, ἔλεγεν, οὐκ ἂν τὸν Χριστὸν, ὡς ῥυόμενον αὐτὸν ὕστερον ἐκ τοῦ τοιοῦτου κακοῦ, παρελάμβανεν. Ἐπεὶ τί παράδοξον ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ τῆς παρουσίας ἐσχίκαμεν; Τί δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος ὅλως, ὡς διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ δυναμούμενος τοῦ θανάτου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐλευθερωθῆναι, τοῦτο ἐφθέγγετο· ὅποτε πᾶσι καὶ πρὸ τοῦ τὸν Χριστὸν ἔλθειν εἰς τὸν κόσμον συνέβαινε θνήσκειν; Ὡστε οὐ τὸ σῶμα τοῦτο, ᾧ Ἀγλαοφῶν, θάνατον, ἀλλὰ τὴν

mentis appellat. Altera est quæ ex nequissimi impressione conflata, in vitiosas sæpius cogitationes et phantasias animum conjicit, quam *legi mentis adversari* dixit. Tertia demum, quæ per peccatum ex cupiditate carni occalluit; quam ille, *legem peccati habitantem in membris nostris*, vocavit: cui etiam improbus ille hostis insidens (53), sæpe adversum nos excitat, atque ad injustitiam scelestaque facinora compellit. Nam quasi nobis ipsis (54) aliud esse videtur, quod sit melius, aliud quod deterius sit. Cumque id quod natura melius, deteriori potentius esse debuerit, mens tota ipso impetu in bonum fertur. Cum autem id quod est pejus, exuberans suo pondere depresserit, tum demum ex adverso in deteriores cogitationes præceptus agitur ac trahitur. Atque ea causa est cur Apostolus, mortem quamdam et exitium rem arbitratus, liberari se optet; quemadmodum etiam Propheta, cum ait⁶⁸: *Ab occultis meis munda me*. Istud enim verba ipsa præ se ferunt: *Condelector enim*, inquit⁶⁹, *legi Dei secundum interiorem hominem*. Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me legi peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo! Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Quibus non corpus mortem pronuntiat, sed peccati legem quæ est in membris, in quibus a violato mandato ceu latibulum habet, nec animum ad injustitiæ mortem, variis imaginibus illudendo, trabere desinit. Statim ergo infert: nimirum quæstionem dissolvens declaransque (55) qua morte cuperet liberari, et a quo liberandus esset: *Gratia*, inquit, *Deo* (56) *per Jesum Christum*⁷⁰. Quippe diligenter animadvertens velim: si corpus hoc, ut existimatis, o Aglaophon, mortem dixisset, haudquaquam Christi, ut sui postmodum ab ejusmodi malo liberatoris, mentionem facturum. Alioqui enim quid nobis singulare accessisset Christi adventu? Quid vero omnino Apostolus, quasi Christi præsentia confirmatus, ut Dei beneficio mortem liber evaderet, istud pronun-

⁶⁸ Psal. xviii, 13. ⁶⁹ Rom. vii, 22-24. ⁷⁰ *ibid.* 25.

(51) Σκιδρώσ. Σκιδρώσαντα. Eriph. n. 61, ἐνσκιδρώσαντα.

(52) Ἀγλ. Sirm., Ἀγλαοφῶν, ut paulo post. At Eriphanus ubique, Ἀγλαοφῶν.

(53) Cui etiam improbus ille hostis insidens. Sic clare apud Eriphanium, referendo diabolum, qui invadat, ac velut inequitet cupiditati, ejus in nos motus inordinatos succendens. Male ergo Schottus retulit ad hominem, ipso etiam repugnante Photiano contextu.

(54) Nam quasi nobis ipsis. Ὡς ἑαυτοῖς, vel, ut apud Eriph., ὡς ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, quod in idem redit. Significatur ista bonitas vel malitia, ut in nobis ac penes judicium nostrum. Sequentibus vero exponit discrimen motus animi in id quod natura bonum est, et id quod tantum ab effectione hic et nunc boni rationem induit: ut in illud totus fertur, velut suo ipse pondere; in illud velut trahatur ac vi quadam agatur: sic enim illa φέρεται et ἀγεται, delectu significant; sive postremum referat τὸν νοῦν, ut potest commode apud Photium: sive τὸν ἄνθρωπον, ut est apud Eriphanium. Nam et

homini violentum est, quod ejus potiori parti, καὶ τῷ ἐν αὐτῷ ἡγεμονικῷ vim facit. Neuter interpretis satis videtur hanc Methodianæ phrasos ad intentum Apostoli, proprietatem expressisse.

(55) Nimirum quæstionem dissolvens declaransque, etc. Ἀμέλει διαλυόμενος. In idem redit apud Eriphanium n. 62, τὸ διαλεγόμενος, velut edisserens. Schottus vero nescio qua parenthesi totum involvit, jamque repente liberatum Paulum quem hactenus captivitatem querentem habuimus, inducit.

(56) Gratia Deo. Habent modo Græca εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, nec est verisimile fuisse in illis quidquam mutatum: ac nec nostrum interpretem sibi indulsisse, quod hic Schottus, ut grati animi expressionem illam, in beneficii assertionem mutaverit. Crediderim ergo reddidisse, ut Methodiana ad verbum habent: *Gratia Deo*, quod subinde, scriptorum imperitia mutato o in i, *Gratia Dei* factum sit. Nam et Hieronymus quæst. 8, ad Algasiam ita legit; pro quo postea reperit, *Gratias ago Deo*. Plura F. Lucas Brugensis, Estius et alii.

tiasset, cum omnibus, priusquam etiam Christus veniret in mundum, mori contingeret? Itaque non corpus hoc, o Aglaophon, mortem appellat, sed peccatum quod per cupiditatem in corpore residet; a quo Deus Christi adventu ipsum eripuit. *Lex enim* ⁷¹ *spiritus vitæ in Christo Jesu, liberavit nos a lege peccati et mortis : ut qui suscitavit Jesum a mortuis, propter inhabitantem Spiritum ejus in nobis, vivificet et mortalia corpora nostra, damnato peccato quod est in corpore, ad abolitionem : Ut iustificatio legis naturalis, consentanea præcepto qua trahimur in bonum, ceu recens accensa novaque aucta lumine (57), refulgeret. Etenim quod naturalis lex nobis insita præstare non poterat, qua parte imbecilla erat, vincente insita corpori cupiditate, confirmavit corroboravitque Deus, misso Filio suo, carne assumpta simili carni peccati : ut adjudicato neci peccato, ut ne ullos amplius in carne fructus ederet, iustificatio legis naturæ impleretur, obedientiæ merito iis exuberans, qui non ex carnis cupiditate, sed ex spiritus desiderio præscriptoque incederent. Lex enim spiritus vitæ, hoc est Evangelium, ab superioribus legibus nova lex (58). prædicatione, ad obedientiam peccatorumque remissionem posita, a lege nos peccati et mortis, peccato quod in carne regnabat prorsus devicto, liberos fecit.*

IV. Plantas ait [Methodius] nec ali e terra nec augeri. Nam, inquit, dubitet quispiam, quomodo immutata terra, in tantam arborum amplitudinem assumi possit? Oportebat enim locum in quo arbor excrevit, circumjacente terra, exsurgentibus radicibus, in ligni naturam totam subducta, excavari. Quare inanis est illorum talis de corporum fluxu consideratio. Nam qui, rogo, sese terra per radices in plantarum truncos insinuans, perque meatus in omnes earum distributa ramos, in folia et fructus commutetur? Sunt quidem proceræ arbores, cedrus, vel pinus, vel abietes, et multas frondes fructusque quotannis ferunt : plane tamen perspicuum est, nihil eas de subjecta terra in silvescentis substantiæ molem (59) insumere. Oportebat enim, si vere

⁷¹ Rom. viii, 2, 11, 5, 4.

(57) *Ceu recens accensa novaque aucta lumine.* Sic multis Methodianam illam paraphrasim circumloqui cogimur. Est ergo τὸ ἐξαφθέν δικαίωμα legis Methodio, quod Paulo, πληρωθέν, Christi nimirum gratia, et nova, præter omnes jam assignatas, Evangelii lege : sine qua, insita illa in bonum propensio, et lex mentis, cæca et insufficientis est. Cornarius non videtur legisse illam vocem; novusque alter Epiphaniæ interpres, clausam repræsentat, ac ceu inutilem, non redditam transcurrit. Ego cum Photio, potiosem sequentibus apud eundem Epiphanium arbitror, necessariamque tum ad illorum antithesim, tum ad Paulini textus paraphrasim, cujus versio illa nova plane antiphrasis est. Forte tamen est genuinum magis ἀβέβαις, quomodo Cornarius videtur legisse.

(58) *Ab superioribus legibus nova lex.* Ἐτερος ὢν τῶν προειρημένων νόμων. Non male Schottus, quæ alia est ab antedictis legibus : ipsa etiam lege spi-

A ἀμαρτίαν τὴν κατοικήσασαν διὰ τῆς ἐπιθυμίας ἐν τῷ σώματι, λέγειν ἥς ὁ Θεὸς αὐτὸν διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἐρρύσατο. Ὁ γὰρ νόμος τῆς ζωῆς τοῦ πνεύματος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου ὅπως ὁ ἐγείρας ἐκ νεκρῶν Ἰησοῦν, διὰ τὸ ἐνοικῶν αὐτοῦ Πνεῦμα ἐν ὑμῖν, ζωοποίησεν καὶ τὰ θνητὰ σώματα ἡμῶν τῆς ἀμαρτίας τῆς ἐν τῷ σώματι κατακριθείσης πρὸς ἀναίρεσιν. Ἴνα τὸ δικαίωμα τοῦ κατὰ τὴν ἐντολὴν πρὸς τὸ ἄγαθὸν ἡμᾶς ἐφελομένου φυσικοῦ νόμου φανερωθῆ ἑξαφθέν. Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ ἐν ἡμῖν φυσικοῦ ἀγαθοῦ (60), ἐν ᾧ ἠσθένει ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἠττώμενον, τῆς ἐγκειμένης ἐν τῷ σώματι, ὁ Θεὸς ἀνερρύσατο, πέμψας τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, τὴν ὁμοίαν τῆς σαρκὸς τῆς ἀμαρτίας σάρκα ἀνειληφότα ἵνα, τῆς ἀμαρτίας κατακριμένης, πρὸς ἀναίρεσιν, εἰς τὸ μηκέτι καρποφορῆσαι ἐν τῇ σαρκί, τὸ ἰδίωμα τοῦ φυσικοῦ νόμου πληρωθῆ, πλεονάσαν τῇ ὑπακοῇ τοῖς μὴ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς σαρκὸς περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πνεύματος, καὶ τὴν ὑφήγησιν. Ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς, ὁ δὲ ἐστὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ἕτερος ὢν τῶν προειρημένων νόμων, διὰ τοῦ κηρύγματος εἰς ὑπακοὴν θεοῦ καὶ ἄφεςιν ἀμαρτημάτων, ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου, νικήσας ἐκ παντὸς τὴν ἀμαρτίαν βασιλεύουσαν, [καὶ] τῆς σαρκός.

C Δ'. Ὅτι φησὶ μὴ τρέφεσθαι ἢ αὐξάνειν ἀπὸ τῆς γῆς τὰ φυτὰ. Λέγει γὰρ, διαπορήσαι δ' ἂν τις, πῶς εἰς τὸν ὄγκον ἀναλαμβάνεσθαι δύναται τῶν δένδρων ἡ γῆ μεταλλοιουμένη; Ἐχρῆν γὰρ, ἅτε τῆς ὑποκειμένης γῆς ἀναρπαζομένης ἀεὶ διὰ τῶν ῥιζῶν, εἰς ὅλην τὴν ἕξιν τοῦ ξύλου τὸν τρόπον, καθ' ὃν τὸ ξύλον βεβλάστηκε, κοιλαίνεσθαι. Ὡστε μάταιος αὐτῶν ὁ τοιοῦτος τῆς περὶ τὰ σώματα ρυθίσεως ἀναλογισμὸς. Πῶς γὰρ ὅλως ἡ γῆ διὰ τῶν ῥιζῶν εἰς τοὺς κορμούς τῶν φυτῶν εἰσδυομένη, καὶ διὰ τῶν πόρων εἰς πάντας αὐτῶν κατακερματιζομένη τοὺς κλάδους, εἰς φύλλα καὶ καρπὸν μεταβάλλεται; Εὐμήκη μὲν οὖν δένδρα, κέδρος, ἢ πίτυες, ἢ ἐλάται, καὶ πολλὴν φέρροντα κατ' ἔτος κόμην καὶ καρπὸν. Ἴδεῖν γὰρ (61) ἐστὶν, ὡς οὐδὲν τῆς ὑποκειμένης γῆς εἰς τὸν αὐτῆς

D ritus et mentis cui subsidio advenit. Quare minus apte novus Epiphaniæ interpres, ab superioribus legibus discrepans, quod videtur contrarium sonare.

(59) *In silvescentis substantiæ molem.* Εἰς τὸν αὐτὸν ὄγκον τῆς ὀρυάδος. Schottus, in vastitatem quercus, quod videtur nonnihil barbarum. Refert proceras arbores proxime relatas, quas contendit, nihil de terra in suam substantiam convertere, quo in molem tantam excrecant : quæ sane doctrina, pace tanti viri, nisi exponatur ; ut nihil, pro modico, acceperit, videtur parum philosophica : nec instantiæ omnes aliud evincunt, quam ut valde modicum quid terræ depereat, in arborum frugumque alimoniam, quod subinde aliis clementis instauretur

(60) Ἄγαθοῦ. Lege, ut apud Epiph. n. 62, νόμου. Et mox δικαίωμα pro ἰδίωμα.

(61) Ἴδεῖν γὰρ. Scrib. ἰδεῖν δέ.

δγκον τῆς δρυάδος καταναλίσκουσιν. Ἐχρῆν γάρ, εἰ ἀληθὲς ἦν, διὰ τῶν ῥιζῶν ἀνερχομένην ἀποξυλοῦσθαι (62) τὴν γῆν, ἅπαντα τὸν περὶ αὐτὰ τόπον τῆς γῆς κοιλαίνεσθαι, ὅτι μὴ ἐπιρρέειν πέφυκε τὸ ξηρὸν, καθάπερ καὶ τὸ ὑγρὸν, ἀεὶ πρὸς τὸ κινούμενον. Ἦδη δὲ καὶ συκαί, καὶ ἄλλα τοιαῦτα φυτὰ, μνημείων ἐν οἰκοδομήμασι πολλάκις βλαστήσαντα, οὐδὲν εἰς ἑαυτὰ τῆς οἰκοδομῆς ὅλως ἱστοροῦνται κατηναλωθέναι. Εἰ γούν ἐτῶν πολλῶν συλλογίσασθαι τις τὸν καρπὸν αὐτῶν καὶ τὰ φύλλα βουληθείη, κατίδοι ἂν πολλαπλασίονα τῆς ἐπὶ τῶν μνημείων γῆς τὸν δγκον αὐτῶν γεγεννημένον. Ὅθεν ἀτοπώτατον ἡγεῖσθαι τὴν γῆν, εἰς καρπῶν φορὰν μεταβαλλομένην καὶ φύλλα καταναλίσκεσθαι· κἂν δι' αὐτῆς ἅπαντα γίνεται (63), ἔδρα αὐτῆι χρώμενοι καὶ τόπω. Οὐδὲ γὰρ ἄρτος δίχα μύλου καὶ τόπου, καὶ χρόνου, καὶ πυρὸς γίνεται· καὶ οὐδὲν ἐστὶν ἢ γίνεται τούτων ὁ ἄρτος. Καὶ ἐπὶ ἄλλων μυρίων ὡσαύτως.

Ε'. Ὅτι τὸ, *Οἶδαμεν γάρ, ὡς, ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκῆνους καταλυθῆ, καὶ ἐξῆς· οἱ Ὁριγενισταὶ εἰς ἀναίρεσιν τῆς τῶν σωμάτων ἀναστάσεως προβάλλονται, σκῆνος τὸ σῶμα, καὶ ἀχειροποίητον ἐν οὐρανοῖς οἰκίαν, τὰ παρ' αὐτῶν πνευματικὰ ἐνδύματα λέγοντες. Διὸ, φησὶν ὁ ἅγιος Μεθόδιος, ἐπίγειον οἰκίαν τὴν ἐνταῦθα βραχύδιον ζωὴν καταχρηστικῶς ληπτέον, καὶ οὐ τὸ σκῆνος τοῦτο. Εἰ γὰρ ἐπίγειον οἰκίαν καταλυομένην τὸ σῶμα τίθεσθαι αὐτὸν νομίζετε· φράσατε, τὸ σκῆνος τί ἐστὶν, οὐ ἡ οἰκία καταλύεται; Ἐτερον γὰρ τὸ σκῆνος, καὶ ἄλλο τοῦ σκῆνους ἡ οἰκία· καὶ ἕτερον ἡμεῖς, ὧν ἐστὶ τὸ σκῆνος. Ἐὰν γὰρ ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία, φησὶ, τοῦ σκῆνους καταλυθῆ· οἷον ἡμᾶς μὲν τὰς ψυχὰς εἶναι δηλώσας· σκῆνος δὲ τὸ σῶμα· οἰκίαν δὲ τοῦ σκῆνους τὴν κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἀπόλαυσιν τῆς σαρκός, τροπικῶς. Ἐὰν οὖν ἡ νῦν ὄν αὐτῆ ἡ τοῦ σώματος ζωὴ δίχην οἰκίας καταλυθῆ, ἔξομεν τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀχειροποίητον. Ἀχειροποίητον, φησὶ, διὰ τὸ χειροποίητον ταύτην λέγεσθαι τὴν ζωὴν, κατὰ ἀντιδιαστολήν, παρὰ τὸ πάντα ἡμῶν τὰ κοσμήματα καὶ σπουδάσματα τοῦ βίου χερσὶ παλαμᾶσθαι ἀνθρώπων. Τὸ γὰρ σῶμα, ἐπημιούργημα ἀπάρχον Θεοῦ, χειροποίητον οὐ λέγεται, ὅτι μὴ ἐπαλαμῆθη τέχναις ἀνθρώπων. Εἰ δὲ, διότι ὑπὸ Θεοῦ ἐπημιουργήθη, χειροποίητον αὐτὸ λέγουσι· χειροποίητοι ἄρα καὶ οἱ ψυχαί, [καὶ] οἱ ἄγγελοι, καὶ τὰ ἐνδύματα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Θεοῦ γὰρ ἐπημιούργημα καὶ ταῦτα. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ χειροποίητος οἰκία; Ἡ βραχύδιος,*

A a radicibus ascendens terra, lignesceret, ut omnis circumquaque locus cavaretur; quod nequeat corpus aridum, instar substantiæ humidæ, ad id quod movetur et cedit loco, continuo velut affluxu, contendere. Jam vero etiam ficus videmus (64) aliasque ejusmodi stirpes, exstructis monumentis adnascentes, ut nihil omnino ædificiū in se ipsas convertant. Si quis sane editos multis annis fructus foliaque colligere statuerit, multis partibus auctiorem molem, terra monumentis aggesta prospexerit. Absurdissimum ergo est, existimare, terram in fructuum ubertatem foliaque consumi; quanquam per hanc fiant omnia, sedem ipsa et locum præstante. Nam neque panis sine mola fit, sine loco, sine tempore et igni: nec tamen horum aliquid est aut fit panis. Quod ipsum in sexcentis aliis contingit.

B V. Hoc Pauli: *Scimus enim, quoniam si terrestris domus nostra tabernaculi dissolvatur* ¹², etc. Origenistæ ad tollendam corporum resurrectionem profertur, dicentes, tabernaculum esse corpus; domum autem non manu factam in cœlis, quæ illi commiscuntur spiritalia indumenta. Hinc dicit S. Methodius, per terrestrem domum, brevem hanc vitam abusive intelligendam; non vero esse hoc tabernaculum. Si enim, inquit, per terrestrem domum dissolvendam, corpus nostrum ab eo intelligi putatis; quid tabernaculum sit, docete, cujus domus sit dissolvenda? Aliud enim est tabernaculum, aliud tabernaculi domus: et aliud nos, quorum est tabernaculum. Si enim, inquit, *terrestris domus nostra tabernaculi dissolvatur*: velut, esse nos, animas; tabernaculum autem, corpus; tabernaculi vero domum, carnis usuram in vita præsentī, moraliter et sensu spiritali significaverit. Si ergo hæc corporis vita instar domus dissolvatur, habituri sumus domum illam non manu factam in cœlis. Vocat *non manu factam*, differentię causa; quod vita hæc ideo manu facta dicatur, quod omnis ejus cultus et studia, hominum manibus administrantur et gerantur. Nam corpus, cum sit Dei opificium, non dicitur manu factum, quod non sit arte humana manibus efformatum. Quod si ideo corpus dixerint manu factum, quod illud Deus sit operatus, plane sequitur, ut et animæ, et angeli, ipsaque in cœlis spiritalia indumenta, manu facta dicantur. Nam et illa,

¹² II Cor. v, 1.

tur, aut certe minus percipiatur adstruam. Vitiosius quam remota cōtines, que se in eterna substantia in combustibilitate est, ingens copia relinquit: posse vero spiritibus aquis turbiditas, indicat

levit. qua etiam aquis supernantant; aquam vero præter alia ostendit earum virens luxuries, maturamque augmentum, quibus locis aque copia manent.

(62) Ἄσπεξ. Σίμα. ἀναξυλοῦσθαι.
(63) Ἔδρα. π. δ. γίνεσθαι. Et non ἔδρα, χρὸ μὲνα.
(64) Ficus videmus, etc. Ascipere aliquid a partibus quibus astringuntur. In gremio sive capillis, sive stirpes alias, præter alia, etiam ruina ostendit, quam in leas ædificiis afferunt. Injunctis

lapidibus intrusisque in locum camenti radicibus, ejusque exsucto terreo pinguiore; ut debeat quantumque paries infesta plantatione depurgandus dirui, novæque instaurari; quod ipse Methodius exemplum in nostram, stirpes evellendo peccato, mortem, securamque resurrectionem, egregie in superioribus deducit.

suis velut manibus, is ipse operatus, fecit. Quæ est ergo domus manu facta? Utique brevis hæc vita, quemadmodum dicebam, humanis manibus velut affecta et sustentata. Nam inquit, *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*⁷³: qua dissoluta, immortalē illam vitam non manu factam occupamus: quemadmodum ipse Dominus declaravit, cum dixit⁷⁴: *Facite vobis amicos de mammona iniquo* (65), *ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*. Quod enim illic Dominus *tabernacula* vocavit, hic Apostolus vocat *indumenta*. Quod illic *amicos de iniquitate*, hic Apostolus *domos dissolvendas*. Quemadmodum ergo, cum præsentis vitæ nostræ dies defecerint, nostras animas sunt acceptura beneficentiæ merita, si qua, iniqua hac vita, comparavimus; eo iniqua, quod *mundus sit positus in maligno*⁷⁵: ita cito peritura vita hac dissoluta, habitationem apud Deum quæ est ante resurrectionem, ipsi, hoc est animæ, sumus habituri (66), donec nobis instauratam domum illam, numquam casuram recipiamus. Unde et ingemiscimus, eo quod volumus *exspoliari corpus, sed retento illo, vitam reliquam supervestiri*⁷⁶. Illud enim *de cælo domicilium, quod superindui cupimus*, immortalitas est: quam cum fuerimus superinduti, *absorbebitur penitus quidquid in ea infirmum est et mortale, ab æterna vita consumptum*. *Per fidem enim ambulamus, et non per speciem*⁷⁷. Hoc est: Nam adhuc per fidem incedimus, statum illum obscurissima consideratione aspicientes, et non clare; ut videre, frui et esse in illo possimus. *Hoc autem dico, fratres, quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt; neque corruptio incorruptionem possidebit*⁷⁸. Carnis nomine non ipsam carnem significavit, sed brutum appetitum in lascivas animæ voluptates. Ubi ergo dixisset, *quod caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt*, consequenter pronuntiavit, *neque corruptio incorruptionem possidebit*. Atqui corruptio non res ipsa est quæ corrumpitur, sed quod corrumpit. Prævalente quidem morte, vergit corpus in corruptionem: contra vero, permanente in eo vita, stat illabefactatum. Quare cum caro inter confinia corruptionis et incorruptionis, ac nec corruptio nec incorruptio facta esset; victa vero propter voluptatem, quanquam incorruptionis opus et possessio, fuisset a corruptione: propterea cor-

⁷³ Gen. III, 19. ⁷⁴ Luc. XVI, 9. ⁷⁵ I Joan. V, 19.

(65) *De mammona iniquo*. Ἐκ τῆς ἀδικίας τοῦ μαμμωνᾶ, velut ex injustitia mammonæ: quod magnam habet expressionem: quanquam habent Græca Luc. ut reddidit noster interpret, ἐκ τοῦ μαμμωνᾶ τῆς ἀδικίας: nec forte illud Methodii aliud est quam ὑπερβατόν, qualia passim illius exstant, ac velut affectata.

(66) *Ipsi, hoc est animæ, sumus habituri*, ἔξομεν οἰκησιν, αἱ ψυχᾶι. Sic paulo inferius n. 7: Ἡμεῖς γὰρ οἱ ζῶντες αἱ ψυχᾶι ἐσμεν, nos qui vivimus, animæ sumus, velut totum hominem, unam animam Platonicè agnoscat, et velit a Paulo significatum: quod nihil Viennensi et Lateranensi conciliis adversatur, pronuntiantibus adversus Averroistas vel etiam Origenianos quos hic Methodius impugnat,

ὡς ἔφην, αὐτῆ ζωῆ, ἡ ἀπ' ἀνθρωπίνων χειρῶν δραματουργημένη. Φάγη γὰρ, φησὶν, ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου τὸν ἄρτον σου· ἧς καταλυθείσης, ἐκείνην τὴν ἀχειροποίητον ζωὴν ἔχομεν. Καθάπερ καὶ ὁ Κύριος εἰπὼν, ἐδήλωσε· *Ποιήσατε φίλους ἐκ τῆς ἀδικίας τοῦ μαμμωνᾶ, ἵνα, ὅταν ἐκλιπῆτε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς*. Ὁ γὰρ ἐκεῖ σκηνάς ὁ Κύριος ἐκάλεσε, τοῦτο ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος ἐνδύματα. Ὁ δὲ ἐκεῖ φίλους ἐκ τῆς ἀδικίας, ἐνταῦθα καταλυόμενας ὁ Ἀπόστολος οἰκίας. Καθάπερ γοῦν, ἐὰν ἐλλείψωσιν αἱ τῆς παρούσης ζωῆς ἡμῶν ἡμέραι, τὰ πρὸς εὐποίαν τὰς ψυχᾶς ἡμῶν ὑποδέχονται ἀγαθοεργήματα, ἀ ἀπὸ τῆς ἐν τῇ ἀδικίᾳ ζωῆς ἐκτησάμεθα, τῷ τὸν κόσμον ἐν τῷ πονηρῷ κεῖσθαι· οὕτω, τῆς ζωῆς καταλυθείσης τῆς ὠχυρόρου, τὴν πρὸ τῆς ἀναστάσεως ἔξομεν οἰκησιν, αἱ ψυχᾶι, παρὰ τῷ Θεῷ (67), εἰς τ' ἀνακαινοποιηθείσαν ἡμῖν ἀπρωτον ἀναλάβωμεν τὴν οἰκίαν. Ὅθεν καὶ στενάζομεν, μὴ θέλοντες τὸ σῶμα ἀπεκδύσασθαι, ἀλλ' ἐπ' αὐτῷ τὴν λοιπὴν ἐπενδύσασθαι ζωὴν. Τὸ γὰρ οἰκητήριον τὸ ἐξ οὐρανοῦ, ὃ ἐπενδύσασθαι ἐπιθυμοῦμεν, ἡ ἀθανασία ἐστίν· ἢ ἐὰν ἐπενδυσώμεθα, καταποθήσεται πᾶν τὸ ἐν αὐτῇ ὀλοσχερῶς ἀσθενές, ὑπὸ τῆς ἀχρόνου ζωῆς καταναλωθὲν, καὶ θνητόν. Διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἰδους. Τουτέστι· Διὰ πίστεως γὰρ ἐπιβαίνομεν ἔτι, ἀτρανωτάτω λογισμῷ τὰ ἐκεῖ πράγματα κατοπτεύοντες, καὶ οὐ σαφῶς· ὥστε καὶ ὄραν, καὶ ἀπολαύειν, καὶ ἐν αὐτοῖς εἶναι. Τοῦτο δὲ φημι, ἀδελφοί, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα κληρονομησαί βασιλείαν Θεοῦ οὐ δύνανται, οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ. Σάρκα, φησὶν, οὐ τὴν σάρκα αὐτὴν ἐδήλωσεν, ἀλλὰ τὴν ἄλογον πρὸς τὰς μαχλώσας τῆς ψυχῆς ὀρμὴν ἡδονᾶς. Εἰπὼν οὖν· Ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομησαί οὐ δύνανται· ἐπαπεφάνητο· Οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ. Φθορὰ δὲ οὐκ αὐτὸ ἐστὶ τὸ φθειρόμενον, ἀλλὰ τὸ φθειρόν. Ἐπικρατήσαντος μὲν γὰρ τοῦ θανάτου, κλίνεται τὸ σῶμα εἰς φθοράν· ἐπιμενούσης δὲ ἔμπαλιν τῆς ζωῆς ἐν αὐτῷ, ἔστηκε μὴ καθαιρούμενον. Διὸ ἐπειδὴ μεθόριον τῆς ἀφθαρσίας ἐγενήθη καὶ τῆς φθορᾶς ἡ σὰρξ, οὐκ οὔσα οὐδὲ φθορὰ οὐδὲ ἀφθαρσία, ἐκρατήθη δὲ διὰ τὴν ἡδονὴν ὑπὸ τῆς φθορᾶς, ποίημα τῆς ἀφθαρσίας καὶ κτήμα ὑπάρχουσα· διὰ τοῦτο γεγένηται εἰς φθοράν. Καὶ ἐπεὶ συνεκροτήθη (68) ὑπὸ τῆς φθορᾶς, καὶ θανάτῳ διὰ

⁷⁶ II Cor. V, 2, 3. ⁷⁷ ibid. 7. ⁷⁸ I Cor. XV, 50.

ponentes corpus velut omnino extraneum homini, nec a creatione acceptum, sed carceris loco in pœnam datum; non damnatam plerisque Patribus ἐντελέχειαν illam Aristotelis, velut animæ immortalitati infestam, ac plus justo materiæ immergentem, nec satis absolutam servantem, ceu divinum dogma et ab Spiritu sancto, definitibus. Interpret videtur dissimulasse, mutata prima persona in tertiam, animæ habebunt: sed non licuit in reliquis. Ipse tamen palam Methodius initio horum excerptorum, hominem non solam esse animam statuit. Quare hic metonymice loquitur, et denominatione sumpta a potiori.

(67) *Εἰς τ' ἀνακ*. Editi, ἔστ' ἀν ἀνακ.

(68) *Συνεκροτήθη*. Scribe συνεκρατήθη ex Rupif.

παιδείαν παρεδόθη, εἰς νίκος αὐτὴν τῇ φθορᾷ καθάπερ κληρονομίαν οὐ κατέλιπεν· ἀλλὰ πάλιν, διὰ τῆς ἀναστάσεως νικήσας τὸν θάνατον, ἀπέδωκε τῇ ἀφθαρσίᾳ, ἵνα μὴ κληρονομήσῃ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν, ἀλλ' ἡ ἀφθαρσία τὸ φθαρτὸν. Ἐπαποκρίνεται γοῦν· Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι τὴν ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τὴν ἀθανασίαν. Φθαρτὸν δὲ καὶ θνητὸν ἐνδύμενον ἀθανασίαν καὶ ἀφθαρσίαν, τί ἂν ἕτερον εἴη παρὰ τὸ σπειρόμενον ἐν φθορᾷ, καὶ ἀνιστάμενον ἐν ἀφθαρσίᾳ; ἵνα, καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου. Ἡ γὰρ εἰκὼν τοῦ χοϊκοῦ, ἣν ἐφορέσαμεν· τὸ, Ἰῆ εἰ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, ἐστίν. Ἡ δὲ εἰκὼν τοῦ ἐπουρανίου ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις καὶ ἡ ἀφθαρσία.

illud est : *Terra es, et in terram reverteris* ⁷⁹. Imago autem cœlestis, resurrectio est ex mortuis et incorruptio.

Γ'. Ἰουστίνος δὲ ὁ Νεαπολίτης, ἀνὴρ οὔτε τῷ χρόνῳ πόρρω ὢν τῶν ἀποστόλων οὔτε τῇ ἀρετῇ, κληρονομεῖσθαι μὲν τὸ ἀποθνήσκον, κληρονομεῖν δὲ τὴν ζωὴν (69), λέγει. Καὶ ἀποθνήσκειν μὲν σάρκα, ζῆν δὲ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὅποτεν δὲ σάρκα ὁ Παῦλος καὶ αἷμα μὴ δύνασθαι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ κληρονομήσαι λέγει· οὐχ ὡς ἐκφαυλίζων, φησί, τῆς σαρκὸς τὴν παλιγγενεσίαν ἀποφαίνεται, ἀλλὰ διδάσκων, οὐ κληρονομεῖσθαι βασιλείαν Θεοῦ, αἰώνιον ὑπάρχουσαν ζωὴν, ὑπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς ζωῆς. Εἰ γὰρ ἐκληρονομεῖτο ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τοῦ σώματος ζωὴ ὑπάρχουσα, συνέβαινεν ἂν τὴν ζωὴν ὑπὸ τῆς φθορᾶς καταπίνεσθαι. Νῦν δὲ τὸ τεθνηκὸς ἡ ζωὴ κληρονομεῖ, ἵνα εἰς νίκος καταποθῇ ὁ θάνατος ὑπὸ τῆς ζωῆς, καὶ τὸ φθαρτὸν τῆς ἀφθαρσίας κτῆμα ἀναφανῆ· ἐλεύθερον μὲν θανάτου καὶ ἀμαρτίας γεγεννημένον, δούλον δὲ καὶ ὑπήκοον ἀθανασίας· ὅπως τῆς ἀφθαρσίας τὸ σῶμα ἦ, καὶ μὴ τοῦ σώματος ἡ ἀφθαρσία.

Ζ'. Ὅτι, Καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον, ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες· ὁ ἅγιος Μεθόδιος οὕτω φησί. Τουτέστι· αὐτὰ ἡμῶν ταῦτα τὰ σώματα· ἡμεῖς γὰρ οἱ ζῶντες αἱ ψυχαὶ ἐσμεν, οἱ ἀπολαμβάνοντες ἐγερθέντες (70) ἐκ τῆς γῆς τοὺς νεκρούς· ἵνα, ὡς ἀπάντησιν ἅμα αὐτοῖς ἀρπασθέντες τοῦ Κυρίου,

A rruptioni mancipata est. Postquam ergo victa fuisset a corruptione, mortique propter castigationem (71) tradita, noluit Deus, ceu hæreditatem, corruptioni ad victoriam relinquere : sed victa rursus morte per resurrectionem, incorruptioni reddidit, ut ne corruptio incorruptionem, sed magis incorruptio, quod est corruptibile in hæreditatem acciperet. Ad hæc itaque respondet Apostolus ⁷⁹ : *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale, immortalitatem.* Corruptibile autem et mortale hoc induere immortalitatem et incorruptionem, quid aliud sit, quam ut quod seminatur in corruptione, surgat in incorruptione ⁸⁰ ? Ut sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cœlestis ⁸¹. Nam imago terreni quam portavimus,

illud est : *Terra es, et in terram reverteris* ⁸². Imago autem cœlestis, resurrectio est ex mortuis et incorruptio.

B VI. Justinus vero Neapolitanus (72), vir haud longe ab apostolorum temporibus et virtutibus remotus, quod quidem mortale est, possideri dicit, vitam autem possidere. Et carneni quidem mori, cœlorum autem regnum vivere. Cum itaque ait Faustus ⁸³, *non posse carnem et sanguinem, regnum Dei possidere* : non eo, inquit, dicit, ut carnis regenerationem videatur negare ; sed ut doceat, non possideri regnum Dei quod est vita æterna, a corpore, sed corpus a vita. Si enim regnum Dei, cum sit vita, a corpore possideretur ; eveniret ut vita a corruptione absorberetur. Nunc contra, id quod est mortuum, a vita possidetur, ut mors in victoria absorbeatur a vita : corruptibileque illud incorruptioni possessio cedat ; liberatum quidem a morte et peccato, factum autem immortalitati subjectum et servum ; ut corpus quidem sit incorruptionis, non incorruptio corporis.

VII. Illud : *Et mortui qui in Christo sunt, resurgent primum, deinde nos qui vivimus* ⁸⁴ : sic edisserit S. Methodius. Hoc est : Ipsa nostra hæc corpora : Nos enim qui vivimus (73), animæ sumus, qui resumimus excitata a terra corpora mortua ; ut in occursum Domini, una cum illis rapti, gloriose

⁷⁹ I Cor. xv, 53. ⁸⁰ *ibid.* 42. ⁸¹ *ibid.* 49. ⁸² Gen. iii, 19. ⁸³ I Cor. xv, 50. ⁸⁴ I Thess. iv, 16.

(69) *Τὴν ζωὴν.* Editti, τὸ ζῶν. Fortasse rectius. *Hæreditari id quod mortale est dicit, hæreditare autem id quod vivit.* Hoc dictum refert inter opera deperdita S. Justinus M. doctissimus Maranus pag. 596, ubi hæc adnotat : Similis sententia apud Irenæum : qui quidem mihi videtur accuratius dicere *carnem hæreditate possideri in regno*, ea in Spiritum sanctum transferens, quæ Methodius de ipso regno cœlorum dixit GALL.

(70) *Ἐγερθέντες.* Al. ἐγερθέντας.

(71) *Propter castigationem.* Διὰ παιδείαν. Ruspicald. habet, διὰ παρακοήν. Neutra lectio spernenda. Ut enim fuerit a prævaricatione et inobedientia, castigatio nihilominus fuit, pœnaque inducta, non perdendo homini, sed erudiendo.

(72) *Justinus vero Neapolitanus.* Neapoleos, non celebris illius Campaniæ in Italia, sed quæ est

Συρίας τῆς Παλαιστίνης, *Syria Palæstina*, ut Euseb. l. iv, c. 11, et ut Photius noster in sua hac Μυριοβίβλω· Πιτριδᾷ εἶχε Νεάπολιν, τὴν ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν τελοῦσαν Παλαιστίνης, *patriam habuit Neapolim, Palæstinae accensum oppidum.* Sic Latine satis interpretes apud Justinum Parisinæ editionis 1615, utinam æque Christiane in titulo egisset, ac vel non fecisset fucum, vel sibi fieri a Græculo schismatico, prænotante *sanctum*, diri schismatis antesignanum, non permisisset. Locum ex quo Methodius ista descripsit, mala numeri ascriptione in Justino celavit.

(73) *Nos enim qui vivimus.* Subtilior videtur quam solidior dicti apostolici expositio, satis alioquin difficilis ; quo tamen Paulus magni rem sacramenti contineri innuit. Communis expositio, ut loquatur de iis qui tunc superstites erunt, et in eorum persona ; qua de re ibi interpretes.

ipsi celebremus festum resurrectionis : eo quod æterna nostra tabernacula, nunquam amplius interitura vel dissolvenda, acceperimus.

VIII. Vidi, inquit, in Olympo monte Lyciæ, ignem sponte sua in montis cacumine enascentem ; juxta quem stirps, pyragnus nomine, existit, adeo florida virens et opaca, ut e fonte potius nata videatur. Quam igitur ob causam, cum naturæ corruptibiles sint, et corpora ab igne consumantur ; hæc nihilominus stirps, non modo non exuritur, sed etiam magis efflorescit, quamvis natura facile exuri possit, præsertim ad ipsius radices igne eructante ? Ramos ergo ex circumjacentis silvæ arboribus in ignem illic erumpentem conjeci ; qui subito flammis correpti, in cinerem redacti sunt. Quid ergo sibi vult hoc miraculum ? Signum et indicium futuræ illius diei Deus hoc exhibuit, uti sciamus, fore ut igne obruente omnia ac consumente, corpora quæ in castitate et justitia versata sunt, per ignem incedant haud secus ac per frigidam aquam.

IX. Vide, inquit, utrum non B. Joannes, cum dicit⁸⁵ : *Dedit mare mortuos suos, qui in eo erant : et mors et infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant* ; partes ab elementis redditas ad uniuscujusque reparationem, ostenderit ? Ut mare quidem, intelligatur substantia humida : infernus autem, aer, quod obscurus non videatur, quemadmodum Origenes ipse explicat : mors denique terra accipitur, eo quod mortuus in ea reponatur : unde et *pulvis mortis* appellatur in Psalmis⁸⁶, Christo dicente, *se in pulverem mortis deductum esse*.

X. Quidquid enim, inquit, ex puro aere et puro igne componitur, ejusdem cum angelicis concretionibus (74) et corporibus substantiæ est, haudquamquam terræ ac aquæ qualitate præditum est ; quia necessario ipsum esset terrestre. Tale et talibus constans, resurrecturum corpus finxit Origenes, quod etiam spirituale appellavit.

XI. Atqui, inquit, quæ species erit resurgentis, si forma hæc humana, velut sententia ipsius inutilis, abolenda sit ; longe illa ex omnibus amabilior, quæ in animalia concresecunt : qua et Numen ipsum ut imagine utitur (75), quemadmodum etiam ex-

⁸⁵ Apoc. xx, 5. ⁸⁶ Psal. xxi, 16.

(74) *Cum angelicis concretionibus et corporibus.* Refert enim τὸ σύγκριμα ex aere et igne, paris illis, ab impuriorum terræ et aquæ mistione : quale plurimi veteres angelicum σύγκριμα et corpus posuerunt ; quos etiam Cajetanus ad cap. vi ad Ephes. secutus est, in hoc ipse minime sequendus. Hic ipse Origenis error, ille Eutychii patriarchæ videtur, negantis olim tractabilem corporum resurrectionem ; quo eum errore, Gregorius noster, ut eo nihil ei decesserit sanctitatis, absolvit. Sic passim, successione temporum, recrudescunt potius veteres hæreses, quam novæ oriantur : quod utinam paulo superius, nostrumque ipsum ævum, in tanta hæreseon colluvie non esset expertum.

(75) *Qua et Numen ipsum ut imagine utitur.*

ἐνδόξως ἐορτάσωμεν αὐτῷ τὴν φαίδραν τῆς ἀναστάσεως ἐορτήν, ἀνθ' ὧν αἰωνίους ἡμῶν τὰς σκηνας οὐκέτι τεθνηξομένας ἢ λυθησομένας ἀπειλήσαμεν.

H'. Ὅτι, φησὶν, ἐθεασάμην ἐν Ὀλύμπῳ ἐγὼ (ὅρος δὲ ἐστὶν ὁ Ὀλυμπος τῆς Λυκίας) πῦρ αὐτομάτως κατὰ τὴν ἀκρώρειαν τοῦ ὄρους κάτωθεν ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδομένον, περὶ δὲ πύραγνος φυτὸν ἐστὶν, οὕτω μὲν εὐθαλὲς καὶ χλοερὸν, οὕτω δὲ σύσκιον, ὡς ὑπὸ πηγῆς μᾶλλον αὐτὸ βεβλαστηκέαι. Δι' ἤντινα οὖν αἰτίαν, εἰ φύσεις εἰσὶ φθαρτῶν, καὶ ὑπὸ πυρὸς καταλλισκομένων σωμάτων, οὐ μόνον οὐ καταφλέγεται τὸ φυτὸν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀκμαιότερον ὑπάρχει, εἰ τῇ φύσει ἐστὶν εὐκαυστον, καὶ ταῦτα περὶ αὐτὰς αὐτοῦ ρίζας τοῦ πυρὸς ἐντυφωμένου ; Κλάδους γοῦν ἐγὼ δένδρων ἐκ τῆς παρακειμένης ὕλης ἐπέβριψα, καθ' ὃν ἐρεύγεται τὸ πῦρ τόπον· καὶ εὐθέως εἰς φλόγα ἀρθέντες, ἐτεφρώθησαν. Τί οὖν βούλεται τὸ παράδοξον ; Δείγμα τοῦτο τῆς μελλούσης ὁ Θεὸς ἡμέρας καὶ προοίμιον ἔθετο· ἵνα γινώσκωμεν, ὅτι, πάντων πυρὶ κατομβρουμένων, τὰ ἐν ἀγνεῖα σώματα διατρίψαντα (76) καὶ δικαιοσύνη, καθάπερ ψυχρῷ ὕδατι ἐπιθήσονται.

Θ'. Ὅτι, φησὶν, ἐπίστησον δὲ μήποτε καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης, Ἐδωκεν ἡ θάλασσα τοὺς νεκροὺς τοὺς ἐν αὐτῇ, λέγων· καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ᾄδης ἔδωκαν τοὺς νεκροὺς τοὺς ἐν αὐτοῖς· τὰ ἀπὸ τῶν στοιχείων ἀναδιδομένα πρὸς ἀποκατάστασιν ἐκάστου μόρια ἐδήλωσε ; Τὴν μὲν γὰρ θάλασσαν εἶναι τὴν ὑγρὰν οὐσίαν· ᾄδην δὲ τὸν ἀέρα, παρὰ τὸ ἀειδὲς· διὰ τὸ μὴ ὁρᾶσθαι, καθάπερ ἐλέχθη καὶ Ὀριγένει· καὶ θάνατον τὴν γῆν, παρὰ τὸ ἐν αὐτῇ κλίνεσθαι τὸν θνήσκοντα· ὅθεν καὶ χοῦς ἐκλήθη θανάτου ἐν ψαλμοῖς· εἰς χοῦν θανάτου κατήχθαι, εἰρηκότος Χριστοῦ.

Γ'. Ὅτι, φησὶ, πᾶν γὰρ τὸ ἐκ καθαροῦ ἀέρος καὶ καθαροῦ πυρὸς συνιστάμενον σύγκριμα, καὶ τοῖς ἀγγελικοῖς ὁμοούσιον ὑπάρχον, οὐ δύναται γῆς ἔχειν ποιότητα καὶ ὕδατος· ἐπειδὴ συμβήσεται ἕσσεσθαι αὐτὸ γεῶδες. Τοιοῦτον καὶ ἐκ τούτων τὸ ἀναστῆναι μᾶλλον σῶμα ἀνθρώπου Ὀριγένους ἐφαντάζετο· ὃ καὶ πνευματικὸν ἔφη (77).

ΙΑ'. Ὅτι, φησὶ, καταπὴν ἄρα ἔσται (78) καὶ σχῆμα τὸ ἀνιστάμενον, εἰ ἔλωσ τὸ ἀνθρωποειδὲς τοῦτο, ὡς ἀχρηστον ὄν κατ' αὐτὸν, ἐξαφανίζετο· ὃ πάντων ἐστὶ τῶν εἰς ζῶα συγκεκριμένων σχημάτων ἐρατμιώτατον· ὃ καὶ τὸ θεῖον χρῆται εἰκότι (79), καθάπερ καὶ

Omisit interpres vel librarius τὸ εἰκότι· vel εἰκόνα, quod utrumque probatum est. Utitur, inquam ; non quasi ipsum sit figurabile, sed tanquam velit perfectissimo representari in quolibet vel sexu vel genere : qua eadem ratione, incorporeos angelos nobisque natura præstantes, non nisi viri exhibemus figura. De quibus tamen velut corporeis Methodius noster, nostre stultis modo ; attributa, ratione etiam corporis, imagine philosophatur.

(76) *Διατρίψαντα.* Cod. Rupil., διατρέψαντα.

(77) *Ὁ καὶ πνευματικὸν ἔφη.* Editi ; ὁ πνευ. ἔφησε.

(78) *Ἔσται.* Al., ὅ ἐστι.

(79) *Εἰκότι.* Sirm. εἰκότι.

ὁ σοφώτατος Παῦλος δηλοῖ· Ἀνὴρ μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλὴν, εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων· εἰς δὲ καὶ τὰ νοερὰ τῶν ἀγγέλων σώματα διεκοσμήθησαν; Ἄρα κυκλοτερές, ἢ πολυγώνιον, ἢ κυβικόν, ἢ πυραμοειδές; Πλείστοι γὰρ τῶν σχημάτων αἰ παραλλαγαί· ἀλλὰ τοῦτο ἀμήχανον. Οὐκοῦν τίς ἢ ἀποκλήρωσις, τὸ μὲν θεοείκελον σχῆμα (ὁμολογεῖ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁμοειδῆ εἶναι τὴν ψυχὴν τῷ σώματι·) ἀπαγορεύεσθαι ὡς ἀκλεέστερον, ἄπουν δὲ καὶ ἄχειρον ἀνίστασθαι;

IB'. Ὅτι, φησὶν, ὁ μετασχηματισμὸς ἢ εἰς τὸ ἀπαθές καὶ ἐνδοξόν ἐστὶν ἀποκατάστασις. Νῦν μὲν γὰρ τὸ σῶμα ἐπιθυμίας ἐστὶ καὶ ταπεινώσεως· διὸ καὶ Δανιὴλ ἀνὴρ ἐπιθυμίας ἤκουε (80). Τότε δὲ μετασχηματίζεται εἰς σῶμα ἀπαθές· οὐ τῇ ἐξαλλαγῇ τῆς διακοσμήσεως τῶν μελῶν, ἀλλὰ τῷ μὴ ἐπιθυμεῖν τῶν ὑλικῶν ἡδονῶν.

Ἄρα φησὶν, ἐξελέγχων τὸν Ὀριγένην· Βούλεται τοίνυν ὁ Ὀριγένης τὴν μὲν αὐτὴν σάρκα οὐκ ἀποκαθίστασθαι τῇ ψυχῇ, τὴν δὲ ποίαν ἐκάστου μορφῆν, κατὰ τὸ εἶδος, τὸ τὴν σάρκα καὶ νῦν χαρακτηρίζον, ἐν ἑτέρῳ πνευματικῷ ἐντετυπωμένην ἀναστήσεσθαι σώματι· ἵνα ἕκαστος πάλιν ὁ αὐτὸς φανῆ κατὰ τὴν μορφὴν· καὶ τοῦτο εἶναι τὴν ἐπαγγελλομένην ἀνάστασιν. Πρῶτου γὰρ, φησὶν, ὑπάρχοντος τοῦ ὑλικοῦ σώματος, καὶ μηδέποτε μένοντος ἐφ' ἑαυτῷ, ἀλλὰ ἀπογινομένου καὶ ἐπιγινομένου περὶ τὸ εἶδος τὸ χαρακτηρίζον τὴν μορφὴν, ὑφ' οὗ καὶ συγκρατεῖται τὸ σχῆμα· ἀνάγκη δὲ τὴν ἀνάστασιν ἐπὶ μόνου εἶδους ἔσεσθαι.

II'. Εἶτα μετ' ὀλίγον φησὶν· Οὐκοῦν, ὦ Ὀρίγενης, εἰ ἐπὶ τοῦ εἶδους μένον προσδοκᾶσθαι δισχυρίζῃ τὴν ἀνάστασιν ἐν πνευματικῷ μεταθησομένου σώματι, ἀπόδειξίν τε δοκιμωτάτην τὴν κατὰ τὸν Ἠλίαν ἡμῖν ὀπτασίαν καὶ Μωσέα παρέχεις· ὡσπερ ἐκείνοι, φάμενος, μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ βίου ἐξοδὸν ὤφθησαν, οὐχ ἕτερον παρ' ὃ εἶχον εἶδος ἐξ ἀρχῆς διασώζοντες· κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ἡ πάντων ἔσται ἀνάστασις (81). Ὁ Μωσῆς δὲ καὶ Ἠλίας, πρὸ τοῦ τὸν Χριστὸν παθεῖν καὶ ἀναστῆναι, ἤδη τὸ εἶδος τοῦτο, ὃ φῆς, ἔχοντες ἀνέστησαν καὶ ὤφθησαν· πῶς δὲ ἐτι ὁ Χριστὸς Πρωτότοκος εἶναι τῶν νεκρῶν ὑπὸ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων ᾄδεται; Εἰ γὰρ Πρωτότοκος τῶν νεκρῶν Χριστὸς εἶναι πεπίστευται, πρωτότοκος δὲ ἐστὶ τῶν νεκρῶν ὁ πρὸ πάντων ἀναστὰς· ὃ δὲ Μωσῆς ἤδη καὶ πρὸ τοῦ τὸν Χριστὸν παθεῖν ἔχων τὸ εἶδος τοῦτο ἐφάνη τοῖς ἀποστόλοις, περὶ ὃ πληροῦσθαι φῆς αὐτὸς τὴν ἀνάστασιν· οὐκ ἄρα τοῦ εἶδους χωρὶς τῆς σαρκὸς

⁸⁷ I Cor. xi, 7. ⁸⁸ Dan. ix, 23. ⁸⁹ Apoc. i, 5.

(80) Ἦκουε. Al., ἤκουσε.

(81) Ἔσται ἀνάστ. Al., σοὶ ἀνάστ.

(82) *Corpus desiderii et humilitatis*. Alterum habet Paulus Philipp. iii, 21, alterum ipse alique passim insinuant, dum carnis et corporis desideria loquuntur; vixque nisi in malam partem. At in Daniele summæ virtutis probatio est, ut *vir desideriorum* audierit, quanquam nec ipse male affertur in exemplum; sunt enim etiam ejusmodi cordis contriti sancta desideria, aliena ab supra illa ἀπα-

planat sapientissimus Paulus ⁸⁷: *Vir quidem non debet velare caput suum, quoniam imago et gloria Dei est*; ad quod etiam, intelligendi facultate prædita angelorum corpora, exornata sunt et digesta? Num ergo figura ejusmodi rotundior erit aut multangula, aut cubica, aut pyramidalis? Variæ enim sunt figurarum species: sed est hoc impossibile. Ecqua vero distributio, ut forma quidem Dei similis (similem enim animam esse corpori ipse quoque fatetur) ceu ignobilior abjiciatur; sine vero pedibus manibusque homo resurgat?

XII. *Transformatio*, inquit, est in statum immunem a passione, ac gloriæ in integrum restitutio. Nunc quippe *corpus desiderii* est et *humilitatis* (82); unde et Daniel *vir desideriorum* appellatus est ⁸⁸: tunc autem transfigurabitur in corpus impassibile; non membrorum ornatu mutato, sed corporalium voluptatum extincto desiderio.

Tum ait, coarguens Origenem: Existimat itaque Origenes non eandem animæ carnem instauratum iri; sed fore, ut qualis est singulorum forma in specie, quæ et modo carnem ceu obsignat distinguitque, spiritali alii corpori impressa, resurgat; ut iterum idem quisque, secundum speciem formamque appareat: atque hanc esse promissam nobis resurrectionem. Cum enim, inquit, corpus materiale fluxum sit, neque in se ipso unquam consistat, sed decedat accedatque circa speciem distinguentem formam, qua etiam figura continetur; plane necessarium conficitur, ut resurrectio in sola specie et forma fiat.

XIII. Deinde post pauca dicit: Si igitur, o Origenes, resurrectionem in sola specie et forma, in spiritale corpus mutata, expectandam contendis, et visionem Eliæ et Moysis pro certissima nobis demonstratione exhibes: quemadmodum illi, inquis, post mortem, non alia quam viventes olim habebant, specie formaque apparuerunt; ita et nos omnes resurgemus. Atqui Moyses Eliasque, jam ante Christi passionem ac resurrectionem, formam hanc quam ais, habentes resurrexerunt et apparuerunt: qui ergo Christus *Primogenitus mortuorum* ⁸⁹ prophetico apostolicoque præconio celebratur? Nam si Christus *Primogenitus mortuorum* creditus est, est vero *primogenitus mortuorum*, qui omnes resurgendo præcessit: Moyses autem jam ante Christi passionem ea forma apostolis visus est, in qua resurrectionem implendam dicis: utique sequitur (83), ut forma non resurgat sine carne. Nam

θεῖα, et statu gloriæ, quo sola est, vel ut sola beata desiderata possessio.

(83) *Utique sequitur, ut forma non resurgat sine carne*. Οὐκ ἄρα τοῦ εἶδους χωρὶς τῆς σαρκὸς ἐστὶν ἡ ἀνάστασις. Clara conclusio, quam Schottus male assumptionem facit: sequensque dilemma assumptionis specie obscurat plane et confundit; ut vero reddidimus, nihil habet difficultatis; ipseque se ipsam Methodius, quam ἐπιχειρηματικῶς sit nervosusque argutor ostendit. Ubique in istis τὸ

vel resurrectio solius, ut doces, formæ est; eoque nequit jam Christus esse Primogenitus mortuorum, quod ea forma ante ipsum apparuerint defunctorum animæ: aut re vera, Primogenitus est, ut est; tumque, nullo prorsus modo, ut aliqui ante ipsum eam consecuti sint resurrectionem, qua ne amplius morerentur, fieri potest. Quod si nemo ante illum resurrexit; Moses autem et Elias non induti carnem, sed solam formam habentes apparuerunt apostolis: perspicue futura in carne resurrectio ostenditur. Enimvero absurdissimum est, ut in sola forma resurrectio definiatur, cum palam sit, animas (84), postquam etiam sunt carne egressæ, speciem illam formamque quam ait resurrectionem, nunquam deponere. Quod si illa irrevocabilis adest, ut in anima Mosis et Eliæ; ac neque, ut existimas, corrumpitur peritve, ubique indivise adhærens; plane sequitur, non resurgere formam ejusmodi quæ nunquam cecidit.

XIV. Quod si quis indigne ferens, dicat: Si nemo, priusquam Christus ad inferos descenderet, resurrexit, quomodo referuntur aliqui ante ipsum surrexisse; inter quos filius viduæ Sareptanæ⁹⁰, et Sunamitidis filius⁹¹, itemque Lazarus⁹²? Respondendum, ita resurrexisse, ut iterum essent morituri: nos autem de iis pronuntiamus, qui post resurrectionem nunquam sunt morituri. Quod si etiam de anima Eliæ dubius dixerit, quasi Scripturis affirmantibus illum in carne assumptum esse, nos autem doceamus illum apostolis absque carne apparuisse: respondendum, atqui, quod apparuisse apostolis in carne dicamus, huic nostræ sententiæ magis favet. Res enim, corpus quoque nostrum capax esse immortalitatis probat, sicut et fuit probatum in Enoch translato⁹³. Si enim incorruptionis capax non esset, haudquaquam tanto tempore, immune a corruptionis labe mansisset. Si quidem

* *Scholion.* Not. Esse hoc minoris momenti. Quanquam enim non de specie et forma, sed de composito corpore contendat; nihil minus sequitur hoc vel illud. Alterum quidem eo solvitur, quod illud iterum moriturum sit; quomodo non proprie et absolute statua resurgit: alterum autem nequit solvi; siquidem non potest forma iterum esse moritura, cum nullo modo moriatur.

⁹⁰ III Reg. xvii, 22. ⁹¹ IV Reg. iv, 35. ⁹² Joan. xi, 44. ⁹³ Gen. v, 24.

εἶδος, est velut distinctiva proprietas, qua possit dici et agnosci, hic talis, Petrus, Paulus: ipse idem qui fuerat in carne; quomodo fuerunt agniti Moses et Elias: divesque Lazarus agnovit. Explicat non procul a fine ipse Methodius.

(84) *Cum palam sit, animas, etc.* Crassius loquitur de animabus, tanquam veli suum illud spiritale corpus, in quo resurrectiones volebant Origeniani, nunquam deponere; eoque fictitiam esse in eo resurrectionem, vel jam esse factam; ut ii olim docebant quos Paulus tradidit Satanæ II Tim. i, v. 15, ut doceret non blasphemare. Possent nihilominus hæc exponi ut ad hominem dicta; nisi sequentia obstarent in quibus est expressior: quanquam non magnum videatur, ut qui angelis ætherea corpora et spiritalia affligit, etiam animabus affligat,

A ἔστιν ἡ ἀνάστασις. Ἦτοι γὰρ τοῦ εἶδους ἐστίν, ὡς παρεγγυᾶς (85), μόνου ἡ ἀνάστασις*, καὶ οὐ δύναται εἶτι Πρωτότοκος εἶναι ὁ Χριστὸς τῶν νεκρῶν, τῷ πρὸ αὐτοῦ ἐχούσας τοῦτο μετὰ τὴν τελευτὴν τὸ εἶδος πεφηνέναι ψυχᾶς· ἢ Πρωτότοκος ἀληθῶς ὡσπερ ἐστὶ, καὶ ἀδύνατον ὄλως ἡξιώσθαι πρὸ αὐτοῦ τινὰς τῆς εἰς τὸ μὴ αὐθις ἀποθανεῖν ἀναστάσεως. Εἰ δὲ ἀνέστη οὐδεὶς πρὸ αὐτοῦ, οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Μωϋσέα καὶ τὸν Ἥλιον σάρκας μὲν ἔχοντες τοῖς ἀποστόλοις οὐκ ὤφθησαν, μόνον δὲ τὸ εἶδος· ἢ ἄρα ἀνάστασις ἐπὶ τῆς σαρκὸς προφανῶς δηλοῦται. Καὶ γὰρ ἀτοπίωτατον ἐπὶ μόνου τοῦ εἶδους τὴν ἀνάστασιν διορίζεσθαι, ὁπότε αἱ ψυχαὶ, καὶ μετὰ τὴν σαρκῶν ἐξοδον, οὐδέποτε φαίνονται τὸ εἶδος, ὃ φησὶν ἀνίστασθαι, ἀποτιθέμεναι. Εἰ δὲ συμπάρεσται (86) αὐτοῖς τοῦτο ἀναφαίρετον, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῇ Μωϋσέως καὶ Ἥλιου ψυχῇ· καὶ οὔτε φθίρεται, κατὰ σέ, οὔτε ἀπόλλυται, σὺν αὐταῖς πανταχοῦ συμπάρων· οὐκ ἄρα τὸ εἶδος ἀνίσταται, ὃ μηδέποτε πέπτωκεν.

14'. Ἐὰν δέ τις, δυσχεράνας, Καὶ πῶς δὴ, ἀποκριθῆ, εἰ μηδεὶς ἀνέστη πρὸ τοῦ κατελθεῖν εἰς τὸν ἕδην τὸν Χριστὸν, ἀναστάντες ἤδη τινὲς ἱστορήθησαν πρὸ αὐτοῦ· ἐν οἷς τῆς Σαραφθίνης χήρας ὁ υἱὸς, καὶ τῆς Σουναμίτιδος, καὶ ὁ Λάζαρος; λεκτέον· Ἄλλ' οὔτοι εἰς τὸ καὶ αὐθις ἀποθανεῖν ἀνέστησαν· ἡμεῖς δὲ περὶ τῶν μηκέτι μετὰ τὴν ἔγερσιν διοριζόμεθα τεθνηξομένων. Ἐὰν δὲ καὶ περὶ τῆς ψυχῆς διαπορήσας φράσῃ τοῦ Ἥλιου, ὡς τῶν μὲν Γραφῶν ἀνελθῆναι αὐτὸν λεγουσῶν ἐν σαρκί, ἡμῶν δὲ ἀσύμπλοκον σαρκὸς τοῖς ἀποστόλοις ὤφθα: φασκόντων· λεκτέον, ὅτι καὶ μὴν μᾶλλον τὸ λέγειν αὐτὸν ὤφθα: τοῖς ἀποστόλοις ἐν σαρκί πρὸς ἡμῶν ἐστὶ. Δείκνυται γὰρ καὶ διὰ τοῦτο ἀφθαρσίας ἡμῶν ὑπάρχον, τὸ σῶμα δεκτικόν, καθάπερ ἐδείχθη καὶ ἐπὶ τοῦ Ἐνώχ μετατιθεμένου. Εἰ μὴ γὰρ ἀφθαρσίαν ἠδύνατο δέξασθαι, οὐκ ἂν οὐδὲ διέμεινεν ἐν ἀπαθείᾳ τοσοῦτω χρόνῳ. Εἰ τοίνυν ὤφθη μετὰ τοῦ σώματος, καὶ ἦν

* *Σχόλι.* Σημειῶσαι. Οὐ παρὰ τοῦτο· καὶ γὰρ εἰ καὶ μὴ ἐπὶ τοῦ εἶδους, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ συνθέτου σώματος τείνεται, οὐδὲν ἥττον τὸ αὐτὸ ἔπεται ἢ τὸ αὐτό. Τὸ μὲν γὰρ ἔχει λύσιν, ὅτι πάλιν θνήξει· ὅπως οὐκ ἐστὶ κυρίως ἀνδριάντος ἀνάστασις· τὸ οὐ· εἴπερ τὸ εἶδος οὐ θνήξει πάλιν, ὅτι μηδ' ὄλως θνήσκει.

D quæ sunt minus spiritales: quomodo etiam alii plures, iique perquam alieni a damnatis erroribus Origenis in materia animarum, videntur sensisse. Num sit modo error in fide, ista sive de angelis sive de humanis animabus sententia, controvertunt theologi i p. q. 50. Mitio rem ego et negantem cum nostris Caranza, Sixto, Cajetano, exque aliis Meratio, etc., amplexatus fuerim, nullo adhuc occurrente, ubi is satis sit expressus, vel ex intentione damnatus error: Patribus Lateranensibus, alio plane, et ad prædamnatas Origenis hæreses, non ad Patrum opiniones hactenus obtinentes, respicientibus: qua de re videndus ad primam *De creat.* vere angelus pacis, Præceptor Angelicus.

(85) Ὡς παρεγγυᾶς. Al., ὡσπερ ἐγγυᾶς.

(86) Συμπάρεσται. Forte συμπάρεστι.

τελευτήσας μὲν, ἀναστὰς δὲ ἤδη ἐκ νεκρῶν οὐδέπω. Καὶ ταῦτα ἵνα δὴ συγχωρήσωμεν τῷ Ἀριγένει, καθ' ἑαυτὸ τὸ εἶδος λέγοντι μετὰ τὴν τελευτήν ἀποξευγνόμενον ἀπὸ τοῦ σώματος τῇ ψυχῇ δίδοσθαι, ὅπερ ἐστὶν ἀπάντων ἀδύνατον, τῷ προαπόλλυσθαι τὸ εἶδος τῶν σαρκῶν ἐν ταῖς ἀλλοιώσεσι, καθάπερ καὶ τὸ σχῆμα τοῦ συγχωνευομένου ἀνδριάντος πρὸ τῆς διαλύσεως τοῦ ὄλου. Ὅτι μὴ δύναται χωρίζεσθαι καθ' ὑπόστασιν ἀπὸ τῆς ὕλης ἢ ποιότητος· χωρίζεται μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ ἀνδριάντος χωνευθέντος ἢ περὶ τῷ χαλκῷ μορφῇ ἀφανιζομένη, οὐ μὴν ὑφ' ἑστώσα ἔτι κατ' οὐσίαν.

IE'. Ἐπεὶ δὲ λέγεται ἐν τῷ θανάτῳ τὸ εἶδος χωρίζεσθαι ἀπὸ τῆς σαρκὸς, φέρε, τὸ χωριζόμενον ποσαχῶς λέγεται χωρίζεσθαι, ἐπισκεψώμεθα. Λέγεται τοίνυν χωρίζεσθαι τι ἀπὸ τινος ἢ ἐνεργείᾳ καὶ ὑποστάσει, ἢ ἐπινοίᾳ· ἢ ἐνεργείᾳ, οὐ μὴν καὶ ὑποστάσει. Ὡς εἰ πυροῦς τις καὶ κριθᾶς μεμιγμένα χωρίσειεν ἀπ' ἀλλήλων· ἢ μὲν γὰρ κατὰ κίνησιν χωρίζεται, ἐνεργείᾳ λέγεται· ἢ δὲ χωρισθέντα ὑφέστηκεν, ὑποστάσει λέγεται κεχωρίσθαι. Ἐπινοία δὲ, ὅταν τὴν ὕλην ἀπὸ τῶν ποιότητων χωρίζωμεν, καὶ τὰς ποιότητας ἀπὸ τῆς ὕλης, ἐνεργείᾳ δὲ, οὐ μὴν καὶ ὑποστάσει, ὅταν χωρισθὲν τι ἀπὸ τινος μηκέτι ὑπάρχοι, ὑπόστασιν οὐσίας οὐκ ἔχων. Γνωίη δ' ἂν τις καὶ ἐν τοῖς χειροτεχνήμασι ὡς ἔχει, ἀνδριάντα ἰδῶν, ἢ ἵππον χαλκοῦν. Ταῦτα γὰρ λογιζόμενος, ὄψεται τὴν ἐμφυτον μορφὴν διαλλάττοντα· εἰς δὲ ἑτέραν ὄψιν μεθιστάμενα ὑφ' ἧς (87) τὸ συγγενόμενον εἶδος ἀφανίζεται. Εἰ γὰρ τις τὰ ἔργα τὰ σχηματιζόμενα εἰς εἶδος ἀνθρώπου ἢ ἵππου συντήκοι, εὐρήσει τὸ μὲν τοῦ σχήματος εἶδος ἀφανιζόμενον, αὐτὴν δὲ τὴν ὕλην μένουσαν. Ὅστε ἀσύστατον τὸ λέγειν τὸ μὲν εἶδος ἀνίστασθαι ἡμαυρωμένον μηδὲν, τὸ δὲ σῶμα ἐν ᾧ ἦν τὸ εἶδος ἐντετυπωμένον, διαφθεῖρεσθαι.

IG'. Ἀλλὰ ναί, φησὶν· ἐν πνευματικῷ γὰρ μεταθεθήσεται σῶματι. Οὐκοῦν ἀνάγκη τὸ μὲν εἶδος ἰδίως δμολογεῖν αὐτὸ τὸ πρῶτον μὴ ἀνίστασθαι, τῷ συνηλλοιωθῆναι αὐτὸ συμφθίνον τῇ σαρκί· κἂν γὰρ ἐν πνευματικῷ μεταπλασθῇ σῶματι, αὐτὸ μὲν ἰδίως τὸ πρῶτον ὑποκείμενον ἐκεῖνο οὐκ ἔσται, ὁμοιότητος δὲ τις ἐκεῖνου ἐν λεπτομερεῖ μεταπεπλασμένη σῶματι· εἰ δὲ μήτε τὸ εἶδος τὸ αὐτὸ, μήτε τὸ σῶμα ἀνίσταται, ἀλλ' ἕτερον ἀντὶ τοῦ προτέρου. Τὸ γὰρ ὁμοιον, ἕτερον τοῦ ἑαυτοῦ ὁμοίου ὄν, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ πρῶτον, πρὸς ὃ ἐγένετο, εἶναι οὐ δύναται.

(87) *Msθ.* ὑφ' ἧς. *Al.*, μεθιστάμενος, ἐφ' ἧς.

(88) *Si quidem ergo.* Clara conclusio : ut sive in corpore, sive sola anima, sive adhuc superstes, sive redivivus visus sit Elias, nihil ejus apparitio obsit speratæ resurrectioni carnis. Schottus aliter effert, velut mortuum affirmet Methodius : quod re ipsa non facit ; sed permittit Origeni quidquid malit, ejusque undequaque inconsonum dogma arguit. Spectat huc scholion, quod paulo ante, secuti notas Hæschelii, ascripsimus, ascribente hic apographo Sirmundi ; estque ejus sensus facilis, si quis cum ipso Methodiano textu, ut fuit a nobis redditus, vel ut ipse habet, contulerit.

(89) *Eo quod in alterationibus prior forma, etc.*

A ergo (88) apparuit cum corpore, eratque mortuus ; at non velut jam ex mortuis resurrexisset. Et hæc ut demus aliquid Origeni, qui ipsam per se formam, post mortem a corpore scjunctam, animæ reddi dicit, quod præ omnibus minus videtur possibile ; eo quod in alterationibus, prior forma (89) quam carnes corrumpatur ; ut et figura fusæ statuæ prius quam totum dissolutione intereat. Non enim potest qualitas a materia separari, ita ut per se existat : separatur quidem a fusa statua quæ in ære est, deleta forma, sic tamen ut non amplius secundum substantiam subsistat.

XV. Quia vero forma a carne in morte separari dicitur ; age, quot modis unum ab altero separari dicatur, videamus. Dicitur ergo unum ab alio separari, vel actu et subsistentia, vel cogitatione : vel actu, non item subsistentia. Ut si quis triticum et hordeum mista inter se, secernat : quatenus quidem per motum separantur, dicitur separatio actu atque re ; quatenus vero separata seorsim subsistunt, dicitur separatio, subsistentia. Cogitatione autem et ratione, velut si materiam a qualitatibus separemus, ac qualitates a materia. Actu denique, at non subsistentia, cum separatum aliquid ab alio, non amplius fuerit, non habens quo subsistat. Noverit ut hæc habeant etiam in mechanicis, si quis statuam equumve ære fusum aspiciat. Videbit enim, dum advertat animum, ut immutent formam innatam, atque in figuram aliam a qua deletur forma congenita, transferant. Nam si quis signa in hominis aut equi figuram effigiata conflaverit, formæ quidem figuram extinctam, materiam vero superstitem inventurus est. Itaque absurdum est, ut quis formam quæ nihil fuit extincta resurrectionem dicat, corpusque cui illa fuit impressa, corruptum iri contendat.

XVI. Maxime enimvero, inquit ; transferetur enim in corpus spiritale. Ergo fateri necesse est, eandem proprie formam primam non resurgere, eo quod mutata sit et corrupta, una cum carne. Etsi enim in spiritale corpus translata sit, ipsa tamen eadem non erit primum proprie subjectum, sed quædam illius in subtili corpore transformata similitudo. Si autem non eadem forma ; nec idem corpus resurgit, sed aliud pro alio. Nam simile, cum sit aliud ab eo (90) quod ipsi simile est, illud ipsum primum, ad quod fuit factum et quod imitatur, esse non potest.

Τῷ προαπόλλυσθαι τὸ εἶδος τῶν σαρκῶν, vel, ut Sirm., σαρκικῶν, eodem sensu. Arguit contra formam illam Origenianam, ut non possit illa restitui animæ, carne perempta, cum pereat ipsa prior carne, in qua velut subsistebat, eo modo quo figura et forma equi in ære. Male ergo Schottus *eo quod forma carnis, etc.*, pluraque alia quisque perspexerit minus apte vel fideliter reddita.

(90) *Cum sit aliud ab eo, etc.* Sic plane legendum, ἕτερον τοῦ ἑαυτοῦ ὁμοίου ὄν, suadet ipse contextus et inducta probatio ; quæ aliter concepta, inepta est. Valet vero in creatis, ubi nulla forma, multis re vera et individue communis est. In divinis est saltem alter alteri similis, eoque singularis quædam

XVII. Ait εἶδος et formam esse, quod membrorum identitatem, in figura formæ propriisque uniuscujusque distinctivis, exhibet.

XVIII. Exponente Origene sensu allegorico, quod ab Ezechiele propheta dictum fuit, de resurrectione, atque ad Israelitarum e Babylonica captivitate reditum detorque, post multa, eum arguens Sanctus, hoc adjicit : Ac neque ipsi Judæi plenam sinceramque libertatem assecuti sunt, neque majori potestate devictis hostibus, Hierosolymam incoluerunt : ac cum sæpius statuissent templum ædificare, ab aliis gentibus prohibiti sunt. Unde etiam vix illud intra annos XLVI absolverunt, cum Salomon annis septem a fundamentis excitatum perfecisset. Quid vero necesse sit plura dicere, cum a Nabuchodonosore et successoribus ejus in Babylone regnatis, usque ad Persarum in Assyrios expeditionem et Alexandri imperium et bellum cum Romanis commissum, sexies ab hostibus Hierosolyma in potestatem redacta sint? Narratque Josephus, dicens : [Captæ est Hierosolyma] anno secundo Vespasiani imperatoris. Captæ et ante jam quinque, tunc iterum vastata est. Asochæus enim Ægypti rex, et hujus successor Antiochus; deinde Pompeius, et post hoc cum Herode Sosius, captam urbem servavere (91). Ante vero rex Babyloniæ ea potitus, exciderat.

τίλοχος, ἔπειτα Πομπήιος, καὶ ἐπὶ τούτοις σὺν Ἡρώδῃ Σώσιος ἐλόντες, ἐνέπρησαν τὴν πόλιν. Πρὸ δὲ τούτων, ὁ τῶν Βαβυλωνίων βασιλεὺς, κρατήσας,

XIX. Hæc, inquit, ait Origenes. Atqui potest moveri dubium de Lazaro et divite : aliis quidem simplicius dictum putantibus, quasi ambo in corporibus, digna factis in vita receperint : aliis autem subtilius; cum post resurrectionem (92) nullus in vita relinquitur; non existimantibus hæc in resurrectione contigisse. Nam ait dives ⁹¹ : *Habeo quinque*

⁹¹ Luc. XVI, 28.

similitudo, quam aptius identitatem dicimus. Græci, ὁμοουσιότητα· ταυτότητα vero, ut qua Sabelianismus explicetur, omni extremorum distinctione sublata, reprobatur Epiphanius. De hac divina excellenti similitudine, pauca quædam ad novam *Catechesin* Basilii, in Vita ipsius, auctore Amphiloquio nostro.

(91) *Servavere*. Ἐτήρησαν. Ita legendum patet ex ipso textu Josephi, quem melius Hæschelio legisse et expendisse Methodium verisimile est, et ex omnibus historicis, apud quos nusquam illa exstant Hierosolymorum excidia : excepto primo illo Babylónico et ultimo Romano. Κατεστράφη ergo urbs illa, subacta est et captæ sexies : ἠρημώθη δέ, eversa et excisa est tandem iterum secundo imperii Vespasiani anno; quod et ipse Methodianus textus, clare satis, in sua etiam vitiositate, repræsentat.

(92) *Cum post resurrectionem*, etc. Videtur significari absoluta illa Origeniana ἀποκατάστασις, et restitutio in integrum, in qua nullus sit relinquendus in vita; intellige, passibili, seu etiam in corpore; cui is alligatus censet spiritus in pœnam, sed illa tandem solubili, et omnibus quandoque remittenda. Exponit ergo Origenes, ut ista in corporibus a morte acceptis; in quibus usque ad resurrectionem et omnimodam ab illis absolutionem, vel refrigerio vel pœna, spiritus emigrantes potiantur; gesta dictaque sint; ejusmodi adhuc corporibus, instar carcerum a Deo adhibitis, quomodo etiam alias mortuo-

IZ'. Ὅτι εἶδος φησὶν εἶναι τὸ τὴν ταυτότητα τῶν μελῶν ἐν τῷ χαρακτῆρι τῆς μορφῆς ἐκάστου ἐμφαίνον.

IH'. Ὅτι, τὸ παρὰ τοῦ προφήτου Ἰεζεκιήλ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν ῥητὸν εἰρημένον, τοῦ Ὀριγένους ἀλληγοροῦντος, καὶ εἰς τὴν τῶν εἰς Βαβυλῶνα αἰχμαλωτισθέντων Ἰσραηλιτῶν ἐπάνοδον ἐκβιαζομένου εἰρησθαι, ἐξελέγχων μετὰ πολλὰ ὁ Ἅγιος, καὶ τοῦτό φησιν· Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ αὐτοὶ πρὸς ἐλευθερίαν ἀνέσφηλαν καθάραν, οὐδὲ τῶν ἐχθρῶν κατακρατήσαντες ἐξουσιαστικώτερον (93) κατώκησαν τὴν Ἱερουσαλήμ. Εἴργοντο γοῦν ὑπὸ τῶν ἀλλοεθνῶν (94) πολλάκις οἰκοδομῆσαι θελήσαντες μᾶλλον (95). Ὅθεν καὶ ἐν μζ' αὐτὸν καὶ ἐξ ἕτεσι μόλις ἠδυνήθησαν δεῖμασθαι, τοῦ Σολομῶντος ἐν ἑπταετεί χρόνῳ ἐκ θεμελίων αὐτὸν συμπληρώσαντος. Καὶ τί χρὴ λέγειν; ἀπὸ γὰρ δὴ Ναβουχοδονόσορ καὶ τῶν μετ' αὐτὸν Βαβυλῶνος βασιλευσαντων ἄχρι τῆς Περσῶν ἐπὶ τοὺς Ἀσσυρίους καθόδου, τῆς τε Ἀλεξάνδρου ἡγεμονίας, καὶ τοῦ Ῥωμαίων τοῦ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους συβραγέντος πολέμου, ἐξάκις κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων τὰ Ἱεροσόλυμα. Καὶ τοῦτο Ἰώσηπος ἱστορεῖ λέγων· Ἐτεὶ δευτέρῳ (96) τῆς Οὐεσπασιανοῦ ἡγεμονίας. Ἀλοῦσα δὲ καὶ πρότερον πεντάκις, τοῦτο δευτέρον ἠρημώθη. Ἀσωχαῖος μὲν γὰρ ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς, καὶ μετ' αὐτὸν Ἀντίοχος, ἔπειτα Πομπήιος, καὶ ἐπὶ τούτοις σὺν Ἡρώδῃ Σώσιος ἐλόντες, ἐνέπρησαν τὴν πόλιν. Πρὸ δὲ τούτων, ὁ τῶν Βαβυλωνίων βασιλεὺς, κρατήσας, ἠρημώσεν αὐτήν.

IΘ'. Ὅτι Ὀριγένης τὰδε φησὶ· Περὶ δὲ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου ἀπορεῖσθαι δύναται· τῶν μὲν ἀπλουστέρων (97) οἰομένων ταῦτα λελέχθαι, ὡς ἀμφοτέρων μετὰ τῶν σωμάτων λαμβανόντων τὰ ἄξια τῶν (ἐν) τῷ βίῳ πεπραγμένων· τῶν δὲ ἀκριβεστέρων· ἐπεὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν οὐδεὶς ἐν βίῳ καταλείπεται, οὐκ ἐν τῇ ἀναστάσει οἰομένων ταῦτα γεγο-

rum apparitiones exponit : quæ certe crassiora sunt, putidaque et hæretica ; quanquam forte minus solide a nostro Methodio impugnata : qui et ipse ad corpora recurrat, sed velut cognata, et sine quibus minime existant spiritus humani, suapte natura corporei, quanquam corpore alterius rationis ab isto, quod ceu indumentum externum gestemus, et corruptibili. Esset opus longiori disputatione, ad ostendendum quomodo veri spiritus, naturæque prorsus incorporeæ patiantur, præsertim ab igni corporeo : sed fuerit metas excedere, quibus unus Methodii textus elucidandus propositus est. Miris certe, sed veris modis divina justitia suos illos reos torquet : nec deest ut extraneo corpore torqueat, quæ torsit conjuncto. Extensior divina manus, quam ut eam subtilissimus quisque spiritus fugiat ; eo non male, et comparatione ad Deum illum Spiritum, et Deum spirituum, Damasceno et aliis ; dum ita pie cum D. Thoma velimus exponere ; dictus corporeus.

(93) Ἐξουσιαστικώτερον. H. St., ἐξουσιαστικώτεροι.

(94) Ἀλλοεθνῶν. H. St., ἄλλων ἐθνῶν.

(95) Μᾶλλον. Leg. γὰρ.

(96) Ἐτεὶ δευτ. Suppl. ex Joseph. ἐάλω Ἱεροσόλυμα.

(97) Ἀπλουστέρων. Al., ἀπλούστερον, et πικρῶν, ἀκριβεστέρων.

νέναι. Λέγει γάρ ὁ πλούσιος, ὅτι Πέντε ἀδελφούς ἔχω, καὶ ἵνα μὴ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου, πέμψον Λάζαρον ἀπαγγέλλοντα αὐτοῖς τὰ ἐνταῦθα. Καὶ διὰ τοῦτο ζητούντων τὴν γλῶσσαν, καὶ τὸν δάκτυλον, καὶ τοὺς κόλπους Ἀβραάμ, καὶ τὴν ἀνάκλησιν (98), καὶ τάχα τὸ τῆς ψυχῆς ἅμα τῇ ἀπαλλαγῇ σχῆμα ὁμοειδὲς ὄν τῷ παχεῖ καὶ γῆινω σώματι, δύναται οὕτω λαμβάνεσθαι. Εἴ ποτε οὖν ἱστορηταί τις τῶν κεκοιμημένων φαινόμενος, ὁμοίως (99) ἐώραται τῷ ὅτε τὴν σάρκα εἶχε, σχήματι. Εἶτα ἄλλὰ * καὶ ὁ Σαμουὴλ φαινόμενος, ὡς δῆλόν ἐστιν ὁρατὸς ὢν, παρίστησιν, ὅτι σῶμα περιέχειτο· μάλιστα ἐὰν ἀναγκασθῶμεν ὑπὸ τῶν ἀποδείξεων τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς ἀσώματον εἶναι, καὶ ταυτὴν ἀποφύνασθαι. ἄλλὰ * καὶ ὁ κολαζόμενος πλούσιος, καὶ ὁ ἐν κόλποις Ἀβραάμ πένης ἀναπαυόμενος, πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Σωτῆρος καὶ πρὸ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, καὶ διὰ τοῦτο πρὸ τῆς ἀναστάσεως λεγόμενοι ὁ μὲν ἐν ἄδου κολάζεσθαι, ὁ δὲ ἐν κόλποις Ἀβραάμ ἀναπαύεσθαι, διδάσκουσιν, ὅτι καὶ νῦν τῇ ἀπαλλαγῇ (1), σώματι χρῆται ἢ ψυχῇ. Πρὸς ταῦτα ὁ ἅγιος τάδε φησί· Σχῆμα ἄλλο ὁμοειδὲς τῷ αἰσθητῷ τούτῳ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἐκδημίαν ἔχειν ἐκτιθέμενος τὴν ψυχὴν ἀσώματον ὑπὸ τί Πλατωνικῶς ἀποφαίνεται αὐτὴν; Τὸ γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ κόσμου ἀποφοίτησιν ὁχήματος αὐτὴν δέεσθαι καὶ περιβολῆς λέγειν, ὡς οὐ δυναμένην κατασχεθῆναι γυμνήν, πῶς οὐκ ἂν καθ' ἑαυτὴν ἀσώματος εἴη; Ἀσώματος δὲ οὔσα, πῶς οὐκ ἔσται καὶ ἀνεπίδεκτος παθῶν; Ἀκολουθεῖ γὰρ τῷ ἀσώματον αὐτὴν ὑπάρχειν καὶ τὸ ἀπαθῆ εἶναι καὶ ἀπερίσπαστον. Εἰ μὲν οὖν ὑπὸ ἀλόγου οὐ παρείλκετο ὄλως ἐπιθυμίας, οὐδὲ συμμετεβάλλετο ἀλγοῦντι καὶ πᾶσχοντι τῷ σώματι. Ἀσώματον γὰρ σώματι, ἢ σῶμα ἀσωμάτῳ οὐκ ἂν ποτε συμπάθοι, ἵνα ἂν ἀσώ-

A *fratres : ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum, mitte Lazarum ut illis denuntiet, quæ hic fiunt. Atque adeo si quæramus linguam illam et digitum, sinumque Abrahæ et recubitum : forte vero et quam statim a morte, crasso huic et terreno corpori similem formam anima induit; sic potest intelligi. Si quando igitur historiis proditum est apparuisse aliquem mortuum, simili forma ac dum versaretur in carne, apparuit. Præterea : enimvero * Samuel apparens (2) velut oculis conspicuus⁹⁸, indutum se corpus ostendit : præsertim si demonstrantibus urgeamur fateri esse animam natura incorpoream, ac eandem, nullaque varietate partium (3). Sed et dives punitus, et pauper in sinu Abrahæ, ante Salvatoris adventum sæculique consummationem, atque adeo ante resurrectionem quiete positus; quod alter puniri in inferno, alter in sinu Abrahæ dicatur requiescere; id docent, etiam modo, statim a migratione, uti animam corpore. Ad quæ ita vir sanctus respondet: docens, habere animam ubi a corpore migravit, formam aliam, huicce sensibili, specie ac habitu similem. Quorsum vero animam, inquit (4), Platonice incorpoream (Origenes) definit? Quæ enim post etiam excessum e vita, vehiculo egeat et veste, velut nuda comprehendi non possit aut teneri, quomodo non ipsa per se incorporea sit? Incorporea vero, qui non etiam ab omni passione immunis sit? Consequitur enim, ut incorporea sit, et ut non possit affici ac perturbari. Si nulla ergo ratione, alieno a ratione appetitu trahebatur, plane nec dolentis corporis patientisque sensu ullo immutabatur. Nunquam enim quod vacat corpore, una cum corpore, ac nec corpus una cum eo quod illo vacat, habuerit affici; ut ita sane consentanee dictis (5) incorporea videri*

* *Schol.* Δαιμόνιον ἦν τὸ παρά τῆς Ἐνγαστριμύθου ἀναχθὲν, ἀλλ' οὐχ ὁ Σαμουὴλ.

* *Schol.* Dæmonium erat quod fuit evocatum a ventriloqua et Pythonissa, non vero Samuel.

⁹⁸ 1 Reg. xxviii, 12.

(98) Ἀνάκλησιν. Forte ἀνάκλισιν.

(99) Ὁμοίως. Al., ὁμοίος.

(1) Τῇ ἀπαλλ. Deest ἅμα.

(2) *Samuel apparens.* Paucis scholion sententiam Methodii huic Origenianæ adversam explicat; ut non Samuel, sed dæmon Sauli illusurus, ementita ejus specie, evocatus apparuerit: quæ est perquam communis sanctorum sententia, in quam plura docte disputat Leo Allatius in suo Eustathio, tractatu peculiari de ea re in Origenem, qualem etiam noster Methodius elaboravit, sed hactenus desideramus. Ipse D. Thomas 2-2, q. 95, a. 4, 2, et q. 174, a. 5, 4, in ea velut solutione quiescit, ut fuerit fictus Samuel, ea solutione utrobique ultimo loco allata, ac nec ipsa auctoritate libri Eccles. quæ sola videbatur obstare in 1 p. tacita, sed et ipsa ultimo loco soluta.

(3) *Ac eandem, nullaque varietate partium.* Ita exponimus quod legendum duximus ταυτὴν, velut τὴν αὐτὴν, eandem ipsam sibi: quo longe abest ut videri possit ea forma, qua se aspectandas animæ non raro præbuerunt; velut retenta priori specie et habitu seu lineamentis, totaque corporis compositione, quæ partium dissimiliarium propriis notis consistit. Schottus, *Hanc videri demonstrationem*, in quibus ego verbis ne hilum sensus video, nec scio an perspicacior alius viderit.

(4) *Quorsum vero animam, inquit, etc.* Ἀσώματον ὑπὸ τί Πλατωνικῶς ἀποφαίνεται αὐτὴν; Sic interrogative legendum ipsa textus series exigit, ut hic incipiat loqui Methodius et arguere priora (Photio verbis proximis exponente Methodii sententiam), quæ Schottus ut Methodii confundit, illi ascripta sententia, quam is sibi impugnandam assumpsit, et sententia ipsa Origenis: ut nimirum etiam a morte, sint animabus tanquam spiritualibus, et quæ non possint aliter teneri, sua vehicula et corpora; quam ille spiritualitatem, incommodo ducit, existimans illa concessa, non posse animam cum corpore et affectionibus corporis, velut extranei, affici: quod et experientiæ adversatur et Scripturis. Τὸ, ὑπὸ τί, quanquam rarius, accipimus ἀντὶ τοῦ, παρά τί. Forte vero scripserit Methodius ἵνα τί: sic nos passim παραγράμματα, in portentosa quædam impellunt, nunquam auctoribus cogitata.

(5) *Ut ita sane consentanee dictis.* Ἴνα ἂν ἀσώματον δόξαι αὐτὴν. Hæschelius putat τὸ ἵνα non carere vitio; sed non delegit aut corrigit. Putaverim ego legendum ὡς vel quid simile, ut sit conclusio illata quidem legitime, ut quidem Methodio videtur; sed ex falso antecedenti, quod deinde velut assumptione destruat, asserta mutua illa velut partium a natura unitarum passione quam Origenes negabat.

possit. Sin autem una cum corpore patiatur, ut eorum qui apparuerunt testimonia probant, plane incorporea esse nequit. Ergo solus Deus, natura ingenta, nullius egens, ac indefessa celebratur; velut, eo invisibilis, quod incorporeus: *Deum enim nemo vidit*⁸⁶. Animæ vero ab omnium auctore patreque, corpora intelligendi facultate prædita editæ, in membra rationis oculo aspectabilia, ejuscemodi delineatione accepta, digestæ sunt. Unde et apud inferos, ut et in Lazaro et divite videre est, linguam, et digitum, et alia membra referuntur habere: non quod alienum corpus cum illis existat informe, sed quod ipsæ animæ ab omni tegumento nudatæ, natura sua et secundum substantiam sint tales.

XX. Addit in fine vir sanctus: Id quod dictum est⁸⁷: *In hoc Christus mortuus est, ut mortuorum et vivorum dominetur*: de animabus et corporibus accipiendum esse: vivis scilicet animabus, utpote immortalibus; mortuis vero corporibus.

XXI. Cum, inquit, humanum corpus (6), aliorum animalium corporibus sit nobilior, velut quod Dei manibus dicatur formatum, habeatque, ut animæ rationalis quæ est nobilior, sit vehiculum: quomodo ipsum quidem tam brevis est ævi, cum brutorum quorundam corpora, vitæ sint multo longioris? Num palam, quod a resurrectione, substantia ejus longæva futura sit?

S. METHODII DE JONÆ HISTORIA FRAGMENTUM.

Ex libro De resurrectione.

(Fragmentum istud Latine profert Combefisius in *Bibliotheca concionatoria*, tom. II, p. 263 seq et ex eo Galland., Græca ex cod. Vatic. 1611 exhibet Simon de Magistris in libro cui titulus: *Acta martyrum ad Ostia Tiberina sub Claudio Gothico*. Romæ 1792, in fol., Append. p. 462.)

Methodii episcopi Patarorum.

I. Magnum quoque continet mysterium Jonæ historia. Videtur enim per cetum tempus intelligi, quod nunquam consistat, sed semper labatur, longisque ac brevioribus interstitiis cuncta consumat. Quis autem Jonas fugit a facie Dei, ipse ille primus homo est, qui, mandatum transgressus, ac per peccatum amissa adversus Deum fiducia, nudus immortalitate illi se coram sistere refugit. Navis quam conscendens tempestate jactatus est, brevis hæc est ac morosa præsentis temporis vita; tanquam nimirum nostrarum rerum mutato statu, ac qui a felicitate, tutaque illa a periculis vita, ad turbulentam ac instabilem hanc veluti a terra in navicu-

⁸⁶ Joan. 1, 18. ⁸⁷ Rom. xiv, 9.

(6) Cum inquit, humanum corpus. "Οτι [ε] τιμιώτερον. Non habet Sirm. τὸ, ε, et impressa habent clausum. Schotto videtur legendum ἢ, propter sequens, inquit, ἢ δῆλον· quem tamen inde sensum eliciat et velit, mihi hactenus imperspectum est;

ματον δόξαι αὐτὴν ἀκολουθῶς τοῖς εἰρημένοις. Εἰ δὲ συμπάσχοι τῷ σώματι, καθάπερ καὶ διὰ τῆς ἐπιμαρτυρήσεως τῶν φαινομένων ἀποδείκνυται, ἀσώματος εἶναι οὐ δύναται. Ἦγουν ἀγένητος καὶ ἀενδεῆς καὶ ἀκάματος φύσις ὁ Θεὸς μόνος ἄδεται· ἀσώματος ὢν, διδὸ καὶ ἀόρατος. Θεὸν γὰρ οὐδεὶς ἑώρακεν. Αἱ δὲ ψυχὰὶ ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦ καὶ Πατρὸς τῶν ὄλων, σώματα νοερὰ ὑπάρχουσαι, εἰς λόγῳ θεωρητὰ μέλη διακεκόσμηται, ταύτην λαβοῦσαι τὴν διατύπωσιν. Ὅθεν καὶ ἐν τῷ ἄδη, καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου, καὶ γλῶσσαν, καὶ δάκτυλον, καὶ τὰ ἄλλα μέλη ἱστοροῦνται ἔχειν· οὐχ ὡς ἑτέρου σώματος συνυπάρχοντος αὐταῖς ἀειδοῦς, ἀλλ' ὅτι αὐταὶ φύσει αἱ ψυχὰὶ, πάντως ἀπογυμνωθεῖσαι περιβλήματος, τοιαῦται κατὰ τὴν οὐσίαν ὑπάρχουσιν.

K. "Οτι φησὶν ὁ ἅγιος ἐν τέλει· "Ὅστε τὸ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἀπέθανε λεγόμενον, εἶνα ζώντων καὶ νεκρῶν κυριεύσῃ· ἐπὶ τῶν ψυχῶν καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων παραληπτέον· ζώντων μὲν τῶν ψυχῶν, καθὸ ἀθάνατοι· νεκρῶν δὲ τῶν σωμάτων.

KA'. "Οτι [ε] τιμιώτερον σῶμα ἀνθρώπου τῶν ἄλλων ζώων, ὅτι χερσὶ τε Θεοῦ λέγεται πεπλάσθαι, καὶ ὅτι τιμιωτέρου τῆς λογικῆς ψυχῆς τετύχηκε ὀχήματος· πῶς τοῦτο μὲν ὀλιγοχρόνιον, ἀλόγων δὲ τινῶν πολυχρονιώτερα; Ἡ δῆλον ὡς ἢ τοῦτου πολυχρόνιος ὑπαρξίς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔσται;

C

Μεθοδίου Πατάρων.

A'. Περιέχει δὲ καὶ μέγα μυστήριον ἢ κατὰ τὸν Ἰωνᾶν ἱστορία. Ἔοικε γὰρ τὸ μὲν κῆτος νοεῖσθαι ὁ χρόνος, ἅτε μηδέποτε ἐστῶς, ἀλλὰ πορευόμενος ἀεὶ, καὶ καταδαπανῶν τὰ γεννώμενα μακροῖς τε καὶ βραχυτέροις διαστήμασιν. Ὁ δὲ φεύγων Ἰωνᾶς ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ πρῶτος ἀνθρώπος ἀθετήσας τὴν ἐντολὴν ἐφυγεν ἀφθαρσίας ὀφθῆναι γυμνός, τὴν πρὸς τὸ θεῖον ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας παρρησίαν ἀφηρημένος. Τὸ δὲ πλοῖον εἰς ὃ ἐπιβὰς ἐχειμάζετο, ἢ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν βραχύδιός ἐστιν αὕτη καὶ δυσάρεστος ζωὴ· οἷον τραπέντων ἡμῶν, καὶ μεταναστευσάντων ἀπὸ τῆς μακαριότητος ἐκείνης καὶ ἀκινδύνου ζωῆς εἰς τὸν πολυχειμαστότατον τοῦτον

alioqui clara littera, sive illud ε, retineatur, sive non: quo tamen omisso, esset subnectenda τῷ, πῶς, particula δέ, aut similis. Postremum vero ἢ, liquet accipiendum interrogative, solvique eo inductam dubitationem.

βίον καὶ ἀκατάστατον, καθάπερ ἀπὸ γῆς εἰς πλοῖον. Ὁ γὰρ πλοῖον πρὸς γῆν, τοῦτο ὁ παρὼν βίος πρὸς τὸν ἀθάνατον. Ὁ δὲ χειμῶν καὶ αἱ ἐπισυνιστάμεναι καθ' ἡμῶν λαίλαπες εἰσὶν οἱ ἐνταῦθα πειρασμοί· ὥσπερ ἐν κλύδωνι τῷ κόσμῳ, ἀλύπως εὐθυδρομησαὶ τὸν βίον ἡμᾶς ἐν γαλήνῃ καὶ νηνεμίᾳ κακῶν μὴ ἐπιτρέποντες. Ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ πλοίου εἰς τὴν θάλασσαν ἐκριψίς τοῦ Ἰωνᾶ γεγενημένη τὴν ἀπὸ τοῦ ζῆν εἰς τὸ τελευτῆσαι τοῦ πρωτοπλάστου δηλοῖ μετάπτωσιν, ἀποφάσεως τυχόντος, ἀνθ' ὧν ἀμαρτήσας ἀπέδρα τῆς δικαιοσύνης, τὸ, *Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση*. Τὸ δὲ καταποθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ κήτους, τὴν ὑπὸ τοῦ χρόνου γεγενημένην ἀπαραίτητον ἡμῶν δηλοῖ ἀναίρεσιν. Ἡ γὰρ κοιλία, ὑφ' ἧς ἐκαλύφθη καταποθεὶς ὁ Ἰωνᾶς, ἡ παντοδόχος ἐστὶ γῆ, τὰ ὑπὸ τοῦ χρόνου δαπανώμενα δεχομένη.

Β'. Καθάπερ οὖν Ἰωνᾶς, ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας ἐνδιατρίψας καὶ νύκτας τσσαύτας, αἰθις ὑγιῆς ἀπεδόθη· οὕτω δὲ καὶ πάντες, τὰς τρεῖς τοῦ παρόντος αἰῶνος διαστάσεις ποιήσαντες ἐν τῇ γῆ, ἀρχὴν λέγω, καὶ μεσότητα καὶ τέλος, ἐξ ὧν σύγκριται πᾶς οὗτος ὁ παρὼν χρόνος, ἀναστησόμεθα. Τρία γὰρ καθολικὰ χρόνου διαστήματα, παρωχηκῶς, καὶ μέλλων, καὶ παρῶν. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος τσσαύτας ἡμέρας συμβολικῶς ποιήσας ἐν τῇ γῆ ἐδίδαξε σαφῶς, ὅτι, πληρωθέντων τῶν προειρημένων τοῦ χρόνου διαστημάτων, ἔσται ἡμῶν ἡ ἀνάστασις, τοῦ μέλλοντος μὲν ἀρχὴ αἰῶνος ὑπάρχουσα, τούτου δὲ τέλος. Ἐν αἰῶνι γὰρ οὔτε παρόχηκέ τι, οὔτε μέλλει, ἀλλὰ μόνον ὑφέστηκεν. Ἐτι ὁ Ἰωνᾶς, ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ποιήσας, οὐ κατεφθάρη, συντηχομένων αὐτῷ τῶν σαρκῶν κατὰ τὴν ἐν τῇ κοιλίᾳ γενομένην φυσικὴν σῆψιν τῶν εἰσφερομένων βρωμάτων διὰ τὴν πλείονα ἐν τοῖς ἐν ὑδροῖς θερμότητα, ἵνα δεῖχθῆ, ὅτι δύναται εἶναι ἡμῶν τὰ σώματα ταῦτα ἀνώλεθρα. Νόει γὰρ μοι τὸν θεὸν τὰς μὲν ὡς ἀπὸ χρυσοῦ κατεσκευασμένας ἔχειν εἰκόνας ἑαυτοῦ ἀπὸ τῆς πνευματικῆς καθαρωτέρας οὐσίας, ὡς τὸν ἀγγέλου· τὰς δὲ ὥσπερ ἀπὸ γύψου ἢ χαλκοῦ, ὡς ἡμᾶς. Τῷ γιγῆν γὰρ τὴν ψυχὴν ἠνωσε τὴν κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγενημένην. Ὡς οὖν πάσας ἐνταῦθα τοῦ βασιλέως τὰς εἰκόνας τιμᾶσθαι χρὴ διὰ τὴν ἐν αὐταῖς μορφήν, οὕτω δὲ καὶ ἡμᾶς ἀνένδεκτον ἐστὶ θεοῦ εἰκόνας ὑπάρχοντας πρὸς ἀπώλειαν ὡς ἡτιμωμένους χωρῆσαι παντελῆ. Ὅθεν καὶ κατῆλθεν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην ὁ Λόγος, καὶ ἐσαρκώθη ἐκ τοῦ σώματος ἡμῶν, ὅπως εἰς τὸ θεοπρεπέστερον τὴν εἰκόνα ἐπισκευάσας, καθάπερ ὑπὸ χροῦ διαλελυμένην, ἀναστήσῃ ἀνώλεθρον. Καὶ γοῦν τὴν ἐπὶ τοῦ προφήτου μυστηριωδῶς πεπραγματευμένην οἰκονομίαν δηλοῦντες, ἅπαντα εἰς τοῦτο ἀναφανδῶν συντείνοντα εὐρομεν τὸν λόγον.

A iam commigraverimus. Quod enim terra ad navim, hoc præsens vita est, si comparetur cum illa immortali. Tempestas autem ac turbines navim undique conquassantes, tentationes sunt, quæ in hoc mundo, tanquam in æstuoso ac turbulento mari, rectum nos vitæ cursum faciles tenere, tranquilloque a malis tum æquore, tum cælo gaudere non sinunt. Jonæ in mare præcipitatio, protoplasti a vita in mortem lapsum designat: qui idcirco quia peccando a justitia deflexit, illam excepit sententiam: *Terra es et in terram reverteris*⁹⁸. Ipsius autem a cæto absorptio significat inevitabilem illam nostri, quæ a tempore fit, demolitionem ac interitum; venter enim quo absorptus Jonas absconsus est, terræ est omnium susceptor sinus, quo condantur quæcunque edax tempus consumit.

II. Quemadmodum igitur Jonas in ventre ceti tres dies et totidem noctes commoratus, rursus sanus inde ac integer evasit; sic et omnes ubi tria ævi præsentis intervalla (principium scilicet, medium ac finem, quibus præsens hoc tempus omne constat) sub terra egerimus, resurgemus. In univsum enim tria sunt temporis intervalla, præteritum, futurum, et præsens: propter quod et Dominus totidem dies in terra commoratus, hoc symbolo ac figura manifeste nos docuit, post exacta quæ dixi temporis spatia, nostram fore resurrectionem, quæ futuri sæculi initium, hujus finis existat. In sæculo enim illo neque præteriit aliquid, neque futurum est, sed præsens duntaxat consistit. Jonas insuper tribus diebus et tribus noctibus in ventre ceti transactis, non est corruptus, aut ejus consumptæ carnes; uti cæteros cibos in ventrem ceti immisos naturali corruptione consumit digeritque belluæ marinæ auctior natus calor: ad declarandum fieri posse, ut et nostra hæc corpora superiora evadant, quam ut unquam intereant. Cogita enim, Deum diversas sui habere imagines, alias quidem veluti ex auro fabricatas, quæ scilicet ex spiritali ac puriori substantia consistant, uti angelos: alias vero ex gypso vel ære, uti homines. Animam enim quæ ad Dei imaginem condita sit, terrenæ substantiæ copulavit. (7) Sicut igitur hic regis omnes imagines, propter ejus qua sunt insignitiæ effigiem, in pretio sunt ac honorem habent; ita minime putandum est, nos qui Dei imago sumus eo usque inhonorandos esse, ut penitus simus abolendi. Quocirca etiam descendit Verbum in nostrum hunc orbem, ac humanam carnem assumpsit, ut divinitus imaginem componens, tanquam tempore dissolutam, incorruptam illam, extraque omnem interitus aleam resuscitaret. Ac sane quidquid mystica dispensatione in propheta gestum est, si velimus exponere, huc manifeste collineare inveniemus.

⁹⁸ Gen. iii, 19.

(7) Hæc conferas velim cum excerpto ex S. Joan. Damasc., orat. 3 *De imag.* superius relato col. 250. GALL.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΓΕΝΗΤΩΝ

ΕΚΛΟΓΗ ΚΑΤΑ ΣΥΝΟΨΙΝ.

EJUSDEM EX LIBRO DE CREATIS EXCERPTA.

(Apud Photium Bibl. cod. ccxxxiv.)

I. Lecta sunt ex S. Methodio episcopo et martyre, per compendium, excerpta *De creatis*. Illud Christi: *Nolite projicere sanctum canibus, neque margaritas vestras ante porcos* **, sic exponente Origene, ut margaritas quidem sanctiora divinitus traditæ religionis documenta, porcos autem, homines velit, omnis adhuc generis impietatis et voluptatis cæno, instar porcorum, assiduos: iis enim docuit, a Christo prohibitum velut projici divina mysteria; tanquam ea non possint ferre, occupante impietate, ferisque olim tenentibus voluptatibus. Ait magnus ille Methodius: Si margaritas oportet intelligi honestate præclaras divinasque præceptiones, porcos autem, homines impietati ac voluptatibus deditos, quibus apostolicæ prædicationis doctrina, ad pietatem fidemque in Christum excitans ducensque, non sit proponenda sed celanda, vide sis, ut ne quemquam dicas apostolicis prædicationibus a prioris vitæ conversatione esse conversum. * Neque enim ulla ii ratione, Christi sacramenta illis objecerint, qui propter infidelitatem porcis similes sint. Aut ergo Græcis omnibus aliisque infidelibus mysteria hæc a Christi discipulis sunt proposita et prædicata; eosque ab impietate ad Christi fidem converterunt, quemadmodum etiam fideles ipsi confitemur: illudque, *Nolite projicere margaritas vestras ante porcos*, non potest amplius ita ac-

* *Scholion*. Non prohibet ne illis fidei doctrina proponatur, quæ etiam potuerit sacra accipi: sed ut ne sacratoria et occultiora. Hæc enim jam in fide perfectis sunt congrua. Cæterum, qui non ita frumenti mensuram evangelicæ prædicationis dispensant, quanquam fuerint fideles dispensatores, hæc tamen prudentes dixerit justus ille judex *. Quare etiam fuit prima expositio parabolæ juxta proprium illius sensum: sed et sequens nihilominus consideratio optima est, ac digna scribentis ingenio.

** *Matth. vii, 6.* * *Luc. xii, 42.*

(8) Τοῦ ξενῶνος. Depravatissimus locus levi mutatione restituitur, moto illo τοῦ ξενῶνος, quod liquet esse vitiosum, eique substituto, τοῦ Ὀριγένους. Prius ergo proponit Methodius Origeniana, et postea evertit ac sua statuit. H. St. non habet τοῦ ξενῶνος: fuit forte codicis illius antiquarius quam aliorum religiosior, ut maluerit omittere quod non satis posset legere, quam ineptum illud ceu divinando ascribere. Ex eod. et Bavar. legimus ἐκλαμβάνοντος, cum impressa haberent, ἐκλαμβάνοντας. ἄλ... νοντες, quæ ambo palam mendosa sunt; etsi Schottus conatus est exprimere. Quid si τὸ ξενῶ-

A A'. Ἀνεγνώσθη ἐκ τοῦ ἁγίου μάρτυρος καὶ ἐπισκόπου Μεθοδίου τοῦ Περὶ τῶν γενητῶν ἐκλογή κατὰ σύνοψιν. Ὅτι τὸ, *Μὴ βάλητε τὸ ἅγιον τοῖς κυσὶ, μηδὲ τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων*: μαργαρίτας μὲν τοῦ ξενῶνος (8) τὰ μυστικώτερα τῆς θεοσδότου θρησκείας ἐκλαμβάνοντος μαθήματα: χοίρους δὲ τοὺς ἐτι ἀσεβεῖα καὶ ἡδοναῖς παντοδαμοῖς δίχην χοίρων ἐν βορβόρῳ καλινδουμένους: τοῦ τοῖς γὰρ εἰρῆσθαι παρὰ Χριστοῦ ἔλεγε μὴ παραβαλεῖν τὰ θεῖα μαθήματα: διὰ τὸ μὴ δύνασθαι αὐτὰ φέρειν, ἅτε τῇ ἀσεβεῖα καὶ ταῖς ἀγρίαις ἡδοναῖς προκατεσχημένους. Ὁ μέγας Μεθόδιός φησιν: *Εἰ μαργαρίτας τὰ σεμνοκρεπῆ καὶ θεῖα μαθήματα δεῖ ἑξακούειν, χοίρους δὲ τοὺς ἀσεβεῖα καὶ ἡδοναῖς συζῶντας, οἷς καὶ ἀπαράβλητα καὶ ἀπόκρυφα τὰ πρὸς εὐσέβειαν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἀποστολικά διεγείροντα κηρύγματα δεῖ εἶναι, ὅρα ὡς οὐδένα λέγεις τῶν Χριστιανῶν τοῖς τῶν ἀποστόλων κηρύγμασιν ἐξ ἀσεβείας αὐτῶν τῆς προτέρας ἐπιστρέψαι (9)*. Οὐδὲ γὰρ ἂν πάντως παρέβαλον τὰ κατὰ τὸν Χριστὸν μυστήρια τοῖς δι' ἀπίστιαν χοίροις εἰκόσι. Ἡ οὖν πᾶσι τοῖς Ἑλλήσι καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπίστοις ταῦτα παρεβλήθη παρὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν καὶ ἐκηρύχθη, καὶ ἀπὸ τῆς ἀσεβείας μετέβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν (ὡσπερ οὖν καὶ πιστεύοντες ὁμολογοῦμεν), καὶ οὐκέτι δύναται νοεῖσθαι τὸ, *Μὴ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοί-*

* *Σχόλιον*. Οὐχὶ τὰ τῆς πίστεως λέγει μὴ βαλεῖν τοῦτοις, ἅπερ ἂν εἶεν καὶ μυστικά, ἀλλὰ τὰ μυστικώτερα: ταῦτα γὰρ τοῖς ἐν τῇ πίστει τελείοις ἀρμόζουσιν. Οἱ δὲ μὴ οὕτως οἰκονομοῦντες τὸ τοῦ κηρύγματος σιτομέτριον, εἰ καὶ πιστοὶ τυγχάνοιεν οἰκονόμοι, ἀλλ' οὐχὶ καὶ φρόνιμοι ῥηθεῖεν ἂν παρὰ τῷ δικαίῳ κριτῇ. Διὸ καὶ κατ' οἰκείον νοῦν ἡρμηνεύεται κατὰ πρώτην ἐκδοχὴν ἢ παραβολή. Ἐχει δὲ ἄριστα καὶ ἡ μετ' αὐτὴν ἐπίσκεψις, καὶ ἀξίως τῆς διανοίας τοῦ γράψαντος.

vos solo accentu vitiosum sit, ac sit nomen proprium? Sic enim penacutum, proprium notant auctor *Thesauri* et Crispinus, nulla majori expressione. Fuit forte sic dictus scriptor aliquis ecclesiasticus, cujus Methodius expositionem hanc, alioqui veram et litteralem, modo sane intelligatur, et ut declarat subjectum scholion, refutandam assumpserit. Quanquam primum illud de Origene melius videatur, in quem unum tres isti tractatus depugnant.

(9) Ἐπιστρέψαι. Al., ἀποστρέψαι.

ρων, ὡς ἐβρήθη ἢ τούτου, ὡς ἐλέχθη, νοουμένου, ἀνάγκη ἡμᾶς λέγειν, ὡς οὐδενὶ τῶν ἀπίστων, οὓς χοίροις ἀπεικάζομεν, ἐκ τῶν ἀποστολικῶν διδαγμάτων, μαργαριτῶν δίκην τὰς ψυχὰς καταυγαζόντων, ἢ εἰς Χριστὸν πίστεως, καὶ ἢ τῆς ἀσεβείας ἐλευθερία γεγένηται. Βλάσφημον δὲ τοῦτο. Οὐκ ἄρα δεῖ μαργαρίτας μὲν τὰ μυστικώτερα τῶν μαθημάτων ἐκλαμβάνειν ἐνταῦθα, χοίρους δὲ τοὺς ἀσεβεῖς· οὐδὲ τὸ, *Μὴ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων*, εἰς τὸ, μὴ παραβάλλετε τοῖς ἀσεβέσι καὶ ἀπίστοις τὰ μυστικὰ καὶ τελειοποιὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως διδάγματα, παραλαμβάνειν· ἀλλὰ μαργαρίτας μὲν τὰς ἀρετὰς ἐκδέχεσθαι χρὴ, αἷς ὡσπερ πολυτίμοις μαργαρίταις ἡ ψυχὴ καθωραϊζέται· μὴ παραβαλεῖν δὲ αὐτοὺς τοῖς χοίροις, τουτέστι, μὴ παραβαλεῖν αὐτὰς τὰς ἀρετὰς, ὅλον ἀγνείαν, καὶ σωφροσύνην, καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἀλήθειαν, ταύτας δὲ μὴ παραβαλεῖν ταῖς μαχλώσαις ἡδοναῖς (χοίροις γὰρ εἰκόσιν αὐταί), ἵνα μὴ, τὰς ἀρετὰς αὐταὶ καταφαγοῦσαι, χοιρώδη βίον καὶ πολυπαθῆ τὴν ψυχὴν βιώτεύειν παρασκευάσωσιν.

B. Ὅτι ὁ Ὀριγένης, ὃν κένταυρον καλεῖ, εἰλεγε συναῖδιον εἶναι τῷ μόνῳ σοφῷ καὶ ἀπροσδεῖ Θεῷ τὸ πᾶν. Ἐφασκε γάρ· Εἰ οὐκ ἔστι δημιουργὸς ἀνευ δημιουργημάτων, ἢ ποιητὴς ἀνευ ποιημάτων, οὐδὲ παντοκράτωρ ἀνευ τῶν κρατουμένων· τὸν γὰρ δημιουργὸν διὰ τὰ δημιουργήματα ἀνάγκη, καὶ τὸν ποιητὴν διὰ τὰ ποιήματα, καὶ τὸν παντοκράτορα διὰ τὰ κρατούμενα λέγεσθαι· ἀνάγκη ἐξ ἀρχῆς αὐτὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γεγενῆσθαι, καὶ μὴ εἶναι χρόνον, ὅτε οὐκ ἦν ταῦτα. Εἰ γὰρ ἦν χρόνος, ὅτε οὐκ ἦν τὰ ποιήματα, ἐπεὶ τῶν ποιημάτων μὴ ὄντων, οὐδὲ ποιητῆς ἔστιν, ὅρα ὅσον ἀσεβὲς ἀκολουθεῖ. Ἀλλὰ καὶ ἀλλοιοῦσθαι καὶ μεταβάλλειν τὸν ἀτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον συμβήσεται Θεόν. Εἰ γὰρ ὕστερον πεποίηκε τὸ πᾶν, δῆλον ὅτι ἀπὸ τοῦ μὴ ποιεῖν εἰς τὸ ποιεῖν μετέβαλε. Τοῦτο δὲ ἄτοπον μετὰ τῶν εἰρημένων· οὐκ ἄρα δυνατὸν λέγειν, μὴ εἶναι ἀναρχον καὶ συναῖδιον τῷ Θεῷ τὸ πᾶν. Πρὸς ὃν φησι δι' ἑτέρου προσώπου ὁ Ἅγιος ἐρωτῶν· Ἄρα γε σοφίας καὶ δόξης, καὶ συλλήδην πάσης ἀρετῆς ἀρχὴν καὶ πηγὴν οὐσιωδῶς, ἀλλὰ μὴ ἐπικτητῶς ἠγγὺ τὸν Θεόν; Ὁ δὲ· Ναί. Τί δὲ πρὸς τούτοις; Οὐχὶ τέλειος πάντῃ δι' ἑαυτὸν καὶ ἀπροσδεής; Ἀληθῆ· ἀμήχανον γὰρ τὸ ἀπροσδεὲς δι' ἑτερον εἶναι τι ἀπροσδεὲς [ἀμήχανον]. Πᾶν γὰρ δι' ἑτερον πλήρες ὄν, καὶ ἀτελὲς λεκτέον ἀνάγκη. Τὰ γὰρ αὐτὸ δι' ἑαυτὸ ἑαυτοῦ πλήρωμα ὄν, καὶ αὐτὸ ἐν ἑαυτῷ μόνον, τέλειον εἶναι τοῦτο μόνον δοξαστέον. Ἀληθέστατα λέγεις. Τὸ δὲ μήτε αὐτὸ δι' ἑαυτὸ, μήτε

(10) *Ne has conculcantes.* Leg. in Gr. ex textu Evang. καταπατοῦσαι. Amica est Methodio paraphrasis. Vox quoque apta metaphoræ, cui mendosum illud quod repræsentant impressa, καταφαγοῦσαι, minus congruit.

(11) *Nec creator sine creatura,* ἢ ποιητὴς ἀνευ ποιημάτων. In Deum dicitur, ut et antecedens δημιουργός, ac consequens παντοκράτωρ: quare jejunius Schottus, *poeta sine poematis.* Discrimen inter ποιητὴν καὶ δημιουργόν, ex Platonis sententia, tra-

cipi, ut dictum est: aut hoc ita accepto ut est dictum, consequens fit ut dicamus, nulli infidelium quos porcis comparamus, per apostolica documenta quæ animas iustar margaritarum illuminant, fidem in Christum et ab impietate libertatem partam esse. Sed est blasphemum hoc dicere. Ergo margaritæ hoc loco non sunt accipiendæ sanctiores disciplinæ; porciq̄ue, impii: neque illud: *Nolite projicere margaritas vestras ante porcos*, ita explicandum est, ut prohibeat proponi impiis infidelibusque, sacra illa et consummativa in Christum documenta: sed margaritæ fuerint virtutes, quibus velut margaritis pretiosis ornatur animus. Non abjiciendas autem eas porcis; hoc est, non projiciendas virtutes, puta castitatem, temperantiam, justitiam, veritatem, ejusmodi, inquam, virtutes, non objiciendas impuris voluptatibus: hæ enim assimilantur porcis: ne has conculcantes (10), in vitam porcorum similem omnique vitiorum genere plenam, animam cogant.

M. Origenes, inquit, quem centaurum vocat, universum hoc, soli sapienti nulliusque egentis Deo, coæternum asseruit. Nam ait: Cum non sit opifex sine opificio, nec creator sine creatura (11), neque universalis Dominus sine subjecta universitate: quippe necesse est ut opifex ab opificio, creator a creatura, universalis Dominus ab universitate subjecta nominetur: sequitur necessario ut hæc Deus a principio creaverit, nec sit ullum tempus in quo illa non fuerint. Nam si fuit, quando creaturæ non erant; cum creaturis non existentibus, neque etiam sit creator: vide quanta sequatur impietas. Quin et alterari mutarique continget immutabilem Deum ac invariabilem. Si enim tandem aliquando creavit universum, haud dubie, a non creando, mutatus transivit ad creandum. Hoc autem absurdum est, ut et quo infertur; non ergo dici potest non esse ab æterno rerum universitatem, ac Deo coæternam. Ad quem Sanctus, ex alterius persona interrogans: Nonne Deum, principium existimas, fontemque sapientiæ ac gloriæ, verbo, virtutis universæ, substantialiter et non ascititæ? Sane, inquit. Quid vero præterea? Nonne omnino a se perfectus est, ac nullius indigens? Ita est: impossibile enim est, ut quod nullius indiget, ab aliquo alio non indigentiam ejusmodi habeat. Nam quidquid ab alio plenum est et perfectum, ipsum quoque imperfectum dici necesse est. Solum siquidem, quod

dit Justinus Martyr (a): ut ille nullius alterius indigens, ex sua ipsius virtute et potentia opus faciat; hic autem, mutuatus a materia opificii virtutem. Hoc porro argumentum Origenianum, Achilles est etiam Aristoteli, ad eandem mundi et motus æternitatem astruendam; ipsum valde infirmum nec satis dignum tanti nominis philosopho, cui Deus sic ἐμπαθῶς agat. Aliter Christiani et dignius Deo (ut est sola Deo digna Christiana religio) didicimus.

(a) Locus Justinii Martyris ad quem hic respicit Combefisius, exstat in *Cohort. ad Græc.*, § 22, atque egregie illustrator a Mazzochio V. C. ad *Acta S. Justinii M.* Gall.

ipsum a se, sui ipsius plenitudo est manetque in se ipso, perfectum censendum est. Verissime censes. Num vero, quod neque a se, neque sui ipsius plenitudo est, nullius indigum dixeris? Minime vero. Deus ergo num ab alio perfectus æstimabitur? Nam quod perfectum est ab alio, nonne ipsum per se necessario imperfectum est? Est plane. Deus ergo, a se, non ab alio perfectus judicabitur? Rectissime. Nonne aliud est Deus a mundo (12), aliudque mundus a Deo? Omnino. Num igitur Deus propter mundum Deus et perfectus, et opifex, et universalis Dominus dicendus est? Nequaquam (13); ut ne propter mundum, præsertim mutabilem, non ipse a se, per se perfectus inveniatur. Congruè vero. Quamobrem dives nonne propter divitias dives appellandus est? Recte. Quid vero sapiens, nonne substantialis illius sapientiæ participio, non existens ipse sapientia, sapiens nuncupatur? Ita sanè. An ergo et Deus, qui sit aliud a mundo, ea ratione, et dives propter mundum et beneficus, et opifex, vocandus fuerit? Nequaquam; apage. Ipse igitur suæ divitiæ est, atque a se ipso dives est et potens. Ita videtur. Eratne etiam ante mundi molitionem nullius indigens, velut qui Pater, et Dominus universalis, opifexque esset; adeo ut, a se, non ab alio sit omnia hæc? Sic certe necesse est. Nam si a mundo, non ipse a se, qui sit alius a mundo, intelligeretur Dominus universorum (pace tua, Deus, cogor sic loqui), ipse per se imperfectus esset, iisque indigeret, a quibus Dominus universalis auctorque mirabili ratione esset. Est ergo perniciosus ille error rejiciendus, dicentium in Deum, non ipsum a se, sed a subjectis rebus et creatis, quæ sunt mutationi obnoxia, universalem Dominum ac creatorem esse.

III. Etiam ita ratiocinare. Si tandem, inquis, aliquando creatus est mundus, cum prius non esset; necesse est, immunem Deum a passione et alteratione, mutari. Quippe oportet, mutationi alterationique subjaceat, qui ab otio postmodum ad opus procedit. Nam dicebam (14): Requievitne Deus a mundi creatione, necne? Sane requievit: alioqui enim necdum is esset perfectus. Ita est. Si ergo creatio a non creatione Deo alterationem affert, nonne etiam non creatio a creatione? Ita prorsus. Dixeris vero mutatum, quod non crearet hodie, eo quod aliquando crearet? Nequaquam. Neque ergo est necessitate mutatus creando mundum, quod fuerit quando non crearet. Atque adeo non neces-

(12) Nonne aliud est Deus a mundo, etc., ἕτερον Θεὸς κόσμου; Quid pianius? Ostendit non esse Dei perfectionem a mundo, qui sit aliud ab ipso, cum divina et absoluta perfectio, ab ipso cujus est et propter ipsum debeat esse. Schottus: Nonne est aliud Deus mundi, etc., fæda certe barbarie.

(13) Nequaquam, οὐ μὴ. Sic facile potest restitui littera, reddita particula μὴ suo loco, eoque non inutili. Velut adversarii responsio sit ab his particulis usque ad verbum εὐφραίνονται, cui velut gratulans Methodius subjungat οὐκ ἐπισηκόντως, ad illa interrogare pergat.

(14) Nam dicebam ἕτερον γὰρ. Replica est Methodii, qua ad homines mirantur argumentum Origenis, probatque illud sequi incommutabilem ex ipso

αὐτὸ ἑαυτοῦ πλήρωμα ὄν, φαίης ἂν ἀπροσδεές; Οὐδαμῶς. Οὐκ ἄρα ὁ Θεὸς τέλειος διὰ τι νομισθήσεται; Ὁ γὰρ διὰ τι τέλειόν ἐστιν, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἀτελές ἀνάγκη τυγχάνειν. Οὐκοῦν καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸς δι' ἑαυτὸν τέλειος, ἀλλ' οὐ δι' ἕτερον λογισθήσεται; Ὁρθότατα. Ἐτερον Θεὸς κόσμου, καὶ ἕτερον κόσμος Θεοῦ; Παντελῶς. Οὐκ ἄρα τέλειόν φατέον, καὶ δημιουργόν, καὶ παντοκράτορα, διὰ κόσμον τὸν Θεόν; Οὐ· ὅπως [μὴ] δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ [μὴ] διὰ κόσμον, καὶ ταῦτα τρεπτὸν, αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν τέλειος εὐρίσκειτο. Προσηκόντως. Τί δέ; τὸν πλούσιον διὰ τὸν πλοῦτον λεκτέον πλούσιον; Ὁρθῶς. Καὶ τὸν σοφὸν κατὰ μετοχὴν τῆς οὐσιώδους σοφίας, οὐκ αὐτὸν σοφίαν ὄντα, σοφὸν προγορευτέον (s. προσαγ-); Ναί. Τί δέ; καὶ τὸν Θεὸν ἕτερον ὄντα κόσμου, διὰ κόσμον ταύτη πλούσιον καὶ εὐεργέτην καὶ δημιουργόν κλητέον; Οὐδαμῶς· ἀπαγε! Οὐκοῦν αὐτὸς ἑαυτοῦ πλεῖτος, καὶ δι' ἑαυτὸν πλούσιος καὶ δυνατὸς τυγχάνει. Ἐοικεν. Ἦν ἄρα καὶ πρὸ κόσμου πάντη ἀπροσδεής, ὦν καὶ Πατὴρ καὶ παντοκράτωρ, καὶ δημιουργός, ὅπως αὐτὸς δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ μὴ δι' ἕτερον ταῦτα ἦ; Ἀνάγκη. Εἰ γὰρ διὰ κόσμον, καὶ οὐχὶ δι' ἑαυτὸν ἕτερος ὦν [καὶ] κόσμου, παντοκράτωρ γνωρίζοιτο (συγγνώμην, ὁ Θεὸς, ἀναγκάζομαι γὰρ τοῦτο εἰπεῖν), αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἀτελής [ἂν] καὶ προσδεής τούτων, δι' ἃ παντοκράτωρ καὶ δημιουργός ἐστιν ὑπερφυῶς. Οὐκ ἄρα ἀποδεκτέον ταύτην τὴν ὀλέθριον ἀμαρτίαν περὶ Θεοῦ τῶν λεγόντων, παντοκράτορα καὶ δημιουργόν διὰ τὰ κρατούμενα καὶ δημιουργούμενα τρεπτὰ, ἀλλ' οὐ δι' ἑαυτὸν εἶνα; τὸν Θεόν.

illegitimus ille error rejiciendus, dicentium in Deum, non ipsum a se, sed a subjectis rebus et creatis, quæ sunt mutationi obnoxia, universalem Dominum ac creatorem esse.

Γ'. Ὅρα δὲ καὶ ὧδε. Εἰ ἕτερον, ἕτερον, πεποιήται ὁ κόσμος, μὴ πρότερον ὦν, μεταβάλλειν ἀνάγκη τὸν ἀπαθῆ καὶ ἀναλλοιώτον Θεόν. Τὸν γὰρ ποιῶντα πρότερον μηδὲν, ἕτερον δὲ ἀπὸ τοῦ μὴ ποιεῖν εἰς τὸ ποιεῖν (15), μεταβάλλειν καὶ ἀλλοιοῦσθαι ἀνάγκη. Ἐλεγον γὰρ· Πέπαυται δὲ τοῦ ποιεῖν τὸν κόσμον ὁ Θεός, ἢ οὐ; Πέπαυται· οὐπω γὰρ ἦν τετελειωμένος ἂν. Ἀληθές. Εἰ οὖν τὸ ποιεῖν ἐκ τοῦ μὴ ποιεῖν ἀλλοιώσιν τοῦ Θεοῦ καταψήφίζεται, οὐχὶ καὶ τὸ μὴ ποιεῖν ἐκ τοῦ ποιεῖν; Ἀνάγκη. Ἡλλοιωθῆναι δὲ αὐτὸν φαίης μὴ ποιῶντα σήμερον παρ' ὃ ἦν ὅτε ἐποίησε; Οὐδαμῶς. Οὐδ' ἄρα ὅτε ποιεῖ τὸν κόσμον, ἡλλοιωθῆναι αὐτὸν ἀνάγκη, παρ' ὃ ἦν ὅτε οὐκ ἐποίησε καὶ οὐτε ἀνάγκη συνυπάρχειν αὐτῷ τὸ πᾶν δεῖ λέ-

sententia, ab otio, sequente opus, quod ipse ostendit ab eodem, id ipsum præcedente. Schottus nulla consecutione in tertia accipit: dicebant enim, nisi prelum male sudavit, scripsitque ipse dicebam: quam tamen piam conjecturam depellit, quod paucis post lineis eadem oscitantia peccat, ubi etiam novam transitionem illam Methodii ad novam instantiam: καὶ μοι φάθι καὶ ὧδε, sic rediit: Atqui sic mecum disputant. Quanquam enim notat in marg., ἂν. facti, planum tamen est esse lectionem aliam mendosam, nec Origenianum argumentum inchoari, sed Methodianum.

(15) Εἰς τὸ ποιεῖν. Deest προσεληλυθότα, aut aliquid hujusmodi.

γειν, διὰ τὸ μὴ ἀναγκάζεσθαι λέγειν ἠλλοιωῖσθαι, ὅτι A συναΐδιον δι' αὐτὸ τοῦτο.

Δ'. Καί μοι φάθι καὶ ὧδε· Γενητὸν τὸ μὴ γενέ-
σεως ἔχον ἀρχὴν φαίης ἄν; Οὐ δῆτα. Εἰ γὰρ μὴ
ὑποπίπτει γενέσεως ἀρχῇ, ἐξ ἀνάγκης ἀγένητόν
ἐστίν. Εἰ δὲ γέγονεν, ὑπὸ αἰτίου τινὸς δίδως αὐτῷ
γεγονέναι. Πάντη γὰρ ἀδύνατον χωρὶς αἰτίου γένεσιν
ἔχειν; Ἀδύνατον. Κόσμον δὴ οὖν, καὶ ὅσα ἐν αὐτῷ,
μῶν ἄλλου τινὸς ἢ Θεοῦ δημιουργοῦντος φήσομεν
γεγονέναι ὕστερον, πρῶτον οὐκ ὄντα; Δῆλον, ὅτι
Θεοῦ. Ἀδύνατον γὰρ τὸ γενέσεως ἀρχῇ περιορισθὲν
συναπέραντον εἶναι τῷ ἀπεράντῳ; Ἀδύνατον. Πάλιν
δὴ οὖν, ὦ κένταυρε, ἐξ ἀρχῆς διαλεγώμεθα. Θεία
ἐπιστήμη τὰ ὄντα φατὲ γεγονέναι, ἢ οὐ; Ὡ βάλε
(16), λέξουσιν· οὐδαμῶς. Ἀλλὰ ἀπὸ τῶν στοιχείων, B
ἢ ὕλης, ἢ στηριγμάτων, ἢ ὅπως αὐτοὶ ταῦτα βού-
λεσθε ὀνομάζειν (οὐδὲν γὰρ διαφέρει), τούτων ἀγε-
νήτως προῦφεστηχότων καὶ πλημμελῶς φερομένων,
ὁ Θεὸς διακρίνας ἐτεχνήσατο τὰ πάντα, ὥσπερ ἀγα-
θὸς ζωγράφος ἀπὸ πολλῶν χρωμάτων μίαν τεχνησά-
μενος ἰδέαν; Οὐδὲ τοῦτο. Πάντως γὰρ ἀποφεύξονται
ὁμολογῆσαι καθ' ἑαυτῶν, ἵνα μὴ, τῆς διακρίσεως
(17) καὶ τῆς μεταμορφώσεως τὴν ὕλην συγχωροῦν-
τες ἀρχὴν ἐσχηκυῖαν, ἀναγκασθῶσι τῷ λόγῳ κατὰ
πάντα τὸν Θεὸν ἤρχθαι τοῦ διοικεῖν λέγειν καὶ κα-
τακοσμεῖν τὴν πρότερον ἄμορφον οὖσαν ὕλην.
formationis, cogat ratio fateri, cœpisse Deum, materiam prius informem et indigestam, digerere ac
perpolire.

Ε'. Φέρε γὰρ, ἐπειδὴ σὺν τῷ Θεῷ φάναι ἐνταῦθα C
τοῦ λόγου γεγονάμεν· ἦτω τις ἀνδριάς ἐστὼς ἐπὶ βιά-
σεως καλός· οὗ θαυμάζοντες οἱ θεώμενοι τὴν εὐρυ-
θμον καλλονὴν, διαφερέσθωσαν πρὸς ἀλλήλους, πῆ
μὲν γενητὸν, πῆ δὲ καὶ ἀγένητον λέγειν πειρώμενοι.
Ἐροίμην γὰρ σφᾶς· Δι' ἣν αἰτίαν ἀγένητον αὐτόν
φατε, πότερον διὰ τὸν τεχνίτην, ὅπως μηδαμῶς ἀρ-
γήσας τῆς δημιουργίας νομίζοιτο, ἢ δι' αὐτόν; Ἄν

(16) Ὡ βάλε. Al., ὦ πάλιν· al., ὦ βάλῃ.

(17) Διακρίσεως. Al., κατακρίσεως· al., μετακρί-
σεως.

(18) O centaur. Suggillat Origenem velut mon-
strosum, qui multa quidem hominis, et supra fere
hominem, habeat, multaque item velut belluina, D
absonis illis dogmatis, quibus sua quæque optima
vitiavit: non minus mali effectus forma, ubi malus,
quam boni, ubi bonus.

(19) Divina scientia creatas. Sic ubique S. doctor,
probatioresque theologi; frustra que quærimus aliud
in Deo, etiam distinctum virtute quo res agat. Scit
esse, volens, suntque ut æterno illa placito vult
esse, eoque sunt nova, nulla Dei divinæque ejus
aut scientiæ aut voluntatis novitate.

(20) Quamobrem dicitis non factam? Facile di-
lemma, ut statuæ æternitas, eoque mundi cui illa
comparatur, vel sit ab ipso artifice et ejus propria
conditione, qui petat esse semper in actu, nunquam
otitari; quæ est ratio superius allata, et velut unum
totius erroris istius fundamentum; vel ab ipsamet
statua, quæ sic petat non incœpisse; quod utrum-
que subtilissime impugnat Methodius, re tandem
deducta ad αὐτοματισμόν, et ut creata a se ipsis
sint, non a Deo, velut ei necessario coæterna: nulla
etiam rationis antecessione, divini esse, ad illud
corum esse perpetuo necessarium. Quæ certe ratio

A sum habebimus fateri universum Deo coexistere,
ut ne cogamur mutatum admittere: ea siquidem
ratio est cur ei coæternum ponas.

IV. Sed et sic responde: Dixerisne creatum,
quod non habet creationis principium? Haud puto:
nisi enim in principium creationis incidit, necessa-
rio est increatum. Quod si fuit creatum, plane con-
cedis ab aliqua causa creatum. Quippene prorsus
impossibile, ut creatio sit sine causa creante? Im-
possibile. Num ergo mundum et quæcunque sunt
in illo, alio tandem quam Deo opifice, dicturi su-
mus creata, cum prius non essent? Perspicuum a
Deo creata esse. Num enimvero fieri potest, ut in-
terminabili sit cointerminabile, quod creationis
principio definitum est? Haudquaquam potest. It-
rum ergo, o centaure (18), resumamus disputatio-
nis principium. Nam res divina scientia creatas (19)
fatemini, necne? Apage, inquit: Minime. Num
vero ex elementis, vel materia, aut firmamentis,
aut quibus hæc verbis appellare vultis: nam
nihil refert; cum illa increata præexistenter ac
temere ferrentur, secernens Deus, universa fa-
bricatus est, velut præstantissimus pictor, ratio-
nem unam et imaginem e multis coloribus expres-
serit? Neque ita, inquit: omnino enim refu-
gient contra se ipsos hoc testari; ut ne dato ha-
buisse materiam principium secretionis et transfor-

V. Age vero, quoniam Deo propitio in hunc locum
dicendo pervenimus, ponamus statuam, in sua basi
collocatam; elegantem illam, cujus concinnam
pulchritudinem spectatores mirentur: dissentiant
vero; aliis factam contententibus, aliis non
factam. Quæsierim ego ab eis: Quamobrem dicitis
non factam (20)? An propter artificem, ut ne
unquam vacasse ab opere existimetur, vel propter

solidissima est, nec tangit opinionem apud nostras
agitari solitam, utrum mundus vel creatum
aliquid potuerit esse ab æterno; non velut ens ne-
cessarium, et quod sic esse, sua ipsum natura
peteret; sed ut contingens, et quod solo Dei vo-
luntate sic esset. Quanquam etiam eam æternitatem
Methodiana argumenta non leviter perstringant,
velut ex ipsa ratione creati sit, ut eo quod creatum
accipit vel esse vel motum, necessum sit ὑποπασεῖ-
σθαι ἀρχῇ, ut principio subjaceat. Schottus ad illa
verba et primam partem dilemmatis, ὅπως μηδαμῶς
ἀργήσας τῆς δημιουργίας νομίζοιτο, causam hanc,
inquit, non bene assequor. At nec ego bene asse-
quor ipsius modestiam, et quam in re tam facili,
sicque Methodio inculcata, prætendit ignorantiam.
Quod certe paulo post ad idem sequitur, ὅπως ἀνάρ-
χως λέγοιτο κρατεῖν τοῦ τεχνάσματος ὁ τεχνίτης,
diciturque ex eadem persona Origenianorum, eo
astruentium creationem sine principio et æternam,
non bene videtur assecutus, dum ita reddit: Ut
opifex opificio ab æterno major dicatur: nihil enim
hoc ad propositum. Nos ita: ut æternum artifex,
habere dicatur quod molitus sit opus ac opificium.
Est plane hæc τοῦ κρατεῖν acceptio; sicque ἀκρι-
βέστερον respondent Origeniani caventes αὐτομα-
τισμόν, quomodo forte sit legendum ἀντὶ τοῦ πικρῶ-
τερον

ipsammet statuum? Si quidem vero propter artificem, qui illa, cum sit non facta, effugitur ab artifice? Si enim omnino necessariam habet metallariam artem, ut recipiat quaecunque artifex malit figuram, qua ratione erit non facta, quae et patiatur ab artifice, et fiat? Sin autem, velut a se ipsa absolutionem habens, et infecta incrementaque, ut perniciosa vestra habet sententia, dicatur non habere artem necessariam; necessum est, fateamini, rerum a se et spontaneum ortum: vel certe, neque huic forte admittentes sermonem, absurdius responsuri sunt; ut statuum quidem infectam non dicant; factam vero ejusmodi, ut non habeat ortus initium, ut aeternum artifex habere dicatur quod molitur opificium. Heus vos ergo, dicemus, si neque tempus neque ævum retro ullum reperiatur, quando statua perfecta non fuerit, quid, rogo, illi artifex præstitit, quidve in illa egit? Nam si ipsa nullius egens, principii ortus expers est; nunquam potius, in sententia vestra, opifex efflaxerit, aut inventus opifex fuerit. Atque ita rursus in idem revoluta oratio, sponte sua factum opus, fateri coget. Si enim artifex vel exillissime statuum movisse dicitur, utique subjacet principio, qua is ratione informem olim et sine motu, movere cœpit atque polire. Nec ergo erat, nec est futurus idem perpetuo mundus. Comparandus enim est artifex Deo, et statua mundo. Quomodo igitur, o stupidissimi, creaturam existimatis creatori coeternam, ejus opera non indigere? Quod enim est coeternum, cum nulla ratione habeat creationis ortusque principium, etiam oportuerit esse coincreatum, eademque virtute. Porro, quod semel increatum atque a se perfectum et immutabile visum sit, nullius etiam egens et immune a corruptione erit: atque adeo, dum res talis.

VI. * Ecclesiam, ab appellandis, ac ceu ad certamen vocandis voluptatibus (21) dictam ait.

VII. Ait Sanctus: Duas porro (22), in iis quæ

* Schol. Quomodo id dicis, sancte Dei, si quidem ejusmodi tua opinio est?

(21) Ab appellandis ac ceu ad certamen vocandis voluptatibus, παρὰ τὸ ἐκκεκλημέναι τὰς ἡδονάς. Vix certe fuerit subtilius etymum, digniusque Methodio ac eo Christi athleta, qui tali olim certamine, ad insignem illam de tyranno victoriam, quam tandem martyr illustris obtinuit, sese strenue comparasset; velut apud nostrates Petrus ille martyr, vere Christi et ante martyrium hostia, pauloque anterior ac gradu vicinior Methodio, Thomas ille gentis Anglorum, utinam virtutis æmulæ decus. Mire accinit meus ille Amphiloehius hom. De pœnit., cum ita de diabolo succentore passionum, loquitur, p. 93: Φθονεῖ γὰρ ὑπὲρ πάντας τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν, ὡς ἀποστρεφόμενον τῆς ἑαυτοῦ ματαιότητος πάντων. *Præ mortalibus enim omnibus, livore fertur in Christianum genus et nomen, velut quod ex omnibus suæ ipsius dementiæ adversum noverit*: atque adeo velut solos habeat adversarios; quibus proinde velut solis illi militans voluptatum agmen, objectum videri possit, aperta baptismo velut palæstra; Ecclesia qua depugnemus; eo etiam tum cærimoniali, tum sacro, in eo, unctis oleo; quando

A μὲν γὰρ διὰ τὸν τεχνίτην, πῶς ἀγέννητος ὢν πρὸς τοῦ τεχνίτου δημιουργεῖται; εἰ γὰρ ἔλας ἐν ἐνδείᾳ τῆς τέχνης καθίσταται χαλκουργαύμενος πρὸς τὸ σκεῖν ὅποιον ὁ δημιουργὸς ἐθέλει χαρακτηῖρα, ποῖον τρόπον ἀγέννητος ἔσται πάσῃων τε καὶ δρώμενος; εἰ δὲ αὐτὸς δι' ἑαυτὸν τέλειος καὶ ἀγέννητος λέγοιτο μὴ δεῖσθαι τῆς τέχνης ὁ ἀνδριάς, κατὰ τὸ δόλεθριον δόγμα, ἀνάγκη αὐτοματισμὸν ὁμολογεῖν. Ἡ οὐδὲ τοῦτον ἴσως ἐθέλησαντες προσήκασθαι τὸν λόγον, πικρότερον (23) ἀποκρινοῦνται, τὸ μὲν βρέτας ἀγέννητον οὐκ εἶναι λέγοντες· γενητὸν δὲ εἶναι ἀεὶ γενέσεως ἀρχὴν οὐκ ἔχον, ὅπως ἀνάρχως λέγεται κρατεῖν τοῦ τεχνάσματος ὁ τεχνίτης. Ὑποῦν, ὦ οὔτοι, λέξομεν αὐτοῖς, εἰ μὴ χρόνος, μήτε αἰὼν εὐρίσκειτο ἐπάνω, ὅτι οὐκ ἦν τέλειος ὁ ἀνδριάς, τί παρέσχεν αὐτῷ ὁ τεχνίτης, ἢ τί ἐνήργησεν εἰς αὐτὸν, φατέ; Εἰ γὰρ ὁ αὐτὸς ἀνευδοῆς ὢν, καὶ οὐκ ἔχων ἀρχὴν γενέσεως τυγχάνει, ταύτη μᾶλλον καθ' ὑμᾶς ὁ δημιουργὸς οὐδέποτε δημιουργήσας, οὔτε δημιουργῶν εὐρεθήσεται. Καὶ πάλιν εἰς αὐτὸ ἔοικεν ὁ λόγος περιδεδραμηκέναι, αὐτοματισμὸν ὁμολογεῖν. Ἐάν γὰρ πᾶν τὸ ἀκαριαίτατον ἀνδριάντα κινήσας ὁ δημιουργὸς λαχθῆ, ἀρχῇ ὑποπεσεῖται, καθ' ἣν πρότερον αὐτὸν ἀκοσμον καὶ ἀκίνητον ὄντα, ἤρξατο κινεῖν καὶ κωμῆν. Ὑποῦν καὶ ἦν καὶ ἔσται διηνεκῶς ὁ αὐτὸς θεὸς κόσμος. Ἀπεικαστέον γὰρ τῷ μὲν θεῷ τὸν παρτίτην, τὸν δὲ ἀνδριάντα τῷ κόσμῳ. Πῆ δ' οὖν, ὦ ἡλίθιοι, εἴεσθε τὴν κτίσιν συναπέραντον οὔσαν τῷ δημιουργῷ, μὴ δεῖσθαι τοῦ δημιουργοῦ; Τὸ γὰρ συναπέραντον μηδαμῶς ἀρχὴν γενέσεως ἔχον, καὶ συναγέννητον καὶ ἰσοδύναμον ἀνάγκη τυγχάνειν. Τὸ δὲ ἀγέννητον, αὐτοτελὲς καὶ ἀτρεπτον φανθὲν, καὶ ἀπροσβίλῃ καὶ ἀπρόσρονον [ἀν] ἔσται· καὶ εἰ τοῦτο οὕτως ἔχει, οὐδέτις ὁ κόσμος τρεπτός καθ' ὑμᾶς.

sic habeat, erit mundus in vestra sententia immu-

Γ'. * Ὅτι Ἐκκλησία παρὰ τὸ ἐκκεκλημέναι τὰς ἡδονὰς λέγεσθαι φησιν.

Ζ'. Ὅτι φησὶν ὁ Ἅγιος· Δύο δὲ δυνάμεις ἐν τοῖς

* Σχόλιον. Πῶς τοῦτο φῆς, ἅγιε τοῦ Θεοῦ, εἴπερ καὶ σοὶ ἡ τοιαύτη δόξα;

et sacrum, ejus est velut consummatio. Hoeschelius hocce etymum ita exponit, ut voluerit dictam Ἐκκλησίαν quasi ἐκκλησίαν, a fuga voluptatum, eoque legendum ἐκκεκλημέναι: ad quod etiam videtur respexisse Schottus illa parenthesi (*hoc est extirpandis*). Enimvero sic non egregium etymum, sed inepta fuerit æquivocatio, dignior rudi linguæ Græcæ, quam sacundissimo in ea Methodio, quem plane non fugit, quam dedimus non ita insolentem aptissimamque proposito, illa τοῦ ἐκκαλεῖν acceptio.

(22) *Duas porro*, etc. Duas hypostasi, unam re ipsa et natura, eoque una indivisa actione et creates materiam, et distinctione ornantes, sola appropriatione altera sibi alterum, altera alterum vindicante: Patre creationem, ut in qua maxime eluceat divina potentia: Filio emanatum et perfectionem, ut proprium maxime artis et rationis divinæ.

Μοχ

(23) Πικρότερον. Forte, ἀλογώτερον. Et μοχ al., τὸν ἀκαρ.

προωμολογημένοις ἔφαμεν εἶναι ποιητικὰς, τὴν ἐξ οὐκ ὄντων γυμνῶ τῷ βουλήματι, χωρὶς μελισμοῦ, ἀμα τὸ (f. τῷ) θελήσαι αὐτουργοῦσαν ὃ βούλεται ποιεῖν· τυγχάνει δὲ ὁ Πατήρ· θάτερον (f. θατέραν) δὲ κατακοσμοῦσαν καὶ ποικίλλουσαν κατὰ μίμησιν τῆς προτέρας τὰ ἤδη γεγονότα· ἔστι δὲ ὁ Υἱός, ἡ παντοδύναμος καὶ κραταιὰ χεὶρ τοῦ Πατρὸς, ἐν ἧ μετὰ τὸ ποιῆσαι τὴν ὄλην ἐξ οὐκ ὄντων κατακοσμεῖ (24).

Η'. Ὅτι τὸ Ἰῶβ βιβλίον Μωσείως εἶναι ὁ Ἅγιός φησι. Ὅτι περὶ τοῦ, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, φησὶν· Ἀρχὴν δὲ αὐτὴν τὴν σοφίαν λέγων τις οὐκ ἂν ἑμάρτοι. Λέγεται γὰρ παρά τινι τῶν ἐκ τοῦ θαλοῦ χοροῦ λέγουσα περὶ αὐτῆς τὸν τρόπον τοῦτον· Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ· πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με. Ἦν γὰρ ἀκόλουθον καὶ πρεπωδέστερον, πάντα ἀ εἰς γένεσιν ἦλθον, εἶναι ταύτης νεώτερα, ἐπεὶ καὶ δι' αὐτῆς γέγονασιν. Ἐπίστησον γὰρ εἰ μὴ καὶ τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς Θεόν, κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν· εἰ μὴ τούτοις ἑμάρτει. Τὴν μὲν γὰρ ἀρχὴν, ἀφ' ἧς ἀνεβλάστησεν ὁ ὀρθότατος Λόγος, τὸν Πατέρα καὶ ποιητὴν τῶν ὄλων φατέον, ἐν ᾧ ἦν· τὸ δὲ Οὗτος [ἦν] ἐν ἀρχῇ πρὸς Θεόν, τὸ ἐξουσιαστικὸν τοῦ Λόγου, ὃ εἶχε παρά τῷ Πατρὶ καὶ πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἰς γένεσιν παρε-

A jam evicimus et sunt admissa, dicebamus esse virtutes effectrices : alteram quidem, quæ ex nihilo, nuda voluntate, nulla mora, simul atque vult, omnia faciat quæ velit. Est autem virtus illa Pater : alteram vero, quæ ad prioris imitationem perficiat, distinguatque ac perpoliat quod jam factum est. Et hic Filius est, omnipotens illa firmaque Patris manus, qua materiam ex nihilo prius creatam, postmodum exornat ac perficit.

VIII. Ait Sanctus, librum Job esse Mosis (25). Ait præterea super illis verbis : In principio creavit cælum et terram^a : Non erraverit qui Principium (26) Sapientiam esse dixerit. Sic enim apud quemdam e sacro coetu, fertur ipsa de se loqui : Dominus creavit me (27) initium viarum suarum, in opera sua ; ante sæculum fundavit me^b. Par enim erat congruumque, ut creata omnia, quippe facta per illam, essent ea posteriora. Nam vide, num illud evangelicum : In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum : et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum^c ; istis consentaneæ habeat. Principium enim fuerit, Pater ille et creator universorum, ex quo germinavit, quod erat in ipso, Verbum rectissimum. Illud autem : Hoc erat (28) in principio apud Deum, Verbi principatum illum quem apud Patrem, priusquam mundus crearetur, liberum habuit, significare videtur ; velut Princi-

^a Gen. 1, 1. ^b Prov. viii, 22. ^c Joan. 1, 1.

Μοχ τὸ ἀνευ μελισμοῦ palam vitiosum est. Schottus, sine partium distinctione. Quid enim vero ad propositum? Legendum ergo μελλισμοῦ, ut V. et H., vel etiam μελησμοῦ, ut nonnunquam scribitur, ut prompta rerum ex nihilo eductio, Deo vocante nulloque obnitente, exprimat.

(24) Κατακοσμεῖ. Andr. Schottus, μετακοσμεῖ.

(25) Librum Job esse Mosis. Est hæc communior veriorque sententia, quam pluribus docte admodum explicat tueturque Jacobus Bolducus ord. S. Francisci Capuc., præludio II, in suum Job.

(26) Non erraverit, qui Principium, etc. Secuti sunt eam Methodii expositionem Augustinus I. 1 De Gen. ad lit., c. 1 ; Basilius et Ambrosius hom. in Hexaem., et est subtilis : quanquam non omnium forte maxime literalis : qua de re expositores ad illud caput Gen.

(27) Dominus creavit me, etc. Sic LXX, ἔκτισέ με, condidit, creavit me, quod non minimam olim difficultatem fecit : satis! acitque Hieronymus in epist. ad Cyprian., negando haberi in Hebræo verbum creationis quæ dicitur נָדָב, sed possessionem quæ dicitur נָדָב; quo etiam modo habent Vulgata expressa ex Hebr., Dominus possedit me in initio viarum suarum; quomodo et Aquila : Κύριος ἐκτίησάτό με ἀρχῆθεν. Quia tamen etiam LXX salvandi sunt, et lectio tot Patribus recepta, dicendum videtur cum Jansenio ad eum locum, idem significari utraque lectione : quanquam illa LXX nonnihil humiliter, et humano modo : significari, inquam, Sapientiae illius subsistentiam a Patre, ante omnem creaturam ; æternamque emanationem, velut Rationis, in qua et per quam crearentur omnia : atque adeo, principii ex principio illo singulari sine principio, Patre, a quo, et post quem, γίνεται αὐτὸς ἀρχὴ τῶν ἄλλων. Velut creatur et sit aliorum ipsum Principium, inquit Methodius, inhærens phrasi illi Scri-

pturæ, eodem proinde modo exponendus ; Patrisque illam ingenti notionem ac auctoritatem insinuans, qua etiam emanationum ad intra, totiusque Trinitatis fons dicitur, et est unus ipse, ἀρχὴ ἀναρχος : non ad existentiam prioris exclusionem ; sic enim et Filius ἀναρχος est, ut bene Gregorius orat. De theol. alique passim Græci ; sed per remotionem αἰτίας, ac velut causæ principiique essendi : nam causam in divinis non ita ferunt Latini, ut nec Græci, ἀρχὴν, bono utriusque sensu, aliisque et aliis verbis quod sanum est, explicantes. Male ergo Schottus τὸ, ἰδίαν ἀναρχὸν ἀρχὴν, proprium reddidit æternumque principium : nec satis sane, cum dictum κατὰ διαστολήν de Patre, negari videatur de Filio ; quod esset valde blasphemum, purusque putus Arianismus.

(28) Illud autem : Hoc erat, etc. Singularis plane hic, quanquam non alienus a phrasi Græca, Methodii sensus : imo nec a Latina. Nam etiam Latinis, esse in magistratu, esse in dignitate, etc., eo sensu recepta sunt. Cum ergo τὸ ἀρχὴ Græcis sit æquivocum, nec minus principatum significet quam principium, potuit Methodius intelligere verbis illis significatum Verbi divini principatum, ut existentia ejus apud Deum et Patrem iis velut qualificetur : quod plane congruit illi psal. cix, μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ, καὶ τὰ ἐξῆς, ubi Latina : Tecum principium, etc. ; sed ex Hebr. constat legendum principatus : nec nisi καταχρηστικῶς nonnihilque barbare, alterum pro altero positum ab interprete, non ex Hebr., sed ex Græco LXX reddente. Legerunt sine dubio illi נָדָב נָדָב (Himmecha nedaboth) seu potius נָדָב נָדָב (Nedabuth), ut bene Sanctus noster, recteque et eleganter expresserunt Græce, μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ, pro quo jam mutatis punctis legimus נָדָב נָדָב (hammecha nedaboth), populus tuus spontaneus, quod et ipsum imperium respicit.

pium dicat auctoritatem ac liberum principatum. A Post ergo singulare illud Principium absque principio, qui est Pater, sit ipsum aliorum Principium, per quod omnia creantur.

IX. Origenes, inquit, postquam multa commentus esset de universi aeternitate, etiam hoc addit. Neque ergo ab Adam, ut quidam affirmant, cum prius non esset homo, tunc omnium primus formatus, in mundum processit. Neque mundus rursus, ante sex dies quam crearetur Adam, coepit fieri. Quod si quis hac in parte dissideat ambigatque, prius cedat, num ita accipientibus, facile ad Mosaici libri rationem, numeretur annus unus? sic etiam hic acclamante prophetica voce⁵: *A saeculo et usque in saeculum tu es: quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesternae quae praeteriit, et custodia in nocte.* Nam cum mille anni (29) in diem unum concludantur in oculis Dei, a mundi ortu ad usque requiem, [sunt dies sex; atque ab illa] ad nos iterum sex praeterierunt dies, ut optimi affirmant calculatores. Annum ergo sexies millesimum ab Adamo ad nos usque aiunt extendi. nam die septima, septimo inquam mundi millenario, iudicium futurum dicunt. Ergo a nobis usque ad principium in quo Deus creavit caelum et terram, dies omnes tredecim numerantur: ante quos, cum Deus nihil omnino operatus sit et creaverit, Patris nomine et universalis conservatoris ac Domini caruit. Enimvero, si tredecim dies sunt in oculis Domini a mundo condito, quomodo Sapia in Jesu Sirach dicit: *Arenam maris, et pluviae guttas, et dies saeculi quis dinumerabit?* Hæc Origenes serio disputans, vide, rogo, quam nugetur.

⁵ *Psal. LXXXIX, 2, 4. Eccli. 1, 2.*

(29) *Nam cum mille anni, etc.* Videtur plane, et est locus mutilus, male omnino redditus ab Schotto, nec bene illustratus ab Hoeschelio. Ex illo igitur psalm. LXXXIX: *Mille anni ante oculos tuos, etc.*, infert Origenes a mundo primum creato ad Adamum usque ad Dei requiem, non nostram, ut supinius Schottus, sex mille annos intercessisse; sex vero iterum alios ab illa quiete, ex probatiori chronologia quæ est LXX, ad sua usque tempora colligit: velut jam exacto altero senario, postque illud currente septenario, ac velut septima die, qua vult fore mundi consummationem. Ex quibus universim colligit Methodius, esse tantum dies quatuordecim (et sic forte fuerit in textu corrigendum), ante quos in ipsa Origenianorum sententia, Deus nihil ageret: eoque non stare illud Sap. Sirach: *Dies saeculi quis dinumerabit?* velut illi innumerabiles sint, arenæque maris et guttis pluviae comparabiles. Nulla ergo hic jocularis hallucinatio Origenis, qualem Hoeschelius fingit, velut septem pro tredecim iniecerit; sed debilior argumentatio ex Scriptura male intellecta, quam Methodius ex Scriptura quoque refellit. Notanda auctoritas libri Ecclesiastici, quem vir sanctus etiam Psalmis opponat. Porro videtur ex illo loco, celebrem illam Gregorii et fere Græcorum sententiam, de mundi spiritualis et angelici creatione ante hunc corporeum, statuere, ac insinuare, innumerabiles illos dies saeculi seu ævi illius, esse spiritualis, non nostri hujus; cujus nume-

θεῖν, εἰκοι σημαίνειν, τὴν ἐξουσίαν ἀρχῆν εἰπὼν. Οὐκοῦν ἀρχὴ μετὰ τὴν ἰδίαν ἀναρχον ἀρχήν, τὸν Πατέρα, αὐτὸς τῶν ἄλλων γίνεται, δι' ἧς ἅπαντα δημιουργεῖται.

Θ'. Ὅτι Ὀριγένης, μετὰ τὸ πολλὰ μυθήσασθαι περὶ τῆς τοῦ παντὸς ἀϊδιότητος, ἐπάγει καὶ τοῦτο. Οὕτε οὖν ἀπὸ Ἀδάμ, ὡς φασὶ τινες, πρότερον οὐκ ὦν ὁ ἄνθρωπος, τότε πρῶτος πλασθεὶς εἰς κόσμον παρῆλθεν· οὔτε αὖ κόσμος πρὸ ἑξ ἡμερῶν τῆς τοῦ Ἀδάμ γενέσεως ἤρξατο δημιουργεῖσθαι. Εἰ δὲ φιλοφρονοῖτο διαφέρεσθαι πρὸς ταῦτά τις, πρότερον φρασάτω, εἰ μὴ εὐαριθμητὸς ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, κατὰ τὴν Μωσέως βίβλον, τοῖς οὕτως αὐτὴν ἐκλαμβανομένοις ὁ χρόνος εἰς, τῆς προφητικῆς καὶ ἐνθάδε βρώσης φωνῆς· Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ· διὰ χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου ὡς ἡμέρα ἡ χθὲς, ἧτις διήλθε, καὶ φυλακὴ ἐν τυκτί· χιλίων γὰρ ἑτῶν διοριζομένων εἰς μίαν ἡμέραν ἐν ὀφθαλμοῖς Θεοῦ, ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως μέχρι καταπαύσεως μέχρις ἡμῶν, ὡς οἱ περὶ τὴν ἀριθμητικὴν φάσκουσι δεινοὶ, ἑξ ἡμέραι συμπέριαιούνται. Ἐξακισχιλιοστὸν ἄρα ἔτος φασὶν ἀπὸ Ἀδάμ εἰς δεῦρο συντείνειν· τῇ γὰρ ἑβδομάδι τῷ ἑπτακισχιλιοστῷ ἔτει κρίσιν ἀφίξεσθαι φασιν· οὐκοῦν αἱ πᾶσαι ἡμέραι δέκα καὶ τρεῖς ἀφ' ἡμῶν ἕως εἰς τὴν ἐν ἀρχῇ, ἐν ἣ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, μετροῦνται· ὧν ὁ Θεὸς ἀνώτερον, κατὰ τὴν σφῶν αὐτῶν ἄνοιαν οὐδὲν οὐδαμῶς δημιουργήσας, ἐγεγύμνωτο τοῦ Πατρὸς (30) καὶ παντοκράτωρ εἶναι. Εἰ δὲ καὶ τρισκαίδεκά εἰσιν ἡμέραι ἐν ὀφθαλμοῖς Θεοῦ ἀπὸ γενέσεως κόσμου, πῶς φησὶν ἡ ἐν τῷ Σειράχ σοφία· Ἀμμοὺν θαλασσῶν, καὶ σταγόνας ὑετοῦ, καὶ ἡμέρας αἰῶνος τίς ἐξαριθμήσει; Ταῦτά φησιν ὁ Ὀριγένης σπουδάζων, καὶ ὄρα οἷα παίζει.

rus dierum, etiam Origeniane, et juxta illos qui ita extendunt dies sex creationis, facile iniri possit. Contra hanc sententiam æstimat Cornelius pronuntiatum a Patribus Lateranensibus: sed mihi melius censet D. Thomas, cujus utinam in censendis dogmatis modestiam et soliditatem juniores multi imitarentur, nec nisi ex mente conciliorum, cui verba debent componi, in ejusmodi pronuntiant. Damnatus ergo fuerit carcer ille damnati Origenis, et mundus ille ante Adamum sex mille annis, plenus incorporeis hominibus seu non carnalibus, et hactenus angelis; spiritualis vero ille et vere angelicus, quem nemo Patrum erroris in fide insimularit, Basilio, Gregorio, etc., ipsique nostro Methodio, quantum ex dictis colligimus, vindice S. Thoma et Angelo Scholæ, probabilis constiterit: quanquam eidem ejusque discipulis, quos agimus, simultanea, ut unius mundi, creatio omnium, probabilior fuerit. Non male de his Escalant. *Clypeo concionat.*

(30) *Πατήρ.* Legendum omnino videtur ποιητῆς. Sic enim, ubi de creatione, loqui amant Patres Græci; quibus Deus dicitur ποιητῆς τῶν ὄλων καὶ δημιουργός. Cf. S. Justinii *Cohort. ad Græcos*, n. 22; *Apolog.* 1, n. 20. Hinc reformanda versio: *Cum Deus nihil omnino operatus sit et creaverit, EFFECTORIS nomine.... caruit.* Mirari subit hunc locum, non solum Schottum, sed et Combefisium fugisse.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΕΘΟΔΙΟΥ ΕΚ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ.

SANCTI METHODII

FRAGMENTA EX LIBRIS ADVERSUS PORPHYRIUM (31).

I.

(Ex *Parallelis Damascen.*, *Opp. tom. II*, pag. 778.)

Κάλλιστον ταῖς ἀληθείαις καὶ ἐπαινετὸν κλητέον Α τοῦτο, ὅπερ ἂν αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς ἠγήσεται καλὸν· καὶ ὑπὸ πάντων ἐξουθενῆται καὶ χλευάζεται· ἀλλ' οὐχ ὡσπερ οἱ ἄνθρωποι νομίζουσι.

Plane omnino optimum atque laudabile fuerit appellandum, quod esse Deus ipse bonum putaverit; tametsi omnes illud spernant subsannentque. Non enim sic habet, ut homines autumant.

II.

Ibid. pag. 784 B.

Μετάνοια τότε ἀμαρτήματος παντὸς γίνεται ἀπαλειπτική, ὅταν ἐπὶ τῷ γενομένῳ ψυχῆς σφάλματι ἀναβολὴν μὴ δέξεται· μηδὲ παραπέμψει τὸ πάθος εἰς χρονικὸν διάστημα· οὕτω γὰρ οὐχ ἔξει καταλείψαι ἴχνος ἐν ἡμῖν τὸ κακόν· ἅτε ἅμα τῷ ἐπιθῆναι ἀποσπασθὲν δίκην φυτοῦ ἀρτισυστάτου.

Tunc pœnitentia omne peccatum delet, cum peccante anima, dilationem non acceperit, neque in longum tempus morbum remiserit. Sic enim nequiverit malum relinquere in nobis vestigium, velut statim ac cœpit invadere, instar novellæ plantationis, avulsum.

III.

Ibid. pag. 785 E.

Ἡμέτερον μὲν ὄντως ἐστὶ κακόν ἢ πρὸς τὸν Θεὸν Β ἀνομοιότης τε καὶ ἀγνοία· ἀγαθὸν δὲ ἔμπαλιν πηλίκον ἢ πρὸς αὐτὸν ἐξομοίωσις. Φαίνεται γοῦν οἰκεῖον μὲν, ἀληθῶς ἀγαθόν, ἢ περὶ τὸ ἀφθαρτόν τε καὶ θεῖον ἐπιστροφή καὶ πίστις· κακόν δὲ ἢ περὶ αὐτὸν ἀγνοία καὶ ῥαθυμία· εἶγε τὰ ἐν ἡμῖν καὶ ἐξ ἡμῶν φυόμενα, ταῦτα ἡμέτερα τυγχάνουσι· κακοποιητικὰ ὄντα πονηρίας.

Hominis revera malum, ejus ad Deum dissimilitudo et ignorantia: contra, grande bonum, assimilatio. Sane videri debeat, vere proprium ejus bonum, conversio fidesque in id quod corruptione vacat, et Deum; malum autem, quæ circa eum ignoratio ac desidia est: quando in nobis atque ex nobis ortum habentia, quibus est malitia omnis, nostra censeri debent.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΕΘΟΔΙΟΥ ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΛΟΓΟΥ.

SANCTI METHODII EX SERMONE DE MARTYRIBUS (32).

(*Apud Theodoritum Dial. 1* Ἀτρεπτ., *Opp. tom. IV*, pag. 37.)

Οὕτω γὰρ θαυμαστὸν καὶ περισπούδαστόν ἐστι τὸ μαρτύριον, ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τῶν αὐτὸ ἐμαρτύρησεν, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγησάμενος C τὸ εἶναι Ἰσα Θεῷ, ἵνα καὶ τούτῳ τὸν ἄνθρωπον τῷ χαρίσματι εἰς ὃν κατέβη, στέψη.

Adeo etiam admirandum et magnopere expetendum est martyrrium, ut Dominus ipse Jesus Christus, Filius Dei, ipsum honorans passus sit, non rapinam arbitratus se esse æqualem Deo: ut hoc dono etiam hominem ad quem descenderat, honoraret.

⁷ *Philipp. II*, 6.

(31) Tria quæ subjiciuntur fragmenta, excerpta perhibentur in *Parallelis Damascenicis* ex τῶν κατὰ Πορφυρίου. De hoc autem opere S. Methodii plura S. Hieronymus inter *Veterum testimonia* quæ Methodianis præmisimus. Videsis et Holstenium in *Dissertat. De vita et scriptis Porphyrii*, cap. 11, post med.

(32) Unus inter veteres Theodoritus, quod quidem sciam, meminit hujus operis Methodiani *De martyribus*. Sic autem se habet apud ipsum in-

scriptio: Τοῦ ἀγίου Μεθοδίου, ἐκ τοῦ *Περὶ μαρτύρων* λόγου. Combefisium qui complura ex *Eclogariis* et *Catenis Methodiana* fragmenta conguessit, miror equidem istud vetustissimi Patris de Christi divinitate illustre testimonium præterisse. Quæ enim in eo enuntiantur, non nisi in Deum veram cadere possunt, judice Pelavio in præclara præfatione ad *tom. II Dogmat. theolog.*, cap. 4, num. 5. Neque aliter Bullus in *Defens. fid. Nic.*, sect. II, cap. 15, § 9, pag. 164. GALL.

ΜΕΘΟΔΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΑΤΑΡΩΝ

ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ

Εἰς τὸν Σιμεῶνα καὶ εἰς τὴν Ἄρνην, τῇ ἡμέρᾳ τῆς Ὑπαντήσεως· καὶ εἰς τὴν ἀγίαν Θεοτόκον.

METHODII EPISCOPI PATARENSIS

ET MARTYRIS

De Simeone et Anna, quo die Dominico in templo occurrerunt; ac de sancta Deipara.

I. Cum olim, quantum quidem breviter licuit, A quæ de virginitate dicenda erant, in *Symposiacis de castitate*, ceu jactis fundamentis abunde explicuerimus, hodierna die totam ipsam et a radice virginitatis gloriam coronamque immarcescibilem, alumnis Ecclesiæ oblectandis, tempus ecce in medium produxit. Hodie siquidem divinorum oraculorum consilium palam aperitur; gloriosaque hujus diei signa præfigurata, eorumque exitus atque effectus a sacris prædicatoribus ecclesiastico cœtui releguntur. Hodie finis antiquo illi veroque consilio impositus, præclare rerum ipsa exhibitione mundo manifestatur. Hodie citra tegumentum aliquod, *Domini gloriam*, divinæque ipsius arcæ majestatem, ceu in speculo, revelata facie *contemplamur*⁸. Hodie cœlestem illam, gentibusque anxie expectatam B lætitiā, humeris suis sanctissima celebritas bajulans, mortalium generi impertitur. *Præterierunt vetera; effloruerunt nova, et quæ non veterascunt*⁹. Non jam amplius austerum legis decretum præsidet: sed Domini gratia omnes ad se salubri longanimitate convertens regnum tenet. Haudquaquam iterum Ozan aliquis intructabilia ausus contingere, invisibili ratione flagellatur¹⁰. Deus enim ipse invitat; et quis præ timore adhuc cunctabitur? Clamat: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis*¹¹; et quis non accurret? Ne quis vero Judæus contradixerit in præcedentem domus Abedaræ typum

⁸ II Cor. III, 18. ⁹ II Cor. V, 18; Isai. XLIII, 19.

(33) Ἐν τοῖς Περὶ ἀγγελίας συμποσίοις. Habentur in bibliotheca monasterii quod est in insula C Pathmos: Leo etiam Allatius edenda promittit in suo Eustathio: necdum ipsi potuimus integrum opus nancisci, aut habere Roma scriptum, quamquam non semel de ea re scripsimus: ut opus habeamus dare excerpta Pholiana, cum pauculis fragmentis, potius sollicitando alicui, ut vel ediderit vel edendum nobis non inviderit, quam faciendo satis votis publicis, et huic ipsi orationi, qua se auctor quæ spectant ad virginitatem, in illis κατεστρωχέναι, ceu fundamenta jecisse accuratiusque explicasse, alioquin hic explicanda, statim pronuntiat. Minus Pantinus expresserat. — Hæc scribebat Combessius anno 1644, quo sua Methodiana publici juris fecit. Methodii enim *Symposium* primum prodiit Romæ, cura et studio Leonis Allatii, anno 1656, deinde anno insequente 1657, Parisiis, ex editione Possinii. GALL.

(34) Κατοπτρίζομεθα. Respicit Paulinum κατοπτρίζομενοι. II Cor. III, ubi Vulg., *speculantes*:

A. Πάλαι ἱκανῶς, ὡς οἶόν τε, διὰ βραχέων, τὰ περὶ παρθενίας ἐν τοῖς Περὶ ἀγγελίας συμποσίοις (33) κατεστρωχότων ἡμῶν, σήμερον ἀέτην τὴν τῆς παρθενίας δλόφριζον δόξαν, καὶ ἀμαράντινον στέφανον εἰς εὐφροσύνην ὁ χρόνος ἐν μέσῳ προήγαγε τοῖς τῆς Ἐκκλησίας τροφίμοις. Σήμερον γὰρ τὸ βουλευτήριο τῶν θείων χρησμῶν ἐξανολύεται, καὶ τὰ τῆς παρούσης ἐνδόξου ἡμέρας σύμβολα καὶ ἀποτελέσματα, παρὰ τῶν ἱεροκηρύκων τῷ ἐκκλησιαστικῷ συλλόγῳ ἐπαναγινώσκειται. Σήμερον ἡ περὶ αἰώσεως τῆς ἀρχαίας βουλής καὶ ἀληθινῆς διὰ τῶν ἔργων ἐνδόξως τῷ κόσμῳ ἐμφανίζεται. Σήμερον ἄτερ διακαλύμματος ἀνακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου, καὶ τῆς θείας αὐτοῦ κιβωτοῦ κατοπτρίζομεθα (34). Σήμερον τὴν παραδοκῆθεϊσαν οὐράνιον χαρὰν ταῖς γενεαῖς ἐπ' ὤμων φέρουσα (35) ἡ ἀγιωτάτη πανηγυρίς, τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἀποδίδωσι. Παρῆλθε τὰ παλαιὰ, καὶ ἦνθησε τὰ νέα, καὶ οὐ παλαιούμενα. Οὐκέτι νόμου αὐστηρὸν δόγμα προεδρεύει, ἀλλὰ χάρις Δεσπότης βασιλεύει, σωτηρίῳ μακροθυμίᾳ πάντας πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφουσα. Οὐ πάλιν Ὅζῳν τις ἀοράτως μαστίζεται, προσφαῦσαι τοῖς ἀφάυστοις κατατολμῶν. Θεὸς γὰρ προτρέπεται, καὶ τίς δειλιάσει; Δεῦτε πρὸς μὲ πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, βοᾶτε καὶ τίς οὐ προσδραμεῖται; Καὶ μηδεὶς Ἰουδαίων ἀντιλεγέτω τῇ ἀληθείᾳ, πρὸς τὴν προτύπωσιν βλέπων τοῦ οἴκου Ἀβεδαρᾶ. Εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν ὁ Κύριος ἐμφανῶς (36), καὶ ὑπὸ (37)

¹⁰ II Reg. IX, 6. ¹¹ Matth. XI, 28.

eodem atque ipsi sensu. Erasm., in *speculo representantes*, quod minus placet. Pantinus tantum, *contemplamur*, minus expressum.

(35) Ἐπ' ὤμων φέρουσα. Phrasi illa trita qua dicimus, tempus triste aliquid vel faustum afferre. Eodem modo Andreas Gret. orat. in *nativ. Mariæ*, ἡμέραν, dicit, πρῶτην τῶν ἑορτῶν, φέρουσαν τὸ φῶς τῆς παρθενίας ὑπὲρ κεφαλῆς, *diem inter dies festos primum, qui lumen virginitalis in capite bajulet*.

(36) Ἐλθεν... ἐμφανῶς. Sic plane textus jungendum petit; plana allusione ad illud psal. XLIX: *Deus noster manifeste veniet*, ἐμφανῶς ἦξει: quem locum auctor alteri Joan. I adnectit. Quare minus apte Pantinus junxerat sequentibus. Quod item præcedit προτύπωσιν τοῦ οἴκου Ἀβεδαρᾶ, *rem in domo Abedara præfigurata*, minus expressum, pro, *præcedentem figuram seu typum domus Abedara*, a qua, rei præfiguratæ ac præsignatæ, nempe Mariæ, aut etiam templo, in quod viva illa arca, Dominus Jesus pompa inducitur, reverentiam conciliat.

(37) Ὑπὸ. Forte ὑπὲρ, ut alibi.

τῆς ἐμφύχου κιδωτοῦ, ὡς ἐπὶ Δαστήριον, ἐπὶ γῆς πομπεύει. Ταύτης προσφάσας τελώνης, δίκαιος ἀναδείκνυται. Ταύτη προσπελάσασα πόρνη, σώφρων ἀναπλέττεται. Ταύτη θίξας λεπρός, ἀνωδύνως ἀναχαλκεύεται. Οὐδένα ἀπωθείται· οὐδένα βδελύσσεται. Μεταδιδοί τῶν ὑγιεινῶν, οὐ μεταλαμβάνουσα τῶν νοσερῶν· ὁ γὰρ τῆς φιλανθρωπίας Κύριος ἐπισκεπαύεται αὐτῇ. Ταῦτα τῆς νέας χάριτος τὰ δωρήματα. Τοῦτο πρόσφατον γέγονεν ὑπὸ τὸν ἥλιον, οὐ πάλαι γεγονός, οὐδ' αὖ μετέπειτα γενησόμενον. Προώρισε (38) δι' οἶκτον τὸν πρὸς ἡμᾶς, ἦλθε, καὶ ἐπλήρωσε διὰ φιλανθρωπίαν τὴν αὐτῷ πρέπουσαν. Εἰκότως γοῦν καὶ ἀνέκραγεν ἡ ἱερὰ σάλπιγξ· Τὰ ἀρχαῖα παρήλθεν· ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά. Καὶ τί ἐνοήσω, ἢ τί λαλήσω ἐπέξιον τῆς ἡμέρας, τοῖς ἀνεπίκτοις ἐπεκτεινόμενος; Φέρει γὰρ αἰὲ τῆς ἁγίας Παρθένου ἡ μνήμη κατὰ παντός λόγου τὰ νικητήρια. Διὰ τοι τοῦτο, δυσωπῆσαν ἡμῖν τὴν ἀσθένειαν τὸ μέγεθος τῶν ἐγκωμίων, ἐπὶ τὸν δυνατὸν ὕμνον καταφεύγωμεν καὶ τὴν ἀκίνητον ἤτταν ἐγκαυχασόμενοι (39), τῷ φιλεόρτῳ Χριστοῦ ποιμνίῳ γεγηθότες συγχορεύσωμεν. Σὺ δέ μοι, ὦ θεϊότατον καὶ ἱερώτατον ἀκροατήριον, τὸ σιγηλὸν ἄτχει, ὅπως διὰ τῶν προθμῶν τῶν ἀκοῶν γαληνῶς ταῖς διανοαῖς ἐγκαθορμισθῇ τῆς ἀληθείας τὰ ἀγώγιμα. Ἐορτὴν ἄγομεν, οὐχ Ἑλληνικῆς εἰκαιομυθίας, γελοποιδῶν καὶ ἐμβρόντητον θεῶν ἐστίασιν φέρουσαν, ἀλλὰ τῆς ἀστέκτου δόξης τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ συγκατάβασιν ἐκπαιδεύουσαν.

lumque deorum convivium secum adducens; sed quod importabilis gloriæ, ejus qui est super omnia

Deus ¹⁶, humilem ad nos demissionem, edoceat.

B. Φέρε τοίνυν, σεμνολόγε κηρύκων, καὶ μέγιστε προφητῶν, Ἡσαΐα, τὰ τῆς ἐνδόξου πανηγύρεως φιλοσοφεί τῇ Ἐκκλησίᾳ μυστήρια, καὶ δαψιλῶς ἐμφορηθῆναι τῶν ἀναφαιρέτων ἀγαθῶν πρότρεπε τοὺς καλλίστους δαιτυμόνας, ὅπως τῷ παρὰ σοὶ ἐσόπτρῳ τὴν παρ' ἡμῖν ἀλήθειαν ἀντιζεύξας, ὡς ἀψευδῆς ὑποφῆτης, χεῖρα ἐπὶ χεῖρα κροτήσης τῷ τέλει τῶν προφῆσεων· Ἐγένετο, φησί, τοῦ ἐνιαυτοῦ οὗ ἀπέθανεν Ὀζίας ὁ βασιλεὺς, εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης αὐτοῦ. Καὶ σεραφίμ εἰστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ· ἕξ πτέρυγες τῷ ἐντὶ, καὶ ἕξ πτέρυγες τῷ ἐντὶ. Καὶ ἐκέκραγεν ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον, καὶ ἔλεγον· Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ· πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. Καὶ ἐπήρθη τὸ ὑπέρθυρον ἀπὸ τῆς φωνῆς ἧς ἐκέκραγον, καὶ ὁ οἶκος ἐπλήσθη καπνοῦ. Καὶ εἶπα· Ὁ τάλας ἐγὼ, ὅτι καταρένυμαι· ὅτι ἄνθρωπος ὢν, καὶ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχοντος οἰκῶ, καὶ τὸν βασιλέα Κύριον Σαβαώθ εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου. Καὶ ἀπεστάλη πρὸς μὲ ἐν τῶν σεραφίμ, καὶ ἐν τῇ χειρὶ

A respiciens ¹³. In propria Dominus manifeste venit ¹⁴; vivæque et animatæ arcæ, cœu propitiatorio insidens, pompa in terra procedit. Hanc publicanus contingens, justus evadit. Huic se meretrix applicans, velut nova fictione casta redditur. Hanc leprosus contrectans, sine dolore sanus, velut recuditur. Neminem repellit, neminem abominatur. Impertitur sanitates; non participat aliquid noxium. Propensissimus enim erga homines Dominus in ea requiescit. Sunt hæc novæ gratiæ munera. Hoc recens novumque accidit sub sole ¹⁵; nec olim factum, nec post futurum. Quod pro sua Deus in nos misericordia præsiniverat, venit; et pro sua digna erga humanum genus propensione, ipse adimplevit. Quare jure optimo sacra illa tuba intonuit:

B *Vetera transierunt; ecce facta sunt omnia nova* ¹⁶. Quid vero mente concipiam quidve loquar, hac dignum die enitens ad inconcessa? Vincit enim ac longe superat omnem sermonem, sanctæ hujus Virginis memoria. Quocirca deterrente virium nostrarum imbecillitatem laudum ipsius magnitudine, ad hymnum eidem pro ingenii nostri facultate decantandum confugiamus; nosque ipsi immobiliter victos gloriantes, una cum festi studioso Christi grege, tripudio saliamus. Tu vero mihi in primis divinissima sacratissimæque concio, silentium colito, ut per aurium sinus velut intelligentiæ portam, veritatis merces placide subintrent. Festum agimus non ex Græcorum vanis fabulis, ridiculum attoni-

C II. Age ergo, inter præcones gravissime ac maxime prophetarum, Isaia, gloriosæ celebritatis sacramenta sapienter edissere; optimosque convivas, ut stabilibus bonis large exsaturentur, impelle; ut tuo illi speculo veritatem nostram ex adverso neglectens, prædictionibus sortitis terminum, ut verus vates, manum ad manum lætus complodas: *Factum est, inquit, in anno quo mortuus est Ozias rex, vidi Dominum sedentem super thronum excelsum et elevatum: et plena domus gloria ejus. Et seraphim stabant in circuitu ejus: sex alæ uni, et sex alæ uni. Et clamabant alter ad alterum, et dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth: plena omnis terra gloria ejus. Et elevatum est superliminare a voce qua clamabant: et domus impleta est fumo. Et dixi: O miser ego, quia compunctus sum: quia homo cum sim, et immunda labia habeam, in medio populi immunda labia habentis habito; et regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis. Et missus est ad me unus de seraphim; et in manu sua habebat carbunculum quem forcipe tulit ab altari: et tetigit os meum, et dixit: Ecce tetigit hoc labia tua, et auferet iniquitates*

¹³ II Reg. vi, 10. ¹⁴ Joan. i, 11; Psal. XLIX, 3. ¹⁵ Eccle. i, 10. ¹⁶ II Cor. v, 17. ¹⁷ Rom. ix, 5.

(38) Προώρισε. Deesse videtur ὁ.

(39) Τὴν ἀκίνητον ἤτταν ἐγκαυχασόμενοι. Sic retinendum videtur, quidquid Paulina videatur immutatum τὸ, ἀκίνητον in ἀνίκητον, minusque

bene reddat, invicto hoc certamine victos, etc. Significatur excellens Christi victoria laudumque ejus, qua immobili, ut non possit non obtinere, nobis gratulandum sit.

tuas, et peccata tua circumpurgabit. Et audivi vocem Domini dicentis : Quem mittam ? et quis ibit ad populum hunc ? Et dixi : Ecce ego, mitte me. Et dixit : Vade, et dic populo huic : Auditum audietis, et non intelligetis : et videntes videbitis, et non perspicietis ¹⁷. Sunt porro hæc prophetæ per Spiritum prænuntiata oracula. Tu vero mihi, charissime, vim dictorum considera, ut sacramentorum eventum assequaris; noverisque quis quantusque sit noster hic conventus. Cumque propheta olim miraculum sit vaticinatus, age tu, summo ardore animique lætitia et alacritate, perspicaci intelligentiæ tuæ oculo, Bethlehem illam perquam inclytam adi; manifestamque tibi tuo animo tecum imaginem effinge, prophetiam cum ipso rerum eventu componens. Neque enim, multis tibi verbis opus fuerit ad totius rei cognitionem consequendam, modo iis quæ illic geruntur, mentis oculos diligenter advertas. *Omnia siquidem sunt obvia intelligentibus, et recta invenientibus scientiam* ¹⁸. Ecce enim, ceu thronus sublimis et elevatus, ob ejus gloriam qui est fabricatus, Virgo Mater regi Domino Sabaoth, spectatissima illic statuitur. Super illo nunc ad te venientem in carne Dominum perspice. Super illo, virginali inquam throno, eum venerare qui novam hanc omnibusque laudibus prosequendam ad te profectionem adornavit. Circumspice vero fidei oculis; regiumque etiam illud seraphicorum spirituum, ceu sacerdotii lege, ei comes, obsequium occurret. Amat enim etiam ejusmodi satellitium, talis regis sequi præsentiam. Unde et eo loco, non solum dicuntur laudasse trinam illam divinæ unitatis substantiam; verum etiam, quæ nunc, Deo apparente, in terra occurrit, unius illius de sancta Trinitate, omnibus adorandam gloriam; in eo quod dicant : *Plena omnis terra gloria ejus*. Credimus enim, Filio propter nos *secundum propositum* ¹⁹ facto homini, una adesse Patrem, divinitate inseparabili, cum ejusdem ipsi essentiæ Spiritu. Nam ait Paulus, ille sacrorum interpres : *Erat Deus in Christo, mundum reconcilians sibi, non reputans ipsis delicta ipsorum* ²⁰; Patrem in Filio, propter unam eandemque voluntatem esse ostendens.

ἐαντῷ καταλλάσσω, μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ ἐν θέλημα ἐμφαίνων.

III Tu vero festi amans, qui sic gloriosa Bethlehemica et quæ tui causa consummantur, perspicias, cælestibus turmis salutem tuam magnifice celebrantibus tete lubens alacrisque adjunge. Quomodo olim David coram arca ²¹, sic ipse coram virginali throno, lætus choreas ducito. Dominum ubique et semper præsentem, quique a Themane, ut ait pro-

αὐτοῦ εἶχεν ἄνθρακα, ὃν τῇ λαβίδι ἔλαβεν ὑπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἤψατο τοῦ στόματός μου, καὶ εἶπεν· Ἴδὸν ἤψατο τοῦτο τῶν χειλέων σου, καὶ ἀφελεῖ τὰς ἀνομίας σου, καὶ τὰς ἀμαρτίας σου περικαθαριεῖ. Καὶ ἤκουσα τῆς φωνῆς Κυρίου λέγοντος· Τίνα ἀποστέλλω; καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον; Καὶ εἶπα· Ἴδὸν ἐγὼ, ἀποστέλλόν με. Καὶ εἶπε· Πορεύου, καὶ εἶπον τῷ λαῷ τούτῳ· Ἀκοῆ ἀκούσητε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψητε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. Ταῦτα τοῦ προφήτου διὰ τοῦ Πνεύματος τὰ προκηρύγματα. Σὺ δέ μοι, ἀγαπητὲ, σκόπει τῶν εἰρημένων τὴν δύναμιν, ἵνα συνίσῃς τῶν μυστηρίων τὴν ἔκβασιν, καὶ μάθῃς τίς καὶ ποταπὴ ἡμῶν ἡ συνάθροισις. Καὶ προχρηματίσαντος τοῦ προφήτου τὸ θαῦμα, δεῦρο ἄπιθι, καὶ πρόσβαινε θερμότατα καὶ φαιδρότατα καὶ προθυμότατα, τῇ ὀξυωπία τῆς διανοίας ἐπὶ τὴν εὐκλεστάτην Βηθλεὲμ· καὶ ἀνατύπωσε σεαυτῷ ἐμφανῆ εἰκόνα, τῇ ἐκβάσει τῶν πραγμάτων τὴν προφητείαν συγκρίνων· οὐ γὰρ δεῖσθι μακρῶν λόγων εἰς ἐφόδιον γνώσεως, τοῖς ἐκεῖσε ἔργοις ἐνατενίζων· Πάντα γὰρ ἐνώπια (40) τοῖς συνιούσι, καὶ ὀρθὰ τοῖς εὐρίσκουσι γινώσκιν. Ἴδὸν γὰρ αὐτόθι ὡς θρόνος ὑψηλὸς καὶ ἐπηρμένος τῇ δόξῃ τοῦ κτίσαντος ἡ Παρθενομήτωρ εὐτρεπίζεται φανερώτατα τῷ βασιλεῖ Κυρίῳ Σαβαώθ. Ἐπὶ τοῦτον κατανόησον τὸν νῦν πρὸς σὲ διὰ σαρκὸς ἐπιδημήσαντα Κύριον. Ἐπὶ τοῦτον τὸν παρθενικόν φημι θρόνον προσκύνησον τὸν πρὸς σὲ τὴν νέαν ταύτην καὶ πανύμνητον πορείαν στείλαμενον. Περίβλεψαι δὲ τοῖς τῆς πίστεως ὄμμασι, καὶ εὐρήσεις περὶ τοῦτον καὶ τὸν βασιλικὸν τῶν σεραφίμ ιεράτευμα (41). Ἐπεσθαι γὰρ φιλεῖ πως τῇ βασιλείῳ παρουσίᾳ καὶ ἡ τούτων δορυφορία. Ὅθεν καὶ ἀνυμνηκῆναι τὸ τηρικαῦτα λέγονται οὐ μόνον τὸ τρισυπόστατον τῆς θείας ἐνάδος, ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν καταντήσασαν τὰ νῦν ἐπὶ γῆς διὰ τῆς θεοφανείας τοῦ ἐνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος πᾶσι προσκυνητὴν δόξαν, ἐν τῷ λέγειν· Πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. Συμπαρεῖναι γὰρ πεπιστεύκαμεν τῷ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντι Υἱῷ κατὰ τὴν εὐδοκίαν (42), καὶ τὸν ἀδιάστακτον αὐτοῦ Πατέρα κατὰ τὴν θεότητα, σὺν τῷ ὁμοουσίῳ αὐτοῦ Πνεύματι. Θεὸς γὰρ, φησὶν ὁ ἱεροφάντης Παῦλος, ἦν ἐν τῷ Χριστῷ, κόσμον παραπτώματα αὐτῶν· τὸν Πατέρα ἐν τῷ Υἱῷ διὰ τὸ

D Γ'. Κατανοήσας δὲ, ὦ φιλέορτε, περὶ τὴν Βηθλεὲμ τὰ οὕτως ἐνδοξα καὶ διὰ σὲ τελούμενα, συνασμένιζε τοῖς ἐπουρανίοις μεγαλοφυῶς τὴν περὶ σὲ ἐορτάζουσι σωτηρίαν. Χόρευε πρὸ προσώπου τοῦ παρθενικοῦ θρόνου, ὡς πάλαι Δαυὶδ πρὸ προσώπου τῆς κιβωτοῦ. Ἄνευφήμησον τὸν ἀπανταχοῦ πάντοτε παρόντα, καὶ ἐκ θεμάτων, ὡς φησὶν ὁ προφήτης, ἐπιφανῆναι κατὰ

¹⁷ Isai. vi, 4-9. ¹⁸ Prov. viii, 9. ¹⁹ Ephes. i, 5.

(40) Ἐνώπια. Theod., εὐθεία.

(41) Ἰεράτευμα. Visum est minus expressum τὸ, sacerdotium. Est, auct. Arist., ἡ περὶ τοὺς θεοὺς ἐπιμέλεια, cultus ille et obsequium religioque, sacerdotibus maxime, Deum divinamque excellentiam excellenter referentibus, respective adhibenda.

²⁰ II Cor. v, 19. ²¹ I Reg. vi, 14.

(42) Κατὰ τὴν εὐδοκίαν, Eph. i, quo alludit. Nempe juxta bonam illam Dei voluntatem et decretum salutis hominum; ex qua una Patris et Filii, Patrem in Filio statim colligit, ex eodem Paulo; eoque minus apte Pantinus, ob propensam suam in nos voluntatem.

σάρκα τῷ γενεῖ τῶν ἀνθρώπων ἐδόκῃσαντα Κύριον. **A** λέγε Μωσαϊκῶς· Οὗτός μου Θεός, καὶ δοξάσω αὐτόν, Θεός τοῦ πατρός μου, καὶ ὑψώσω αὐτόν. Ἐχόμενα δὲ τῶν εὐχαριστηρίων (43), ἐξετάσωμεν χρησιμώτατα, τίς ἢ ἐν Βηθλεὲμ ἐξεγείρασα πρόφασις τὴν βασιλέα τῆς δόξης. Τὸ μὲν γὰρ ἐν Βηθλεὲμ σωματικῶς γεννηθῆναι ἢ περὶ ἡμᾶς εὐπλαγχνία ἐξεβιάσατο τὸν ἀβιάστον· τὸ δὲ ὑποτίθειον τυγχάνοντα (44), τὸν ἐν χρόνῳ ἄχρονον, καὶ τοῖς σπαργάνοις ἐγκατεχόμενον ἀκατόχως, μέτοιχόν τε καὶ μετανάστην γενέσθαι, ποία ἄρα γένηται ἀνάγκη; Εἰ δὲ βούλη γινώσθαι καὶ τοῦτο, ὧ θεϊοτάτῳ μοι καὶ θεόπνευστον σύστημα, ἄκουε Μωυσέως διαπρυσίως κηρύττοντος τῷ λαῷ, καὶ εἰς γνῶσιν τῆς ὑπερφουοῦς γεννήσεως ἐγκεντρίζοντος αὐτοῦς, καὶ λέγοντος· Πᾶν ἄρσεν, σιανοῖγον μήτραν, ἅγιον τῷ Κυρίῳ, κληθήσεται. **B** Ὁ τοῦ θαύματος! Ὁ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! Ἐπρεπε γὰρ τῷ Κυρίῳ νόμου καὶ προφητῶν κατὰ νόμον ἅπαντα τὸν ἴδιον διαπράξασθαι, καὶ μὴ ἀθετητὴν εἶναι νόμου, ἀλλὰ πληρωτὴν· συνάψαι τε ἐντεῦθεν τῇ τοῦ νόμου περαιώσει (45) τὴν τῆς χάριτος αὐτοῦ ἀρχήν. Διὰ τοῦτο ἡ ὑπερτέρα νόμου Μήτηρ τῷ νόμῳ ὑποκύπτει, καὶ ἡ εὐαγῆς τὸν κατὰ τῶν ἀναγῶν φυλάττει ὀρισμὸν τὸν τετταράκοντα ἡμερῶν, καὶ γίνεται νόμου ὑπήκοος ὁ τοῦ νόμου ἐλευθεριωτής, καὶ προσφορά προσάγεται ὑπὲρ τοῦ ἡμᾶς ἀγιάσαντος, ζεῦγος ὀρνέων ἀκεραίων, εἰς μαρτύριον τῶν ἀμωμήτως προσιόντων. Ὅτι δὲ ἀμόλυτος ὁ τόκος καὶ καθαρσίων ἀνεύθυνος, μαρτυρεῖ μου τῷ λόγῳ Ἡσαίας, διαβρήθη τῇ ὑφ' ἡλίῳ κηρύττων· **C** Πρὶν ἢ τὴν ὠδίνουσαν τεκεῖν, πρὶν ἢ ἐλθεῖν τὸν πόνον τῶν ὠδίνων, ἐξέφυγε, καὶ ἔτεκεν ἄρσεν. Τίς ἤκουσε τοιοῦτον, ἢ τίς ἐώρακεν οὕτως; Ἐκπέφυγε τοίνυν ἡ παναγία Παρθενομήτηρ τὰ γυναικεῖα, καὶ πρὶν ἢ τεκεῖν, εἴτ' οὖν ἄνευ συνουσίας συλλαβεῖν (46), Πνεύματος ἁγίου προνομφεύσαντος καὶ ἀγιάσαντος. Τέτοκε τὸν πρωτότοκον, καὶ μονογενῆ τοῦ Πατρὸς Υἱόν, τὸν ἄνω μονογενῶς ἄτερ μητρὸς ἐκ τῆς πατρικῆς οὐσίας ἐκλάμψαντα, καὶ τὴν παρθενίαν τῆς φυσικῆς ἐνάδος ἀμέριστον καὶ ἀδιάστατον φυλάξαντα· καὶ κάτω ἐκ παρθενικῆς παστά-

pheta ²², humano generi secundum carnem voluit apparere, faustis omnibus excipe. Dic ut Moyses : *Iste Deus meus, et glorificabo eum : Deus patris mei et exaltabo eum* ²³. Porro post gratiarum deinceps actionem utilissime scrutemur, quid causæ Regem gloriæ in Bethlehem suscitaverit. Et quidem, ut in Bethlehem incorporatus nasceretur, coegit nostri miseratio, alioqui cogi nescium. Verum, ut infans lactens, ille in tempore expers temporis, quique fasciis non detentus detineretur, pulsus patria ac profugus fieret, quænam demum necessitas compulit? Sane, si et hæc vobis cognoscendi est animus, divina plane Deoque afflata concio, audite Moysen, clare populo prædicantem, atque ad eximie illius nativitalis cognitionem velut exstimulantem ac dicentem : *Omne masculinum, adaperiens vulvam sanctum Domino vocabitur* ²⁴. O res miranda ! O *c* *aitudo divitiarum et sapientiæ et scientiæ Dei* ²⁵ ! Decebat videlicet Dominum legis et prophetarum, ut juxta propriam ipse legem omnia conficeret, neque faceret irritam, sed potius impleret : ac dehinc legis termino, gratiæ suæ principium adjungeret. Quamobrem, legi superior Mater se legi submittit : sanctaque illa mundaque, tempus quadraginta dierum in pollutas constitutum, observat : ac qui absolvit a lege, legi subjectus efficitur : offerturque pro eo qui nos sanctificavit, par avium mundarum ²⁶, in eorum testimonium qui mundi inculpatisque accedebant. Quod vero impollutus fuerit ille partus, nec piacularibus hostiis obnoxius, testis est Isaias, diserte universæ sub sole terræ denuntians : *Antequam, inquit, aut parturiens pariat, aut antequam veniat labor pariendi, effugit, et peperit masculum. Quis tale quid audivit? aut quis simile vidit* ²⁷ ? Effugit ergo quæ sunt muliebria sanctissima Virgo Mater, antequam etiam pareret : ut nimirum, Spiritu sancto eam sibi jam ante desponsante et sanctificante, absque virili congressione conciperet. Peperit illa primogenitum, et Patris unigenitum Filium : eum, inquam, qui in superis, unigene, absque matre, ex paterna substantia eluxit ;

²² Hab. III, 3. ²³ Exod. XV, 2. ²⁴ Exod. XXXIV, 19. ²⁵ Rom. XI, 35. ²⁶ Luc. II, 24. ²⁷ Isai. LXVI, 7.

(43) Ἐχόμενα δὲ τῶν εὐχαριστηρίων. Nonnullo illo hymno, ad quem antea hortatus erat, vincente argumenti majestate, quem et jam exegit ; ut a voluptate, ad aliquam intellectus eruditionem methodicῶς Methodius noster transeat ; quod male Pantinus obscurat.

(44) Ὑποτίθειον τυγχάνοντα. Aggravatio est : ut non tantum voluerit fieri infans, et quæ sunt infantium velut necessario assumere ; sed etiam tenella illa ætate, peili patria, et ad transmigrationem cogi : μέτοιχος γενέσθαι. Metœci in *I. Certa*, c. De jure his., l. x, sunt qui jussu principum in aliam civitatem pænæ causa transferuntur, eorumque prædia publicantur : ii dicuntur et ἀνάπαστοι : quibus Dominus Jesus in Ægyptum fugiens, statim pene ab ortu, similis egit. Nec hoc Pantinus expressit. - - Monet Combetisius in *Emendandis* ad calcem Methodii, hanc notam esse corrigendam : hic enim, inquit, patet sermonem esse de migratione a Bethlehem in Hierusalem ad implendam legem ; quæ et ipsa mi-

D nus congruere videtur dignitati pueri Jesu, ab ea lege immunis.

(45) Τῇ τοῦ νόμου περαιώσει. Ut idem sit atque πέρας, sensu quo Suidas exponit, in eodem loco : Δότε βίου πέραςιν καὶ καταστροφὴν τινα· *Finem, exitum*. Sic recte quadrat, ut legi habenti jam finem Christi adventu et adimplentione, ipse adjungat initium gratiæ suæ, nos illa absolvens, et ad aliam legem transferens ; quæ est gratiæ inchoantis illius desitione. Male Pantinus : *Dehinc ad legis perfectionem, gratiæ suæ principium adjungere*, minus saltem clare.

(46) Εἴτ' οὖν ἄνευ συνουσίας συλλαβεῖν. Sunt illa muliebria, quæ ante etiam partum Dei Mater effugit. Eodem fere modo arguit Ambrosius epistola ad Siricium papam, a conceptu virginali ad partum. Pantinus connectit sequentibus, quomodo erant vitiose punctata Græca, nec congrua oratione, sensumque auctoris ubique subtilem, minus reddit.

virginitatemque naturalis unitatis indivisam inseparabilemque conservavit : quique in terris, nuptiali Virginis thalamo, Adæ sibi naturam immobili unione ceu sponsus conjunxit ; ac Matris puritatem indivulsam incorruptamque servavit : eum denique, qui in supernis nulla corruptione genitus, Cæterum orationem ad propositum reducamus.

IV. Itaque eduxit propheta Virginem ex Nazareth, ut in Bethlehem fetum illum salutarem eiretur ; eandemque iterum propheta reduxit, ut spem illam vitæ mundo manifestaret. Solvens igitur Dei arca ex Bethlehemitico diversorio (illic enim solvit legi quadraginta dierum, non justitiæ, sed gratiæ debitum), requievit in montibus Sion : accipiensque castissimo sinu, tanquam sublimi quodam et humanam omnem naturam superante throno, Regem illum omnium ; illum, inquam, eodem, Deo et Patri, throno sublimem Filium, nec ipso excedentem : una illic cum assumpta ex ipsa intemerata carne, eidem præsentavit. Ascendit in templum sacra Mater, novum legi exhibitura miraculum, prolemque diu quæsitam, quæ nimirum virginalem vulvam aperuit, nec tamen virginitatis claustra dirupit : prolem lege superiorem, quæ tamen legem impleverit : prolem ortu priorem, posterioremque : prolem denique ex ipsa incarnatam supra legem naturæ. Nam alioqui omnis vulva, ex viri prius conjunctione aperta et semine conspersa, principium pariendi accipit : doloribusque finem partui imponentibus, ratione tandem præditum consentaneumque naturæ fructum, Dei Creatoris sapientia, in lucem edit, juxta illud divinum scitum : *Crescite et multiplicamini, et replete terram*²⁸ ; hujus autem uterus, neque prius apertus, neque semine conspersus, fructum illum supra naturam, naturæ tamen cognatum, germinavit, idque citra ullum indivulsæ unitatis detrimentum, ad intensius impensiusque miraculum ; salva nimirum pristinae virginitatis prærogativa. Ascendit igitur in templum, illa templo celsior, duplicem induta gloriam : intemeratæ, inquam, virginitatis, et ineffabilis secunditatis : legis benedictionem, et gratiæ sanctificationem. Quamobrem ait ille videns : *Et plena domus gloria ejus : et seraphim stabant in circuitu ejus, et clamabant alter ad alterum : Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Sabaoth : plena omnis terra gloria ejus*²⁹ ; quod et ipsum beatus propheta Habacuc lepide modulatus, ait : *In medio duorum animalium nosceris : dum appropinquaverint anni, agnosceris :*

²⁸ Gen. 1, 22. ²⁹ Isai. vi, 3.

(47) *Νυμφικῶς ἐνώσαντα ἑαυτῷ τὸν Ἀδὰμ ἀτρέπτως.* Ut significetur immobilis unio, ceu lege inviolabilis conjugii, naturæ humanæ ad Verbum : quanquam posset τὸ ἀτρέπτως referre ipsum Verbum, et modum unionis ex parte illius, nulla a propriis demutatione.

(48) *Καὶ προφήτης ἐξήγαγεν.* Nempe ἐκ τῆς Βηθλεὲμ, ut illic editam prolem, spem illam vitæ, in montibus Sion, et templo Jerosolymitano, mundo manifestaret : ut utrumque significetur, ceu ex

ἄδος νυμφικῶς ἐνώσαντα ἑαυτῷ τὸν Ἀδὰμ ἀτρέπτως (47), καὶ ἀδιάσπαστον καὶ ἀκήρατον τὴν μητρικὴν ἀγγελίαν διατηρήσαντα τὸν ἀνω ἀρρεύστως γεννηθέντα, καὶ κάτω ἀφράστως τεχθέντα. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανάξωμεν τὸν λόγον.

ineffabili in hisce inferioribus ratione natus est.

Δ'. Προφήτης τοιγαροῦν ἐκ Ναζαρέθ ἀνήγαγε τὴν Παρθένον ἀποκυῆσαι ἐν Βηθλεὲμ τὸ σωτήριον κύημα : καὶ προφήτης ἐξήγαγεν (48) ἐμφανίσει τῷ κόσμῳ τῆς ζωῆς τὴν ἐλπίδα. Ὅθεν ἐπάρασα ἐκ σταθμῶν Βηθλεὲμ ἡ κιθωτὸς τοῦ Θεοῦ (αὐτῷ γὰρ ἀπειλῆναι τῷ νόμῳ τῆς τεσσαρακοντάδος τὴν οὐ κατὰ χρέος, ἀλλὰ κατὰ χάριν ὀφειλῆν), ἐπὶ τὰ ὄρη κατέπαυσε τῆς Σιών, καὶ ἀναλαβοῦσα τοῖς ἀχράντοις κόλποις, ὡς ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ, καὶ τὴν ἀνθρωπείαν ὑπερβαίνοντα φύσιν, τὸν βασιλέα τῶν ἀπάντων, τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τὸν σύνθρονον αὐτοῦ καὶ ἀνεκφοίτητον Υἱὸν, ἐνεφάνισεν ἐκεῖ μετὰ τῆς ἐξ αὐτῆς προσλήψεως ἀχράντου (49). Ἄνεισιν ἐπὶ τὸ ἱερόν ἡ ἱερὰ Μητήρ ἐμφανίσει τῷ νόμῳ ξένον θαῦμα, καὶ τὸν ζητούμενον τόκον, τὸν διανοίξαντα μήτραν παρθενίας, καὶ κλειθρα παρθενίας μὴ διαρρήξαντα τὸν ἀνώτερον νόμου, καὶ πληρωτὴν νόμου τὸν προγενέστερον, καὶ μεταγενέστερον τὸν ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα ὑπὲρ νόμον φύσεως. Διότι πᾶσα μήτρα, ἐκ συναφείας πρῶτον διανοιγομένη καὶ ἐνσπειρομένη, ἀρχὴν τοῦ τίκτειν λαμβάνει, καὶ τελεσφόροις ὁδοῖσι τὸν λογικὸν καὶ κατάλληλον τῆς φύσεως καρπὸν, τῇ τοῦ δημιουργοῦντος σοφίᾳ εἰς τοῦμφανὲς προφέρει, κατὰ τὸ, *Ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν*, τοῦ Θεοῦ λέγοντος. Ἡ δὲ ταύτης γαστήρ, οὔτε μὲν προδιανοιγεῖσα οὔτε ἐνσπειρομένη, ὑπερφυᾶ τε καὶ συμφυᾶ καρπὸν ἐβλάστησε, καθ' ἑνωσιν ἀδιάσπαστον ἀλωδήτως εἰς ἐπίτασιν θαύματος, ἐν ταυτότητι διαμείνασα τῆς παρθενίας. Ἄνεισι τοιγαροῦν εἰς τὸ ἱερόν, ἡ τοῦ ἱεροῦ ὑψηλοτέρα, δισσοὺν κλέος περιχειμένη, παρθενίας φημί ἀχράντου, καὶ παιδοποιίας ἀφράστου, εὐλογίαν νόμου, καὶ ἁγιασμὸν χάριτος. Διὸ φησὶν ὁ βλέπων : *Καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης αὐτοῦ καὶ σεραφίμ εἰστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ καὶ ἐνέκραγεν ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον, καὶ ἔλεγον* : Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος Κύριος Σαβαώθ : πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος προφήτης Ἀμβακούμ ἀστείως ἐμελώδησε φάσκων Ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ : ἐν τῷ ἐγγίξειν τὰ ἔτη ἐπιγνωσθήσῃ : ἐν τῷ παρῆναι τὸν καιρὸν ἀναδειχθήσῃ. Ὅρα μοι τηλαυγῶς τοῦ Πνεύματος τὴν ἀκρίθειαν : γινώσιν φησὶν ἐπίγνωσιν,

oraculo factum. Pantinus sua ingerit, et Methodianis adversa, velut de manifestatione in Bethlehem, non in templo, ageretur : Quo consilio ? Nempe, ut mundo vitæ jam suæ spem demonstraret. Declarant sequentia quod diximus : ὅθεν ἐπάρασα κ. τ. ἐξ., ubi nec Pantinus sidus est.

(49) *Ἐνεφάνισεν ἐκεῖ μετὰ τῆς ἐξ αὐτῆς προσλήψεως ἀχράντου.* Nempe τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, quod Lucas αἶ, παραστήσαι τῷ Κυρίῳ. Res plana scienti terminos ; Pantinus tamen male oscitat.

ἀνάδειξιν, ἄτινα δηλοῖ, τὸ μὲν, Ἐν μέσῳ δύο ζώων ἁ
γνωσθήσῃ, τὴν τε κατὰ νόμον ἐν τοῖς ἀδύτοις ὑπερ-
άνωθεν τοῦ ἱλαστηρίου τῆς κιβωτοῦ μεταξύ τῶν τυ-
πικῶν χερουβὶμ ἐπισκιάσιν τῆς θείας αὐτοῦ δόξης,
ὡς φησὶ πρὸς Μωϋσῆν, Ἐντεῦθεν σοὶ γνωσθήσο-
μαι, τὴν τε καταντήσασαν τὰ νῦν διὰ τὴν κατὰ
σάρκα πανύμνητον αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος θεοφάνειαν
ἀγγελικὴν συνέλευσιν, εἰ καὶ πρὸς ἡμῶν ἀθειώρητος,
καθὼς προεδήλωκεν Ἡσαίας· τὸ δὲ, Ἐν τῷ ἐγγί-
ζειν τὰ ἔτη, ἐπιγνωσθήσῃ, τὴν πανένδοξον, ὡς
προεῖρηται, κατὰ σάρκα ἐπίγνωσιν τοῦ ἀοράτου Σω-
τῆρος ἡμῶν Θεοῦ, ὡς ποὺ φησὶν ὁ μέγας ἱερομύστης
Παῦλος· Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου,
ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον
ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ
νόμον ἐξαγοράσῃ. ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν.

Τὸ δὲ ἐπαγόμενον, Ἐν τῷ (s. τῷ) παρεῖναι τὸν καιρὸν,
ἀναδειχθήσῃ, ποίας ἂν καὶ δέοιτο ἀντιφράσεως τῷ
εὐσχοπον πρὸς τὸ ἐορταζόμενον ἀπευθύνοντι τὸ
δύμα; Ἀναδειχθήσῃ γάρ, φησὶν, ὡς ἐπὶ πίνακι βασι-
λικῷ, ὑπὸ τῆς τεκούσης σε ἀχράντου μητρὸς ἐν τῷ
ναῷ, ἐν τῇ τῆς σαρκώσεώς σου εὐπρεπεῖα. Ταῦτα
δὲ ἀνακεφαλαιούμενος ὁ προφήτης πρὸς τὸ σαφέστε-
ρον, ἀνακέκραγε λέγων· Κύριος ἐν ναῷ ἀγίῳ αὐ-
τοῦ· εὐλαβείσθω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ.

Ε'. Φρικτὸν γάρ ὄντως τὸ περὶ σὲ μυστήριον, Μη-
τερ Παρθένε, καὶ νοητὲ θρόνε, δεδοξασμένε καὶ Θεοῦ
ἐπάξιε. Προήγαγες γάρ θαῦμα ἐπουρανίους καὶ ἐπι-
γείους ἐξαίσιον. Καὶ παράδειγμα τούτων καὶ ἀρραγῆς
ἑλεγχος· τὸ κατὰ τὸ καιρὸν τῆς ὑπερφουῶς σου λοχείας
ἀγγέλους ἐπὶ γῆς ἄδειν· Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ,
καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία·
τῷ τριπλασιασμῷ τῆς ὕψους τὸν τριπλασιασμὸν τῆς
ἀγιότητος (50) εἰσαγαγόντες. Μακαρία σὺ ἐν γενεαῖς
γυναικῶν, θεομακάριστε· ὅτι διὰ σοῦ ἐπληρώθη ἡ γῆ
τῆς θείας δόξης τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ ἐν Ψαλμοῖς ἄδεται·
Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, καὶ πληρωθή-
σεται τῆς δόξης αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ· γένοιτο, γένοιτο.
Καὶ ἐπήρθη, φησὶ, τὸ ὑπέρθυρον ἀπὸ τῆς φωνῆς
ῆς ἐκέκραγον· ὃ σημαίνει τοῦ ναοῦ τὸ καταπέτασμα,
τὸ συσκιάζον κατὰ πρόσωπον τῆς προτυπωσάσης σε
κιβωτοῦ Διαθήκης, ἵνα μοι φανερωθῇ τὰ ληθῆς (51),
καὶ διὰ τῶν προηγησαμένων τύπων τε καὶ ὑπο-
δειγμάτων παιδαγωγηθῶ αἰδοῖ καὶ τρόμῳ τιμᾶν καὶ
προσκυβεῖν τὸ περὶ σὲ μυστήριον, χαλιναγωγηθῶ τε
αὐτὸ διὰ τῆς νομικῆς σκιαγραφίας τῆς τολμηρᾶς καὶ
ἀναιδοῦς ἀσκαρδαμύκτου ἀντοφθαλμῆσαι ἀντωπίας

A dum tempus aderit, ostenderis ³⁰. Inspice vero ac-
curatam penitus Spiritus diligentiam. Notionem
dixit, agnitionem et ostensionem; quorum singula
hæc declarant; illud quidem: *In medio duorum ani-
malium nosceris*; in primis, divinæ ipsius, juxta le-
gem, in adytis, super arcæ propitiatorium, in medio
typicorum cherubim, gloriæ velut obumbrationem;
nam ait ad Moysen: *Inde tibi innotescam* ³¹: præ-
terea etiam, nunc nobis, per Salvatoris ipsius se-
cundum carnem, divinam laudibusque omnibus ce-
lebrandam apparitionem, factum obvium angelorum
concursum: quanquam is, natura sua, nobis in-
aspectabilis est, ut jam ante Isaias declaravit. Quod
autem ait: *Dum appropinquaverint anni, agnosceris*:
omnino inclytam illam, ut jam dictum est, secun-
dum carnem, invisibilis alioqui Dei Salvatoris no-
stri agnitionem significat; ut quodam loco, magnus
ille sacrorum mystes Paulus ait: *Quando autem
venit plenitudo temporis, emisit Deus Filium suum,
factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub
lege erant redimeret; ut adoptionem filiorum recipere-
mus* ³². Quod autem subjungitur: *Dum tempus ad-
erit, ostenderis*; nulla utique expositione indiget,
si quis solerter, ad festum quod nunc celebramus,
oculos mentis intenderit. Ostenderis enim, inquit,

tanquam in disco quopiam ceu ferculo regio, ab
abs te assumptæ decore et forma. Quæ summatim colligens Propheta, amplioris claritatis gratia, in hæc
exclamavit verba: *Dominus in templo sancto suo* ³³: *revereatur a facie ejus omnis terra* ³⁴.

V. Tremendum enim revera, o Mater Virgo,
sedes spiritalis, glorificata Deoque digna, tuum il-
lud sacramentum. Produxisti enim cœlestibus ter-
restribusque, exsuperantia stupendum miraculum:
cujus rei indicium est firmumque argumentum,
quod in terra, ad novum illum augusti tui puerpe-
rii modum, angeli concinunt: *Gloria in altissimis
Deo; et in terra pax, hominibus bonæ voluntatis* ³⁵:
triplici nimirum cantico, trinam inducentes sancti-
tatem: Beata tu in mulierum generationibus, a
Deo beatissima: nam per te impleta est terra di-
vina illa Dei gloria, sicut etiam canitur in Psal-
mis ³⁶: *Benedictus Dominus Deus Israel: et replebi-
tur majestate ejus omnis terra: fiat, fiat.* — *Et ele-
vatum est*, inquit propheta ³⁷, *superliminare a voce
qua clamabant*: quo significatur, templi velum
inumbraus coram arca testamenti, quæ te præsi-
gnabat; ut mihi veritas panderetur, simulque do-
ceret per typos et figuras quæ præcessissent, ut
cum reverentia et tremore, ad sacramentum quod
in te exhibetur adorandum, accederem: atque le-
gali hac priore delineatione, ab eo qui incompre-

³⁰ Hab. 41, 2. ³¹ Exod. xxv, 22. ³² Gal. iv, 4-5. ³³ Psal. x, 5. ³⁴ Psal. xcvi, 9. ³⁵ Luc. ii, 14.
³⁶ Psal. lxxi, 18. ³⁷ Isa. vi, 4.

(50) Τὸν τριπλασιασμὸν τῆς ἀγιότητος. Panti-
nus, triplicem sanctitatis rationem, minus id theo-
logice. Alludit ad canticum seraphicum Isai. vi,
quod præcipue explicat, triplicique in eo sanctitatis
acclamationi, in signum trinæ deitatis, triplicem
et ipsum Christo nato, dictum angelicum hymnum
respondere contendit. Sic juxta Græca, Latinis vero

est duplex ita punctantibus: *Gloria in altissimis
Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.*

(51) Ἴνα μοι φανερωθῇ τὰ ληθῆς. Ut utriusque
rationem reddat, et elevationis, velut ad ostensio-
nem aliquam, divina dispensatione; et veli, ad re-
verentiam.

hensibilis super omnia locatus est, audentius impudentiusque fixa oculorum acie contemplando, refrenarer. Si enim arcæ, tuæ illius sanctitatis imagini typoque, tantus a Deo honor habitus est, ut nemini, nisi tantum ordini sacerdotali, ad eam pateret accessus, autve facilis esset ad cognitionem ingressus : distinguente velo ac ceu reginæ, ad januam vestibula servante : quis tandem qualisve venerationis cultus a nobis minimis, tibi vere Reginæ fuerit exhibendus? vere, inquam, Dei legislatoris animatæ arcæ : cælo vere Dei capaci, qui nusquam capi potest. Te enim, sanctissima Virgo, tanquam die clarissima mundo affulgente, solemque illum justitiæ producente, odiosus tenebrarum horror depulsus est : tyranni potentia facta irrita; mors destructa; infernus absorptus; inimicitia omnis ante pacis conspectum dissoluta; morbi noxii, sanctitatis beneficio erumpente, procul omnes facessere jussi; universusque terrarum orbis, veritatis clarissimæ purissimæque luce perfusus est. Ad quæ Salomon in Canticis alludens, ita orditur : *Dilectus meus mihi, et ego illi : qui pascit in liliis donec respiret dies, et dimoveantur umbræ*³⁹. Quia ergo : *Vicus est Deus deorum in Sion*⁴⁰, et *magnificentia decoris ejus in Jerusalem apparuit*⁴¹ : *Luxque est ortu justo, et rectis corde lætitia*⁴², juxta beatum Davidem : sanctificandorum Sanctificator ille et Dominus, legis doctorem atque ministrum, in partem muneris et testimonium illorum quæ agebantur, per Spiritum sanctum convocavit.

VI. Eoque senex Symeon, imbecillitatem carnis exuens, speique indutus robur, ante legis faciem, subministratorem legis festinus excepit : doctorem illum ex potestate : et Deum Abraham : protectorem Isaac : sanctum Israel : Moysis mystagogum; eum, inquam, qui divinam suam incarnationem, tanquam posteriora, eidem se promiserat ostensurum⁴³ : divitem illum in mendicitate : in infantia, sæculis anteriorem; in visione, invisibilem : in comprehensione, incomprehensibilem : in parvitate, magnitudinem omnem superantem : in templo simul, et in altissimis : in throno regio, et curru cherubico : supernis inferioribusque continenter præsentem : in forma servi, et forma Dei Patris : subjectum, et Regem universorum. Erat totus in desiderio; totus in spe; totus in gaudio. Non jam suus ipse erat, sed ejus cujus spe defixus erat. Spiritus sanctus faustum annuntiaverat : [velut jam

A τὸν τὰ πάντα ἐν ἀκαταληψία ὑπεριδρυμένον (52). Εἰ γὰρ τῇ εἰκόνι τῆς σῆς ἀγιότητος τοσαύτη πρὸς τοῦ Θεοῦ ἀπενεμήθη τιμὴ, ὡς μηδενὶ βάσιμον ἢ πρόχειρον εἰς κατανόησιν εἶναι τὴν ταύτης εἰσοδὸν ἢ μόνῃ τῇ ἱερατικῇ εὐχοσμίᾳ, τοῦ καταπετάσματος διορίζοντος καὶ πωλοῦντος ὡς βασιλίδι τὰ προπύλαια· τί ἄρα καὶ ποταπὸν τὸ παρ' ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων ἐποφειλόμενον σοι σέβας, τῇ ὄντως βασιλίδι, τῇ ὄντως ἐμφύχῳ κιβωτῷ τοῦ νομοδότου Θεοῦ, τῇ ὄντως χωρητῷ οὐρανῷ τοῦ ἀχωρήτου Θεοῦ γενομένη; Σοῦ γὰρ τῆς παναγίας ὡς φωταυγοῦς ἡμέρας ἐπιφανείσης τῷ κόσμῳ, καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον προαγαγούσης, ἐκκοδῶν μὲν γέγονε τὰ τοῦ σκότους στυγηρὰ, φροῦδος δὲ καὶ ὁ τύραννος κατέστη· καὶ διόλωλε μὲν θάνατος, κατεπόθη δὲ καὶ ὁ ἄδης, καὶ πᾶσα ἡ ἔχθρα κατελύθη πρὸ προσώπου τῆς εἰρήνης. Ἰνόσοι δὲ φθοροποιοὶ ἀπώθεν ἔστησαν τῆς σωτηρίας προκυψάσης, καὶ φωτὸς ἀνάπλεως γέγονεν ἡ ὑπ' οὐρανὸν τῆς ἀκραιφνοῦς ἀληθείας. Ἄτινα προοιμιάζων ἐν τοῖς Ἰσραεσιν ἔλεγεν ὁ Σαλομών· Ἀδελφιδός μου ἐμοί, κἀγὼ αὐτῷ· ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κρῖνοις ἕως οὔ ἡ ἡμέρα διαπνεύσῃ, καὶ κινηθῶσιν αἱ σκιαί. Ἐπεὶ οὖν ὤφθη ὁ Θεὸς τῶν θεῶν ἐν Σιών, καὶ Ἡεὺπρέπεια τῆς ὠραιότητος αὐτοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐξεφάνθη, καὶ φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ, καὶ τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ εὐφροσύνη, κατὰ τὸν μακάριον Δαυῖδ, ὁ τῶν τελουμένων τελειωτῆς (53) καὶ Δεσπότης τὸν τοῦ νόμου διδασκτικὸν καὶ λειτουργικὸν συνεχάλεσεν εἰς λειτουργίαν καὶ μαρτυρίαν διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου τῶν πραττομένων.

C Γ'. Ὄθεν ἀπεκδυσάμενος τὸ ἄτονον τῆς ἡλικίας ὁ πρεσβύτης Συμεὼν, καὶ τὸ εὐτονον τῆς ἐλπίδος ἐπενδυσάμενος, ἀπολαθεῖν ἔσπευδεν εἰς πρόσωπον τοῦ νόμου τὸν τοῦ νόμου πάροχον· τὸν αὐθέντην διδάσκαλον (54)· τὸν Θεὸν τοῦ Ἀβραάμ· τὸν σχεπαστὴν τοῦ Ἰσαάκ· τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ· τὸν μυσταγωγὸν τοῦ Μωϋσέως· τὸν τὴν θείαν ἐνανθρώπησιν ὡς ὀπίσθια γνωρίσαι αὐτῷ ὑποσχόμενον· τὸν ἐν πτωχείᾳ πλούσιον· τὸν ἐν νηπιότητι προαιώνιον· τὸν ἐν ὄρασει ἀόρατον· τὸν ἐν περιλήψει ἀπερλήπτου· τὸν ἐν μικρότητι ὑπερμεγέθη· τὸν ἐν ναῷ καὶ ἐν ὑψίστοις· τὸν ἐπὶ θρόνου βασιλικῷ (55) καὶ ἐπ' ὀχήματος χειρουβικῷ· τὸν κάτω καὶ ἄνω ἀδιαστάτως· τὸν ἐν μορφῇ δούλου, καὶ ἐν μορφῇ Θεοῦ Πατρὸς· τὸν ὑπήκοον καὶ βασιλέα τῶν ἀπάντων. Ὅλος γέγονε τῆς ἐφέσεως· ὅλος γέγονε τῆς ἐλπίδος· ὅλος γέγονε τῆς χαρᾶς. Οὐκέτι ἦν αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἐλπισθέντος. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εὐηγγελίσατο, καὶ πρὶν ἢ κατελι-

³⁹ Cant. II, 16, 17. ⁴⁰ Psal. LXXIII, 8. ⁴¹ Psal. XCV, 6. ⁴² Psal. XCVI, 11. ⁴³ Exod. III, 25.

(52) Τὸν τὰ πάντα ἐν ἀκαταληψία ὑπεριδρυμένον. Velut omnibus in incomprehensibilitate sua eminentem, fere Paulina phrasi qua dicitur inhabitare lucem inaccessibilem, I Tim. VI. Pantinus refert ad creaturas minus congrue, qui universa incomprehensibili quadam ratione constituit.

(53) Ὁ τῶν τελουμένων τελειωτῆς. Ita passim Dionysius, Gregorius, etc. Minus apte Pantinus, perfectus auctor, potius initiator, consummator, etc. Male etiam τὸ, διὰ τοῦ Πνεύματος ἁγίου quod sequitur, retulit ad illud τῶν πραττομένων, cum sit omnino referendum ad verbum συνεχάλεσεν, velut

alludat ad verba evangelica, et venit in spiritu in templum : velut nimirum instinctu actus in Domini occursum.

(54) Τὸν αὐθέντην διδάσκαλον. Alludit ad verba evangelica Marci I : Erat auctor eos, quasi potestatem habens. Minus apte Pantinus, auctorem ipsum et præceptorem legis, velut suprema auctoritate docentem.

(55) Ἐπὶ θρόνου βασιλικῷ. Sancta nimirum Deipara sinu gestante, ut ubique divina humanis comparentur.

φέναι τὸν ναὸν, τοῖς τῆς διανοίας ὀφθαλμοῖς ἀναπτει-
 ρούμενος, ὡς ἔχων ἤδη τὸ ποθούμενον ἐγεγῆθει. Ἀγόμε-
 νος δὲ οὕτω, καὶ μετεωροπορῶν τοῖς διαθήμασιν
 ὠκυτάτως, τὸν πάλαι ἱερὸν καταλαμβάνει σηκόν,
 καὶ οὐ προσχῶν τῷ ἱερῷ, τῷ τοῦ ἱεροῦ πρυτάνει τὰς
 ἱεράς ὠλένας ἐφήπλωσε, τοιάδε λέγων ἅμα καὶ ἄδων,
 ἃ καὶ τῇ ἀσπαστῇ τελετῇ προσῆκε. Σὲ ἐπιποθῶ,
 δέσποτα Θεὲ πατέρων, καὶ Κύριε τοῦ ἐλέους, τὸν
 καταξιώσαντα τῇ ἰδίᾳ δόξῃ καὶ ἀρετῇ, ὡς πάντων
 προνοητικῇ, αἰδοῖ τῆς πρὸς ἡμᾶς συγκαταβάσεως,
 καθάπερ σπονδηφόρῳ μεσιτεῖα, εἰς φιλικὴν ὁμηρεῦ-
 σαι συμφωνίαν τοὺς ἐπουρανίους πρὸς τοὺς γηγενεῖς.
 Σὲ ἐπιζητῶ τὸν αὐτουργὸν τῶν ἀπάντων· σὲ κατα-
 δοκῶ, τὸν περιέχοντα λόγῳ τὰ πάντα· σὲ ἀπεκδέχο-
 μαι, τὸν ζωῆς καὶ θανάτου δεσπόζοντα· σὲ ἀναμένω,
 τὸν νομοδότην, καὶ τοῦ νόμου διάδοχον· σὲ πεινῶ,
 τὸν ζωοποιὸν τῶν νενεκρωμένων· σὲ διψῶ, τὴν ἀνάψυ-
 ξιν τῶν κεκμηχότων· σὲ ἐπιθυμῶ τὸν κτίστην καὶ
 λυτρωτὴν τοῦ κόσμου. Σὺ ἡμῶν Θεὸς, καὶ σὲ προσ-
 κυνοῦμεν. Σὺ ἡμῶν ναὸς ἅγιος, καὶ ἐν σοὶ προσευξό-
 μεθα· σὺ θεσμῶν θεσμοθέτης, καὶ σοὶ πειθαρχοῦμεν.
 Σὺ Θεὸς πρῶτος· ἔμπροσθέν σου οὐκ ἐγεννήθη (56)
 Θεὸς ἄλλος ἐκ Θεοῦ Πατρὸς, καὶ μετὰ σὲ οὐκ ἔσται
 ἄλλος Υἱὸς τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος καὶ ὁμότιμος. Καὶ
 τὸ ἐπίστασθαί σε, ὀλόκληρος δικαιοσύνη· καὶ εἰ-
 δέναι σου τὸ κράτος, ῥίζα ἀθανασίας. Σὺ εἶ ὁ διὰ
 τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν λίθος ἀκρογωνιαίος, πολυ-
 τελῆς τε καὶ ἐντιμος, τῇ Σιών προαναγορευθεὶς.
 Ὑποβέβληται γάρ σοι τὰ πάντα ὡς αἰτίῳ· ὡς συν-
 παραγαγόντι τὰ ὅλα ἐκ μὴ ὄντων εἰς τὸ εἶναι, καὶ
 σύστασιν εὐπαγῇ τοῖς ἀστάτοις παρασχόντι· ὡς συν-
 οχῆ καὶ φρουρᾷ τῶν παρενηνεγμένων· ὡς φύσεων
 διαφόρων δημιουργῷ· ὡς οὐρακίζοντι παλάμη παναλ-
 κεστᾶτη καὶ πανσοφωτάτη τὰ σύμπαντα· ὡς εὐτα-
 ξίας ἀπάσης ῥυθμῷ· ὡς συμφωνίας καὶ εἰρήνης ἀρ-
 ῥαγεῖ συνδέσμῳ. Ἐν σοὶ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα,
 καὶ ἐσμέν. Διὰ τοῦτο, Κύριε ὁ Θεός μου, δοξάσω
 σε, ὑμνήσω τὸ ὄνομά σου· ὅτι ἐποίησας θαυμαστά
 πράγματα, βουλήν ἀρχαίων ἀληθινήν, ἐξομολό-
 γησιν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐνδυσάμενος. Τί γὰρ
 περιφανέστερον βασιλεῖ περιανθούσης πορφυρίδος καὶ
 ἐπιλάμποντος διαδήματος; ἢ τί μεγαλοπρεπέστερον
 Θεῷ φιλανθρώπῳ φιλανθρώπου ἐνανθρωπήσεως, ταῖς
 παμφανωτάταις ἐξαυγείαις τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ
 θανάτου καθημένους καταλαμπούσης; Καὶ μὴν
 εἰκότως καὶ προανευφήμησέ σε τὸν Βασιλέα τῶν
 αἰώνων ὁ πρόσκαιρος βασιλεὺς καὶ οἰκέτης, φάσκων·
 Ὁραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων,
 ὁ ἐν ἀνθρώποις Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. Περιεζώσω γὰρ
 διὰ τῆς θείας σου σαρκώσεως δικαιοσύνη μὲν τὴν
 ὀσφύν· ἐνηλείψω δὲ καὶ ἀληθεῖα τὰς πλευράς,
 αὐτόχρημα δικαιοσύνη καὶ ἀλήθεια ὑπάρχων, καὶ

A natura extinctum suscitaverat;] ac priusquam
 templum attigisset, subvectus intelligentiæ oculis,
 velut jam desideratum haberet, gaudio gestiebat.
 Sic porro actus, ac per gradus celerrime conscen-
 dens, sacrum hactenus penetrabile occupat; tem-
 ploque omisso, ipsius templi præsidii sacras ulnas
 expandit; ejusmodi quosdam jucundæ celebritati
 congruos sermones cantico depromens: Te desi-
 dero, Domine Deus patrum, et Domine misericor-
 diæ; qui tua ipse sententia et virtute, ut qua pro-
 videas omnibus, dignatione illa qua te nobis incli-
 nas, ceu sequestra scæderis conciliatione, cœlestes
 inter terrigenasque, amicitiam concordem sancire
 voluisti. Te quæro ipsum auctorem universorum.
 Tota te cupiditate exspecto, qui sermone contines
 omnia. Te præstolor, vitæ mortisque dominato-
 rem. Te sustineo datorem legis, ejusdemque suc-
 cessorem. Te esurio, qui vivificas mortuos. Si-
 tio te, defatigantium refrigerium. Te concupisco,
 mundi creatorem redemptoremque. Tu Deus no-
 ster; teque adoramus. Tu sanctum templum no-
 strum; vota que in te faciemus. Tu legum lator;
 tibi que obtemperabimus. Tu Deus primus; ante te
 non est natus Deus alius ex Deo Patre⁴³; nec post
 te futurus est alius Filius Patri consubstantialis, et
 ejusdem cum ipso gloriæ. Atque nosse te, solida
 justitia est: tuamque scire potentiam, radix immor-
 talitatis⁴⁴. Tu nostræ salutis causa, lapis ille an-
 gularis exquisitus et pretiosus⁴⁵, Sioni antea præ-
 dictus. Tibi enim substrata sunt omnia ut causæ
 et auctori, ut ei qui universa ex nihilo ad esse de-
 duxit, rebusque instabilibus firmam constitutionem
 tribuit: tanquam rerum in esse deductarum nexui
 commissuræque, atque præsidio: tanquam natura
 diversorum opifici: velut ei, qui manu prorsus
 fortissima sapientissimæque moderatur universa:
 velut compositi cujuscunque ordinis rhythmo et
 concinnitati: ut concordie pacisque indissolubili
 vinculo. In te enim vivimus, et movemur, et su-
 mus⁴⁶. Propterea, Domine Deus meus, glorificabo
 te⁴⁷; laudabo nomen tuum, quoniam fecisti res ad-
 mirandas, consilium antiquum verum⁴⁸; confessio-
 nem et decorem indutus⁴⁹. Quid enim regi, veste
 purpurea floridum quid circummicanté, diademate-
 que effulgente, splendidius? Quid vero, clementis-
 simo Deo, clementi hac hominis assumptione, cla-
 rissimis suis radiis illuminante sedentes in tenebris
 et umbra mortis⁵⁰, magnificentius? Apposite sane
 Regem te sæculorum⁵¹, temporaneus ille rex ac fa-
 mulus tuus, faustis olim congratulationibus omni-
 busque prosecutus est, dicens: Speciosus forma præ
 filiis hominum⁵²; qui in hominibus, Deus ipse sis

⁴³ Isa. XLIII, 10. ⁴⁴ Sap. XV, III. ⁴⁵ Psal. CXVII, 21; Isa. XXVIII, 16; I Petr. II, 6. ⁴⁶ Act. XVIII, 28. ⁴⁷ Exod. XV, 2. ⁴⁸ Isa. XXV, 1. ⁴⁹ Psal. CIII, 1. ⁵⁰ Isa. XLII, 7; Luc. I, 79. ⁵¹ I Tim. I, 17. ⁵² Psal. XLIV, 3.

(56) Ἐμπροσθέν σου οὐκ ἐγεννήθη. Alludit ad verba Isai. LXIII, præque detorsione applicat Filio. Est ibi οὐκ ἐγένετο, non fuit alius Deus. Vulg., non fuit formatus Deus. Pantinus male τὸ, ἐγεννήθη, quo

hic apte multitudo filiorum in Deo excluditur, red-
 dit, factus. Negando enim factos a Deo Patre alios
 filios, videtur hic asseri factus, qui supponitur
 unicus Filius.

et homo. Accinxisti enim, divina tua Incarnatione, *lumbos* quidem, *justitia* : inunxisti vero et *veritate*, *latera* ⁵³, qui ipse, ipsa re vera *justitia* sis et *veritas*, universorumque *exsultatio*. *Læletur* igitur *meum* hodie *cælum*, quoniam *miseratus* est *Domini* *populum* suum. *Rorent* vero *nubes* *mundo* *justitiam* ⁵⁴ : sed et *fundamenta* *terræ*, *positis* in *inferno*, velut *clangente* *tuba*, *pacem* *ingerant* : *adest* enim *resurrectio* *dormientium*. *Terra* etiam *incolis* *suis* *misericiordiam* *producat*. *Impletus* enim *sum* *consolatione* ; *superabundo* *gaudio* ⁵⁵ : quod te hominum *Salvatorem* *videam*.

VII. Sic vero saliente sene, divinoque gaudio impensius exsultante ; quod antea per figuram propheta *Isaias* fuerat *vaticinatus* ⁵⁶, *sacra* *Dei* *Mater* *perspicue* *re* *ipsa* *fecit*. *Accipiens* enim, ex puro *immaculatoque* *altari* *suo*, *carbonem* *illum* *vivificum* et *ineffabilem*, *carne* *indutum*, *sanctarum* *suarum* *manuum* *complexu*, *tanquam* *forcipe*, *justo* *illi* *porrexit* : ut *mih* *quidem* *videtur*, *ejusmodi* *sermonibus* *affata* *pariter* et *hortata* : *Sume*, *senex* *honorate*, *sacerdotumque* *optime*, *sume* *Domini* ; *tuaque* *illa* *non* *vidua* *spe* et *desolata*, *fruere*. *Suscipe* *thesaurum* *indefectibilem*, *divitiasque* *inauferibiles*, *vir* *generosissime*. *Amplexare* *potentiam* *inennarrabilem* *vimque* *incomprehensibilem*, *quæ* *te* *fulciat*, *vir* *sapientissime*. *Circumplectere* *indefinitam* *magnitudinem*, *fortitudinemque* *incomparabilem*, *sacrorum* *æditue*. *Circumplectere* *ipsi* *per* *se* *vite*, et *vive*, *vir* *venerabilissime*. *Arctius* *in corruptionem* *constringe*, et *renovare*, *vir* *justissime*. *Nihil* *audax* *facinus* ; *ne* *defeceris* *animo*, *vir* *sanctissime*. *Satiare* *illo* *quem* *desideraveras*, *planeque* *delectare* *tibi* *dato*, *seu* *magis*, *dante* *se* *tibi*, *vir* *divinissime*. *Lætius* *illustrare* *Sole* *justitiæ*, *de* *mundissimo* *carnis* *speculo* *circumfulgente*, *vir* *religiosissime*. *Ne* *tibi* *tranquillum* *timorem* *incutiat*, *neve* *mansuetudo* *perterreat*, *vir* *beatissime*. *Ne* *inhorreas* *lenitatem*, *neve* *clementia* *terrearis*, *vir* *modestissime*. *Alacris* *adglutinare*, *nec* *moreris* *obsequi*. *Non* *habet* *audaciam* *quod* *dicitur* *quodve* *porrigitur* : *ne* *ergo* *relucteris*, *vir* *urbanissime*. *Non* *comburit* *ignis* *gratiæ* *Domini* *mei*, *sed* *illuminat*, *vir* *justissime*. *Rubus* *ille* ⁵⁷, *mei* *figuram*, *ad* *ignis* *illius* *apparentis* *veritatem* *repræsentans*, *doceat* *te*, *vir* *legis* *peritissime*. *Caminus* *ille* ⁵⁸ *velut* *ventus* *roris* *susur-*

ἀγαλλίαμα τῶν ἀπάντων. Τοιγαροῦν εὐφρανθήτω ὁ οὐρανὸς σήμερον ἅμα ἐμοί· ὅτι ἠλέησεν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ἐρανάτωσαν δὴ καὶ αἱ νεφέλαι δικαιοσύνην τῷ κόσμῳ· σαλπισάτω καὶ τὰ θεμέλια τῆς γῆς εἰρήνην τοῖς ἐν ἅδου· πάρεστι γὰρ ἡ ἀνάστασις τῶν κεκοιμημένων. Ἀνατειλάτω καὶ ἡ γῆ ἔλεος τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν. *Πεπλήρωμαι* γὰρ *τῇ* *παρακλήσει*, *καὶ* *ὑπερπερισσεύομαι* *τῇ* *χαρᾷ*· ὅτι εἶδόν σε τὸν Σωτῆρα τῶν ἀνθρώπων.

consolatione ; *superabundo gaudio* ⁵⁵ : quod te hominum

Ζ'. Χορεύοντος δὲ οὕτω τοῦ πρεσβύτου, καὶ γανυμένου τῇ θείᾳ εὐφρασίᾳ, τὰ κεχηρηματισμένα τυπικῶς τῷ προφήτῃ Ἡσαΐα, περιφανῶς ἡ ἱερά Θεομήτωρ ἐξετέλει. Καὶ δὴ λαβομένη τὸν ἐκ τοῦ ἀχράντου καὶ παναμώμου αὐτῆς θυσιαστηρίου σαρκωθέντα, ζωποῖόν καὶ ἀνέκφραστον ἄνθρακα, ὡς λαβίδι τῇ συζεύξει τῶν ἀγίων αὐτῆς χειρῶν, τῷ δικαίῳ προέτεινε, τοιαῦτα, ἐμοὶ δοκεῖ, λέγουσά τε ἅμα καὶ παρακελεύουσα· Ἀπόλαβε, πρεσβύτα τίμιε, καὶ ἱερέων ἀριστε, ἀπόλαβε τὸν Κύριον, καὶ ἀπόλαυε τῆς οὐ χηρευσάσης σου ἐλπίδος. Ὑπόδεξαι θησαυρὸν ἀνέκλειπον, καὶ πλοῦτον ἀναφαίρετον, μεγαλοφύεστατε. Ἐναγκάλισαι κράτος ἀνεκδιήγητον, καὶ δύναμιν ἀνεξερεύνητον ἐρείδουσάν σε, σοφιώτατε. Περίλαβε μέγεθος ἀπεριόριστον, καὶ ἰσχὺν ἀνείκαστον, ἱεροκόρε (57). Περιπλάκηθι τῇ αὐτῇ αὐτοζωῇ, καὶ ζῆθι, αἰδεσιμώτατε. Περίπτυσξαι τὴν ἀφθαρσίαν, καὶ ἀνακαινοποιήθηθι, δικαιοτάτε. Οὐ-τολμηρὸν τὸ ἐγχείρημα· μὴ δκλαζε, δσιώτατε. Ἐμφορήθηθι τοῦ ποθομένου, καὶ κατατρύφησον τοῦ ἐπιδομένου, μᾶλλον δὲ ἑαυτὸν ἐπιιδόντος, ἱεροπρεπέστατε. Ἐναγλαίσθηθι τῷ διὰ τοῦ ἀκηλιδύτου ἐσόπτρου τῆς σαρκὸς περιστίλθοντι. Ἡλιῶ τῆς δικαιοσύνης, εὐλαβέστατε. Μὴ δειλία τὴν γαληνότητα, μηδὲ καταπλαγῆς τὴν ἡμερότητα, μακαριώτατε. Μὴ πτήξης τὸ εὐμένες, μηδὲ πτοηθῆς τὸ προσηνές, ἐπεικίεστατε. Εὐθύμως προσκολλήθηθι, καὶ μὴ ἀναβάλλου πρὸς τὸ εὐήκοον. Οὐ θρασύτητος τὸ λαλούμενον, οὐδὲ τὸ προτεινόμενον· μὴ ἀφηνίαζε, ἀστικώτατε. Οὐ καταφλέγει τὸ πῦρ τῆς τοῦ Κυρίου μου χάριτος, ἀλλὰ φωτίζει, δικαιοτάτε. Βάτος σε πεισάτω, ἡ τὴν τύπον μου περισησαμένη πρὸς ὑπόστασιν τοῦ ἀνυποστάτου πυρός (58), νομομαθέστατε. Δροσοσυρίζουσα κάμινος πειθέτω σε, παιδοτρίβα, τοῦ μυστηρίου τῆν οικονομίαν. Πρὸς ἐπὶ τούτοις ἡ ἐμῆ

⁵³ *Isa.* xi, 5. ⁵⁴ *Isa.* xlv, 8. ⁵⁵ *II Cor.* vii, 4. ⁵⁶ *Isa.* vi, 6. ⁵⁷ *Exod.* iii, 2. ⁵⁸ *Dan.* iii, 21.

(57) Ἱεροκόρε. Sequimur Pantini conjecturam, ut legendum sit ἱεροκόρε, quadrat enim materiæ ; ut ceu templi præpositum inducat, ad infinitam magnitudinem illam suscepti Jesu, templi angustiis includendam. Quid si retineatur ἱεροκόρε, velut significet futurum juvenem puerumque, Christi pueri amplexu, sanctum senem, eoque nomine hortetur S. Maria, ut suscipiat totus spiritu innovatus? Sic Augustinus serm. 13 de temp., c. 3 : Agnovit infantem senex, factus est in puero puer. Innovatus in ætate, qui plenus erat pietate. Fuerit certe et illud non ita inconsonum.

(58) Πρὸς ὑπόστασιν τοῦ ἀνυποστάτου πυρός. Illius nimirum qui in rubo ardens ἐμφασιν habebat,

non ὑπόστασιν, apparentiam, non ignis veritatem. Sic enim sæpe Deus, nullo mendacio, apparentia aliqua sensibus ingerit, ad fidem astruendam veris. Videtur ergo auctor ludere in paronomia illius vocis ; velut dicat, ad substantiam ignis illius non subsistentis ; ac velut objecto illo igne, qui vere rubum flamma illustraret et adlamberet, et tamen apparens esset. Offendebat τὸ, ἀνυποστάτου, velut referendum esset ad figuratum et divinum ignem, ἐνυπόστατον illum et αὐτοῦπόστατον, nusquam ἀνυπόστατον· re tamen melius perspecta solidum visum est, et referendum ad ipsummet ignem typicum, cuius modum divinus ille ignis servaverit in Maria, idem ipse in Simeone servaturus.

γαστήρ σε διδάξω, ἐν ᾗ ἐχωρήθη ὁ ἀχώρητος, ἐξ ἧς καὶ ἐσαρκιώθη ὁ ἄσαρκος Λόγος. Οὐ πάλιν σάλπιγγες ἐκδειματοῦσι τοὺς προσιόντας, οὐδ' αὖ ὄρος καπνιζόμενον δέος ἐμποιεῖ τοῖς προσπελάζουσιν, οὔτε μὴν νόμος κολάζει ἀφειδῶς τὸν θίγοντα τολμηρῶς. Φιλανθρωπίας γὰρ τὰ παρόντα, συγκαταβάσεως τὰ φαινόμενα. Εὐχαρίστως ἀπόλαβε τὸν πρὸς σὲ ἐλθόντα Θεόν· αὐτὸς γὰρ ἀφελεῖ τὰς ἀνομίας σου, καὶ τὰς ἀμαρτίας σου περικαθαρεῖ. Ἐν σοὶ προτυπωθήτω ἡ τοῦ κόσμου κάθαρσις. Ἐν σοὶ καὶ διὰ σοῦ προμηνυθήτω τοῖς ἔθνεσιν ἡ κατὰ χάριν δικαίωσις. Σὺ ἄξιός τῆς ζωοποιῦ ἀπαρχῆς. Ἀπήλαυσας νόμου; ἀπόλαυσαι καὶ τῆς χάριτος. Κέκμηκας τῷ γράμματι; ἀνακαινίσθητι ἐν τῷ πνεύματι. Ἀπέχδυσαι τὴν παλαιότητα καὶ ἐνδύσαι τὴν καινότητα. Ταῦτα γὰρ σε ἠγνοηκέναι οὐ δοκῶ.

lege? utere et gratia. Fatigatus es littera? renovare spiritu. Exue vetustatem; et novitatem induere. Non enim puto te hæc nescire.

Η'. Ἐπὶ τούτοις πᾶσι παρήσιασάμενος ὁ δίκαιος, καὶ τῇ προτροπῇ εἶξας τῆς διακονησαμένης Θεῷ πρὸς ἀνθρώπους Θεομήτορας, ὑπεδέξατο μὲν ταῖς γηραλέαις ἀγκάλαις τὸν ἐν νηπιότητι πικλαίων τῶν ἡμερῶν, εὐλόγησε δὲ τὸν Θεὸν καὶ εἶπε· *Nūn ἀπολύεις τὸν δούλον σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ.* "Ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν· φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἔθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραήλ. Ἀπέλαβον τὴν παρὰ σοῦ ἄλυτον χαρὰν· ἀπόλαβέ με χαιρόμενον (59), καὶ ἀνευφημοῦντα τὰ ἔλέη σου, Κύριε. Ἀπέδωκάς μοι τὴν εὐθυμίαν· ἀποδίδωμί σοι εὐθύμως τὰ εὐχαριστήρια. Ἐγνων ἀγάπης Θεοῦ δύναμιν. Δι' ἐμὲ γάρ (60) ὁ ἐκ σοῦ Θεός, ἀνερμηνεύτως καὶ ἀρβευόστως γεννήθει, ἀνθρώπος γέγονεν. Ἐγνων τῆς σῆς περὶ ἡμᾶς κηδεμονίας τὸ ἀνέκφραστον μέγεθος, ὅτι τὰ σὰ σπλάγχνα ἐξαπέστειλας εἰς βοήθειαν ἡμῶν. Ἐγνων ὃ ἐδιδάχθην ὑπὸ Σολομῶντος, *Κραταῖα*, λέγοντος, ὡς θάνατος ἡ ἀγάπη. Διὰ ταύτης γὰρ συντριβήσεται τοῦ θανάτου τὸ κέντρον· διὰ ταύτης νεκροὶ ζῶντες ὄνται· διὰ ταύτης θάνατος μαθήσεται θάνατον, παυσάμενος τῆς καθ' ἡμῶν ἐπικρατείας· διὰ ταύτης καὶ ὁ ἀρχέκακος ὄφις αἰχμάλωτος γενήσεται καὶ ὑποδρύχιος. Ἐγνώρισας ἡμῖν, Κύριε, τὸ σωτήριόν σου, ἀναστήσας ἡμῖν φυτὸν εἰρήνης· καὶ οὐκέτι ἐσόμεθα πλανώμενοι. Ἐγνώρισας ἡμῖν, Κύριε, ὅτι οὐκ εἰς τέλος ὑπερεΐδες τοὺς δούλους σου, ἀγαθὲ, οὐδὲ ἐπελάθου ἔργα χειρῶν σου. Κατοικτειρήσας γὰρ ἡμῶν τὴν ἐλεεινότητα, δαφιλῶς ἐξέχεας ἐφ' ἡμᾶς τὴν ἔμφυτον καὶ ἀνεξάντλητόν σου ἀγαθότητα, διὰ τοῦ Μονογενοῦς καὶ ἀπαραλλάκτου (61) καὶ ὁμοουσίου Παίδος σου τὴν λύτρωσιν ἡμῶν ποιησάμενος, ἀνάξιον κρίνας

⁵⁹ Exod. xix, 16. ⁶⁰ II Reg. vi, 6. ⁶¹ Dan. iii, xxvii, 2.

(59) *Χαιρόμενον*. Forte, *χαίροντα*.

(60) *Δι' ἐμὲ γάρ*. Habet, sic proprius factus Jesus, aliquid sanctis suavius. Sic passim David, Paulus, etc. Deum velut sibi rapiunt. Theologus etiam orat. in *sancta Lumina*, πάλιν ὁ ἐρμὸς Ἰησοῦς, qua de re luculenter Chrysostomus in cap. ii ad Gal. Non itaque facile fuerit in ejusmodi, mutan-

A rans, œconomix tibi sacramentum persuadeat, magister optime. Meus denique uterus tibi documento sit, in quo fuit contentus, qui nusquam alioqui potest contineri: ex quo etiam Sermo ille carnis expers, assumpsit carnem. Non jam tubæ teritant accedentes⁵⁹: non iterum mons fumigans appropinquantibus injicit metum: ac neque lex, audacius contingentem severius punit⁶⁰. Præsentia enim propensioris sunt in homines studii; sunt quæ geruntur, divinæ ad nos inclinationis; bonitatis, quæ apparent. Excipe gratanti animo ad te venientem Deum: ipse enim auferet iniquitates tuas, et expiabit peccata tua. In te primum informetur mundi universi lustratio. In te et per te, gentibus prænuntiata innotescat, quæ secundum gratiam est, justificatio. Dignus es vivificis primitiis. Usus es

utere et gratia. Fatigatus es littera? renovare spiritu. Exue vetustatem; et novitatem induere.

VIII. Ab his omnibus, sumpta justus fiducia, Deiparæque Deo ancillantibus in iis quæ spectant ad homines, exhortationi ac monitis cedens, *Antiquum illum dierum*⁶¹ infantem, senilibus ulnis suscepit, Deumque dilaudans ait: *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei Salutare tuum: quod parasti ante faciem omnium populorum; lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tuæ Israel*⁶². Accepi abs te inoffensam et vacuum doloris lætitiæ: tu me, Domine, lætantem, tuasque deprædicantem misericordias accipe. Tu gaudium hoc animo indidisti: gaudens ego animo gratiarum tibi munus rependo. Cognovi vim divinæ dilectionis. Propter me enim Deus ille, ineffabili ratione ac sine corruptione ex te genitus, factus est homo. Cognovi tuam illam inexplicabilem nostri curam studiumque, qui tua ipse viscera emiseras in nostrum auxilium. Nunc demum intelligo quod a Salomone didiceram: *Fortis ut mors dilectio*⁶³. Per eam enim conteretur mortis stimulus, per eam mortui videbunt vitam, per eam mors mortem experietur, imperio quod in nos exercebat abolito; per eam et serpens malorum auctor capietur et submergetur. *Notum nobis, Domine, fecisti Salutare tuum*⁶⁴, nobis exsuscitans pacis propaginem, nec amplius erraverimus. Palam, Domine, fecisti, ut non in finem despexeris servos tuos; neque opera manuum tuarum, o bone, oblitus sis. Miseratus enim miserabilem sortem nostram, cognatam tibi inexhaustamque illam bonitatem in nos effudisti; redemptis nobis per Unigenitum, incommutabiliter similem et ejusdem tecum substantiæ, Filium: tua ipsius majestate et bonitate indi-

⁶² Luc. ii, 29-32. ⁶³ Cant. viii, 6. ⁶⁴ Psal.

dum singulare in plurale. Pantinus hic, *nostra enim causa*.

(61) *Ἀπαραλλάκτου*. Velut per omnia similem, et qualem sequens illud, ὁμοουσίον, explicat. Vox theologica Gregorio, Damasceno, etc., perquam familiaris. Pantinus, male, *immobilem*, nisi erravi prelum, et notare voluit *incommutabilem*.

gnum ratus, ut illam servorum tuorum salutem beneficiumque, eadem conditione servo concederes; utve eos qui offendissent, ministro reconciliandos committeres. Enimvero, per Lumen illud ejusdem tecum substantiæ, lumen donasti iis qui in tenebris et in umbra mortis sedebant⁶⁵; ut in lumine tuo, scientiæ lumen videant⁶⁶; placuitque, ut per Dominum et creatorem reformares nos in immortalitatem; nobisque per ipsum qui paradiso deliciarum exterminaverat, reditum largireris in paradisum. Ad hæc, per eum qui habet potestatem dimittendi peccata⁶⁷ quod erat adversus nos delesti chirographum⁶⁸. Denique per eum qui eodem tecum throno sublimis sedet, quique a divina tua natura haudquaquam excedere potest, firmam nobis reconciliationis accessusque donasti fiduciam; ut per Dominum, nullius agnoscentem imperium, Deumque verum ac potentem; tot tantorumque honorum velut subscripta sanctio, certa et indubitata jura, misericordiam consecutis constituat. Quod et ipsum olim prænuntiaverat propheta dicens: *Non legatus, non angelus; sed ipse Dominus salvavit eos: propterea quod amaret eos, et parceret ipsis: et suscepit et exaltavit eos*⁶⁹. Atque hæc omnia, non ex operibus quæ fecerimus ipsi in justitia; aut quia te dilexerimus⁷⁰ (primus enim ille parens noster terrigena, cum paradisi delicias domiciliumque, honoris prærogativa consecutus, tuum illud divinum sprevisset ac salutare præceptum, indignus vitali illo loco judicatus est; suumque omne semen spuris peccati stolonibus commiscens, in summam debilitatem adegit), sed ipse propter temetipsum, inenarrabilique illa tua erga figmentum dilectione, misericordiam in nos tuam, Domine, corroborasti; nostramque abs te separationem dolens, etiam ipse te, super nostra corruptione, ut daret in misericordias⁷¹, placasti et inflexisti. Hinc nos deinceps Adæ soboles festa plausu agimus, quod primus ille Adæ fitor, sua ipse sponte, novus Adam effectus sit: splendorque Domini Dei nostri nobiscum versatus est⁷²; ut Deum facie ad faciem viderimus, et salvi facti simus. Quamobrem, Domine, a te dimitti quæro. Vidi Salutare tuum: absolvar ergo curvo litteræ jugo. Vidi Regem sempiternum, et cui alius non succedat: absolvar servili collari hoc et ponderoso. Vidi natura Dominum et liberatorem; consequar ergo liberationis meæ ab ipso decretum. Solve me, Domine, jugo condemnationis; et me subde jugo justificationis. Solve me jugo maledictionis ac occidentis litteræ⁷³; eorumque benedictioni insere accenseque, qui tui hujus veri ejusdemque tecum gloriæ et potentiæ Filii gratia, in jus filiorum sunt ascripti.

IX. Sint porro hæc, inquit, celebrandis divinis muneribus, brevissime hactenus commemorata. Ad

⁶⁵ Isa. ix, 2; xlii, 7; Luc. i, 79. ⁶⁶ Psal. xxxv, 10. ⁶⁷ Marc. ii, 10. ⁶⁸ Coloss. ii, 4. ⁶⁹ Isa. lxiii, 9. ⁷⁰ Tit. iii, 5. ⁷¹ I Joan. iv, 19. ⁷² Psal. cv, 46. ⁷³ II Cor. iii, 6.

(62) Ἐπὶ τῇ καταφθορᾷ ἡμῶν. Significat Deum a se motum, sola ex nobis objecta miseria, ut nos daret in misericordias, reconciliatos in suo Filio; quod incarnationis motivum theologi multis expen-

A τῆς σῆς μεγαλοσύνης καὶ χρηστότητος, οἰκέτη τῶν τῶν οἰκετῶν καταπιστεῦσαι σωτηρίαν καὶ εὐεργεσίαν, ἢ λειτουργῶ ἐγχειρῆσαι τὴν τῶν προσκεκρουκῶτων καταλλαγὴν. Ἄλλὰ διὰ τοῦ ὁμοουσίου Φωτὸς φῶς τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις ἐδώρησω, ἵνα ἐν τῷ σῶ φωτὶ ἴδωσι φῶς γνώσεως· καὶ διὰ τοῦ δεσπότη καὶ δημιουργοῦ εὐδόκησας ἀναπλάσαι ἡμᾶς εἰς ἀφθαρσίαν, καὶ διὰ τοῦ ἀφορίσαντος ἐκ παραδείσου τρυφῆς τὴν εἰς παράδεισον αὐθις ἐπανάξουξιν ἐχαρίσω· καὶ διὰ τοῦ ἔχοντος ἐξουσίαν ἀφιέναι ἀμαρτίας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον ἐξήλειψας· καὶ διὰ τοῦ συνθρόνου καὶ ἀνεκφοιτήτου τῆς θείας σου φύσεως τὴν πρὸς σὲ καταλλαγὴν καὶ προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει ἐφιλοτιμήσω· ὅπως διὰ δεσπότη ἀβασιλεύτου, καὶ Θεοῦ ἀληθινοῦ καὶ ἐξουσιαστοῦ, ὁ τῶν τοσοῦτων καὶ τηλικούτων ἀγαθῶν δεσμὸς ὑπογραφόμενος ἀναμφίβολα τοῖς ἐλεουμένοις καταστήσῃ τῆς χάριτος τὰ δίκαια. Περὶ οὗτου καὶ ὁ προφήτης προεμήνυσε λέγων· Οὐ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν αὐτοὺς, παρὰ τὸ ἀγαπᾶν αὐτοὺς, καὶ φείδεσθαι αὐτῶν, καὶ ἀνέλαβε, καὶ ὑψώσεν αὐτούς. Καὶ ταῦτα πάντα οὐκ ἐξ ἔργων ἡμῶν τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, οὐδ' ὅτι ἡμεῖς σε ἠγαπήσαμεν (ὁ γὰρ γηγενῆς ἡμῶν προπάτωρ καὶ τὴν ἐν παραδείσῳ τρυφὴν καὶ διαγωγὴν τιμηθεὶς, τὴν θείαν καὶ σωτηρίον σου ἐκφαυλίσας ἐντολήν, ἀποδόκιμος ζωηροῦ χώρου ἐκρίθη, καὶ τὸ πᾶν αὐτοῦ σπέρμα ἀκιδνότατον κατέστησε, τοῖς νόθοις μοσχεύμασι τῆς ἀμαρτίας συμψυράσας), ἀλλὰ δι' ἑαυτὸν καὶ τὴν περὶ τὸ πλάσμα σου ἀφατον ἀγάπην, ἐκραταίωσας ἐφ' ἡμᾶς τὸ ἐλεός σου, Κύριε, κατωκτείρησάς τε τὴν ἀπαγωγὴν ἡμῶν, καὶ ἑαυτὸν ἐδυσώπησας ἐπὶ τῇ καταφθορᾷ ἡμῶν (62), τοῦ δοῦναι ἡμᾶς εἰς οἰκτερισμούς. Ὅθεν ἔορταὶ ἡμῖν λοιπὸν συγκεκρότηνται τοῖς Ἀδαμιαίοις, ὅτι ὁ πλαστοουργὸς τοῦ Ἀδάμ ἐκοντὶ νέος Ἀδάμ γέγονε· καὶ ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μεθ' ἡμῶν κατεγένετο, ὥστε ἰδεῖν Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον (63), καὶ σωθῆναι. Τοῦνεκα, ὦ Δέσποτα, τὴν παρὰ σοῦ ἀπόλυσιν ἐπιζητῶ. Εἶδον τὸ σωτήριόν σου· ἀπολυθῶ τοῦ γραμματοκύφου ζυγοῦ. Εἶδον βασιλέα ἀτίδιον καὶ ἀδιάδοχον· ἀπολυθῶ τοῦ δουλικοῦ καὶ ἀχθοφόρου κλοιοῦ. Εἶδον φύσει Δεσπότην καὶ ἐλευθερωτὴν· τύχοιμι τοῦ ἐλευθερικοῦ αὐτοῦ δεσμοῦ. Λῦσόν με τοῦ ζυγοῦ τῆς κατακρίσεως, καὶ ὑπόξουξον τῷ ζυγῷ τῆς δικαιοσύνης. Λῦσόν με τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀρᾶς καὶ τοῦ ἀποκτείνοντος γράμματος· καὶ ἐνεῖρον τῷ ἀριθμῷ τῆς εὐλογίας τῶν εἰς υἱοθεσίαν εἰσποιουμένων τῇ χάριτι τοῦ ἀληθινοῦ καὶ ὁμοδόξου καὶ ὁμοδυνάμου τούτου Υἱοῦ σου.

Θ'. Ἔστωσαν δέ μοι, φησὶ, τὰ θεῖα εὐχαριστήρια πρὸς τὸ παρὸν ἄχρι τῶν βραχυτάτων τούτων. Τί δὲ

dunt.

(63) Πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Nempe in carne, καὶ σωθῆναι, et salvi facti simus, apparitione illa et effluigentia splendoris divini in nube humanitatis.

πρὸς σὲ φθέγγομαι, ὦ Μήτηρ Παρθένε, καὶ Παρθένε **A**
 Μήτηρ; ἥς γὰρ τὸ ἔργον οὐκ ἀνθρώπινον, ταύτης καὶ
 ὁ ἔπαινος ὑπὲρ ἀνθρώπων. Διὸ τῆς ἀπορίας τὸ σκυ-
 θρωπὸν ἐκ τῶν τοῦ Πνεύματος περὶ σὲ καταλαμ-
 πρυνῶ γερῶν, καὶ τὰ σά σοι προσκομίζων, ἐκ λει-
 μῶνων ἀθανάτων τὴν ἱεράν σου καὶ θεοστεφῆ ἀν-
 υμνήσω κάραν. Πατρικοῖς σε ὕμνοις προσφθέγγο-
 μαι, θύγατερ Δαβὶδ, καὶ μήτηρ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ
 Δαβὶδ. Αἰσχρὸν γὰρ ἄμα καὶ ἀνεύφημον ἄλλοτρίοις
 κόσμοις κοσμησαί τὴν τῆ οἰκείᾳ δόξῃ διαφέρουσαν.
 Δέχου τοίνυν, εὐμενεστάτη, δῶρα τίμια, καὶ σοὶ μόνῃ
 ἀρμόδια, ὦ πασῶν γενεῶν ὑψηλοτέρα, καὶ πάντων
 ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων δημιουργημάτων τιμιωτέρα
 φανείσα. Μακαρία ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ τρισμακά-
 ριστος ὁ οἶκος Δαβὶδ, ἐν ᾧ ἐβλάστησας (64). Ὁ Θεὸς
 ἐν μέσῳ σου, καὶ οὐ σαλευθήσῃ· ἠγήρασε γὰρ τὸ **B**
 σκήνωμα αὐτοῦ ὁ Ὑψίστος. Ἐν σοὶ γὰρ διαθή-
 και (65) καὶ ὀρκωμοταί Θεοῦ πρὸς τοὺς πατέρας
 ἡμῶν, τέλος εὐκλεέστατον ἐδέξαντο· ὅτι διὰ σοῦ γέ-
 γονε Κύριος, ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν. Τὸν
 σὸν προδιαγράφουσα θεοπρεπῆ χαρακτῆρα, Θεὸν ἔφε-
 ρεν ἀφλέκτως ἡ ἀψαυστος βάτος, ἐμφανιζόμενον τῷ
 προφήτῃ ὡς ὁραθῆναι ἠυδόκησε. Στερέμνιος δ' αὖ
 καὶ πέτρα ἀκρότομος τὴν παγκόσμιον ἐκ σοῦ πηγά-
 σασαν χάριν καὶ ἀνάψυξιν προεξικονίζουσα, παρα-
 μύθιον ἱαμα ἐκλείποντι λαῷ ἐκ λαγόνων ξηρῶν ἐν
 ἐρήμῳ δαψιλῶς προήγαγεν. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τοῦ
 ἱερέως ἡ ῥάβδος, οὐκ ἀδόκιμον σύσσημον (66) παρ-
 ἔσχετο τῆς ὑπερφουῶς σου λοχείας, ἀγεώργητον καρ-
 πὸν ἐξανθήσασα, ἱερατείας ἐνδελεχοῦς ἀρραβῶνα. Τί **C**
 δέ; καὶ ὁ μέγας Μωϋσῆς οὐ κοιμῶν παρῆσθησε, διὰ
 τοὺς περὶ σὲ δυσκαταλήπτους τύπους ἐγγρονίσαι (67)
 τῷ ὄρει ἔγνω τὰ περὶ τῆς ἀγνῆς ἐκδιδάσκεισθαι μυ-
 στήρια; Πῆξαι γὰρ κατὰ σύμβολον καὶ πρὸς ἀφ-
 ομοίωσιν κιθωτὸν καὶ ταύτην προσταχθεὶς, οὐ παρ-
 ἔργως ἐχρήσατο τοῖς προστεταγμένοις, εἰ καὶ τραγ-
 υδοῦμενα συμβέβηκεν ἐπὶ τῇ καταβάσει, ἀλλ' εἰς πέντε
 ἡμίση πήχεις ταύτην συντελέσας, νομοδόχον ἀνέδειξε,
 τοῖς χερουβὶμ συγκαλυπτομένην· ἐκφαντικώτατά σε
 τὴν Θεοτόκον προσημαίνουσαν, τὴν ἀφθόρως ἐγκυμο-
 νήσασαν, καὶ ἀφράστως ἀποκυήσασαν τὴν τῆς ἀφθαρ-
 σίας σύστασιν ἐπὶ τέλει τῶν πέντε ἡμίσεως τοῦ κό-
 σμου κύκλων. Διὰ σὲ, καὶ τὴν ἐκ σοῦ ἄχραντον τοῦ
 Θεοῦ Λόγου σάρκωσιν, τὴν εἰς αἰεὶ ἀτρέπτως τε καὶ **D**
 ἀμερίστως ἐν αὐτῷ διαμένουσαν, καὶ ἡ χρυσοῦ στάμ-

te vero quid dicam, o Mater Virgo, et Virgo Mater?
 cujus enim opus non humanum est, ejus et lauda-
 datio excedit hominem. Quamobrem paupertatis hic
 meæ obscuritatem, tuis a Spiritu honoribus donis-
 que illustrabo: tuaque tibi offerens e pratis im-
 mortalibus, tuum sacrum et a Deo coronatum caput
 dilaudabo. Patriis te canticis, Filia David, Materque
 Domini et Dei David, salutabo. Turpe enim fuerit,
 adeoque inauspicatum, ut alienis orneris, quæ pro-
 pria gloria præcellas. Accipe igitur, benignissima,
 dona pretiosa, tibi que uni convenientia, o cunctis
 celsior generationibus, quæque inter creata omnia,
 tum visibilia, tum invisibilia, multis numeris ho-
 norabilior enituiisti. Felix radix Jesse, et ter beata
 domus David in qua germinasti. *Deus in medio tui,*
et non commoveberis: sanctificavit enim te, taberna-
culum suum, Altissimus ⁷³: in te enim Dei ad patres
 testamenta juramentaque finem gloriosissimum ac-
 ceperunt; quia per te Dominus factus est, Deus
 virtutum nobiscum. *Robus ille intactus* ⁷⁴, divina
 quadam majestate plenam jam tum informans tuam
 figuram, Deum prophetæ apparentem, juxta quod
 ei conspicuus fieri voluit, incombustus ferebat.
 Dura autem rursus ac prærupta petra, quod ex te
 in universum orbem gratiæ munus refrigeratioque
 promanavit, et ipsa quondam exprimens præfigu-
 ransque, deficienti in deserto, populo copiosum
 auxilium ex hiatibus siccis produxit ⁷⁵. Sed et sa-
 cerdotis virga ⁷⁶, in fructum sine cultura, sponta-
 neumque sacerdotii perennis arrhabonem, efflo-
 rens ⁷⁷, nihil reprobum eximii tui partus symbo-
 lum præbuit. Quid vero? Nonne magnus ille Moy-
 ses idem luculenter declaravit, propter tui difficiles
 intellectu figuras, diutius in montem commora-
 tus ⁷⁸, ut ignota tua sacramenta, o casta, edisceret?
 In rei enim hujus signum, et ad exprimendam simi-
 litudinem, jussus fabricare arcam, non obiter ne-
 glectiusque mandatis obtemperavit: quanquam ac-
 ciderunt tragica quædam in descensu a monte ⁷⁹:
 sed quinque cubitorum et dimidii confectam, illam,
 legis susceptricem, cherubicis alis cooperuit: te
 Deiparam apertissime præsignantem, quæ sine cor-
 ruptione eum concepisti, inenarrabilique ratione
 peperisti, qui ipse incorruptionis velut concretio est
 et consistentia; idque in sine quinque et dimidii

⁷³ *Psal.* XLV, 6, 5. ⁷⁴ *Exod.* III, 2. ⁷⁵ *Exod.* XVII, 6. ⁷⁶ *Num.* XVII, [8. ⁷⁷ *Hebr.* IX, 4.
⁷⁸ *Exod.* XXV, 8. ⁷⁹ *Exod.* XXXII, 1.

(64) *Ἐν ᾧ ἐβλάστησας.* In qua, quod spectat ad lineam sacerdotalem, in Nathan qui fuit Uriæ sacerdotis filius, domui et familiæ David adoptione insertam; ex quo Dominus Jesus, atque adeo Maria, legaliter, juxta contextam a Luca ipsius genealogiam. Quod autem ad regiam per Salomonem, potius, ex qua; carnaliter propagata ejus carne ex Davide, juxta Matthæi historiam: quem modum concordia, Hieronymus, Augustinus, etc., acceperunt ab Africano: qua de re Baronius, Tornielus, etc. Quam Nicephorus ex Hippolyto martyre affert Annæ genealogiam ex patre sacerdote, et passim verior habetur, habet etiam pervetustus regius codex, plurimis diversis tractatibus seu etiam excerptis infer-

citus, ignoto collectore; antiquior forte ipso Nicephoro.

(65) *Διαθήκαι.* Sic passim interpretes sacrae Scripturae, ipseque Paulus ad Hebr., non συνθήκαι, pacta, fœdera, quod teste Hieronymo vox Hebræa videtur magis habere: cujus rei mysterium prosequuntur ejusdem Pauli expositores.

(66) *Οὐκ ἀδόκιμον σύσσημον.* Commune signum, quod præcipue a militibus statuitur, cui optime adjectum quadrat. Pantinus, non obscuram significationem, quod certe sensum altum auctoris obscurat.

(67) *Ἐγγρονίσαι.* Forte ἐγγρονίσας. Et mox ἄγνωστα pro ἔγνω.

circulorum mundi. Propter te, ac intemeratam Dei Verbi ex te assumptam carnem, immutabiliter indiviseque in ipso in perpetuum permanentem; urna illa aurea ⁸⁰, tanquam certissimus typus, manna, quod alioqui per diem invertebatur, in se ipsa, minime mutatum, sed totis sæculis permanens, conservabat. Tuæ etiam castitatis præsciis atque imitator in spiritu Elias propheta ⁸¹, vitæ illius igniferæ sibi redimivit coronam ⁸², hæcenus divino suffragio declaratus morte superior. Te nihilominus ejus successor Elisæus ⁸³, initiante docenteque sapiente magistro, ceu præsens adesses, quæ necdum eras, præfigurans; certis rerum quæ vere essent futuræ indicibus signis, auxilium medicinamque indigentibus, majori supra naturam virtute, adhibebat: nunc quidem per novam hydriam ⁸⁴, salque salutare in se continentem, aquas exitiales sanans: ad ostendendum, esse recreandum mundum, per sacramentum in te exhibitum: modo autem, farina azyma ⁸⁵, partus tui satu immunis typo respondente, mortis acerbiter a cibis profligans: nonnunquam denique rebus supra naturam, quæ naturæ consentanea essent in Jordane eximie superans ⁸⁶; eoque Domini in infernum descensum, mirabilemque et inopinatum eorum qui in corruptione delinerentur liberationem præsignans. Nam cesserunt omnia, tuæque illi divinæ imagini exprimendæ imparia succubuerunt.

X. Quid vero adhuc sermonis habenas variis illis informationibus laxans involvensque et implicans, orationem in longum protraho; ac vel maxime, cum instar columnæ palam oculis objecta, in te veritas pateat, in qua velut eluxuriari delectarique præstiterit ac commodius fuerit? Quare sanctorum omnium per omnes generationes, spiritualibus narrationibus factisque prodigiosis valere jussis, ad te festi hujus convivii velut clavum, o florenti semper habenda memoria, dirigo. Benedicta tu, prorsus benedicta omnibusque desiderabilis. In benedictionibus Domini nomen tuum, divina gratia plenissimum ac summe Deo gratiosum, Dei Mater, quæque tuo ipsa splendore fidelibus lumen præferas. Tu circumscriptio, ut ita dicam, ejus qui est incircumscribibilis: radix floris speciosissimi ⁸⁷: Mater plasmatoris: altoris nutrix: ejus complexio, qui omnia complecti habet: portans eum, qui verbo portat omnia ⁸⁸: porta, per quam Deus in carne oritur ⁸⁹, forceps carbonis illius purgarii ⁹⁰, sinus exiguus immensi omnium sinus, vellus roris illius incomprehensibilis ⁹¹, lacus ille Bethlehem

νος, ὡς τύπος ἀψευδέστατος, τὸ πρὸς ἡμέραν τρεπόμενον καὶ ἀλλοιούμενον μάννα, ἀτρεπτον καὶ διαωνίζον ἔνδον αὐτῆς διεφύλαττε. Τῆς σῆς ἀγνείας καὶ ὁ προφήτης Ἠλίας προθεωρὸς καὶ ζηλωτῆς ὑπάρχων διὰ τοῦ Πνεύματος, πυρφόρου πολιτείας ἀνεδήσατο στέφανον, κρείττων θανάτου ἀναδειχθεὶς θεῖα ψήφῳ ἄχρι τῆς δεῦρο. Σὲ καὶ ὁ τούτου διάδοχος Ἐλισσαῖος παρὰ σοφοῦ διδασκάλου μνηθεὶς, καὶ ὡς παροῦσαν τὴν μήπω οὔσαν προδιατυπῶν, ὑπερφυῶς τοῖς τεκμηρίοις τῶν ἀληθινῶν τὰς ἐπικουρίας ἐποιεῖτο τῶν δεομένων· πῆ μὲν δι' ὑδρίας καινῆς, καὶ τοὺς νοστήμους ἐχούσης ἄλας, τὰ φθοροποιὰ ὕδατα ἰώμενος, εἰς ἔνδειξιν τοῦ ἀνασφῆλοντος (68) κόσμου διὰ τοῦ ἐπὶ σοὶ μυστηρίου· πῆ δὲ ἀλεύρω ἀζύμῳ, λοχείας ἀσπόρου ἀντιτύπῳ, θανάτου πικρίαν ἀναστέλλων ἀπὸ τῶν ἐδωδίμων· ἄλλοτε δὲ τοῖς ὑπερφυέσι τὰ κατὰ φύσιν ὑπερνικῶν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ διὰ τούτων τὴν κατάδυσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἰς ἄδην, καὶ παράδοξον ἀνάρρυσιν τῶν ἐν φθορᾷ κατεχομένων προῖστορῶν. Πάντα γὰρ εἰχόν τε καὶ ὑπέκυπτον τῇ σῇ θεῖα εἰκόνι ἐκνικώμενα.

I. Καὶ τί ἔτι περιπλέκων μηκύνω τὸν λόγον, τοῖς ποικίλοις προγράμμοις ἐπαφῆσας τοῦ λόγου τὰς ἡνίας, καὶ μάλιστα πρὸ ὀφθαλμῶν ἐστηλωμένης (69) τῆς ἐπὶ σοὶ ἀτρεχείας, ἣ καὶ κατατρυφήσαι ἄμεινον καὶ ἐπικερδέστερον; Τοιγαροῦν, χαίρειν φράσας τοῖς τῶν ἁγίων κατὰ πᾶσαν γενεάν πνευματικοῖς διηγήμασι καὶ τερατουργήμασιν, ἐπὶ σὲ μετὰ γω τοὺς τῆς εὐωχίας οἶακας, παντομνημόνευτε. Εὐλογημένη σὺ, παντευλόγητε καὶ πᾶσι ποθητέ. Ἐπ' εὐλογίαις Κυρίου τὸ θεοχαριτώτατόν σου ὄνομα, Θεογεννήτωρ καὶ δαδοῦχε τῶν πιστῶν. Ἡ περιγραφή, ἔν' οὕτως εἶπω, τοῦ ἀπεριγράπτου· ἡ ῥίζα τοῦ ὠραιωτάτου ἀνθους· ἡ Μήτηρ τοῦ πλάσαντος· ἡ τιτθὴ τοῦ τρέφοντος· ἡ περιοχὴ τοῦ περιέχοντος· ἡ φέρουσα τὸν φέροντα ῥήματι τὰ πάντα· ἡ πύλη τῆς ἐν σαρκὶ ἀνατολῆς τοῦ Θεοῦ· ἡ λαβὴ τοῦ καθαρτικοῦ ἀνθρακος· ὁ βραχὺς κόλπος τοῦ πάντων κόλπου· ὁ πόκος τῆς ἀκαταλήπτου δρόσου (70)· ὁ τῆς ἐπιθυμίας Δαβὶδ ζωοδόχος (71) λάκκος τῆς Βηθλεὲμ, ἀφ' οὗ πόμα ἀθανασίας ἐξέβλυσε· τὸ ἱλαστήριον ἐξ οὗ Θεὸς ἐγνώσθη ἀνθρώποις ἀνθρωπομόρφως· τὸ ἄσπιλον ἔνδυμα τοῦ ἀναβαλλομένου φῶς ὡς ἱμάτιον. Ἡ δανείσασα

⁸⁰ Heb. ix, 4. ⁸¹ IV Reg. ii, 11. ⁸² Eccli. xlviii, 1. ⁸³ IV Reg. ii. ⁸⁴ ibid. 20. ⁸⁵ IV Reg. iv, 41. ⁸⁶ IV Reg. v. ⁸⁷ Isa. xi, 1. ⁸⁸ Hebr. i, 3. ⁸⁹ Ezech. xlvi, 41. ⁹⁰ Isa. vi, 6. ⁹¹ Jud. vi, 37.

(68) Ἀνασφῆλοντος. Forte ἀνασφῆλαντος.

(69) Πρὸ ὀφθαλμῶν ἐστηλωμένης. Velut erecta propalam in modum columnæ, ne quem latere possit. Altera significatio, ut τὸ, ἐστηλωμένης sit confirmata, videtur minus commoda.

(70) Τῆς ἀκαταλήπτου δρόσου. Cujus mysterium nequeat satis perspicere. Pantinus, imperceptibilis, quod minus quadrat. Plane enim fuit ros ille perceptibilis, qui expressus vellere, lagenam aqua implevit, utique sensibili.

(71) Ζωοδόχος. Seu vitæ conceptaculum; in eo Mariæ symbolum, quæ vitam illam ad nos peregrinantem, ceu hospitii jure, etiam utero suscepit: quam ejus prærogativam, in Martha Dominum suscipiente in suam domum, die migrationis ipsius, Ecclesia sancte recollit. Pantinus, vivificus, quod potius esset ζωοδότης. Simili epitheto paulo inferius Simeonem ornat, appellans θεοδόχον πρεσβύτην, senem Dei susceptorem.

Θεῷ τῷ ἀνευδεδεί σαρκὰ ἦν περ οὐκ εἶχεν, ἵνα ἡ ὁ παντοδύναμος ὅπερ ἠδόκησε. Τί τοῦτου περιφανέστερον; Τί τοῦτου ὑψηλότερον; Ὁ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν πληρῶν, οὗ τὰ σύμπαντα κτήματα, σοῦ γεγένηται ἐπιδεής· σὺ γὰρ ἐδάνεισας Θεῷ θείαν σάρκωσιν, ἣν οὐκ εἶχε. Σὺ ἐθωράκισας τὸν δυνατὸν τὴν εὐπρεπῆ τοῦ σώματος παντευχίαν, δι' ἧς αὐτὸς μὲν ὀφθῆναι χωρητὸς ἐμοὶ δεδύνηται, ἐγὼ δὲ εὐπροσίτως ἀντιπῆσαι αὐτῷ ἐνίσχουσα, δι' ἧς καὶ πάντα τοῦ ποτηροῦ τὰ πεκυρωμένα βέλη σβεσθήσεται. Εὐγε, εὐγε, μήτηρ Θεοῦ καὶ δούλη. Εὐγε, εὐγε, ἡ ὑπόχρεων ἔχουσα τὸν πάντων δανειστήν. Πάντες μὲν Θεῷ ἐποφειλομεν, σοὶ δὲ ἐποφειλεται. Ὁ γὰρ εἰπὼν, *Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα*, πολλῶ μᾶλλον αὐτὸς ἐν τούτοις ἐξετάζεσθαι ἐλόμενος, φυλάξειε τὴν χάριν καὶ τὸ ἴδιον δόγμα τῇ διακονησαμένη τὴν αὐθαίρετον γέννησιν, καὶ δοξάσειε θεοπρεπῶς, ἣν ἐπεγράφατο ἀπάτωρ ὡς ἀνανδρον Μητέρα. Ἔσται τοίνυν ταῦτα οὕτως, ἔσται. Οὐ γὰρ κομφοεπείας ἀκάρπου οἱ προσαχθέντες σοὶ παρ' ἡμῶν ὕμνοι, παναγιώτατον καὶ ἀξιόγαστον τοῦ Θεοῦ ἐνδιαίτημα· οὐδ' αὖ κοσμικῆς λογολεσχίας καὶ ψευδαρεσκείας λαρυγγίσματα ὁ πνευματικὸς σου ὕμνος, Θεοῦπαίνετε, καὶ Θεὸν ἔχουσα ὑπομάζιον, τὸν τοῖς βροτοῖς ἀρχὴν τοῦ εἶναι διὰ γεννήσεως παρέχοντα, ἀλλ' ἐναργοῦς ἀληθείας. Ἐπιλείπει γὰρ ἡμῖν ὁ χρόνος καὶ ταῖς μετέπειτα γενεαῖς, τὸν κατ' ἀξίαν σοὶ ἀποδοῦναι μακαρισμὸν τῇ Μητρὶ τοῦ Βασιλέως τῶν αἰώνων, ὡς που φησὶν ὁ αἰδιδιμος προφήτης, τὰ τῆς σῆς ἀκαταληψίας ἡμᾶς ἐκπαιδεύων· Ὡς μέγας ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐμήκης ὁ τόπος τῆς καίσεως αὐτοῦ. Μέγας, καὶ οὐκ ἔχει τελευτήν· ὑψηλὸς καὶ ἀμέτρητος. Ὅντως γὰρ, ὄντως προφητικὸς χρησμὸς καὶ ἀψευδὴς λόγος οὗτος τῆς περὶ σὲ μεγαλειότητος· εἶδοι καὶ μόνη συμμερίσασθαι Θεῷ τὰ τοῦ Θεοῦ κατηξίωσαι, Θεὸν γεννήσασα σαρκὶ μόνῃ, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς μονογενῶς καὶ συναϊδίως γεννηθέντα. Φιλαλήθως (72) οἶδε λόγοι πίστεως ἀκραιφνοῦς ἀνταχομένων.

sublimis atque immensus ⁹³. Plane enim, plane de magnificentia illa tua et maiestate procedit : Deo habere meruisti ; quæ sola Deum ex Deo genueris. Ita veraciter sentiunt, qui sinceram fidem amplectuntur.

ΙΑ'. Ἀπολάθωμεν δὲ λοιπὸν, ὡ φιλομαθέστατοι, τὸν θεολόγον πρεσβύτην, καὶ εὐσεβῆ διδάσκαλον, ὡδέ που διανήξαντα σωτηρίως ἐκ τοῦ παρθενικοῦ πελάγους· καὶ διαναπαύσωμεν ἐμπεφορημένον ἄμα τῆς θείας ἐφέσεως, καὶ ἐμπορευσάμενον ἡμῖν τὴν πανόληθιον θεολογίαν· καὶ ἔωμεν ἡμεῖς πρὸς τὴν εἰσῆς τοῦ λόγου, ἀπλανοῖς πρὸς τὸν ἀροκείμενον σκοπὸν ἀπειθόνοντες σὺν ὁδηγῆι τοῦ κρείττονος τῆς τρέφου, ὅπως μὴ πάντῃ ὄμεν ἀκαρποὶ καὶ ἀσυντελεεῖς πρὸς τὰ ἀέοντα. Ἐπαὶ οὖν συνεκλήθησαν πρὸς τὰ ἱερῶς τελοῦμενα ἱεροπύνη τε καὶ προφητεία, καὶ παρειστή-

A desiderii David ⁹², vitæ susceptor, ex quo poculum immortalitatis scaturivit : propitiatorium ⁹³, ex quo Deus, forma humana, generi humano innotuit : vestis sine macula, ejus qui induit lumen sicut vestimentum ⁹⁴. Tu nullius indigenti Deo, carnem quam non habebat, fenerata es, qua tandem omnipotens ille, quod decreverat fieri, homo esset. Quid hoc splendidius? Quid hoc sublimius? Qui cœlum et terram implet ⁹⁵, cujus ditionis sunt res omnes, tui indigus efficitur : quippe Deo fenerata es carnem, quam non habebat. Tu potentem illum decora corporis armatura induisti, qua et is mihi redditus est oculis aspectabilis; ipseque ut libere intuiturus possim accedere, accepi, qua etiam *omnia mali illius ignita tela exstingui habent* ⁹⁶. Euge, euge, Dei Mater ancillaque. Euge, euge, cui ille omnium creditor, debitor sit. Deo debemus omnes : tibi ipse obstrictus est. Nam qui dixit : *Honora patrem tuum et matrem* ⁹⁷, longe potius, talibus ipse accenseri volens, gratiam propriamque ipse legem, in eam servaverit, quæ ultro assumptam ipsi nativitate ministravit; quamque, sine patre, velut sine viro, Matrem inscripsit confirmavitque; divino quodam decore, et supra hominem glorificaverit. Ita vero hæc habebunt, habebunt ita. Neque enim quæ offerimus cantica, inutilem tantum verborum ornatum, o sacratissimum admirabilissimumque Dei habitaculum, habent : neque rursus, sæcularem quamdam nugacitatem, falsaque assontationis velut crocitantia, spiritalis tua habet laudatio, o Deo laudata, quæque Deum ipsa lactentem habeas; eum, inquam, qui primum esse mortalibus nativitate tribuit; sed veritatem quamdam prorsus perspicuam. Deficiet enim nos tempus futurasque postmodum generationes, si te *Matrem Regis sæculorum* ⁹⁸ dignis elogiis voluerimus beatam prædicare; ut quodam loco, erudiens quam sis incomprehensibilis, inclytus propheta ait : *Quàm magna domus Dei, et ingens locus possessionis ejus! Magnus, et non habet finem;* propheticum oraculum, verissimusque hic sermo nam et sola, eorum quæ sunt Dei, partem cum Patre unigene ac sempiternæ genitum, carne ge-

D XI. Cæterum, quod reliquum est, sciendum, studiosissima concio, senem nostrum Dei susceptorem piæque doctorem, huc salubriter a virginali pelago adnavigantem, suscipiamus, jamque divino suo illo desiderio exsaturatum pariter, ac beatissimam illam theologiam nobis advectantem, recreemus; ipsique sermonem reliquum prosequamur ad præstitutum nobis scopum, Dei optimi ductu, certa ratione cursum dirigentes; ut ne prorsus, ad ea quæ incumbunt, et nostrarum sunt partium, infrugiferi inutilesque inveniamur. Cum itaque ad ea

⁹² II Reg. xxiii, 17. ⁹³ Exod. xxxv, 17. ⁹⁴ Psal. ciii, 2. ⁹⁵ Jer. xxiii, 24. ⁹⁶ Ephes. vi, 16, ⁹⁷ Exod. xx, 12. ⁹⁸ I Tim. i, 17. ⁹⁹ Baruch iii, 24, 25.

sacra, sacerdotium, prophetiaque, pariter vocata essent gloriosoque Virginis throno, biga hæc a Deo electorum justorum; Simeonis, inquam, et Annæ; apertissimas utriusque populi imagines in se præferentium, astitisset (nam senex quidem Israeliticum populum, jamque senescentem et effetam legem exhibebat; vidua autem Ecclesiam gentium eatenus viduam), senex quidem, ceu in legis persona, dimissionem quærebat; vidua autem, ceu Ecclesiæ personam gerens, confessionem contra afferebat¹, exspectantibusque redemptionem in Jerusalem, quæ de ipso erant edicebat: sicut bene atque apposite ac valde egregie, et festo huic cum primis congrua, ab utroque dicta, conscripta sunt. Oportebat enim ac plane necessum erat, ut senex quidem, qui legis illud scitum perspicue nosset, quo dicitur: *Ipsam audite; et: Omnis anima quæ ipsum non audierit, exterminabitur de populo suo*²: pacificam a legali postmodum institutione dimissionem quæreret. Revera enim injuria est et temeritas, ut, rege præsentem ac verba publice faciente, satellitum aliquis ex adverso loquatur, utque subditi ei interim aures accommodent. Sed et viduam quæ donis superantibus rationem aucta esset, festis canticis Deo gratias agere par erat: adeoque illic gesta, legi consona erant. Cæterum operæ pretium fuerit, inquiramus; cum prophetiæ informationes et figuræ ad eximias hasce festivitates congruam quamdam relationem haberent, quemadmodum dictum est, quomodo domus fumo repleta fuisse referatur: nec id velut incidenter, sed signanter, inquit doctor prophetaque, *a voce ter Sanctus qua cœlestium illi mystæ clamabant*³. Sane hujusce rei causam, studiose auditor, inveneris, modo ea quæ consequenter habet narratio perceperis. *Auditu enim, inquit, audietis, et non intelligetis; et videntes videbitis, et non perspicietis*⁴. Postquam enim vesani Judæi, *prodigia gloriosa quæ Dominus ponebat super terram*⁵, sicut cecinerat David, conspexissent; vidissentque signum ex profundo et de excelso⁶, inconfusum concurrens indivisumque, quemadmodum etiam Isaias prædixerat: nempe Matrem supra naturam; fetumque supra rationem: matrem terrestrem; et filium cœlestem: novam, inquam, Dei viri naturam, puerperiumque nuptiarum expers: quibus, quid unquam gloriosius circa creaturam, quid vero celebrius possit fieri? hæc, inquam, illi cum vidissent, perinde affecti sunt ac si non vidissent, claudentes oculos, et ad laudem eorum fumo.

¹ Luc. II, 38. ² Deut. XVIII, 15, 19. ³ Isa. VI, 4. ⁴ *ibid.* 9; Act. XXVIII, 26. ⁵ Psal. XLV, 9. ⁶ Isa. VII, 41.

(73) *Τὴν ἀνθομολόγησιν προσεκέμιζε*. Est apud Luc. ἀνθρωπολογεῖτο, quod auctor ut adversativum subtiliter exponit. Vulg. tantum, *confitebatur*. Erasmus, *palam confitebatur*: quod adjectum, sacer textus, minus habere videtur.

(74) *Παρενθέτως*. Velut concomitanter; ἀλλ' ἐνσημάντως, per se et formaliter, seu, ut ab ipsa eadem causa, a qua non fumus, sed splendor et claritas, videbantur domum repletura: verso scilicet in venenum, humana malitia, divinissimo illo re-

κει τῷ ἐνδόξῳ καὶ παρθενικῷ θρόνῳ ξυνοῦρις θεοκλήτων δικαίων, Συμεῶνός φημι καὶ Ἄννης, ἑκατέρων τῶν λαῶν ἐναργεστάτας φερόντων τὰς εἰκόνας (ὁ μὲν πρεσβύτης, τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ γηράσαντος νόμου· ἡ δὲ χήρα, τῆς ἐξ ἐθνῶν χήρας τὸ τηρικαῦτα Ἐκκλησίας)· ὁ μὲν οὖν πρεσβύτης προσωποποιούμενος τὸν νόμον, τὴν ἀπόλυσιν ἐξεζήτει· ἡ δὲ τῆς Ἐκκλησίας προσωποποιὸς τὴν ἀνθομολόγησιν προσεκέμιζε (73), καὶ τοῖς ἀπεκδεχομένοις λύτρωσιν ἐν Ἱερουσαλήμ τὰ περὶ αὐτοῦ ἐλάλει· καθὼς γέγραπται εὖ μάλα ἀρμοδίως καὶ ὑπερφυῶς τὰ παρ' ἑκατέρους λαλούμενα, καὶ τῇ ἱερᾷ τελετῇ σύμφημα. Ἔδει γάρ, ἔδει σαφῶς τὸν μὲν πρεσβύτην ἐπιστάμενον τὸ φάσκον τοῦ νόμου διάταγμα, αὐτοῦ ἀκούετε· καὶ· Πᾶσα ψυχὴ ἣτις ἂν μὴ ἀκούσῃ αὐτοῦ, ἐξολοθρεύσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς, ἀπόλυσιν ἐπιζητήσαι εἰρηνικὴν τῆς νομικῆς παιδαγωγίας. Ὑβρις γάρ ἅμα καὶ προπέτεια, βασιλέως παρόντος καὶ δημηγοροῦντος, ὑπασπιστὴν κατάντικρυς ἀντιφθέγεσθαι, καὶ τούτῳ ἐπικλίνει τοὺς ὑπηκόους τὰ ὦτα. Ἔδει δὲ καὶ τὴν χήραν, τυχοῦσαν τῶν ὑπὲρ λόγον, τὰ εὐχαριστήρια ἑορτάσαι τῷ Θεῷ· ὥστε συνωδὰ τῷ νόμῳ τὰ ὧδε τελούμενα. Ἐπιζητήσαι δὲ λοιπὸν τῶν ἀναγκαίων καθέστηκε, πῶς τῶν προφητικῶν προτυπώσεων, καθὼς ἀποδέδεικται, ἐπὶ τῶν ἐξαιρέτων τούτων ἑορτασμάτων ἀραρότως ἐχόντων τὴν ἀναφορὰν, καπνοῦ τὸν οἶκον ἐμπεπληθῆσθαι λέλεκται· καὶ τοῦτο οὐ παρενθέτως (74), ἀλλ' ἐνσημάντως, ἀπὸ τῆς τρισαγίας φωνῆς φάσκων ὁ εἰσηγητῆς, ἧς ἐκέκραγον οἱ τῶν ἐπουρανίων μύσται. Ἀναλαβὼν δ' οὖν, ὧ φιλήκοε, τῆς ἱστορίας τὸ ἐπαγόμενον, εὐρήσεις τὴν αἰτίαν. Ἀκοῆ γάρ, φησὶν, ἀκούσητε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψητε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. Ἐπεὶ τοίνυν εἶδον ἀγνώμονες Ἰουδαίων παῖδες τέρατα ἐνδοξα, ἃ ἔθετο ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸν μελωδὸν Δαβὶδ· ἐθεάσαντο δὲ καὶ σημεῖον ἐκ βάθους καὶ ἐξ ὕψους κατὰ σύνοδον ἀσύγχυτον καὶ ἀδιαίρετον, ὃν τρόπον προανεφώνησεν Ἡσαίας (τί τοῦτο; μητέρα ὑπὲρ φύσιν, καὶ τόκον ὑπὲρ λόγον· μητέρα ἐπίγειον, καὶ υἶδον οὐράνιον, καινὴν φημι θεανδρίαν (75), καὶ λόγον ἀπειρόγαμον· ὦν τί καὶ γένοιτ' ἂν ἐνδοξότερον καὶ περιβοητότερον ἀμφὶ τὴν κτίσιν;)· καὶ ταῦτα θεασάμενοι, διετέθησαν ὡς μὴ θεασάμενοι, μύσسونτες καὶ ὑπτιούμενοι πρὸς τὴν αἴνεσιν· διὰ τοῦτο ἐπλήσθη ὁ οἶκος τῆς καυχήσεως αὐτῶν καπνοῦ.

medio. Pantinus, *non leviter, ac velut perfunctorie*, levius sane defungentis partibus probi interpretis.

(75) *Καινὴν θεανδρίαν*. Simili phrasi atque Dionysius Areop. epist. 4, ad Caium, θεανδρικὴν ἐνέργειαν statuit, quadam nimirum reflexione unitorum, ex arctissimo illo modo unionis vere supremo; mantibus nihilominus extremis in sibi propriis: qua de re doctissime fusissimeque in eadem epistolam propediem edendus noster Maximus.

IB. Καὶ ἐπεὶ περ ἤκουσαν καὶ αὐθις πρὸς τῆ θεᾶ A
 τοῦ ὑπὲρ θεᾶν πρεσβύτου δικαιοτάτου, ἀνδρὸς ἀξιο-
 πίστου, ἀνδρὸς ἀξιοζηλώτου, ἀνδρὸς πνευματοφόρου,
 ἀνδρὸς νομοδιδασκάλου, Ιερωσύνη τετιμημένου, προ-
 φητεία λελαμπρυσμένου, τῆ τοῦ Χριστοῦ ἐλπίδι τὸ
 ζῆν παρεκτείναντος, καὶ θανάτου ὀφειλὴν ὑπερτιθε-
 μένου, χορεύοντος, ἀνευφημοῦντος, συμμεταμορφω-
 μένου τῆ θυμηδία, ὄλου ἐξεστηκότος Θεῷ τὴν καλὴν
 ἔκστασιν, ἀλλοιούμενου εἰς ἄγγελον τὴν καλὴν ἀλ-
 λοίωσιν, τῆ ἀμετρία τῆς χαρᾶς τὰ εὐχαριστήρια ἀνα-
 μέλλοντος· Φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν
 λαοῦ σου Ἰσραὴλ ἀνακηρύττοντος· καὶ οὐχ εἴλοντο
 ἀκοῦσαι τὰ ἀκουστά, καὶ τοῖς ἐπουρανίοις προσ-
 κυνητά· διὰ τοῦτο ἐπλήσθη ὁ οἶκος τῆς καυχήσεως
 αὐτῶν καπνοῦ. Καπνὸς δὲ, ὀργῆς σημεῖον καὶ τεκμή-
 ριον, ὡς γέγραπται· Ἀνέβη καπνὸς ἐν ὀργῇ αὐ- B
 τοῦ, καὶ πῦρ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ καταφλεγή-
 σεται· καὶ ἐν ἐτέρῳ· Ἐν ἔθνει ἀπειθεῖ ἐκκαυ-
 θήσεται πῦρ. Ὅπερ δὴ σημαίνων ὁ Κύριος ἐν τοῖς
 σεβασμίσις Εὐαγγελίοις ἔλεγε τοῖς Ἰουδαίοις· Ἴδου
 ἀφλεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. Πῆ δέ· Πέμψας τὰ
 στρατεύματα αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς, ἀπώλεσε τοὺς
 φορεῖς ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν
 ἐν πυρὶ. Ταῦτα τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀπειθείας πρὸς τὴν
 τριαδικὴν δοξολογίαν ἐναντιώτατα τὰ ἔπαθλα. Ἐπεὶ
 γὰρ ἠγιάσθη τὰ πέρατα τῆς ὑπ' οὐρανὸν, καὶ τῆς
 δόξης Κυρίου πλήρης γέγονεν ὁ μέγιστος οἶκος τῆς
 Ἐκκλησίας διὰ τοῦ τρισαγίου κηρύγματος, ὡς ὕδωρ
 πολὺ κατακαλύπτον θαλάσσης· ἀπέβη μὲν αὐτοῖς τὰ
 ἀδόμηνα, συνεβεβαιώθη δὲ τῷ τέλει καὶ ἡ τῆς προ- C
 φητείας ἀρχὴ (76), ἐπισημηναμένου, καθάπερ λέλε-
 κται, διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ κήρυκος τῆς ἀληθείας
 ἐν ὑποδείγματι τὴν μέλλουσαν κακίστην τούτων κα-
 ταστροφὴν, ἐν οἷς φησι· Τοῦ ἐνιαυτοῦ οὗ ἀπέθανεν
 Ὀζίας ὁ βασιλεὺς, εἶδον τὸν Κύριον· ὡς τοῦ ἀπο-
 στάτου Ὀζίου εἰς παράδειγμα παντὸς τοῦ ἀποστα-
 τικοῦ σώματος, οἷά τε κεφαλὴ τούτου τυγχάνοντος,
 ἐκλαμβανομένου· ὃς καὶ δίκην τίσας τῆς αὐθαδίας
 ἰσόρροπον, ἐγκόλαπτον ὡς χαλκῷ ἀνδριάντι τῷ μετ-
 ῶπῳ ἀπηνέγκατο τὴν θεῖαν ἀπόφασιν, βδελυρία
 λέπρας, τῆς βδελυρωτάτης ἀσεβείας τὰς ἀμοιβὰς
 παῖσιν ἐπιδεικνύμενος. Θεοσόφως τοιγαροῦν, τῆ παρ-
 εξγωγῇ τῆς ἀχαρίστου συναγωγῆς, τὴν ἀντεισ-
 αγωγὴν ἐποιήσατο τῆς εὐχαρίστου Ἄννης ὁ τῶν
 τελεσθέντων προγνώστης, ἧς καὶ τὸ ὄνομα προδη- D
 λωτικὸν τῆς κατὰ χάριν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ δεδι-
 καιωμένης Ἐκκλησίας ἐν τῷ βαπτίσματι. Ἄννα
 γὰρ χάρις ἐρμηνεύεται.

ΙΓ'. Ἄλλ' αὐτοῦ που τοῖς προσόρμοις καταπαύσω-
 μεν τὴν σταυροφόρον ὀλκάδα (77), τοῦ λόγου, διὰ τὸ

⁷ II Cor. v, 16. ⁸ Luc. ii, 32. ⁹ Psal. xvii, 9. ¹⁰ Eccli. xxii, 7. ¹¹ Matth. xxiii, 38. ¹² Matth. xvii,
 7. ¹³ Isa. vi, 3, 4. ¹⁴ ibid. 4.

(76) Ἡ τῆς προφητείας ἀρχή. Significat ipsa
 consignatione temporis. sub annum obitus regis a
 Deo percussis, prophetasse Isaiam; idque postmo-
 dum clarius verbis expressit, quod interpret minus
 videtur advertisse.

(77) Τὴν σταυροφόρον ὀλκάδα. Distinximus in

XII. Ad hæc vero, cum præter spectaculum, etiam
 spectaculo majorem, senem justissimum audivis-
 sent; virum fide dignissimum, virum plane æma-
 latione dignum, virum afflatum Spiritu, virum legis
 doctorem, sacerdotio honoratum, prophetia illu-
 strem, spe de Christo concepta vitæ limites exten-
 dentem, mortisque debitum differentem: talem,
 inquam, cum vidissent, exsipientem, bene ominan-
 tem, præ lætitia animi in formam aliam mutatum,
 qui totus Deo excessisset excessu bono⁷; qui in
 angelum, bona quadam alteratione, alter factus
 transisset; quique præ gaudii immensitate, eucha-
 risticos modos decantaret; ac *Lumen ad revelatio-
 nem gentium, et gloriam plebis tuæ Israel*⁸, palam
 renuntiaret: nec sic tamen sub auditum posita,
 atque superis ipsis venerationi habenda, audire vo-
 luerunt: quamobrem domus gloriationis eorum fumo
 repleta est. Est vero fumus signum iræ, certumque
 argumentum, sicut scriptum est: *Ascendit fumus in
 ira ejus, et ignis a facie ejus exarsit*⁹. Et alibi: *In
 gente incredibili exardescet ignis*¹⁰. Quod plane in
 venerabilibus Evangeliiis significans Dominus, dice-
 bat Judæis: *Ecce relinquetur domus vestra deserta*¹¹.
 Alio item loco: *Mittens rex exercitus suos, perdidit
 homicidas illos, et civitatem eorum succendit igni*¹².
 Atque ejusmodi quidem sunt Judaicæ infidelitatis,
 qua gloriam Trinitati debitam referre recusant,
 adversissima præmia. Postquam enim sanctificati
 sunt termini terræ, repletaque est gloria Domini
 maxima domus Ecclesia¹³, ab hymni ter sancti
 prædicatione, ceu aqua multa cooperiens maria:
 evenerunt quidem ipsis quæ antea fuerant prænun-
 tiata; prophetiæ autem initium etiam fine confir-
 matum est: significante, ut dictum est, per Spiritu-
 tum, velut in exemplo, præcone veritatis, teterri-
 mam eorum subversionem futuram, dicendo: *In
 anno quo mortuus est Ozias rex, vidi Dominum*¹⁴,
 nimirum assumpto Ozia apostata, velut in exemplar
 totius apostatici corporis, ut cujus caput ageret:
 qui etiam, pœnam debitam temeritatis luens, in
 fronte tanquam ænea quadam statua, insculptam
 reportavit divinæ ultionis potentiam, lepræ fœdita-
 te fœdissimæ impietatis retributionem omnibus
 exhibens. Quapropter divine sapienti judicio, qui
 rerum præscius erat, ejiciendæ ingratae Synagogæ,
 gratæ illius viduæ Annæ inductionem opposuit;
 cujus vel nomen Ecclesiam, Christi Dei gratia in
 baptismo justificatam, præsignat. Nam Anna *gra-
 tiam* sonat.

XIII. Cæterum hic, tanquam in portu, crucis
 signaculo insignitam navem appellentes, orationis

interpretatione ut habent Græca, non ut Pautinus,
 componendo τὸ, τοῦ λόγου, cum ὀλκάδα. Quid porro
 hic ὀλκάδα σταυροφόρον intelligat, haud ita perspec-
 tum habuerim: nisi forte ita dicit, quia tota πρα-
 γματεία hæc gesta que hic omnia, et olim prophe-
 tata ab Isaiâ, crucem respiciunt, quæ fuit Judæis

vela quo suus illi modus consistat, contrahamus; si modo prius, quibus licuerit verbis pauculis, civitatem magni illius Regis¹⁵, una cum ecclesiastico populo, tanquam spiritu præsentes ac una cum positus illic honorabilibus Patribus ac fratribus festum diem et conventum agentes, lætis vocibus salutaverimus. Salvesis, civitas Regis magni, in qua salutis nostræ sacramenta consummata sunt. Salve, terrestre cœlum, Sion urbs deinceps Domino fidelis¹⁶. Salve, et illuminare, Jerusalem, nam venit Lumen tuum¹⁷: Lumen sempiternum, Lumen nunquam non duraturum, Lumen supremum, Lumen materiæ expers, Lumen ejusdem cum Deo et Patre essentiæ, Lumen quod est in Spiritu et in quo est Pater, Lumen illuminans sæcula, Lumen tum supermundana tum mundana illuminans, Christus verus ille Deus noster. Salvesis, civitas sancta atque electa Domino. Age in lætitia dies festos tuos: nec enim adjicient ut veterascant. Salve, civitas felicissima; gloriosa enim dicta sunt de te¹⁸; nam sacerdotes tui induentur justitiam, et sancti tui exultatione exultabunt¹⁹; mendicique tui saturabuntur panibus. Salve et lætare, Jerusalem; quoniam regnavit Dominus in medio tui²⁰: Dominus, inquam, ille, qui nuda atque immateriali Deitate nostram naturam ingressus est, deque virginali utero ineffabili ratione carnem induit: Dominus ille qui nullius præterea, quam Adæ illius supplantati a serpente, conspersione participium inuit. Non apprehensis enim angelis²¹, iis, inquam, qui præclarum illum ordinem et statum a principio assignatum non deseruissent, ad nos usque Dominus se inclinavit; ille semper in Deo Patre existens Deus Verbum. At neque rursus eos qui decidissent a luce sceleratos dæmones restaurare, in mundum venit; aut etiam aliquando restauraturus, ut impiissimis teterrimi diaboli patronis visum fuit; sed cum semen Abrahæ, juxta quod divinissimus Paulus ait, eoque universum genus humanum, universorum ille creator et plastes, apprehendisset, citra mutationem factus est homo: ut ex ipsius nobiscum communione, nostraque vicissim ad ipsum accessione peccati in nos ingressio sisteretur, ejus paulatim fractis viribus; ipsoque ceræ instar absumpto illo igni, quem veniens Dominus misit in ter-

σύμμετρον τὰ ἰστία χαλάσαντες, καὶ μικρὰ τινα ὡς οἶόν τε χαιρετίσαντες τὴν πόλιν τοῦ Βασιλέως τοῦ μεγάλου, ἅμα τῷ ἐκκλησιαστικῷ λαῷ, ὡς τῷ πνεύματι συμπαρόντες, καὶ συνεορτάζοντες τοῖς ἐκεῖσε τιμιωτάτοις πατράσι καὶ ἀδελφοῖς. Καίροις, ἡ πόλις τοῦ μεγάλου Βασιλέως, ἐν ἣ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐτελεσιουργήθη μυστήρια. Καίροις, ὁ ἐπίγειος οὐρανός, Σιών πόλις πιστὴ τοῦ λοιποῦ τῷ Κυρίῳ. Καίροις, καὶ φωτίζου, Ἱερουσαλήμ· ἦκει γὰρ σου τὸ Φῶς. Φῶς τὸ αἰδίων, Φῶς τὸ ἀένναον, Φῶς τὸ ὑπέρτατον, Φῶς τὸ δῦλον, Φῶς τὸ ὁμοούσιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, Φῶς τὸ ἐν τῷ Πνεύματι (78), καὶ ἐν ᾧ ὁ Πατὴρ· Φῶς τὸ φωτίσαν τοὺς αἰῶνας, Φῶς τὸ φωτίσαν τὰ ὑπερκόσμια καὶ τὰ ἐγκόσμια, Χριστὸς ἀληθινὸς ἡμῶν Θεός. Καίροις, πόλις ἁγία, καὶ ἐκλεγμένη τῷ Κυρίῳ· ἐόρταζε ἐν εὐφροσύνῃ τὰς ἐορτάς σου, αἱ οὐ μὴ προσθῶσι διελθεῖν εἰς παλαιώσιν (79). Καίροις, πόλις ἡ πανευδαίμων· ὅτι δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ. Οἱ γὰρ Ἰσραεῖς σου ἐνδύσσονται δικαιοσύνην, καὶ οἱ δοῦλοι σου ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσονται, καὶ οἱ πτωχοὶ σου χορτασθήσονται ἄρτων. Καίροις, καὶ εὐφραίνου, Ἱερουσαλήμ· ὅτι ἐβασίλευσε Κύριος ἐν μέσῳ σου. Οὗτος Κύριος ὁ γυμνῆ καὶ ἀδύῳ τῇ θεότητι ἐπιβάς τῇ ἡμετέρᾳ φύσει, καὶ ἐκ τῆς παρθενικῆς νηδύος ἀφραστῶς σαρκωθείς· οὗτος Κύριος ὁ μηδενὸς ἑτέρου ἐν μεθέξει γενόμενος πλήν τοῦ φυράματος Ἀδάμ, τοῦ ὑπὸ τοῦ ὄφειος σκελισθέντος. Οὐ γὰρ ἀγγέλων ἐπιλαμβανόμενος ὁ Κύριος, τῶν μὴ ἀποπεπτωκότων τῆς ἐξ ἀρχῆθεν ἀποκλιρωθείσης, αὐτοῖς ἀειδίμου τάξεως καὶ καταστάσεως, συγκατάβασιν ἐπέδειξατο ὁ αἰὲν ἐν τῷ Πατρὶ ὢν Θεὸς Λόγος. Οὐδὲ τοὺς ἀποπεπτωκότας τοῦ φωτὸς ὑλάστορας δαίμονας ἀνακαλούμενος, ἢ καὶ ἀνακαλούμενος (80), κατὰ τοὺς ἀσεβεστάτους πονηροῦ συνηγόρους, τῷ κόσμῳ ἐπεφοίτησεν· ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαβόμενος κατὰ τὸν θεϊστάτον Παῦλον, καὶ δι' αὐτοῦ παντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου φύλου, ἄνθρωπος ἀμεταβλήτως γέγονεν ὁ δημιουργὸς καὶ πλαστοργὸς τῶν ἀπάντων· ὅπως διὰ τῆς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς κοινωνίας, καὶ ἡμῶν πρὸς αὐτὸν συναφείας ὑπολοιφήσῃ τῆς ἐν ἡμῖν ἀμαρτίας ἢ εἰσόδους, ἐξατονήσασα κατὰ βραχὺ, καὶ ἐκδακονηθεῖσα ὡς κηρὸς τῷ θεῷ πυρὶ, ἢ ἐλθὼν ὁ Σωτὴρ ἐβαλεν ἐπὶ τὴν γῆν ἡμῶν. Καίροις τοίνυν καὶ σύ, Ἐκκλησία καθολικὴ, ἡ ἐν πάσῃ τῇ ὑπὲρ οὐρανόν· σκίρτησον σὺν ἡμῖν.

¹⁵ Psal. XLVII, 3; Matth. v, 35. ¹⁶ Isa. i, 26. ¹⁷ Isa. LX, 1. ¹⁸ Psal. LXXVI, 3. ¹⁹ Psal. CXXVI, 16. ²⁰ Isa. XII, 6. ²¹ Hebr. II, 16.

scandalo, ut minus reciperent Evangelium; quam etiam Amphilocheus noster, signum illud Simeonis cui sit contradicendum, recte exponit orat. *Eis τὴν Ὑπακαρτήν.*

(78) *Φῶς τὸ ἐν τῷ Πνεύματι.* Ut sit formalis auctoris sententia, eo modo intelligendo Lumen illud divinum et Verbum in Spiritu, quo in eo Pater asseritur, ut nimirum sit in eo tanquam principium et αἰτία, ut Græci vccant, in eo qui est a principio καὶ αἰτίας· alioquin nihil singulare aut dignum τῆς Μεθοδίου ἀκριβείας, ut facile quivis perspexerit, dicitur. Nusquam sane veteri illi Ecclesiæ Orientis alia fuit revera fides in hoc articulo, quam Latinæ,

quanquam fuerit nonnullum discrimen in verbis.

(79) *Αἱ οὐ μὴ προσθῶσι διελθεῖν εἰς παλαιώσιν.* Velut nimirum alii a legalibus festis, antiquatis Christi adventu, juxta prophetiam Isa. XLIII, 19, ad quam Paulus respicit I Cor. v, 17. Pantinus: *Quæ non sinunt te veterascere*: quod nec littera habet, nec sensu congruit.

(80) *ἢ καὶ ἀνακαλούμενος.* Cæpit Origenianam ἀποκατάστασιν, et illam in integrum restitutionem etiam dæmonum, adversus quam etiam reliqui Patres, nimia illa pietate et misericordia damnata, depugnant.

Μὴ φοβοῦ (81), τὸ μικρὸν ποιμνιον, τὰς τριχυμίας τοῦ ἐχθροῦ· ὅτι εὐδόκησεν ὁ Πατήρ σου δοῦναι σοι τὴν βασιλείαν, καὶ ἐπὶ τραχήλου τῶν ἐχθρῶν σου ἐπιθῆναι. Χαῖρε καὶ εὐφραίνου, ἡ πάλαι στείρα καὶ ἀγονος πρὸς εὐσέθειαν, νυνὶ δὲ πολλὰ τέκνα τῆς πίστεως ἔχουσα τέκνα. Χαίροις καὶ σὺ, λαὸς τοῦ Θεοῦ, λαὸς περιούσιος, βασιλείον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν· ἐξάγγελε τὰς ἀρετὰς τοῦ ἐκ σκότους σε καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς· ὑπὲρ ἐλέους δὲ δόξαζε αὐτόν.

ΙΔ'. Χαίροις εἰς αἰεὶ, ἡ ἀληκτος ἡμῶν χαρὰ· ἐπὶ σὲ γὰρ πάλιν ἀνατρέγομαι. Σὺ τῆς ἑορτῆς ἡμῶν ἀρχή· σὺ μεσότης· σὺ τέλειος (82)· ὁ πολύτιμος μαργαρίτης τῆς βασιλείας· τὸ ὄντως οὐθαρ πάσης ἀγιστείας· τὸ ἐμψυχον θυσιαστήριον τοῦ ἁγίου τῆς ζωῆς. Χαίροις, ἀγάπης Θεοῦ θησαυρέ· χαίροις, φιλανθρωπίας Υἱοῦ πηγῆ· χαίροις, Πνεύματος ἁγίου κατάσκιον ὄρος. Ἥστραψας, γλυκύδωρε γεννητορ φωτὸς ἡλιακοῦ, πυρσοῖς ἀκαρτερήτοις ἀγάπης ὑπερξεούσης, τὸ πρὸ ἀρχῆς συλληφθὲν ἐν τῷ τέλει τεκοῦσα, φανερώσασα τὸ κρυπτὸν μυστήριον καὶ ἀλάλητον, τὸν ἀοράτου Πατρὸς Υἱὸν, εἰρήνης βραβευτὴν, πάσης γενόμενον ἤττονα βραχύτητος παραδόξως. Διὰ τοῦτο ἐκλιπαροῦμέν σε τὴν ἀμείνω πάντων, καὶ μητρῶαις ἐπαυχοῦσαν τιμαῖς καὶ παρρησίαις, μνήμην ἀδιάλειπτον ἡμῶν ποιοῦ, παναγία Θεοτόκε, καὶ εἰς σὲ κατακαλλυνομένων, καὶ ὕμνοις θεοπρεπέσι γεραιρόντων σου τὴν αἰίζων καὶ ἀνεξάλειπτον μνήμην. Καὶ σὺ δὲ αὐτὸς, ὧ πρεσβύτα τίμιε Συμεῶν, τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν θρησκείας προδοχεῦ, καὶ τῆς τῶν πιστῶν ἀναστάσεως ἐξηγητὰ, συμπρεσβευτῆς ἡμῶν γενοῦ πρὸς τὸν Σωτῆρα Θεόν, ὃν ἀγκάλαις ὑποδέξασθαι κατηξιώθης. Συνάδομεν γὰρ σοι καὶ ἡμεῖς Χριστῷ τῷ τῆς ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσιαστῇ· Σὺ εἶ φῶς, λέγοντες, ἀληθινόν, ἐκ φωτὸς ἀληθινοῦ, Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· εἷς Κύριος πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ μετὰ τὴν πανύμνητον ἐνανθρώπησιν, ἐξ ἑαυτοῦ μὲν καὶ οὐ κατὰ χάριν Θεός, δι' ἡμᾶς δὲ καὶ τέλειος ἄνθρωπος· ἐξ ἑαυτοῦ δὲ (83) φύσει ἀβασίλευτος παμβασιλεύς, δι' ἡμᾶς καὶ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν καὶ ἐν δούλου μορφῇ ἀχράντως καὶ ἀμιάντως. Ἀφθάρσια γὰρ ὢν, λῦσαι φθορὰν προῆλθες, ἵνα ἀφθάρτα πάντα τεύχοις. Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, μεγαλοσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

incorrupta omnia redderes. Quoniam tua est gloria et potestas, et magnificentia, et majestas, cum Pa-

ram²². Salve igitur et tu, toto orbe posita Ecclesia catholica, unaque nobiscum exulta. Ne pusillus grex, magnas inimici tempestates timeas; quia complacuit Patri dare tibi regnum²³; et ut hostium tuorum calces colla. Salve et lætare, quondam sterilis²⁴, et sine liberis ad pietatem; nunc autem multos habens fidei liberos. Salve tu quoque, Dei popule: popule accepte, regale sacerdotium, gens sancta, popule in acquisitionem: enuntia virtutes ejus, qui te vocavit de tenebris in admirabile lumen suum²⁵: super misericordia autem sua glorifica eum.

XIV. Salve in æternum, indesinens nostra lætitia [Dei Genitrix Virgo]: ad te enim rursus accurro. Tu nobis festæ lucis initium; tu medium, tu finis: pretiosissima regni margarita; vere totius victimæ adeps; animatum panis illius vitæ altare. Salve, dilectionis Dei thesaure: salve, Filii in genus humanum, propensionis illius ac ejus humanitatis fons: salve, Spiritus sancti mons inumbrate²⁶. Fulgurasti, dulcidona Mater solaris luminis, importabilibus charitatis præserventis ignibus, eo in fine partu edito quod ante principium conceptum erat: palam exhibito, quod erat absconditum et inenarrabile sacramentum; invisibili illo Patris Filio, sequestro pacis, quippe admirabili quadam ratione, omni se parvitate minorem exhibuit. Propterea te deprecamur omnium præstantissimam, maternisque honoribus fiducia gloriantem, ut indesinentem nostri memoriam, Dei Mater sanctissima, habeas: nostri, inquam, qui in te gloriamur, augustioribusque canticis perpetuo victuram et nullis desituram temporibus tui memoriam celebramus. Ipse etiam, honorate senex Simeon, piæ religionis nostræ prime susceptor, doctorque resurrectionis fidelium, una pro nobis ad Deum Salvatorem quem meruisti in ulnas suscipere, patronus accede. Nam et ipsi una tecum Christo, vitæ ac mortis potestatem habenti, canimus: Tu Lumen es verum ex vero Lumine, Deus verus ex Deo vero, unus Dominus ante assumptam humanam naturam, unus nihilominus post ejusmodi assumptionem, omnî plane predicatione prosequendam: a te, ipse, non per gratiam, Deus: nostri vero causa, etiam homo perfectus: ex te, ipse, natura omnium Rex, nullius subjectus imperio: propter nos vero et nostram salutem, etiam in forma servi, immaculate tamen atque impollute, existens. Qui enim ipsa sis incorruptio, venisti solvere corruptionem, ut

²² Luc. xii, 49. ²³ ibid. 32. ²⁴ Isa. liv, 1. ²⁵ 1 Petr. ii, 9. ²⁶ Hab. iii, 3.

(81) *Μὴ φοβοῦ*. Forte subnotat Diocletiani tempora, et decumanos illos fluctus ab eo in Christi Ecclesiam excitatos, quibus ipse Methodius, ut verior habet opinio, feliciter tamen, et naufragio sal-

vus portumque tenens, Christi martyr absorptus est.

(82) *Τέλειος*. Forte τέλος.

(83) *Ἐαυτοῦ δέ*. Forte ἑαυτοῦ καί. Et mox, δι' ἡμᾶς δὲ καί.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΜΕΘΟΔΙΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΑ ΒΑΙΑ.

SANCTI PATRIS NOSTRI METHODII

ORATIO

IN RAMOS PALMARUM.

Benedictus Deus : procedamus, fratres, ex miraculis ad Domini miracula, ac velut *virtute veniamus ad virtutem* ²⁷. Quemadmodum in aurea catena, sic invicem commissi sunt nexique circuli, ut singuli alter alterum teneat ac consequatur : ita et sacris Evangeliiis tradita miracula, festorum amantem Ecclesiam Dei ex aliis ad alia deducunt, recreantque, *non esca quæ perit, sed quæ manet in vitam æternam* ²⁸. Age igitur et nos, dilecti, parato corde auribusque intentis, *audiamus quid nobis tum in prophetis, tum in Evangeliiis de divinissimo hoc festo sit locuturus Dominus Deus. Plane vero loquetur pacem in populum suum, et in sanctos suos, et in eos qui convertunt cor ad ipsum* ²⁹. Hodie prophetales tubæ orbem excitarunt, ac Dei Ecclesias ubique gentium exbilararunt et voluptate impleverunt : assumptosque fideles ab sacrorum jejuniorum scamate, et vitiorum palæstra, victoriae canticum novumque pacis victori Christo symbolum canere docuerunt. *Venite ergo universi, exsulemus Domino* ³⁰. *Venite omnes gentes, plaudamus manibus, ac Deo exsulemus Salvatori nostro in voce exsultationis* ³¹. Nemo sit exsors gratiæ, nemo vocatione destituitur, eo quod incredulorum semen factum sit in perditionem. [Nemo Regis occursum indigne habuerit ³², ut ne thalamo excludatur.] Nemo in nobis inventus fuerit tristis ad susceptionem, ut ne eandem cum malis civibus damnationem incurrerit. Cives autem dico, qui Dominum suum Regem super ipsos recipere noluerunt. [Omnes læti occurra-

A A'. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς· ἐκ θαυμάτων ἐπὶ τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου βαδίσωμεν, ἀδελφοί, καὶ φθάσωμεν ὡς ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν. Καθάπερ ἐν ἀλύσει χρυσοῦ, κρικίους ἀλληλενδέτοις συμβεβλημένη, ἐν τοῦ ἐνὸς κατέχεται τῶν συμβεβλημένων ἕκαστον, καὶ συναπτεται θάτερον θάτέρῳ, καὶ παραπέμπεται· οὕτω καὶ τὰ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων θαύματα, ἐξ ἀλλήλων εἰς ἄλληλα ποδηγοῦσι τὴν φιλέορτον τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ εὐφραίνουσιν, οὐ τῇ ἀπολλυμένη βρώσει, ἀλλὰ τῇ μενούσῃ εἰς ζωὴν αἰώνιον. Φέρε τοίνυν καὶ ἡμεῖς, ἀγαπητοί, ἐν ἐτοιμασίᾳ καρδίας καὶ ὧσιν εὐηκόοις ἀκούσωμεν τί λαλήσει ἐν ἡμῖν Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τε προφήταις καὶ Εὐαγγελίοις περὶ τῆς θειοτάτης ταύτης ἑορτῆς. Λαλήσει δὲ πάντως εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ὀσίους αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν (84). Σήμερον προφητικαὶ σάλπιγγες τὴν οἰκουμένην ἀνεπτέρωσαν, καὶ τὰς ἀπανταχῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐφρίδρυναν καὶ κατέτερψαν (85)· καὶ ἐκ τοῦ σκάμματος τῶν ἁγίων νηστειῶν, καὶ τῆς κατὰ τῶν παθῶν παλαίστρας παραλαβοῦσαι τοὺς πιστοὺς, τὸν ἐπινίκιον ὕμνον, καὶ τὸ καινὸν σύνθημα τῆς εἰρήνης ᾄδειν τῷ νικοποιῷ Χριστῷ ἐδίδαξαν. Δεῦτε γοῦν ἅπαντες, ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ. Δεῦτε ἅπαντα τὰ ἔθνη, κροτήσωμεν χεῖρας, καὶ ἀγαλλιασώμεθα (86) τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως. Μηδεὶς ἄμοιρος ἔστω τῆς χάριτος· μηδεὶς ὑστερεῖτω τῆς κλήσεως, ὅτι ἐγενήθη τὸ σπέρμα τῶν ἀπειθῶντων εἰς ἀπώλειαν. [Μηδεὶς ἀγνωμονεῖτω τὴν ὑπάντησιν (87) τοῦ βασιλέως, ἵνα μὴ ἐξωθεν τοῦ νυμφῶ-

²⁷ Psal. LXXXIII, 8. ²⁸ Joan. VI, 27. ²⁹ Psal. LXXXIV, 9. ³⁰ Psal. XCIV, 1. ³¹ Psal. XLVI, 2. ³² Luc. XIX, 27.

(84) Καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιστρέφοντας καρδίαν ἐπ' αὐτόν. Alter codex nomine Chrysost. καὶ ἐπιστρέφοντας ἐπὶ καρδίαν· Qui convertuntur ad cor : quomodo habet Vulg. Hebræa longe aliter : Et non convertentur ad stultitiam : nimirum facili illa Hebræis affinium litterarum permutatione.

(85) Κατέτερψαν. Alius κατέστεψαν, non minus congrue. Corona enim signum gloriationis et lætitiæ, ut et depositio mæroris et tristitiæ. Sic Andreas Cretensis coronatam inducit natalitiorum Mariæ lætissimam festivitatem.

(86) Ἀγαλλιασώμεθα. Alius codex melius, ἀλαλάξωμεν, jubilemus ; schol. LXX. Alius, σημάνατε, signum date ; alius. εὐφημήσατε, late acclamate.

(87) Ἀγνωμονεῖτω τὴν ὑπάντησιν. Velut ὀλιγορεῖτω, parvipendat ; sic enim Budæus conjunxit duo illa, quadam epistola ad Petrum amicū. Vel fuerit : Nemo ingratus habeat, eidem crimini factus obnoxius, cui Jerusalem illa ; eo destructa, quod ingrata in beneficium visitantem, καὶ ὑπαντήσαντα, non cognoverit tempus visitationis suæ : Luc. XIX, 44. Addi simus ex altero codice, ut et reliqua interclusa.

νος ἀποκλεισθῆ.] Μηδεὶς σκυθρωπὸς πρὸς τὴν ὀποδοχὴν εὐρεθῆ ἐν ἡμῖν, ἵνα μὴ τοῖς πονηροῖς πολίταις συγκατακριθῆ. Πολίτας δὲ φημι τοὺς μὴ θελήσαντας δέξασθαι τὸν Κύριον ἑαυτῶν βασιλέα ἐφ' ἑαυτούς. [Πάντες φαιδρῶς συνδράμωμεν.] πάντες προθύμως ὑποδεξώμεθα, καὶ ὑπερκοσμῶς ἑορτάσωμεν. Ἄντι ἱματίων, τὰς καρδίας ἡμῶν ἐκχέωμεν ἐνώπιον αὐτοῦ· ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις τὰς εὐχαριστίας ἀνατείνωμεν αὐτῷ· καὶ τὸ, *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*, ἀκαταπαύστως βοήσωμεν. Οἱ γὰρ εὐλογοῦντες αὐτόν, εὐλόγηται· καὶ οἱ καταρῶμενοι αὐτόν, κεκατήρηνται. Πάλιν ἐρῶ, καὶ προτρεπόμενος ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν οὐ παύσομαι. Δεῦτε, ἀγαπητοί, εὐλογήσωμεν τὸν εὐλογημένον, ἵνα εὐλογηθῶμεν ὑπὸ αὐτοῦ. Πᾶσαν ἡλικίαν καὶ ἀξίαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνεχάλεσεν ὁ λόγος πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου αἴνεσιν· *Βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ πάντας λαοὺς, ἄρχοντας καὶ πάντας κριτὰς γῆς· νεανίσκους καὶ παρθένους*· καὶ τὸ καινοπρεπὲς τοῦ θαύματος, ὅτι τῆ νέᾳ καὶ ἀπειροκάκῳ τῶν νηπίων καὶ θηλαζόντων ἡλικίᾳ τὰ πρεσβεῖα συνεχώρησε τοῦ ἐξάρξαι τῷ Κυρίῳ ἐν ἐξομολογήσει τὸ θεοδίδακτον ᾄσμα, καθὰ πάλαι (88) Μωϋσῆς τῷ ἐξ Αἰγύπτου λαῷ, τὸ, *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*.

Β'. Σήμερον χαρᾶ χαίρει ὁ μακάριος Δαβὶδ, σεσπλημένος τὴν κιθάραν ὑπὸ νηπίων· οἷς καὶ συγχορεύων τῷ πνεύματι καὶ συνευωχούμενος, καθάπερ ἰδὸν πρὶν πρὸ προσώπου τῆς κιθωτοῦ τοῦ Θεοῦ, συμμουσουργεῖ καὶ συμφελλίζει ἡδέως· *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*. Πρὸς ὃν ἐροῦμεν· Λέγε ἡμῖν, ὦ προφήτα, τίς οὗτος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου; Οὐκ ἐμὸν, φησὶ, τὸ διδασκαλεῖον σήμερον· νηπίοις γὰρ ἀφιέρωται παρὰ τοῦ καταρτήσαντος ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων αἶνον, τοῦ καταλῦσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν· ὅπως καὶ διὰ τοῦ θαύματος τούτων ἐπιστραφῶσι πατέρων καρδίαι ἐπὶ τέκνα, καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων. Λέγετε ἡμῖν, ὦ παῖδες, πόθεν ὑμῖν ἡ καλὴ αὕτη καὶ ἐπίχαρις (89) ἄμιλλα καὶ ὠδὴ; Τίς ὁ διδάξας; Τίς ὁ σοφίσας; Τίς ὁ συναθροίσας; Ποῖαι δέλτοι; Τίνες οἱ παιδαγωγοί; Συγκοινωνήσατε ἡμῖν, φασὶ, τῆς εὐωχίας καὶ μελωδίας, καὶ μαθήσεσθε τὰ Μωϋσῆ καὶ τοῖς λοιποῖς προφήταις ἐν ἐπιθυμίαις. Ἐπεὶ οὖν προετράπημεν, καὶ δεξιὰς ἡμῖν ἔδωκαν οἱ παῖδες κοινωρίας, δεῦρο, ἀγαπητοί, καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν τὴν θεοπρεπῆ χορείαν, καὶ μετὰ τῶν ἀποστόλων ὁδοποιήσωμεν τῷ ἐπιθεβηκότι ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ κατ' ἀνατολάς, καὶ ἐπὶ ὑποζύγιον, ὡς ἠυδόκησεν, ἐποχομένῳ ἐπὶ τῆς γῆς. Μετὰ τῶν νηπίων κλάδη ἄρωμεν, καὶ τοῖς θαλλοῖς κροτήσωμεν, ὅπως ἐπιπνεύσῃ καὶ ἡμῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τὴν θεοδίδακτον ἀναμέλψωμεν εὐτάκτως ὠδὴν· *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. Σήμερον καὶ ὁ πατριάρχης Ἰακώβ ἐν πνεύματι ἑορτάζει, ὁρῶν τὴν προφητείαν αὐτοῦ εἰς ἔργον ἀχθεῖσαν· καὶ τὸν δε-

A mus :] suscipiamus omnes alacri animo totaque honestate celebremus. Vestimentorum loco *corda nostra effundamus coram illo* ⁸³ : inque psalmis et canticis gratiarum ei actiones prætendamus ; ac illud, *Benedictus qui venit in nomine Domini* ⁸⁴, nulla requie clamemus. *Qui enim ipsi benedicunt, benedicti sunt ; et qui maledicunt, maledicti* ⁸⁵. Dicam iterum, nec ad bonum hortari desinam : Venite, dilecti, benedicamus eum qui est benedictus, ut benedicamur ab ipso. Ætatem omnem et conditionem in unum pariter sermo ascivit ad Domini laudem : *reges terræ et omnes populos : principes et omnes iudices terræ : juvenes et virgines* ⁸⁶ : quodque in miraculo decenter novum videatur, primas juvenis atque innocens infantium et lactentium ætas oblinuit partes, auspicandi Domino in confessione divinitus inspiratum canticum : qua olim ratione Moyses præcinuit egredienti populo de Ægypto : illud nimirum : *Benedictus qui venit in nomine Domini* ⁸⁷.

ἐν ἐξομολογήσει τὸ θεοδίδακτον ᾄσμα, καθὰ πάλαι (88) Μωϋσῆς τῷ ἐξ Αἰγύπτου λαῷ, τὸ, *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*.

II. Hodie gaudet gaudio beatus David, infantibus spoliandibus cithara, quibuscum etiam spiritu choreas ducens unaque delectatus, sicut olim coram Dei arca ⁸⁸, musicos concentus miscet ac suaviter adbalbutit : *Benedictus qui venit in nomine Domini* ⁸⁹. Quem percunctabimur? cedo nobis, Propheta : quis iste est qui venit in nomine Domini? At ille: Non meæ, inquit, hodie sunt docendi partes; infantibus enim consecravit scholam, qui *perfecit laudem ex ore infantium et lactentium, ut destruat inimicum et ultorem* ⁹⁰ : quo etiam, istorum miraculo, *corda patrum convertantur ad filios, et increduli ad prudentiam justorum* ⁹¹. Nobis, pueri, edicite, unde vobis pulchrum hoc gratiosumque certamen et carmen? Quis docuit? quis erudivit? quis congregavit? quæ tabulæ? qui ludimagistri? Vos, inquit, voluptati nostræ canticoque, una accedite socii, eaque disce-tis, quæ Moysi ac prophetis reliquis fuerunt in desiderio ⁹². Quia nos ergo pueri invitarunt, ac *dexteras dederunt societatis* ⁹³, adeste, dilecti, æmulemur et ipsi augustum illud tripudium, ac cum apostolis, *iter ei faciamus, qui ascendit super cælum cæli, ad Orientem* ⁹⁴, quique pro bona sua voluntate, subjugali in terra vehitur ⁹⁵. Tollamus ramos cum pueris, plaudamusque ramis olivarum, ut et nos Spiritus sanctus afflaverit, divinitusque inspiratum canticum composite modulemur : *Benedictus qui venit in nomine Domini, Hosanna in altissimis* ⁹⁶. Sed et patriarcha Jacob hodie in spiritu festum agit, qui prophetiam suam in opus deductam videat, eumque, qui pullam suam alligat ad vitem ⁹⁷, novo impositum pullo, ac fidelium socius Patrem ad-

⁸³ Psal. LXI, 9. ⁸⁴ Psal. CXVII, 26; Matth. XXI, 9; Marc. XI, 9; Luc. XIX, 38; Joan. XII, 13. ⁸⁵ Gen. XXVII, 29. ⁸⁶ Psal. CXLVIII, 11, 12. ⁸⁷ Exod. XV, 1. ⁸⁸ II Reg. VI, 14. ⁸⁹ Psal. CXVII, 26. ⁹⁰ Psal. VIII, 3. ⁹¹ Malach. IV, 6; Luc. I, 17. ⁹² Luc. X, 24. ⁹³ Galat. II, 9. ⁹⁴ Psal. LXXII, 5, 34. ⁹⁵ Matth. XXI, 5. ⁹⁶ *ibid.* 9. ⁹⁷ Gen. XLIX, 10.

(88) Καθὰ πάλαι M. Al., καθάπερ M.

(89) Καλὴ... ἐπίχαρις. Al., καινὴ... περιχαρὴς.

orat. Hodie aptatur pullus, gentium quondam irrationalium, irrationale exemplar, ad populi ex gentibus significandam subjectionem : declarantque pueri primam illorum, quod ad Dei notitiam spectat, pueritiam; secutamque postmodum in Dei cultu ac vera religione absolutionem. Hodie juxta Prophetam ⁴⁸, gloriæ Rex laudatur in terra, cœlestisque epuli et lætitiæ una socios terrigenas facit, quo se utrorumque Dominum probet, velut qui communibus utrinque vocibus decantetur. Idcirco superni illi terrestrium salutem annuntiantes, psallebant ⁴⁹ : *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Sabaoth. Plena omnis terra gloria ejus* : inferno autem positi, communi et ipsi conventu cœlestium lætitiæ celebrantes, clamabant : *Hosanna [in altissimis : Hosanna] Filio David*. Atque priores quidem in hæc verba laudabant : *Benedicta gloria Domini de loco suo* ⁵⁰. Isti autem [Deum celebrantes,] dicebant : *Benedictus qui venit in nomine Domini* ⁵¹.

III. Cum autem hæc peragerentur, discipulique gaudentes laudarent super omnibus quas viderant virtutibus, ac dicerent : *Benedictus qui venit rex in nomine Domini : pax in cælo, et gloria in excelsis* ⁵², cœpit civitas interrogare, dicens : *Quis est hic* ⁵³ ? induratum veteremque adversum Domini gloriam livorem excitans. Tu autem cum audis civitatem, veterem Synagogæ incompositam multitudinem agnosce. Interrogant ingrati malignique, *Quis est hic?* quasi necdum beneficium vidissent, eumque quem homine majora, divina miracula, celebratissimum fecissent. *Non enim tenebræ comprehenderunt quod luxit in ipsis lumen* ⁵⁴, occasus nescium. Quamobrem apposite ad illos clamavit Isaias propheta dicens : *Surdi, audite, et cæci, suspicite ut videatis. Et quis est cæcus [nisi pueri mei : et surdi], nisi qui dominantur eorum? Et servi Dei obcæcati sunt. Vidistis sæpe, et non custodistis : apertæ sunt aures, et non audistis* ⁵⁵. Videtis, dilecti, quam sit accuratus sermo; ut divinus Spiritus, quæ sua est futurorum inspectio, per sanctos suos, velut præsentia essent, futura prædicaverit. Viderunt siquidem ingrati, palparuntque ex miraculis, miraculorum patratores Deum, ac nihilominus in infidelitate manserunt ⁵⁶. Viderunt cæcum a nativitate,

A σμεύοντα πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ (90), ἐπιβεβηκότα ἐπὶ πῶλον νέον, καὶ μετὰ τῶν πιστῶν προσκυνεῖ τῷ Πατρὶ. Σήμερον πῶλος ἐτοιμάζεται, τὸ τῶν ἀλόγιστων ἐθνῶν τὸ πρὶν ἀλόγιστον ἐξεμβλάριον (91), εἰς ἐπίδειξιν ὑποταγῆς τοῦ ἐξ ἐθνῶν λαοῦ· καὶ νῆπια καταμηνύουσι τὴν τούτων πρὸς θεογνωσίαν νηπιότητα, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα πρὸς θεοσέβειαν τελειότητα. Σήμερον ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ἐπὶ γῆς προφητικῶς δοξάζεται, καὶ συγκοινωνοὺς τῆς ἐπουρανίου εὐωχέας τοὺς γηγενεῖς ἀναδείκνυσιν, ἵνα δείξῃ, ὅτι αὐτός ἐστι Κύριος ἀμφοτέρων, ὡς ἐκατέρωθεν συμφώνως ἀνυμνούμενος. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν ἄνω (92) τὴν ἐπὶ γῆς σωτηρίαν καταμηνύοντες ἔφαλλον Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος Κύριος Σαβαώθ. Πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ· οἱ δὲ κάτω τῆ ἐπουρανίῳ εὐφροσύνη συμπανηγυρίζοντες ἔκραζον : Ὡσαννὰ [ἐν τοῖς ὑψίστοις· ὡσαννὰ] τῷ υἱῷ Δαβίδ. Καὶ οἱ μὲν ἄνω ἐδοξολόγουν· Εὐλογημένη ἡ δόξα Κυρίου ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ· οἱ δὲ κάτω [ἐθεολόγουν]· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὄνόματι Κυρίου.

Γ'. Τούτων δὲ οὕτως τελουμένων, Καὶ τῶν μαθητῶν χορευόντων περὶ πάντων ὧν εἶδον δυνάμεων, καὶ λεγόντων, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος [βασιλεὺς] ἐν ὀνόματι Κυρίου· ἐν οὐρανῷ εἰρήρη, καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις· ἡ πόλις ἐπέθετο (93) λέγουσα· Τίς ἐστὶν οὗτος; πεπωρωμένον φθόνον κατὰ τῆς τοῦ Δεσπότης δόξης κινῶσα. Πόλιν δὲ ἀκούων, τὴν παλαιὰν τῆς Συναγωγῆς ἀτακτον πληθὺν ἐπιγίνωσκε. Διερωτῶσιν οἱ ἀγνώμονες, Τίς ἐστὶν οὗτος; ὡς μήπω ἐωρακότες τὸν εὐεργέτην καὶ περιβόητον τοῖς θεοπρεπέσι θαύμασιν. Οὐ γὰρ κατέλαβεν ἡ σκοτία τὸ ἐν αὐτῇ ἐπιλάμψαν ἄδυτον φῶς. Ὅθεν εὐθυβόλως πρὸς αὐτοὺς ἀναέκραγεν (94) Ἥσαϊας ὁ προφήτης λέγων· Οἱ κωφοὶ ἀκούσατε, καὶ οἱ τυφλοὶ ἀναβλέψατε ἰδεῖν. Καὶ τίς τυφλός, [ἀλλ' οἱ παῖδες μου· καὶ κωφοὶ] ἀλλ' ἢ κυριεύοντες αὐτῶν; Καὶ ἐτυφλώθησαν οἱ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ. Εἶδετε πολλάκις, καὶ οὐκ ἐφνύλαξασθε· ἠνεωγμένα τὰ ὦτα, καὶ οὐκ ἤκούσατε. Ὅρατε, ἀγαπητοί, ἀκριβειαν λόγου, ὅπως τὸ προθεωρητικὸν θεῖον Πνεῦμα διὰ τῶν ἁγίων τὰ μέλλοντα ὡς παρόντα ἐκήρυττεν. Εἶδον γὰρ οἱ ἀχάριστοι, καὶ ἐψηλάφησαν διὰ τῶν θαυμάτων, τὸν θαυματουργὸν Θεόν, καὶ τῆ ἀπιστίᾳ ἐνέμειναν. Εἶδον τυφλὸν ἐκ γενετῆς, τὸν φωταγωγῆσαντα Θεόν κηρύττοντα. Εἶδον σύγχρονον καὶ σύζυ-

⁴⁸ Psal. cxlvi, 9. ⁴⁹ Isa. vi, 3. ⁵⁰ Ezech. iii, 22. ⁵¹ Matth. xxi, etc. ⁵² Luc. xix, 37, 38. ⁵³ Matth. xxi, 10. ⁵⁴ Joan. i, 5. ⁵⁵ Isa. xlii, 18-20. ⁵⁶ Joan. ix.

(90) Τὸν πῶλον αὐτοῦ. Gentes omnes, ad vitem illam translata de Ægypto, quæ implevit totam terram, docentibus prophetis ipsius et justis. Ita ad verbum Titus Bostrensis docta orat. *Εἰς τὰ Βάβα*, quam ex regiis habemus.

(91) Ἀλόγιστον ἐξεμβλάριον. Al., ἀλογον ἐξεμβλάριον ἢ ἐξεμπλάριον. Gaudet Græci barbaris et Latinis vocibus, ut non paucae jam olim cum imperio ad eos transierint, nonnunquam scriptoribus præsertim sacris usurpatae, velut forte magis usu receptæ et notiori significatione; qua de re etiam in Vita Basilii pro Amphiloquio.

(92) Διὰ τοῦτο οἱ μὲν ἄνω. Pluribus eodemque sensu, orat. illa *De occursu*, exponit idem seraphicum canticum; ut postrema illius parte, palam celebretur Dominicus adventus et oikonomia; qua vere fuit plena terra, gloria Domini; obcæcatis interim Judæis: quam eorum cæcitatem olim prædictam, recte Methodius noster utroque loco, Domino apparente, offendit eventu secutam, ut videatur ista περιουχὴ præcipui characteris loco huicce orationi.

(93) Ἐπέθετο. Al., ἐσελετο.

(94) Ἀναέκραγεν. Al., προανέκραγεν.

γον τῆ ἀσθενείᾳ παράλυτον, προστάγματι διαζευχθέντα τῆς κακουχίας. Ἐθεάσαντο Λάζαρον φυγάδα θανάτου γεγονότα. Ἦκουσαν τὸν ἐν θαλάττῃ περίπατον· τὴν ἀγείωργησον οἰνοδοσίαν· τὴν ἀμοχθον ἀρτοφαγίαν· τὴν τῶν δαιμόνων ἀπελασίαν· τὴν τῶν καμνόντων εὐρωστίαν. Αἱ πλατεῖαι αὐτῶν τὰς δυνάμεις ἐκήρυττον· αἱ ὁδοὶ αὐτῶν τὰς λάσεις τοῖς ὁδοιποροῦσι κατήγγελλον. Πᾶσα Ἰουδαία ἐπληρώθη τῶν εὐεργεσιῶν· καὶ νῦν ἀκούοντες Θεοῦ αἶνον, πυνθάνονται· *Τίς ἐστὶν οὗτος;* Ὡ ἀνοίας τῶν ψευδωνύμων διδασκάλων! Ὡ τῶν ἀπειθῶν πατέρων! Ὡ τῶν ἀφρόνων πρεσβυτέρων! Ὡ σπέρμα Χαναάν τοῦ ἀναιδοῦς, καὶ οὐχὶ Ἰούδα τοῦ εὐλαβοῦς. Τὰ τέκνα ἐπέγκωσαν τὸν κτίστην, καὶ οἱ ἀπειθεῖς πατέρες ἔλεγον· *Τίς ἐστὶν οὗτος;* Ἡ νέα καὶ ἀδαῆς ἡλικία τὸν Θεὸν ἀνύμνησε, καὶ οἱ πέπαλαιωμένοι ἡμερῶν κακῶν ἐπυνθάνοντο· *Τίς ἐστὶν οὗτος;* Θηλάζοντες θεολογοῦσι, καὶ πρεσβύτεροι βλασφημοῦσι· παῖδες εὐσεβῶς ἱερουργοῦσι αἶνον, καὶ ἀνίεροί ἱερεῖς δυσσεβῶς ἀγανακτοῦσιν.

Δ'. Οἱ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων, ἐπιστρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν. Μάθετε μυστήρια Θεοῦ· αὐτὸ τὸ τελούμενον μαρτυρεῖ, ὅτι Θεός ἐστὶν ὁ οὕτως ἀνυμνούμενος ὑπὸ ἀδιδάκτων γλωσσῶν. Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, καθὼς ἠκούσατε παρὰ τοῦ Δεσπότου· ὅτι αὐταὶ εἰσὶν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀγνοεῖτε τὸ θαῦμα. Ἀκούσατε, οἱ ἀχαριτώτατοι (95) καὶ ἀχάριστοι, τί εὐαγγελίζεται ὑμῖν ὁ προφήτης Ζαχαρίας. Φησὶ γάρ· Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών· Ἰδοὺ ὁ Βασιλεὺς σου ἔρχεται σοὶ δίκαιος καὶ σώζων· αὐτὸς πραῦς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ πῶλον ὄνου (96). Διατί τὴν χαρὰν ἀποσείεσθε; Διατί τε ἠλίου λάμποντος, τὸ σκότος ἀγαπᾶτε; Διατί πρὸς τὴν ἀπολέμητον εἰρήνην μελετᾶτε πόλεμον; Εἰ τοίνυν υἱοὶ Σιών ἐστε, συγχορευσατε τοῖς τέκνοις ὑμῶν. Χαρὰς ἀφορμὴ ἔστω ὑμῖν ἡ τῶν τέκνων θεοσέβεια. Μάθετε παρ' αὐτῶν τίς ὁ διδάσας; τίς ὁ συναθροίσας; πόθεν τὰ διδάγματα; τίς ἡ καινὴ θεολογία, καὶ παλαιὰ προφητεία; Εἰ δὲ ἀνθρώπων μὲν οὐδεὶς οὐδὲν τούτων ἐδίδαξεν, αὐτόματον δὲ τὸν αἶνον ἀναμέλπουσι, γινώτε Θεοῦ εἶναι τὸ ἔργον· ὡς ἐν τῷ Νόμῳ γέγραπται· Ἐκ στόματος νηπιῶν καὶ θηλαζόντων κυτηρήσω αἶνον. Διπλασιάσατε οὖν τὴν χαρὰν, ὅτι τοιούτων παίδων γεγόνατε πατέρες, οἵτινες καὶ τὰ τοῖς πρεσβυτέροις ἀγνοηθέντα θεοδιδάκτως ἀνευφημήσαν. Ἐπιστρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ μὴ μύσατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Εἰ δὲ οἱ αὐτοὶ ἐστε, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούετε, καὶ βλέποντες οὐ βλέπετε, καὶ

⁸⁷ Joan. v, 5. ⁸⁸ Joan. xi, 44. ⁸⁹ Matth. xiv, 26. ⁹⁰ Joan. ii, 7. ⁹¹ Joan. vi, 11. ⁹² Luc. viii, 29, etc. ⁹³ Dan. iii, 56. ⁹⁴ Dan. xiii, 52. ⁹⁵ Matth. xxi, 15. ⁹⁶ Luc. i, 17. ⁹⁷ Joan. v, 39. ⁹⁸ Zach. ix, 9. ⁹⁹ Psal. viii, 3. ¹⁰⁰ Luc. i, 17. ¹⁰¹ Isa. vi, 10. ¹⁰² Matth. xii, 27.

(95) Ἀχαριτώτατοι. Quasi non gratificati : vestra utique culpa, qui Dei gratificantis beneficium et gratiam repellitis. Quo sensu posset exponi illud Luc. i, κεχαριτωμένη, ubi interpr., gratia plena, quasi gratificata et singulariter aucta gratia, eoque plena gratia, alio significatu, et plane gratiosa, Dei in ipsam effusa largissima gratia. Sic paulo inferius reddimus τὸ λόγῳ κεχαριτωμένη, pleno gratia

A Deum prædicantem, qui visum restitisset. Viderunt paralyticum cœva infirmitate, arctiusque implicata mala valetudine, jubente ipso, absolutum ⁸⁷. Lazarum conspexerunt, mortis factum profugam ⁸⁸. Audierunt eum ambulasse in mari ⁸⁹, vinum sine cultura subministratum ⁹⁰, comestos panes convivio ultro instructo, ⁹¹ fugatos dæmones, infirmos sanitati restitutos ⁹². Plateæ ipsorum prædicabant virtutes, viæ agentibus iter sanationes annuntiabant. Judæa tota beneficiis cumulata erat; audientesque modo divinas laudes, interrogant : *Quis est hic?* O dementiam falsi nominis magistrorum! o incredulos patres! o insipientes seniores! o Chanaan impudentis semen, non reverentis et timorati Juda ⁹³. Agnoverunt pueri Creatorem, parentes vero increduli dicebant : *Quis est hic?* Nova et rudis ætas Deo cecinit laudem, *inveteratique malorum dierum* ⁹⁴ percontabantur : *Quis est hic?* Lactentes divinitatem laudant, senioresque blasphemiis appetunt. Pueri pie sacrificant laudem, profanique sacerdotes impie indignantur ⁹⁵.

IV. *Increduli ad prudentiam justorum* ⁹⁶, corda vestra convertite ad filios vestros. Discite sacramenta Dei : testis est res ipsa quæ agitur, Deum esse qui sic ab indoctis linguis decantetur. *Scrutamini Scripturas*, quemadmodum audistis a Domino, *quoniam illæ sunt quæ testimonium perhibent de ipso* ⁹⁷, nec miraculum ignorete. Audite, sine gratia homines ingrati, quid vobis fausti nuntii Zacharias afferat. Ait enim : *Gaude vehementer, filia Sion : ecce Rex tuus venit tibi justus et salvans : ipse mansuetus et sedens super pullum asinæ* ⁹⁸. Uiquid gaudium repellitis? utquid lucente sole, tenebras diligitis? utquid adversus inexpugnabilem pacem meditamini bellum? Si igitur estis filii Sion, una cum filiis vestris choreas ducite. Sit vobis gaudii ratio, filiorum religio. Ab ipsis discite quis fuerit doctor? quis convocaverit? unde doctrina? quæ nova theologia vetusque prophetia? Quod si ne quis hominum quidquam illos docuit, ultro autem modulantur laudem, Dei opus cognoscite; sicut scriptum est in lege : *Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem* ⁹⁹. Agite ergo duplex gaudium, quod talium puerorum facti estis patres, qui etiam senioribus ignorata, Deo docente, laudibus celebrant. *Convertite corda vestra ad filios vestros* ¹⁰⁰, nec clauseritis oculos ad veritatem. Quod si iidem perseveratis, et audientes non auditis, videntesque non videtis ¹⁰¹, atque incassum ab infantibus dissidetis, erunt ipsi vestri iudices ¹⁰², juxta Salvatoris verbum.

sermone, hoc est lepore, et gratioso; quomodo reddidit Erasmus τὸ, κεχαριτωμένη, Luc. i.

(96) Καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ πῶλον ὄνου. Sic etiam citatur ex Justino. Habent modo LXX, *super pullum novum*. Nostrum et Justini consonantius Hebræo, ubi est *פולתא* filium asinarum. Sic etiam Vulg., *super pullum filium asinæ*.

Bene igitur etiam istud cum aliis prælocutus est de vobis Isaias propheta dicens : *Non confundetur modo Jacob, neque nunc faciem mutabit : sed cum viderint filios suos facientes opera mea, propter me sanctificabunt nomen meum, et sanctificabunt sanctum Jacob, et Deum Israel timebunt : et scient, qui errant spiritu, intelligentiam : et mussitatores, discent obedire ; et linguæ balbutientes, discent loqui pacem*⁷³. Vides, Judæe insipiens, ut a sermonis exordio confusionem vobis incredulitatem vestram propheta prænuntiet? Vel ab ipso noveritis, ut vestrorum filiorum laudationem divinitus inspiratam prædicet : quemadmodum etiam prælocutus erat beatus David, dicens : *Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem*⁷⁴. Vel igitur filiorum vobis sanctitatem [ut par est,] vindicate ; vel nobis filios cum religione concedite. Nos cum illis ducemus choreas, novæque gloriæ divinitus inspiratum canticum pariter psallemus.

εικειώσασθε, [ὡς χρεῶν,] ἢ μετὰ τῆς εὐσεβείας τοὺς παῖδας ἡμῖν χαρίσασθε. Ἡμεῖς τούτοις συγχορεύσομεν, καὶ τῇ καινῇ δόξῃ τὸ θεοδίδακτον ἄσμα συμφαλοῦμεν.

V. Sane quidem, cum olim Simeon senex occurreret Salvatori⁷⁵, ulnisque velut infantem suscepit sæculorum auctorem, et Dominum et Deum prædicavit. Nunc autem seniorum improborum loco, ut olim Simeon, pueri occurrunt Salvatori, ramosque arborum pro ulnis substernentes, super pullum tanquam super cherubim sedentem, Dominum Deum benedicunt : *Hosanna filio David : benediximus qui venit in nomine Domini*. Cum quibus clamemus et nos : *Benedictus qui venit Deus Rex gloriæ : qui propter nos factus est pauper, ipse in propriis suis paupertatem nesciens, ut sua nos bonitate ditaret*⁷⁶. *Benedictus qui venit in humilitate, iterum venturus in gloria : primum super pullum mansuetus, faustisque omnibus prosequentibus infantibus, ut impleretur quod est scriptum*⁷⁷ : *Visi sunt ingressus tui, Deus, ingressus Dei mei, regis mei qui est in sancto* ; postmodum, terribilis super nubes, angelis stipantibus atque virtutibus. O puerorum mellifluam linguam ! o sinceram Deo placitorum doctrinam ! Prophetia David edita sensum sub littera occultavit ; pueri, aperto thesauro, divitias protulerunt in lingua ; plenoque gratia sermone, clare omnes ad eas fruendas vocarunt. Hauriamus itaque et nos cum ipsis divitias non auferibiles. Inexplebilibus sinibus penibusque reponamus divina charismata. Clamemus sine termino : *Benedictus qui venit in nomine Domini : Deus verus, in nomine Dei veri, omnipotens ex omnipotente, Filius in nomine Patris, Rex verus et ex vero Rege ; cujus, ut ejus qui genuit, coæternum est regnum et prææternum. Est enim illud commune,*

μάτην διαφέρεσθε πρὸς τὰ νήπια, αὐτοὶ ὑμῶν κριταὶ ἔσονται, κατὰ τὸν τοῦ Σωτῆρος λόγον. Καλῶς οὖν καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων προανεφώνησε περὶ ὑμῶν ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγων· Οὐ νῦν αἰσχυρθήσεται Ἰακώβ, οὐδὲ νῦν τὸ πρόσωπον μεταβλεῖ· ἀλλ' ὅταν ἴδωσι τὰ τέκνα αὐτῶν τὰ ἔργα μου ποιῶντα (97), δι' ἐμὲ ἀγιάσουσι τὸ ὄνομα μου, καὶ ἀγιάσουσι τὸν ἅγιον τοῦ Ἰακώβ, καὶ τὸν θεὸν τοῦ Ἰσραὴλ φοβηθήσονται. Καὶ γνώσονται οἱ τῷ πνεύματι πλανώμενοι σύνεσιν· οἱ δὲ γογγύζοντες μαθήσονται ὑπακοίειν· καὶ αἱ γλῶσσαι αἱ ψελλίζουσαι μαθήσονται λαλεῖν εἰρήνην. Ὁρᾶς, ὦ ἀνόητε Ἰουδαῖε, πῶς ἐκ προοιμίων τοῦ λόγου αἰσχύνην ὑμῖν προκαταγγέλλει ὁ προφήτης διὰ τὴν ἀπειθειαν ὑμῶν; Μάθετε κἂν παρ' αὐτοῦ πῶς θεοδίδακτον κηρύσσει τὴν τῶν τέκνων ὑμῶν ὑμνωδίαν· ὡς καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ προανεφώνησε λέγων· Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κλητήσω αἶνον. Ἡ τοίνυν τὴν ὁσιότητα τῶν παίδων

Ε'. Ποτὲ μὲν γὰρ Συμεὼν ὁ πρεσβύτερος ὑπήντησε τῷ Σωτῆρι, καὶ ταῖς ἀγκάλαις ὑπεδέξατο τὸν τῶν αἰώνων ποιητὴν ὡς βρέφος, καὶ Κύριον καὶ Θεὸν ἐκήρυττε· νῦν δὲ ἀντὶ πρεσβυτέρων ἀγνωμόνων οἱ παῖδες τῷ Σωτῆρι ὑπήντησαν, ὡς Συμεὼν, καὶ τὰ κλάδη ἀντὶ ἀγκάλων ὑπέστρωσαν, καὶ Κύριον τὸν Θεὸν εὐλόγησαν, τὸν ἐπὶ πώλου ὡς ἐπὶ τῶν χερουδὶμ καθεζόμενον· Ὁσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Μεθ' ὧν βοήσωμεν καὶ ἡμεῖς· Εὐλογημένος ὁ ἐλθὼν Θεὸς βασιλεὺς (98) τῆς δόξης· ὁ πτωχεύσας, ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ ἀπτώχευτος, δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμᾶς πλουτίσῃ τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι. Εὐλογημένος ὁ ἐλθὼν ἐν ταπεινώσει, καὶ πάλιν ἐρχόμενος ἐν δόξῃ· πρῶτον ἐπὶ πώλου πραῦς, καὶ ὑπὸ νηπίων εὐφημούμενος, ὅπως πληρωθῇ τὸ γεγραμμένον· Ἐθεωρήθησαν αἱ πορεῖαι σου, ὁ Θεὸς, αἱ πορεῖαι τοῦ Θεοῦ μου τοῦ Βασιλέως τοῦ ἐν ἀγίῳ· δεύτερον, φοβερός ἐπὶ τῶν νεφελῶν ὑπὸ ἀγγέλων καὶ δυνάμεων δορυφορούμενος. Ὡς τῆς μελιρρύτου τῶν παίδων γλώττης, ὡς τῆς ἀκαπηλεύτου διδασκαλίας τῶν θεαρέστων ! Δαβὶδ προφητεύσας ὑπὸ τὸ γράμμα ἐκάλυψε τὸ νόημα· παῖδες, τὸν θησαυρὸν ἀνοίξαντες, ἐπὶ γλώττης τὸν πλοῦτον προσήνεγκαν, καὶ λόγῳ κεχαριτωμένῳ διαπρυσίως πάντας ἐπὶ τὴν ἀπόλαυσιν ἐκάλεσαν. Ἀντλήσωμεν τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς [σὺν αὐτοῖς] τὸν ἀναφαίρετον πλοῦτον. Ἀπλήστοις κόλποις καὶ ταμιεῖσις ἐναποθώμεθα τὰ θεῖα χαρίσματα. Βοήσωμεν ἀπέραντα· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· Θεὸς ἀληθινὸς ἐν ὀνόματι Θεοῦ ἀληθινοῦ· παντοκράτωρ ἐκ τοῦ παντοκράτορος· Υἱὸς ἐν ὀνόματι Πατρὸς· Βασιλεὺς ἀληθινὸς, ἐξ ἀληθινοῦ Βασιλέως· συναΐδιον καὶ

⁷³ Isa. xxix, 22-24. ⁷⁴ Psal. viii, 3. ⁷⁵ Luc. ii, 29. ⁷⁶ II Cor. viii, 9. ⁷⁷ Psal. lxxvii, 25.

(97) Ὅταν ἴδωσι τὰ τέκνα αὐτῶν τὰ ἔργα μου ποιῶντα. Unus codex habet τὸ, ποιῶντα, adjectum forsitan glossemate : ac nec Hieronymus legit aut Cyrillus, constatque satis appositively legendo, sua

Methodio sententia.

(98) Ὁ ἐλθὼν Θεὸς βασιλ. ΑΙ., ὁ ἐκ Θεοῦ Θεὸς ὁ βασιλ.

προαιώνιον τὴν βασιλείαν ἔχων, ὡς ὁ γεννήσας αὐτόν. Κοινή γὰρ ἡ βασιλεία, καὶ οὐκ ἐξωθεν τὴν ταύτης τιμὴν τῷ Υἱῷ ὁ λόγος προσκληροῖ· οὐδὲ ἀρξασμένην, οὐδὲ προσγινομένην· ἀπαγε! ἀλλὰ φυσικὴν καὶ ἰδιόκτητον ἀληθῶς. Μία γὰρ ἡ βασιλεία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος· ὡσπερ καὶ μία οὐσία, καὶ μία κυριότης. Ὅθεν καὶ μία προσκυνῆσει λατρευόμεν μίαν τρισυπόστατον Θεότητα, ἀναρχον, ἀκτιστον, ἀπέραντον καὶ ἀδιάδοχον. Οὕτε γὰρ ὁ Πατήρ παύσεται ποτε τοῦ εἶναι Πατήρ· οὕτε ὁ Υἱὸς τοῦ εἶναι Υἱὸς καὶ βασιλεὺς· οὕτε δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ εἶναι τοῦτο ὅπερ ἐστὶ τῆ ὑποστάσει. Οὐδὲν γὰρ τῆς Τριάδος ἐλαττωθήσεται, ἢ τῆς αἰδιότητος, ἢ τῆς κοινότητος καὶ βασιλείας. Οὐ γὰρ ὅτι ἄνθρωπος γέγονε δι' ἡμᾶς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν καθ' ἡμῶν τύραννον [κατέβαλεν] ἐν τῇ σαρκί, ταύτη πραγματευόμενος τὴν κατὰ τοῦ δυσμενοῦς αὐτῆς ἐχθροῦ νίχην, διὰ τοῦτο βασιλεὺς ἐχρημάτισεν· ἀλλ' ὅτι Κύριος καὶ Θεὸς αἰεὶ, διὰ τοῦτο καὶ βασιλεὺς ὡς ὁ γεννήσας αὐτόν· νυνὶ δὲ, καὶ μετὰ τῆς προσλήψεως, καὶ εἰς τὸ διηνεκές. Μὴ βλασφήμει τὴν τοῦ Χριστοῦ βασιλείαν, αἰρετικῆ, ἵνα μὴ τὸν γεννήσαντα ἀτιμάσῃς. Εἰ πιστὸς εἶ, πιστῶς πρόσελθε Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ ἡμῶν, καὶ μὴ ὡς ἐπικάλυμμα ἔχων τῆς κακίας τὴν ἐλευθερίαν. Εἰ δούλος εἶ, ἐντρόμως τῷ Δεσπότῃ ὑποτάγηθι. Ὁ γὰρ Λογομάχος (99), οὐκ ἐγγνώμων δούλος, ἀλλὰ προδῆλως δυσμενής. Γέγραπται γάρ· Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα τὸν πέμφαντα αὐτόν.

Γ'. Ἡμεῖς δὲ, ἀγαπητοί, ὅθεν ἐξέβημεν, ἐπανέλθωμεν τῷ λόγῳ, βρῶντες· *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*· ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς, θεῖναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐκουσίως ὑπὲρ τῶν προβάτων αὐτοῦ· ἵν' ὡσπερ (1) τοὺς πρόβατα σιτουμένους λύκους προβάτω ἀλίσκουσιν οἱ λυκόθηρες, οὕτω τοῖς νοητοῖς καὶ ψυχροθύροισι λύκοις, ἑαυτὸν ὡς ἄνθρωπον προσθεῖς ὁ ἀρχισοιμὴν, θήραμα ποιήσῃ τοὺς θηρεύσαντας, τῷ πάλαι θηρευσθέντι ὑπ' αὐτῶν Ἀδάμ. *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*· Θεὸς κατὰ τοῦ διαβόλου· οὐ φανερῶς διὰ τῆς ἀπροσέλεπτου δυνάμεως, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκὸς, δῆσαι τὸν καθ' ἡμῶν ἰσχυρόν. *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*· βασιλεὺς κατὰ τοῦ τυράννου· οὐ διὰ τῆς παντοκρατορικῆς δυνάμεως καὶ σοφίας, ἀλλὰ διὰ τῆς νομισθείσης τοῦ σταυροῦ μωρίας, τοῦ ἐν κακίᾳ [φρονήμου] ὄψεως τὰ σκύλα διαρπάσαντος. *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*· ὁ ἀληθινὸς κατὰ τοῦ ψεύστου· ὁ σωτὴρ κατὰ τοῦ λυμεῖνος· ὁ εἰρηναρχὴς κατὰ τοῦ πολεμήτορος· ὁ φιλόανθρωπος κατὰ τοῦ μισανθρώπου. *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*· Κύριος ἐλαῆσαι τὸ πλάσμα τὸ ἴδιον. *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*· Κύριος σῶσαι τὸν

nec ejus honorem, velut aliunde adveniat, Scriptura Filio tribuit : vel quasi inceperit, accedatve aut minuat : absit hoc : sed velut quod a natura verique propria possessione, juris ipsius sit. Unum quippe regnum est Patris, et Filii, et Spiritus sancti, quemadmodum etiam est una substantia unaque dominatio. Unde et una adoratione unam trine subsistentem Deitatem colimus, principii expertem, increatam, interminabilem et cui successor minime sit. Nam neque Pater unquam desierit esse Pater, neque Filius esse Filius et rex, neque Spiritus sanctus esse quod subsistentia et sua ipse persona est. Nihil enim Trinitatis aut æternitate, aut communionem et regno minuendum est. Non enim ideo Dei Filius dictus fuit Rex, quia propter nos factus homo, adversantem nobis tyrannum, in carne prostraverit, parta per eam, contra ipsius crudelem hostem, victoria : sed quia est semper Dominus Deusque, ideo et modo, et post carnem assumptam, atque in perpetuum, Rex manet, quemadmodum is qui genuit. Noli, hæretice, regnum Christi blasphemare, ut ne eum qui genuit ignominia afficias. Si es fidelis, fide ad Christum verum Deum nostrum accede, et non tanquam velamen malitiæ habens libertatem⁷⁸. Si es servus, cum tremore subdicere Domino. Qui enim Verbum bello impetit, is non servus benevolus, sed manifestus est hostis. Nam scriptum est : *Qui non honorat Filium, non honorat Patrem qui misit illum*⁷⁹.

VI. Nos autem, dilecti, eo revertamur sermone, unde discessimus, clamantes : *Benedictus qui venit in nomine Domini* : pastor ille honestus et bonus, ad ponendam sponte animam pro suis ovibus : ut quemadmodum venatores, ovium voraces lupos, ove capiunt, ita *pastorum Princeps*⁸⁰ se ipsum ut hominem, spiritualibus ac animorum perniciem inferentibus lupis objiciens, eos faciat venationem, capto pridem venatu Adamo, qui Adamum venationem fecerant. *Benedictus qui venit in nomine Domini* : Deus adversus diabolum ; non manifeste per virtutem inaspectabilem, sed per carnis infirmitatem alligaturus adversarium nobis, fortem⁸¹. *Benedictus qui venit in nomine Domini* : Rex adversus tyrannum ; non per omnipotentem virtutem et sapientiam, sed per crucis existimatam stultitiam⁸², que prudentis in malitia serpentis diripuit spolia. *Benedictus qui venit in nomine Domini* : verus ille, adversus mendacem : salvator, adversus illam pestem : *Princeps pacis*⁸³, adversus bellorum incensorem : ille, singulari erga hominum genus studio, adversus osorem hominum. *Benedictus qui venit in nomine Domini* : Dominus, figmento proprio miseraturus. *Benedictus qui venit in nomine Domini* : Do-

⁷⁸ I Petr. II, 16. ⁷⁹ Joan. V, 25. ⁸⁰ I Petr. V, 4.

⁸¹ Matth. XII, 29. ⁸² I Cor. I, 21. ⁸³ Isa. IX, 6.

(99) Λογομάχος. Sicut dicitur Πνευματομάχος, probatque subjuncta auctoritas : *Qui non honorat Filium, etc.* Alioqui est λογομάχος, qui verbis pugnat, argutor : ἀντιλογικός, καὶ ἐγχειρηματικός.

(1) Ἵν' ὡσπερ, κ. τ. λ. Utitur Amphilocheus eodem fere simili hom. *De peccatrice*, in Christum eo se sine et laerandis animabus in convivium dantem.

minus, homini qui erraverat, salutem allaturus, errorem convulsurus, impertiturus lumen agentibus in tenebris, idolorum aboliturus imposturam, ejus loco inducturus salutarem Dei notitiam, mundum sanctificaturus, scelus miseriamque cultus inanum deorum submoturus. *Benedictus qui venit in nomine Domini*: unus pro multis, ut *inops hominum genus eripiat de manu fortiorum ejus; et egenum, et pauperem a diripientibus eum*⁸⁵. [*Benedictus qui venit in nomine Domini*: vinum et oleum ei infusus qui inciderat in latrones⁸⁶, et fuerat despectus.] *Benedictus qui venit in nomine Domini*: ut nos ipse per se ipsum salvet, quemadmodum ait propheta: *Non legatus, neque angelus; sed Dominus salvavit nos*⁸⁷. Propterea et ipsi benedicimus tibi, Domine, qui cum Patre et Spiritu sancto benedictus es ante sæcula et in sæcula sæculorum: ante sæcula quidem, et usque modo corpore vacans: nunc autem et in sæcula, cum divina tua et immutabiliter indiviseque assumpta humanitate.

VII. Videamus etiam sequentia. Quid ait divinus evangelista? *Cum enim Dominus intrasset in templum, accesserunt ad eum claudi et cæci, et sanavit eos. Videntes autem principes sacerdotum et Pharisei mirabilia quæ fecit, et pueros clamantes, et dicentes: Hosanna filio David: Benedictus qui venit in nomine Domini*⁸⁷, non tulerunt exhibitum honorem, eoque accedentes, ita dixerunt: *Non audis quid isti dicunt? Quasi dicerent: Non offenderis, qui velut Deus lauderis? Non fers moleste, qui audias ab innocenti ætate quæ Deo et soli ipsi conveniunt? Nonne olim prodidit Deus per prophetam, *Gloriam meam alteri non dabo*⁸⁸? Et qui tu, homo cum sis, facis te ipsum Deum⁸⁹? Quid vero ad hæc ille longanimitatis, ille multus in misericordia⁹⁰, et tardus ad iram⁹¹? sustinet furentes, defensione iras accensas cohibet, Scripturas ex adverso in memoriam revocat, affert testimonia eorum quæ aguntur nec renuit interrogare: Nunquamne et vos dicentem me per prophetam audistis: Tunc sciatis quia qui loquebar, ipse adsum⁹²? Nec vero iterum: *Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem, propter inimicos tuos, ut destruas inimicum et ultorem*⁹³? Vos nimirum qui attenditis legi et prophetas legitis, meque qui in lege et prophetis prædicor⁹⁴, asperrnamini. Videmini quidem pietatis specie Dei gloriam ulcisci, non intelligentes quia *qui me spernit, et Patrem meum spernit*⁹⁵: *Ego exivi a Deo et veni in mundum*⁹⁶; meaque gloria etiam Patris mei est gloria. Sic autem convicti stulti a Salvatore nostro Deo desierunt quidem contradicere, veritate ora obstruente: alia vero dementi cogitatione ascita, consilium inierunt contra ipsum. Nos porro psallamus: *Magnus Dominus et magna virtus ejus;**

Α πλανηθέντα ἄνθρωπον· καταλύσαι τὴν πλάνην· φωταγωγήσαι τοὺς ἐν σκότει· καταργήσαι εἰδώλων ἀπάτην· ἀντεισάξει θεογνωσίαν σωτήριον· ἀγιάσαι κόσμον· ἀπελάσαι τὸ μύσος καὶ ἄλγος (2) τῆς τῶν ματαίων θεῶν θεραπείας. *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*· εἰς ὑπὲρ πολλῶν, φύσασθαι πτωχὸν γένος ἀνθρώπων, ἐκ χειρὸς στερεωτέρων αὐτοῦ, καὶ πτωχὸν καὶ πένητα ἀπὸ τῶν διαρπαζόντων αὐτόν. [*Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*· ἐπιχέαι οἶνον καὶ ἔλεον ἐπὶ τὸν ἐμπεσόντα εἰς τοὺς ληστὰς καὶ πρερωραμένον.] *Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου*· σῶσαι ἡμᾶς δι' ἑαυτοῦ, ὡς φησὶν ὁ προφήτης· *Οὐ πρέσβυς, οὐδὲ ἄγγελος· ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς*. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εὐλογοῦμέν σε, Κύριε· τὸν σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι πρὸ αἰώνων καὶ εἰς αἰῶνας αἰώνων εὐλογημένον· πρὸ μὲν τῶν αἰώνων καὶ μέχρι τῆς δεῦρο ἀσώματον· τὰ νῦν δὲ καὶ εἰς αἰῶνας μετὰ τῆς θείας καὶ ἀμεταβόλου καὶ ἀμερίστου σου σαρκώσεως.

Z'. Ἴδωμεν καὶ τὰ ἐξῆς. Τί λέγει ὁ θειότατος εὐαγγελιστής; *Εἰσελθόντος γὰρ τοῦ Κυρίου εἰς τὸ ἱερόν, προσῆλθον αὐτῷ χωλοὶ καὶ τυφλοὶ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς. Ἰδόντες δὲ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰ θαυμάσια ἃ ἐποίησε, καὶ τοὺς παῖδας κράζοντας καὶ λέγοντας· Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυὶδ· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, οὐκ ἤνεγκαν τὴν σούτου τιμὴν. Ὅθεν προσελθόντες οὕτως εἶπον· Οὐκ ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν; Ὡσαννὰ ἔλεγον· Οὐ βαρύνῃ δοξαζόμενος ὡς Θεός; Οὐκ ἄχθη ἀκούων παρὰ τῶν ἀκάκων τὰ τῷ Θεῷ, καὶ μόνῳ, πρέποντα; Οὐ πάλαι δεδήλωκεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου· *Τὴν δόξαν μου ἐτέρῳ οὐ δώσω; καὶ πῶς σὺ, ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς ἑαυτὸν Θεόν;* Ἀλλὰ τί πρὸς ταῦτα ὁ μακρόθυμος, ὁ πολὺς ἐν ἐλέει καὶ βραδύς εἰς ὀργήν; ἀνέχεται τῶν μεμνημένων· ἀναστέλλει τῇ ἀπολογίᾳ τὴν φλεγμονήν· ἀνθυπομνήσκει Γραφάς· προσφέρει μαρτυρίας τῶν τελουμένων, καὶ οὐκ ἀπαναίνεται πρὸς τὴν πεῦσιν. Διὸ φησὶν· *Οὐδέποτε καὶ ὑμεῖς ἤκούσατέ μου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· Τότε γνώσεσθε, ὅτι ὁ λαλῶν, αὐτὸς πάρεμι;* οὐδ' αὖ πάλιν· *Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρητήσω αἶνον ἔνεκα τῶν ἐχθρῶν σου, τοῦ καταλύσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν;* Οἵτινές ἐστε ὑμεῖς, οἱ νόμῳ προσανέχοντες καὶ προφήταις ἀναγινώσκοντες, κάμει τὸν ἐν νόμῳ καὶ προφήταις κηρυττόμενον ἀθετοῦντες. Δοκεῖτε μὲν γὰρ ἐν σχήματι εὐλαθείας διεκδικεῖν τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, μὴ συνιέντες, ὅτι περὶ ὁ ἐμὲ ἀθετῶν, καὶ τὸν Πατέρα μου ἀθετεῖ· *Ἐγὼ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον· καὶ ἡ ἐμὴ δόξα, καὶ τοῦ Πατρὸς μου ἐστὶν δόξα*. Ἐλεγχθέντες δὲ οὕτως οἱ ἀνόητοι ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, ἐπαύσαντο μὲν τῆς ἀντιλογίας, φημιθέντες τῇ ἀληθείᾳ· ἕτερον*

⁸⁵ Psal. xxxiv, 10. ⁸⁶ Luc. x, 34. ⁸⁷ Isa. lxiii, 9. ⁸⁸ Matth. xxi, 14-16. ⁸⁹ Isa. xlii, 8. ⁹⁰ Joan. x, 53. ⁹¹ Joel ii, 13. ⁹² Jac. i, 19. ⁹³ Isa. lii, 6. ⁹⁴ Psal. viii, 3. ⁹⁵ Joan. v, 39. ⁹⁶ Joan. xv, 25. ⁹⁷ Joan. xvi, 28.

(2) *Μύσος καὶ ἄλγος*. Congrue in cultum idolorum; vere enim utrumque habet: eoque immensum beneficium, quod Christus illo mundum absolvit.

ἐπισπασάμενοι ἀνοίας λογισμῶν, συμβούλιον κατ' αὐτοῦ ἐποιοῦντο. Ἡμεῖς δὲ ψάλλωμεν· Μέγας ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ, καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς. Ταῦτα γὰρ ἅπαντα γέγονεν, ἵνα ὁ αἵρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου Ἀμνὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐκουσίως ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ τὸ σωτήριον πάθος ἔλθῃ καὶ ἐπὶ τὸ πρατήριο (3) γνωρισθῇ, καὶ οἱ ἐξωνούμενοι τὸν ἐξωνούμενον τῷ ζωοποιῷ αὐτοῦ αἵματι τὸν κόσμον συμφώνησωσι τριάκοντα ἀργυρίοις, καὶ τὸ Πάσχα ἡμῶν τυθῆ ὑπὲρ ἡμῶν Χριστὸς· ὅπως οἱ τῷ τιμίῳ αὐτοῦ αἵματι βαντιζόμενοι, καὶ τὰ χεῖλη ὡς φλιάς σφραγίζόμενοι, ἐκφύγωσι τοῦ ὀλοθρευόντος τὰ βέλη· καὶ οὕτως ὁ παθὼν σαρκὶ Χριστὸς, καὶ ἀναστὰς τριήμερος, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ὁμοτίμως καὶ ὁμοδόξως παρὰ πάσης κτίσεως συμπροσκυνηθῇ· ὅτι αὐτῷ κάμψαι πᾶν γόνυ ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, δόξαν αὐτῷ ἀναπέμποντες, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A *et sapientiae ejus non est numerus* ⁹⁷. Hæc enim omnia facta sunt, ut Agnus ille et Filius Dei qui tollit peccatum mundi ⁹⁸, sponte pro nobis ad salutarem passionem accederet: utque velut in foro et venditionis lapide cognosceretur; iique qui emerent, triginta argenteis eum paciscerentur ⁹⁹, qui vivifico sanguine suo mundum redempturus esset; ac Pascha nostrum ¹, pro nobis Christus, hostia fieret: ut qui ejus pretioso sanguine essent aspersi, ac labia, tanquam postes signati ², exterminatoris tela effugerent: sicque passus carne Christus, et triduanus suscitatus, pari cum Patre et Spiritu sancto honore et gloria, a creatis omnibus pariter adoraretur, quia ipsi flectetur omne genu caelestium, terrestrium et infernorum ³, ipsi submittentes gloriam in sæcula sæculorum. Amen.

EXCERPTA TRIA

EX HOMILIA S. METHODII DE CRUCE ET PASSIONE CHRISTI

I.

(Apud Gretserum, tom. II, De sancta cruce, pag. 401 nov. edit. Ratisb. 1754.)

Μεθοδίου ἐπισκόπου πρὸς τοὺς λέγοντας· « Τί ὠφέλησεν ἡμᾶς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σαρκωθεὶς ἐπὶ γῆς καὶ γενόμενος ἄνθρωπος; καὶ διὰ τί τῷ τοῦ σταυροῦ σχήματι ἠνέσχετο παθεῖν, καὶ οὐκ ἄλλη τιτὶ τιμωρία; καὶ τί τὸ χρησιμὸν τοῦ σταυροῦ; »

Ἐπεδήμησεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Χριστὸς ἐπιταγαῖς τοῦ Πατρὸς τῇ ὁρατῇ κτίσει, ἵνα δὴ, τὰ κράτη τῶν τυραννούντων ἀνατρέψας δαιμόνων, ἐξέλθῃ τῆς πικρᾶς τῆς ψυχᾶς δουλείας, ἀνθ' ὧν φύσις πασα, ταῖς προποσίαις τῆς ἀδικίας γεγοητευμένη, θορύβου τε καὶ ἀταξίας ἐπεπλήρωτο, οὐκ ἔτι τῶν συμφερόντων εἰς ἀνάμνησιν ἀναδραμεῖν οὐδαμῶς δυναμένη. Διόπερ καὶ πρὸς τὰ εἰδωλα βλάβως εἴλετο, ἅτε ἐπικλύσαντος πάντα τοῦ κακοῦ, καὶ πάσας ἐπινενεμημένου τὰς γενεὰς κατὰ τὴν ἀλλοίωσιν, τὴν ἐκ τῆς παρακοῆς προγεγεννημένην ταῖς ἐνσάρκοις ἡμῶν σκηναῖς· ἕως ὃ Κύριος Χριστὸς δι' ἧς ἐπεφάνη σαρκὸς τῷ βίῳ, ἀμυδρώσας τῶν ἡδονῶν τὰς ἐπιβολὰς, αἷς αἱ κάτω δυνάμεις καθ' ἡμῶν ὠπλίζοντο καταδουλώσαι τὸ διανοητικόν, ἐλεύθερον πάντων τὴν ἄνθρωπον διέδειξε κακῶν. Τούτου γὰρ ἕνεκα καὶ σάρκα ἐφόρεσεν ὁ Κύριος Ἰησοῦς, καὶ ἄνθρωπος ἐγένετο, καὶ προσηλώθη τῷ σταυρῷ οἰκονομούμενος· ὅπως δι' ἧς σαρκὸς οἱ δαίμονες ἀναδείξαι θεοὺς ἠλαζονεύσαντο, πρὸς θάνατον τὰς ψυχὰς μεθόδοις ἀπάτης ἀγκιστρευσάμενοι, διὰ ταύτης ἀνατραπέντες κατοπτρευθῶσιν οὐκ ὄντες θεοί. Κωλύων γὰρ ἐπὶ πλεον ἄρθῆναι τὴν μεγαλαύχησιν αὐτῶν, ἄνθρωπος ἐγένετο· ἵνα δὴ δι' οὗ σώμα-

C *Methodii episcopi, ad eos qui dicunt: « Quid profuit nobis Filius Dei crucifixus in terra, et homo factus? et quare crucis figura pati sustinuit, et non aliquod aliud supplicium? et quæ utilitas crucis? »*

Versatus est Christus Dei Filius, ex præcepto Patris, cum visibili creatura, ut imperiis tyrannorum, dæmonum videlicet, eversis, eriperet animas ex dira servitute, eo quod tota natura propinata velut iniquitate fascinata, tumultus turbarumque plena fuerat, nec jam in rerum utilium memoriam redire ullo modo poterat. Quapropter etiam ad idola facile trahabatur, quippe cum malum omnia obruisset, omnesque depastum esse generationes, propter mutationem quæ carnis tabernaculis nostris ex inobedientia promanavit: donec Christus Dominus per carnem in qua vixit et apparuit, repressis voluptatum insultibus, quibus infernæ potestates adversum nos armatæ mentem in servitute redigebant, hominem omnibus malis liberavit. Hujus enim rei gratia et carnem gessit Dominus Jesus, et homo factus est, et cruci per divinam dispensationem affixus: ut per quam carnis dæmones superbe deos ementili fuerant, animabus compendiosa fraude captis, per eam dejecti despectique essent, ut non dii. Prohibuit enim altius extolli superbiam ipsorum, factus homo; ut per quod corpus, rationis particeps genus a veri Dei cultu

⁹⁷ Psal. cxlv, 5. ⁹⁸ Joan. i, 29. ⁹⁹ Matth. xxvi, 15. ¹ I Cor. v, 7. ² Exod. xi, 7. ³ Philipp. ii, 10.

(3) Ἐπὶ τὸ πρατήριο. Velut nimirum venum expositus, ipse mundi pretium, περὶ τοῦ πρατηρίου. Budæus col. mihi 272.

alienatum perdidit, per idem ineffabili arte sapientie Verbo suscepto, exitiales hostes esse arguerentur, non benefactores animarum.

Non enim mirum fuisset, Christum deitatis terrore, et invictæ potentiae magnitudine adversarias debilitare naturas dæmonum. Quoniam ergo ea res majorem dolorem et cruciatum eis allatura erat (vinci enim a præstantiore maluissent), idcirco per hominem salutem universorum procuravit: ut homines quidem, ubi Vita ipsa et Veritas corporaliter in eos immigrasset, ad formam lumenque Verbi recurrere valerent, superatis peccati illecebris: dæmones vero ab infirmiore contemptoque victi, desisterent ab audacia et confidentia, Typhonica ipsorum flamma repressa. Ideo namque maxime introducta est crux, tanquam tropæum contra iniquitatem erectum, et terriculamentum, ut abhinc iræ obnoxius ne esset homo, postquam cladem ex inobedientia acceptam compensasset, infernasque potestates legitime vicisset, ac Dei munere ab omni debito fuisset liberatus. Ita siquidem primogenitum Dei Verbum munit armis justitiæ hominem, in quo habitavit; potestatibus quæ nos in servitutem redegerant, per crucis figuram, uti dictum est, superatis; hominemque corruptione, seu tyrannide quadam oppressum, solutis manibus liberavit.

Est enim crux, si eam definire velis, victoriæ firmamentum, via qua Deus ad hominem descendit, tropæum adversus impuros spiritus, depulsio mortis, fundamentum ascensus ad verum diem, et scala festinantium frui luce illa quæ isthic est: machina per quam ii qui ad Ecclesiæ ædificium adaptati sunt, inferne lapidis quadrati instar, attrahentur sursum, adaptandi divino Verbo. Hinc reges nostri ad dissipandum omne malum figuram crucis assumendam censuerunt, et *vexilla*, ut Latino sermone appellantur, confecerunt. Unde mare huic figuræ cedens, navigabile se hominibus præbet. Universa enim, ut ita dicam, creatura libertatis causa hoc signo insignita est. Nam et volatilia in altum subvolantia crucis figuram expansione alarum adumbrant; itemque homo expansis manibus eandem repræsentat. Unde ea ipsa figura qua ab origine eum condiderat ornaueratque, conformatum Dominus deitati copulavit, ut organum deinceps esset Deo sacrum, omnis dissonantiæ et inconcinnitatis expers. Neque enim homo, postquam ad Dei cultum informatus est, et veritatis incorruptum veluti cantum concinnavit, ac per illum deitatis factus est capax, ligno vitæ fidium et nervorum instar applicitus, ad dissonantiam et corruptionem potest redire.

(4) Αἴχος... σφαδαΐσμός. Forte, ἄχος... σφαδαΐσμός. GREYS.

Α τος τὸ λογικὸν γένος τῆς τοῦ ὄντος ἀπαλλοτριώσαντις Θεοῦ θρησκείας ἐλυμήναντο, διὰ τοῦτου ἀρρήτοις τέχναις σοφίας τὸν λόγον χωρήσαντος, ὀλετήρες ἐλεγχθῶσιν, ἀλλ' οὐκ εὐεργέται τῶν ψυχῶν.

Οὐκ ἦν μὲν οὖν οὐδὲν θαυμαστὸν τῷ Χριστῷ, τοῦ Θεοῦ καταπλήξει καὶ δυνάμει ἀτρέπτου μεγέθει τὰς ἀντιστατικὰς ἀμυδρῶσαι φύσεις τῶν δαιμόνων. Ἄλλ' ἐπειδὴ αἴχος αὐτῶν δὴ καὶ σφαδαΐσμός (4) τοῦτο προσέφερον (νικηθῆναι γὰρ ὑπὸ τοῦ κρείττονος μᾶλλον ἂν εἶλοντο): διὰ τοῦτο δι' ἀνθρώπου τὴν ἐπὶ σωτηρίαν πάντων ὠκονομήσατο ἐκβασιν· ὅπως οἱ μὲν, τῆς Ζωῆς αὐτοῖς αὐτῆς σωματικῶς, τῆς καὶ Ἀληθείας ἐνσκηψάσης, οἱ ἄνθρωποι πρὸς μὀρφωσιν ἀναδραμεῖν καὶ τὸν φωτισμὸν ἐπίσχωσιν τοῦ Λόγου, τὰ τῆς ἀμαρτίας ὑπερβάντες θέλγητρα· οἱ δὲ πρὸς τοῦ ἀσθενέστερου νικηθέντες καὶ καταπεφρονημένοι οἱ δαίμονες λήξωσι τοῦ θράσους, τῆς κατὰ τὸν Τυφῶνα δεθέντες φλεγμονῆς. Διὰ τοῦτο γὰρ μάλιστα εἰσήχθη καὶ ὁ σταυρὸς, τρόπαιον κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ ἐκπληγματεθεῖς, ὥστε μηκέτι τῇ ὀργῇ ὑπεύθυνον εἶναι ἀπεντεῦθεν τὸν ἄνθρωπον, ἀναπαλαίσαντα μὲν τὸ κατὰ τὴν πικρακοὴν ἥτημα, νικήσαντα δὲ τὰς κάτω δυνάμεις ἐννόμως, καὶ ἐλεύθερον ὀφλήματος παντὸς δωρεαῖς ἀναδειχθέντα Θεοῦ. Ἐπειδὴ οὕτω γε ὁ πρωτόγονος Λόγος τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης φράξας τὸν ἄνθρωπον ὕπλοις, ἐν ᾧ ἐσκῆνωσε, τὰς δουλωσαμένας ἡμᾶς δυνάμεις κατηγωνίσαστο διὰ τοῦ σταυροειδοῦς, ὡς εἰρηται, σχήματος, τὸν τῇ φθορᾷ δεδυναστευμένον ἄνθρωπον δείξας ἐλεύθερον χερσὶν ἠπλωμέναις.

Ἔστι γὰρ τοῦτο, εἰ χρή ὀριστικῶς εἰπεῖν, τὸ σχῆμα νίκης κραταίωμα, Θεοῦ κάθοδος ἐπ' ἄνθρωπον, τρόπαιον κατὰ τῶν ὑλικῶν πνευμάτων, ἀπαλλαγὴ θανάτου, ὑπόθεσις ἀνόδου πρὸς ἀληθινὴν ἡμέραν, καὶ διαβάθρα τῶν ἐπειγομένων ἀπολαῦσαι τοῦ ἐκεῖ φωτός· μηχανὴ δὲ ἧς οἱ εἰς τὴν οἰκοδομὴν εὐθετοῦντες τῆς Ἐκκλησίας κάτωθεν λίθου τετραγώνου δίκην ἀνέλκονται ἐναρμωσθησόμενοι τῷ θείῳ Λόγῳ. Ἐντεῦθεν οἱ τῆδε βασιλεῖς, πάσης πονηρᾶς ἕξεως ἐπὶ σκεδασμῷ, τὸ σταυροειδὲς παραλαμβάνεσθαι αἰσθόμενοι σχῆμα, τὰ καλούμενα τῇ Ῥωμαϊκῇ διαλέκτῳ βήξιλλα ἐμηχανήσαντο. Ἐνβενεῖκπυσα τούτῳ ἡ θάλασσα τῷ σχήματι, πλωτὴν ἑαυτὴν ἀνθρώποις παρέχει. Ὅλη γὰρ, ὡς εἰπεῖν, τούτῳ ἡ κτίσις πρὸς ἐλευθερίαν ἐνδέδεται τῷ σημείῳ· τὰ τε γὰρ ὄρνεα ὑψιπετοῦντα τὸ σταυροειδὲς κατὰ τὴν ἑκτασιν τῶν πτερυγῶν σχῆμα αἰνίσσονται· αὐτὸς τε ὁ ἄνθρωπος, τὰς χεῖρας πετάσας, οὐδὲν ἄλλο ὑπάρχων φαίνεται ἢ τοῦτο. Ὅθεν αὐτῷ δὴ τούτῳ, ἥπερ ἐκ κατασκευῆς κεκόσμητο, σχηματισάμενος αὐτὸν ὁ Κύριος, Θεότητι ἐκέρασεν, ἵνα ὄργανον ἦ λοιπὸν τοῦ Θεοῦ ἱερὸν, πάσης ἀσυμφωνίας τε καὶ ἀρρυθμίας ἀπηλλαγμένον. Οὐδὲ γὰρ ἔτι μετὰ τὸ ἀρμωσθῆναι τὸν ἄνθρωπον πρὸς θεοσέβειαν, καὶ τὸ τῆς ἀληθείας ἀκήρατον μέλος ἐνηρμοκέσαι, δι' οὗ τὴν θεότητα κεχώρηκε, τῷ ξύλῳ τῆς ζωῆς καθάπερ χορδαί τε καὶ τόνοι προσηρμοσμένοι, εἰς ἀσυμμετρίαν καὶ φθορὰν χωρῆσαι ἀδύνατον (5).

(5) Ἀδύνατοι. Forte, ἂν δυνατὸν. GREYS.

II.

Apud Gretserum, *ibid.* pag. 403.

Τοῦ αὐτοῦ Μεθοδίου, πρὸς τοὺς ἐπαισχυνομένους
ἐπὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ. A

Ejusdem Methodii, ad eos quos pudet crucis
Christi.

Οἴονται τινες καὶ τὴν Θεὸν, πρὸς τὸ τῆς οἰκείας
διαθέσεως μέτρον ἰσάζοντες αὐτὸν, τὰ αὐτὰ τοῖς φά-
λοις ἢ ἐπαινετέα ἢ ψεκτέα ἡγεῖσθαι, ὡσπερ κανόνι
καὶ μέτρῳ χρώμενον ταῖς δόξαις τῶν ἀνθρώπων· οὐ
συννοήσαντες, διὰ τὴν οὔσαν ἐν αὐτοῖς ἄγνοιαν, ὅτι
πᾶσα δὴπουθεν ἢ κτίσις ἐνδεής ἐστι τοῦ κάλλους τοῦ
Θεοῦ. Αὐτὸς γὰρ ἐξ ὅλης τῆς πάσης οὐσίας τε καὶ
φύσεως τῷ ἑαυτοῦ τὰ πάντα εἰς τὸ ζῆν ἐφέλκεται
Λόγῳ. Εἴτε γὰρ τὸ ἀγαθὸν θέλει, αὐτὸς ὢν τὸ ἀγαθόν,
ἐν ἑαυτῷ μένει· εἴτε τὸ καλὸν ὑπάρχει ἐραστὸν αὐτῷ,
αὐτὸς ὢν τὸ μόνον καλόν, εἰς ἑαυτὸν βλέπει, ἐν οὐ-
δενὶ τὰ πρὸς τῶν ἀνθρώπων θαυμαζόμενα τιθέμενος.
Κάλλιστον γὰρ ταῖς ἀληθείαις καὶ ἐπαινετὸν κλη-
τέον τοῦτο, ὅπερ ἂν αὐτὸς ἡγήσεται Θεὸς καλόν, καὶ
ὑπὸ πάντων ἐξουθενῆται τε καὶ χλευάζεται, ἀλλ'
οὐχ ὅπερ οἱ ἄνθρωποι νομίζουσιν. Ὅθεν, εἰ καὶ διὰ
τούτου τοῦ σχήματος τῶν θυμοφθόρων ἐλευθερῶσαι
τὰς ψυχὰς παθῶν ἐβουλήθη, κατασχύνων τὰ πλήθη
τῶν δαιμόνων, ἀποδέχεσθαι ἐχρῆν, ἀλλὰ μὴ δυσφη-
μεῖν, ἐλευθεροποιὸν αὐτὴ καὶ λυτήριον τῶν ἐκ τῆς
παρακοῆς κατασκευασθέντων ἡμῖν δεσμῶν δοθέν.
Ἐπαθε γὰρ σαρκὶ τῷ σταυρῷ πρᾶσπαγείς ὁ Λόγος,
ἵνα ἀπλώσῃ ἀπονεναρκημένον πλάνη τὸν ἄνθρωπον
πρὸς τὸ ἄνω τε καὶ θεῖον μέγεθος, τῷ θεῷ ἐξιπώσας
τῆς ζωῆς αὐτὸν οὐ πρόσθεν ἀπήλαστο. Ὅτι τούτῳ τὰ
πάθη τῷ σχήματι ἡμιβλυνταί· πάθος παθῶν διὰ τοῦ
παθεῖν γινόμενος, καὶ θάνατος διὰ τοῦ θανεῖν θανά-
του· οὐ χειρωθεὶς ὑπὸ θανάτου, οὐδὲ ἀλγυνθεὶς ὑπὸ
πάθους. Οὔτε γὰρ πάθος ὅλως αὐτὸν ἐξέστησεν, οὔτε
θάνατος ἐλυμήνατο· ἀλλ' ἦν ἐν τῷ παθητῷ μένων
ἀπαθής, καὶ ἐν τῷ θνητῷ ἀθάνατος· πᾶν ὅσον ἀήρ
καὶ μέσον καὶ ἄνω κατεληφώς, καὶ τὸ θνητὸν θεό-
τητι κεράσας ἀθανάτῳ. Ἠττήθη τε τελείως ὁ θάνα-
τος εἰς ἀφθαρσίας ἐκτύπωμα ἀνασταυρωθείσης τῆς
σαρκός.

Existimant nonnulli etiam Deum, quem ex suo
sensu metiuntur, eadem vel laudanda vel vitupe-
randa ducere quæ mali ignavique homines, non se-
cus ac si opinionibus hominum, ceu regula et
mensura quadam, uteretur. Neque apud se repu-
tant præ ignorantia, omnem scilicet creaturam Dei
egere pulchritudine. Ipse enim omnia ex universa
substantia naturaque, suo ad vitam trahit Verbo.
Sive enim bonum velit, ipsum bonum ipse est et in
se manet; sive pulchrum esse ei libeat, unicum
pulchrum ipse cum sit, se ipsum intuetur, nihili
faciens quæ hominibus admirationem movent. Pul-
cherrimum namque re vera et laudabile dicendum
est id quod ipse Deus pulchrum duxerit, etiamsi ab
omnibus contemnatur ac despiciatur: non vero
quod homines pulchrum putant. Unde tametsi per
hancce figuram corruptis affectionibus liberare ani-
mas voluit, insigni cum dedecore dæmonum: ap-
probare oportebat, non obtrectare, quippe quæ
liberavit ac solverit vinculis, quæ ob inobedientiam
incurrimus. Passum est enim Verbum, carne af-
fixum cruci, ut hominem errore deceptum ad cœ-
lestis numinis divinæque magnitudinis, nec non ad
divinam quamdam perduceret vitam, qua prius
depulsus fuerat. Nam hac figura passiones retusæ
sunt; passio passionum per passionem factus est
(Christus) et mors mortis per mortem, non sub-
actus a morte, nec victus dolore passionis. Ne-
que enim passio ipsum omnino de statu mentis de-
jecit, nec mors læsit, sed manebat in patibili im-
patibilis, et in mortali immortalis: et quidquid aer
et medium, et superum erat, comprehendit; et
mortale deitati contemperavit immortalis. Perfecto
victa est mors, carne ad immortalitatis expressio-
nem crucifixa.

III.

Apud Allatium *Diatr.* de Methodiorum scriptis, pag. 349.

Τοῦ αὐτοῦ Μεθοδίου. Πῶς ὁ τοῦ Θεοῦ (6) Υἱὸς ὁ
Χριστὸς ἐν βραχεῖ τε καὶ περιωρισμένῳ χρόνῳ
διαστολαῖς σώματι ἐκεχώρητο; καὶ πῶς ἀπαθής
ὢν ἐγένετο ὑπὸ πάθους;

Ejusdem Methodii. Quomodo Christus Filius Dei,
brevi definitoque tempore, corpore circumclusus,
impassibilis existens, passioni fuerit obnoxius.

Ἐπειδὴ γὰρ δύναμις αὐτῷ τοῦτο ἦν· δυνάμειος
γὰρ τὸ συστέλλεσθαι μὲν ἐν τοῖς ὀλίγοις καὶ βραχύ-
νεσθαι, χεῖσθαι δὲ ἐν τοῖς μεγάλοις καὶ μεγεθύνεσθαι.
Εἰ δὲ τὸ συνεκτείνεσθαι μὲν τοῖς μεγάλοις καὶ συνεξ-
ιστάζεσθαι δυνατὸν αὐτῷ, τὸ δὲ βραχύνεσθαι ἐν τοῖς
μικροῖς καὶ συστέλλεσθαι ἀδύνατον· οὐκ ἦν δύναμις.
Δυνάμει γὰρ ἐὰν τόδε μὲν δυνατὸν εἶναι φῆς, τὸ δὲ
ἀδύνατον· τοῦ εἶναι αὐτὴν δυνάμιν παραγράφῃ ἀσθε-
νοῦσαν περὶ ἃ μὴ δύναται. Οὐ μὴν δὲ, ἀλλ' οὐδὲ
ὑπεροχὴν τινα ἐτι θεότητος ἔξει πρὸς τὰ μεταβαλλό-

D

Cum vero virtus ipsi hoc inesset: potentia enim
est, contrahi quidem in paucis et imminui, dila-
tari vero in magnis et augeri. Quod cum magnis
una extendi exæquarique ipsi possibile est, immi-
nui vero in parvis et contrahi impossibile, virtus
equidem minime inerat. Virtuti enim si hoc possi-
bile esse dixeris, illud autem impossibile; eandem
virtutem esse abnegas, tanquam quæ infirma atque
imbecillis est circa quæ non potest. Imo nec ali-
quam divinitatis excellentiam continebit circa ea

(6) Πῶς ὁ τοῦ Θ. Errata in Græco relicta sunt,
uti erant in codice ms. bibliothecæ Augustanæ,

unde hujusmodi fragmentum desumptum. ALLAT.

quæ immutantur. Namque et homines et reliqua animalia, circa ea in quibus aliquid possunt operantur, circa ea in quibus non possunt, resoluta viribus nihil agunt. Propterea hanc ob causam Filius Dei in homine circumclusus est, quod hoc illi impossibile non erat. Virtute enim passus est, impassibilis manens, et mortuus est, incorruptibilitatem mortalibus donans. Corpus siquidem a corpore verberatum aut sectum, tantumdem verberatur aut secatur, quantum verberans verberat et secans secat. Secundum enim rei subjectæ repercussum verberanti ictus fit, cum æqualia pati necesse sit, et agens, et id quod agitur. Siquidem si quod secatur cum parva habitudine secanti non corresponderit, quod secat secare non poterit. Latiori enim si non obstiterit subjectum corpus, sed potius cesserit, omni affectu operatio frustrabitur, ut videre est in corporibus subtilioribus ignis et aeris. Dissolvitur namque in similibus manetque absque effectu solidiorum corporum impetus. Quod si ignis aut aer, lapis aut ferrum, aut lignum, aut aliud, quod homines contra sese usurpantes sibi invicem cædem inferunt, vulnerare et dividere non potest quod subtilioris naturæ sit, quam ratione non potius invulnerabilis mansit Sapientia et impassibilis, nulla in re ab aliquo læsa, licet simul conjuncta esset corpori, quod secabatur et clavis figebatur, cum præstantior et purior omni natura, unum si excipias illius genitorem Deum, existeret?

μενα καὶ τὰ ἐρχόμενα τῶν ζώων χαριαί * ἐφ' ὧν μὴ ἂν δύνωνται τι δρᾶσαι ἐνεργοῦσιν, ἐφ' ὧν ἂν μὴ δύνωνται φθίνωσι. Διόπερ ταύτη μᾶλλον κεχώρηται ἐν ἀνθρώπῳ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅτι μὴ ἦν αὐτῷ τοῦτο ἀδύνατον· ὅτι δυνάμει καὶ ἔπαθεν ἀπαθῆς μένων, καὶ ἔθανεν, ἀθανασίαν τῷ θνητῷ χαριζόμενος. Σῶμα μὲν γὰρ ὑπὸ σώματος τυπτόμενον ἢ τεμνόμενον τοσοῦτον τύπτεται ἢ τέμνεται, ὅσον ἂν τὸ τύπτον τύπτει, καὶ τὸ τεμνόμενον τέμνει. Κατὰ ἀντιτύπησιν γὰρ τοῦ ὑποκειμένου τῷ τύπτοντι ἢ πληγῇ γίνεται, ἐν ἴσῳ πάθει τῶν ἐκατέρων ὄντων καὶ τοῦ δρῶντος καὶ τοῦ δρωμένου. Ἄμέλει ἂν μὴ τὸ τεμνόμενον μετὰ ὀλίγης ἕξεως ἀντιτορήσῃ τῷ τέμνοντι, τὸ τεμνόμενον τέμνειν οὐ δυνήσεται. Τῇ γὰρ φορᾷ ξίφους οὐκ ἀντιπαρὰμείναντος τοῦ ὑποκειμένου σώματος, ἀλλὰ συνείξαντος μᾶλλον, ἄπρακτος γίνεται ἢ ἐνέργεια· οἷον καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν λεπτομερεστέρων σωμάτων πυρὸς, ἀέρος. Ἐκλύεται γὰρ ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἀνενέργητος τῶν στερεωτέρων ὀρμῆς σωμάτων. Εἰ δὲ πῦρ, ἢ ἀήρ, λίθος, ἢ σίδηρος, ἢ ξύλον, ἢ ἄλλο, οἷς οἱ ἄνθρωποι χρώμενοι καθ' ἑαυτῶν ἀλληλοφρονοῦσι, τρῶσαι δὲ καὶ διελεῖν οὐ δύναται παρὰ τὸ τῆς θικτικῆς τε αὐτὸ καὶ λεπτομερεστέρως φύσεως τυγχάνειν· πῶς οὐ μᾶλλον ἄτρωτός γε ἔμεινεν ἡ Σοφία καὶ ἀπαθῆς, σὺδὲν πρὸς οὐδενὸς κακυνομένη, κἂν τεμνόμενον συνῆν καὶ προσηλωμένον τῷ σώματι, βελτίων καὶ καθαρωτέρα φύσεως πάσης μετὰ τὸν γεννησάμενον αὐτὴν Θεὸν ὑπάρχουσα;

ALIA NONNULLA

EJUSDEM S. METHODII FRAGMENTA.

I.

(Ex Nicetæ Catena in Job, cap. XIX, pag. 429 edit. Londin. 1637.)

Methodii.

Fortasse autem, quoniam amici Job se causam intelligere propter quam talia pateretur, arbitrati essent, longiore oratione ad eos usus vir justus, divinatorum judiciorum sapientiam, non sibi tantum, sed et omni homini incomprehensibilem esse fateatur; et ad suscipiendam consilii divini scientiam, locum terrestrem haud idoneum esse affirmat. Dixerit autem aliquis, perfectam et absolutam pietatem, rem plane divinam et a Deo solo hominibus tributam, hoc loco sapientiam vocari. Sensus autem verborum hic est: Deus, inquit, hominum naturæ vim ac facultatem inveniendi, una cum prudentia et artificio inserens, magna iis largitus est; qua accepta terram ad eruenda metalla effodiunt, et colunt; sapientiam autem quæ cum pietate conjuncta est, in nullo loco invenire licet. Nec hominem ex se et propriis assequi, neque aliis imper-

Μεθοδίου.

Ἴσως δὲ, ἐπεὶ οἱ φίλοι τοῦ Ἰωβ ᾤοντο τὴν αἰτίαν κατεληφέναι δι' ἣν ταῦτα ἔπασχε, πρὸς ἐκείνους ἀποτεινόμενος ὁ δίκαιος, τὴν περὶ τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ σοφίαν ἀληπτον εἶναι ὁμολογεῖ, οὐ μόνον αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ παντὶ ἀνθρώπῳ, καὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ μὴ ἱκανὸν εἶναι παραδέξασθαι τὸν περιγείον τόπον, ἀποφαίνεται. Φαίη δ' ἂν τις σοφίαν ἐνταῦθα τὴν τελείαν εὐσέθειαν εἰρησθαι, πράγμα θεῖον, ὑπὸ μόνου τοῦ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις δωρούμενον. Ὁ δὲ νοῦς τῶν ῥητῶν οὗτος· Μεγάλα, φησὶν, ὁ Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις ἐδωρήσατο, ἐν τῇ φύσει κατασπίρας αὐτῶν τὸ ἐρευνητικὸν, καὶ σοφὸν, καὶ τεχνικόν· ὅπερ λαβόντες οἱ ἄνθρωποι, γῆν τε μεταλλεύουσι καὶ γεωργοῦσι· τὴν δὲ κατὰ θεοσέθειαν σοφίαν οὐκ ἐν τόπῳ τινὶ ἔστιν εὐρεῖν· οὐκ οἴκοθεν ταύτην ἄνθρωπος ἀναλαβεῖν δύναται· οὐκ ἄλλοις παραδοῦναι. Ὅθεν καὶ οἱ Ἑλλήνων σοφοί, ἰδίᾳ δυνάμει

τὴν θεοσέβειαν ζητήσαντες, ἠστούχησαν. Τὸ γὰρ ἄνθρωπος, ὡς ἔφημεν, οὐκ ἀνθρώποις ἐστὶν ἐφικτὸν, ἀλλὰ τῆς θείας δωρεᾶς τε καὶ χάριτος· διὰ τοῦτο καὶ ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς τὰ μὲν δι' ὀπτασιῶν, τὰ δὲ δι' ἀγγέλων ἐπιφοιτήσεως, τὰ δὲ διὰ τῶν θεοφορουμένων ἀγίων προφητῶν, τὴν θεοσέβειαν τοὺς ἀνθρώπους ἐξεπαίδευσε. Καὶ ἡ θεωρητικὴ δὲ σοφία Θεοῦ εὐρον, ἐξ ἧς κινούμεθα περὶ τὰς τέχνας καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, καὶ ἦν πάντες κοινῶς ἔχομεν, ἄδικοί τε καὶ δίκαιοι· εἰ γὰρ (7) ζῶα γεγονάμεν λογικά, ταύτην εἰλήφαμεν. Ταύτη τοι καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐλέγγο· Πότερον οὐχ ὁ Κύριος ὁ διδάσκων σύνεστιν καὶ ἐπιστήμην; ὡς τοῦ κτήματος θεοδωρήτου τυγχάνοντος.

liri potest. Unde et Græcorum sapientes, qui suis viribus nisi, pietatem et Numinis cultum indagabant, a seipso aberrarunt. Res enim, ut diximus, vires humanas excedit, et Dei donum ac gratia est: proindeque ab initio, partim visionibus, partim angelorum adventu et congressu, partim sanctorum prophetarum divinitus afflatorum sermonibus, Deus homines in pietate veræque religionis cultu erudit. Quin etiam sapientia contemplativa, qua ad artes et studia alia impellimur, quaque communiter omnes, justis et injustis, præditi sumus, Dei donum est: qua enim animalia rationis capacia creati sumus, hanc accepimus. Quare et in superioribus, tanquam de re divinitus concessa loquens, aiebat: *Nunquid non Dominus est, qui docet intellectum et scientiam* *?

II.

Ibid. cap. xxvi, pag. 538.

Μεθοδίου.

Ἐπιστήμη, ὅτι Κύριος ἀρχῆθεν ἀνθρώποις οὐ λαλεῖ· ἀλλ' ἐπὶ πᾶν παρασκευάζεται ψυχὴ διὰ πλειόνων, καὶ ἐγγυμνάσθεται, καὶ ἀναβῆ εἰς ὕψος, καθ' ὅσον δυνατόν ἀνθρωπίνῃ φύσει, τότε λαλεῖ, καὶ τοὺς αὐτοῦ λόγους ἀποκαλύπτει εἰς τοσοῦτον ἀναβεβηκόσιν. Ἐπειδὴν δὲ ἡ λαλαψ χερμῶνός ἐστι ποιητικὴ, ἐν δὲ χερμῶνι περιστάσεων ὁ Ἰὼβ περὶ τὴν πίστιν οὐκ ἐναυάγησεν, ἀλλὰ καὶ διέλαμψε· διὰ τοῦτο ὁ χρηματίζων αὐτῷ πρὸς σύμβολον τοῦ καταλαβόντος αὐτὸν χερμῶνος διὰ λαίλαπος χρηματίζει· διὰ δὲ τὸ μεταβαλεῖν αὐτοῦ τὰ πράγματα ἀπὸ χερμῶνος εἰς εὐδίαν, οὐ μόνον διὰ λαίλαπος, ἀλλὰ καὶ διὰ νεφῶν λαλεῖ.

statum in serenam tranquillitatem mutaverit, non quæritur.

B

Methodii.

Nota, Dominum non statim ab initio homines alloqui solere; sed postquam anima pluribus præparata et exercitata fuerit, et in altitudinem, quantum humana natura potest, contemplatione ascenderit, tum demum loqui, et sermones iis revelare, qui ad fastigium illud altitudinis eveci sunt. Cum autem turbo tempestatem generet, Jobus vero in afflictionum tempestate fidei naufragium non fecerit, sed constantia ejus potius enituerit, idcirco qui responsum ei dedit, ad significandam calamitatum tempestatem quæ eum corripuerat, per turbinem responsum dat: quia vero procellosum rerum ejus tantum per turbinem, sed per nubes etiam lo-

III.

Ibid. pag. 547.

Μεθοδίου.

Πολλοὶ καταβέβηκαν εἰς ἄβυσσον, οὐχ ὥστε περιπατεῖν ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ὥστε δέσμιοι εἶναι. Ἰησοῦς μόνος ἐν ἄβυσσῳ περιεπάτησεν ὡς ἐλεύθερος, ὅπου ἰχνη περιπατούντων οὐκ ἐνι. Εἴλετο γὰρ θάνατον οὐχ ὑπεύθυνος ὢν, ἵνα τοὺς ὑποκειμένους θανάτῳ λυτρώσθαι· λέγων τοῖς ἐν δεσμοῖς· Ἐξέλθετε· καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει· Ἀνακαλύφθητε. Ἡ καὶ τὰ ἐξῆς συμφωνοῦσιν.

C

Methodii.

Multi in abyssum descenderunt, non ut in ea ambularent, sed ut vinculis constricti tenerentur. Solus Jesus in abyso ubi nulla sunt ambulantium vestigia, tanquam liber ambulavit. Mortem enim elegit, cui non esset obnoxius, ut morti addictos liberaret: *Dicens iis qui in vinculis erant, Exite: et iis qui in tenebris, Revelamini* *. Cui, ea etiam quæ sequuntur, consentiunt.

IV.

Ibid. cap. xxviii, pag. 570.

Μεθοδίου.

Ὅραξ· ἐπὶ τέλει τῶν ἀθλῶν ἀναγορεύει τὸν ἀθλητὴν λαμπρῷ τῷ κηρύγματι, καὶ γυμνοὶ τῆς πληγῆς τὸ ἀπόρρητον· οἶμαι με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι, λέγων, ἢ ἴνα ἀναφανῆς δίκαιος; Τοῦτο τῶν τραυμάτων τὸ φάρμακον· τοῦτο τῆς ὑπομονῆς ἡ ἀντίδοσις. Τὰ γὰρ ἐξῆς ἰσως μικρὰ, καὶ μεγάλα τισὶ δοκῆ, καὶ μικρῶν ἕνεκεν οἰκονομηθέντα, καὶ εἰ (8) διπλασίω τῶν ἀφηρημένων ἀντιλαμβάνει.

D

Methodii.

Vides ut post certaminum exitum, illustri præconio athletæ laudes celebret, quodque in plaga absconditum erat, revelet, cum ait: *Putasne me aliter tibi respondisse, quam ut justus appareas* *? Hoc vulnere pharmacum, hæc patientiæ remuneratio. Quæ enim consecuta sunt, licet prioribus duplici auctiora receperit, exigua quibusdam et levioribus de causis, divina Providentia ita disponente, et illi tributa videri possint.

* Job xxi, 22· xxii, 2. * *Ibid.* xlix, 9. * Job xl, 3, sec. LXX.

(7) Εἰ γάρ. Leg. ἢ γάρ. COMBES.

(8) Καὶ εἰ. Forte Εἰ καί. P. JUNIUS.

V.

Ibid. cap. XIX, pag. 418, ex Olympiodoro.

Methodius autem . Spiritum divinum qui a Deo omnibus concessus est, et de quo Salomon dixit ⁷ : *Incorruptus enim tuus spiritus est in omnibus, pro conscientia accipit, quæ et animam peccatricem condemnet.*

Μεθόδιος δέ· Πνεῦμα θεῖον, πᾶσιν ἀνθρώποις ὑπὸ Θεοῦ δοθέν, περὶ οὗ καὶ Σολομὼν ἔφασκε· Τὸ γὰρ ἀφθαρτόν σου Πνεῦμά ἐστιν ἐν πᾶσι, τὸ συνειδὸς ἐκλαμβάνει, ὃ καὶ καταγινώσκει τῆς ψυχῆς ἀμαρτανούσης.

VI.

Ex Parallelis Damascen., Opp. tom. II, pag. 331, D.

Ejusdem Methodii.

Præstabilius esse censeo corripere quam corrigere, quanto præstantius est semet a malo quam alium liberare.

Τοῦ αὐτοῦ Μεθοδίου (9).

Μεῖζον ἀγαθὸν τὸ ἐλεγχθῆναι τοῦ ἐλέγξει νομίζω· ὅσω μείζον ἐστὶ τὸ ἑαυτὸν ἀπαλλαγῆναι κακοῦ τοῦ ἄλλον ἀπαλλάξαι.

VII.

Ibid. pag. 458, B.

Ejusdem Methodii.

Non potest humana natura ipsam pure justitiam in anima perspicere, quippe cujus cogitationes plerumque cæcutiant.

B

Τοῦ αὐτοῦ Μεθοδίου.

Οὐ δύναται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις αὐτὴ καθαρῶς τὸ δίκαιον ἐν ψυχῇ θεασασθαι, τὰ πολλὰ τῶν λογισμῶν ἀμβλυώτουςα (10).

VIII.

Ejusdem Methodii.

Malitia neque virtutem, neque ipsa se ipsam unquam cognoverit.

Τοῦ αὐτοῦ Μεθοδίου.

(11) Πονηρία ἀρετὴν τε καὶ ἑαυτὴν οὐδέποτε ἀνγνοίη.

IX.

Ejusdem Methodii.

Justitia, ut videtur, quadrata est, undecunque æqualis ac sibi similis.

Justum Dei judicium nostris affectionibus accommodatur; et quales quidem res nostræ fuerint, quaque se habuerint ratione, talem eodem modo retributionem sortimur.

Τοῦ αὐτοῦ Μεθοδίου.

Ὡς ἔοικεν, ἡ δικαιοσύνη τετράγωνός ἐστι, πάντοθεν ἴση καὶ ὁμοία.

(12) Ἡ τοῦ Θεοῦ δικαιοκρισία ταῖς ἡμετέραις διαθέσεσιν ἐξομοιοῦται· καὶ οἷά περ ἂν τὰ παρ' ἡμῶν ᾗ, τοιαῦτα ἡμῖν ἐκ τῶν ὁμοίων ἀντιπαρέχεται.

⁷ Sap. XII, 1.

(9) Fragmentum istud nobis servatum in *Parallelis* Damascenicis prætermisit Combefisius. GALL.

(10) Ἐν ψυχῇ... τῶν λογισμῶν ἀμβλ. Ita editio Lequienii. At Combefisius, ἐν ψυχῇ τὸν λογισμὸν θεασασθαι, τὰ πολλὰ ἀμβλυωπούσα, emendabatque τῷ λογισμῷ. ID.

(11) Πονηρία ἀρ. Hanc sententiam tanquam ex *Parallelis* Damascenicis haustam profert Combefisius. At in editione Lequieniana eam nusquam detegere licuit.

(12) Ἡ τοῦ Θ. Hæc recitat Combefisius velut e Stobæi sermone 52 excerpta. Verum ex Methodio nihil apud Stobæum legitur, sed apud Antonium Melissam, ex cujus lib. I, cap. 13, et S. Maximi cap. V conflatus est sermo 52 in editione Wechelliana. Sic monet Fabricius *Bibl. Gr.* tom. VIII, pag. 715. In editione autem Genevensi ann. 1619 *Locorum communium* Antonii et S. Maximi, occurrit hoc dictum serm. 11, pag. 60, atque Gregorio Nysseno tribuitur.